

Contents

Në fakt, një *udhëtim qëllimi* të *epërm* për të mund të fituar kënaqësinë e Allahut (xh.xh.), është një rrugëtim i përjetshëm kah pafundësia. E nga ky këndvështrim, është njëherazi plot fryte kënaqësish shpirtërore dhe burim shprese të vazhdueshme. Megjithëse, njëkohësisht, kjo rrugë ka poaq ulje-ngritje, po aq të përpjeta; lumenj, kodra, e sa e sa kurthe që mund ta ngacmojnë njeriun, si e si që ta tërheqin të kthehet pas. Prandaj, udhëtari i këtij rrugëtimi duhet të jetë vazhdimesh në një përpjekje të pashtershme, duke e zotëruar egon e tij, i zotëruar vetëm prej të vërtetës, i painteresuar asfare përfamë a pozitë të kësibotshme, dhe i pajisur me një botëkuptim, që secilën prej famës, grykësisë, dëshirave trupore apo prirjes për rehati i sheh si helm për jetën e tij. Në vetëllogarinë që na ka ofruar nëpërmjet shkrimit “*Mundësitë materiale dhe kriteri në planifikimin e të ardhmes*”, autori na ofron kriterin thelbësor me anë të të cilit mund të bëhet planifikimi i një jete me bosht “qëllimin më të epërm”, i cili mbyllët me fjalët: “*Besimtari asnjëherë nuk duhet të veprojë apo të bëjë punë vetëm përfituar simpatinë dhe vlerësimet e të tjerëve, apo të veprojë vetëm përfituar llogari të kësaj bote. Ai duhet të ngarendë përherë përfituar edhe në zemrat e të tjerëve ato vlera universale të cilat burojnë që prej thellësive të tij të shpirtit, madje duke u përpjekur që të jetë një mekanizëm kyç në ekuilibrin e vlerave në rrugë. Përfituar qëllimi, ai herë-herë përballet me vështirësi nga më të ndryshmet, përfjeton dhimbje pas dhimbjeje, derisa bëhet dysh prej vuajtjes. Mirëpo ai e di më së miri, se një njeri që jeton brenda një rrethi të tillë qëllimi, të gjitha vuajtjet dhe dhimbjet që përfjeton, kanë përfituar një shpërbirim të atillë që, nuk mund të arrihet as me rrugëtimin soditës të shpirtit.*” 8

MUA MË MJAFTON ALLAHU	9
Heroi i pashoq i horizontit të mbështetjes	9
Sekreti i shfaqjes së njësisë së Allahut në dritën e Individualitetit të Tij	10
Traktati i Hasbijes.....	11
“Hasbijallah” edhe përballet arritjeve.....	12
KOHA PËR TË DËGJUAR SHPIRTIN: TRE MUAJT.....	13
Interesimi kërkon interesim	13
Programe të përshtatshme në periudhën e kohës së bekuar....	14
SINQERITETI: NJË THIRRJE E MJAFTUESHME DREJTUAR NDIHMESËS HYJNORE	15
Shkaku më i mirë përfituar mbështetjen e Allahut	15
Shpërblime surprizë.....	16
Porta të hapura kah sinqeriteti i plotë nëpërmjet diskutimit...	17
PËRFFAQËSUESIT E SHPIRTIT TRIMËROR	19
Përfundimin ta dish prej Allahut	19
Përkushtimi dhe trimëria.....	20
Trimëria dhe drejtqëndrimi.....	20
Heroizmi i vërtetë: zerimi i vëvetes.....	21
Kriteri më i qenësishëm i trimërisë: Thjeshtësia	21

ARKITEKTËT E MENDIMIT QË DO TË NDËRTOJNË TË ARDHMEN 23

Trashëgimtarët e rrugës profetike.....	23
Fushë ndikimi nga nxënësi te familja dhe të afërmit.....	24
Të fitosh njerëz që do të luten përgjatë gjithë jetës.....	24
Nuk ka çështje që të mos zgjidhet me gjendjen shpirtërore të njeriut	25
MOSPRITMËRI GJATË TËRË JETËS.....	27
Ata që përulen përpara postit të parë që u ofrohet.....	27
Mospritmëria më e vështirë.....	28
Mësuesit e panjohur të prapaskenës	28
Të mbyllur ndaj botës, të hapur ndaj Zotit	29
RUAJTJA E EKUILIBRIT DHE MOSPËRFSHIRJA NË PADREJTËSI	30
Urtësia në përdorimin e trajtave të njëjësit dhe të shumësit ...	30
Duhet qëndruar larg çdo lloj padrejtësie.....	31
Pyetje: Pse anon njeriu nga të padrejtët?.....	32
TRËNDAFILI LULËZON NË TOKË	33
Mund edhe t'ju binte një meteor!	33
Të largohesh prej egoizmit	34
Prurja e thjeshtësisë në një natyrë të dytë të vetvetes	34
LOTËT E ZEMRAVE TË PIKËLLUARA	35
Të mund të dallosh që gjendesh në fund të pusit.....	35
Hidhërimi i të keqtrajtuarit thërret mëshirën	36
Farat e vuajtjes të hedhura nëpër zemra	37
ARMIQTË E NJË FAMILJEJE TË LUMTUR.....	43
Armik dinak dhe i paepur.....	43
Rrezja e dëmit.....	44
Divorci duhet të jetë alternativa e fundit	45
VETËGJYKIMI DHE PENDESA	47
Në kërkim të fajtorit të vërtetë.....	47
Duhet të ruhemi nga çdo lloj ankese.....	48
Pendesa është fryti i ndjenjës së vetëgjykimit.....	48
Pendesa: Elixsiri i Ringjalljes	49

HORIZONTI I NJOHJES	50
Adhurime të kurorëzuara prej vetëdijes.....	51
Thagma e qëndrueshmërisë dhe vazhdueshmërisë.....	52
Çelës për çdo mbarësi: Thjeshtësia	52
ATA QË NGELEN PAS PREJ KËNAQËSISË PËR TË SHIJUAR JETËN	54
I biri i Ademit është i prirur ndaj çdo gjëje.....	54
Fatkëqinj që kënaqen me vetëhumbyen.....	55
Përhapja e virusit edhe ndaj të tjerëve përreth	55
“Po të nxirrej mësim, si mund të përsëritez!”	56
KURANI DHE ZBULIMET SHKENCORE.....	57
Pozicioni i zbulimeve shkencore në qëllimet e përgjithshme të Kurabit	58
Kompleksi i inferioritetit dhe komente artificiale.....	58
Zemra besimtare të pasionuara pas zbulimit	59
KUR DIJA KTHEHET NË JETË	61
Të kryesh falënderimin e dijes	62
Mendje vepruese.....	63
Horizonte të hapura nga lexime të përbashkëta.....	63
E DREJTA E FQINJIT/FQINJËSISË.....	65
Një rrugë për të arritur besimin e përsosur.....	66
Fqinj të mbarë: çelësa drejt lumturisë së përjetshme	66
Mqedise mëkatë të kthyera në fatkeqësi	67
Ura miqësie të ngritura mbi një tas ashureje.....	67
FANATIZMI, NJË SËMUNDJE SHOQËRORE QË PARALIZON MENDJET E QASHTRA	69
Një faktor penges për besimin	70
Një sëmundje e kobshme që ngjitet gjithkah	71
Qëndrueshmëri në të drejtë dhe lidhja fort pas fesë.....	71
ZVETËNIMI DHE SI TË RUHEMI PREJ TIJ	73
Cilësi të zvetënimit në një besimtar	74
Udha pa rrugëdalje që shfaqet përparrë të zvetënuarit	75
Dëshira për pozitë dhe porta të hapura për zvetënim	76
KOMENTIMI I SUNETIT SIPAS DËSHIRAVE DHE KUTURISJEVE PERSONALE	77

Zemrat duhet të dridhen ndërsa marrin një vendim.....	78
Ata që i kanë hyjnizuar epshet e tyre	79
RRUGË QË TË ÇOJNË DREJT SË DREJTËS DHE PERIUDHA NË TË CILËN JETOJMË	80
Veçoritë e epokës së egoizmit	81
Shpirtra që arrijnë ritakimin.....	82
MUNDËSITË MATERIALE DHE KRITERI NË PLANIFIKIMIN E TË ARDHMES	83
Pasuri të harxhuara në rrugën e Allahut	84
Trashëgimtarët e shpirtit të mospritmërisë.....	85
Mënyra e përjetësimit të mundësive të kufizuara.....	85
Përcaktueshmëria e nijetit	86
QASHTËRSIA E MENDIMIT	87
Mendimet e qëndrueshme përftojnë sjellje të qëndrueshme...	88
Kush mendon bukur, merr kënaqësi prej jetës	88
Epshe dhe çartisje të veshura si mendime.....	89
AKREPI I SINQERITETIT DHE VETËDIJA E VETËGJYKIMIT	90
Veprime të goditura me mendimin e përhapjes.....	91
Pasuria e Vetëllogarisë.....	91
Një dimension tjetër i vetëllogaridhënieς.....	92
AMBIENTE TË QETA DHE PROGRAME LEXIMI	93
Klimë e përshtatshme për përshpirtshmëri.....	93
Vepra flijuar ambientimit dhe lexime me diskutime	94
Fusha të ndihmesës dhe mbrojtjes hyjnore.....	94
ELOZHET DHE BESNIKËRIA	95
Më i larti vlerësim.....	95
Shprehje hiperbolizuese që dëmtojnë deri në tradhti.....	96
Nënshkrimi "hiç brenda hiçit"	97
PROBLEME TË ZGJIDHURA QË NË VETE DHE REHABILITIMI I SHOQËRISË	98
Fëmijë i paprerë prej qumështit.....	98
Më e madhja përpjekje	99
Mirësi të ardhura në trajtë fatkeqësie.....	100
RESPEKT PËR TË SHENJTËN	102

Ai që dëshiron të respektohet, duhet të respektojë	102
Nëse shtëpinë tuaj e keni kristalore.....	103
“AH SIKUR!”	105
Më e madhja e “ah sikur”-eve	105
Dobësi që rroposin njeriun.....	106
Mburoja karshi “ah sikur”-eve që nuk vlejnë	107
“Ah sikur” -e që shprehin pendesë	108
TË PENDOHESH DHE TË KËRKOSH FALJE.....	109
Mjekësi parandaluese	110
Eliksir që ç'rrënjos çdo nismë të keqëje.....	111
Kohë të rëndësishme për të kërkuar falje	111
LLOJET E SPROVIMEVE.....	113
Vështirësia e sprovimit sipas madhësisë së synimeve	113
Ka edhe nga ata që ngelen në rrugë.....	114
Ambicia për pasuri	114
Varësia prej epshit	115
Dëshira për famë	115
EGOJA, DJALLI DHE MIDISËSIT	116
Ai gjurmon çdo rast të volitshëm për t'iu afruar njeriut	116
Ai që mjaftohet me të pranishmen, vetëmashtrohet.	117
Pareshtur bisedë e përshpirtshme	118
LIDHJA MES MIRËQENIES SË LEJUAR DHE VEPRIMIT TË MIRË	119
Shkas për më të madhin përparim shpirtëror	120
Fundi i hidhur i atij që jeton mes së ndaluarës.....	120
Përhapja gjërisht e të ndaluarës nuk përbën justifikim..	121
MEDITIM PËR FESTËN E BAJRAMIT	122

Kush nuk ka një qëllim të epërm, nuk ka as rrugë në të cilën të përparojë, as energji me të cilën të mund ta vërë veten në lëvizje, e aq më pak një synim për të arritur. Ai, qysh prej kohës kur e ka lëshuar veten në plogështi, duke u kthyer si në një nga ato gjallesat e pajeta që nuk mund të lëvizin prej shushatjes e topitjes, e duke lidhur qaforen e fatkeqësisë së dëshirave të tyre trupore, është transformuar në një njeri që i ndien këmbët të prangosura. E kjo sjell për pasojë të zënët erë, kalbjen, deri edhe në dekompozimin e brendshëm. Në fakt, në themel të maktheve të njëpasnjëshme që kemi përjetuar prej shekujsh në jetën tonë individuale, familjare, ekonomike dhe politike, qëndron pikërisht kjo jetë e pamotivuar prej mendimesh sublime dhe qëllimesh të epërme.

Andaj, e mira më e madhe që mund t'u bëhet prezave të sotshëm është mundësia e ritakimit të tyre me një mendim qëllimi epëran, që do t'i mësojë atyre rrugën që të çon nga potenciali njerëzor i njeriut në njeriun e vërtetë në kuptimin e plotë të fjalës "njeri". Po, një qëllim i këtillë i epërm ka për të kryer detyrën e një himni që do t'i vërë në lëvizje këta breza; rolin e një dinamoje që do të ushqejë energjinë e tyre të pashtershme, e të një burimi të kulluar pasionesh dhe emocioni. Mendoni njëherë, në një kohë kur njerëzimi sillet kuturu mes një errësire të kahdoshme, burimi kryesor i forcës për udhëtarët e qëllimit të epërm, i cili lindi në gjirin e shkretëtirës për t'u kthyer në frymim jete për tërësej tri kontinente, ishte besimi, dhe me atë besim ushqenin idealet e mbushjes së zemrave të tjerëve me frymëzimin që u vlonë thellë brenda kraharorëve të tyre. Edhe në mesin e ëndrrës osmane, e cila bëri të mundur të ngrihej një qytetërim prej njerëzish, të cilët u nisën prej stepave të Azisë në drejtim të Anadollit, për të themeluar e ngritur mandej një perandori, më të madhen e të gjitha kohërave përgjatë historisë, të njëjtat dinamika vihesin në veprim; patjetër, që, në fakt, edhe në mendjet e heronjve që ia dolën mbanë Përpjekjes Kombëtare, ishin pikërisht po ato.

Nga ky këndvështrim, mund të thuhet, më shumë se sa për këtë gjë, apo atë, ne kemi nevojë për heronj të tillë qëllimesh të epërme, të cilët derdhen rrugëve për të ngjallur dëshirën e jetës së të tjerëve në vend të të jetuarit për vete, me ndërgjegjet të thella dhe trimëri të pashembullt. Këta heronj, me lejen dhe ndihmesën e Allahut, pa u ndalur asfare, në çdo frymëmarje të tyre, në fillim për popullin e tyre, e mandej do të ngarendin për tërë një njerëzim, me ndjenjën më të thellë të mëshirës, dhe kur t'ia ngrenë duart Zotit, për t'iu lutur, në fillim nuk do të mendojnë veten e tyre, por të tjerët. Nganjëherë si toka, do ta shtrijnë veten e tyre, me gjithë fatin e të ardhmen, për t'u sjellë lumturinë të tjerëve, e nganjëherë do ta përplasin veten sa andej këndej, e si në ujin e një lumi në vërshim, do të dinë si të pastrohen prej çdo vuajtjeje a fatkeqësie, për të ditur se si të rrjedhin si jetë për mbarë të tjerët. Po, ndonjëherë do të thonë: "*O Zot, sakrifikomë mua, vetëm mbaje lart krenarinë e popullit tim*", duke i dhënë zë kësijoj një qëllimi të epërm kombëtar; kurse një tjetër herë, me fjalët: "*Sikur ta shoh besimin e popullit tim të shëndoshë, jam i kënaqur edhe sikur të digjem në flakët e ferrit.*" do të rendin drejt një tjetër përtej qëllimi të epërm; nganjëherë, pavarësisht vuajtjeve a përndjekjeve që mund t'u vijë prej popullit me të njëjtën shprehje universale të mëshirës njerëzore, duke thënë: "*O Zot, fali këta njerëz, sepse nuk më njohin*"¹, për të vënë në jetë qëllimin e lartë, që rrotullohet rrëth orbitës së mëshirës dhe përgjegjësisë.

¹ Buhari, *enbjaja*, 54; Muslim, *xhihad*, 104-105.

Pikërisht, kur ta shqyrtoni me kujdes këtë vepër që po mbani në duar, të titulluar “*Udhëtim qëllimi të epërm*”, do të dëshmoni sa e sa këshilla, nxitje, ndriçime, meditime, mësime, paralajmërimë dhe kritika, të cilat janë shtyllat kryesore që mund të bëjnë të mundur lindjen ndër zemra, mëkëmbjen dhe ruajtjen përherë të gjallëruar të një qëllimi të tillë të epërm.

Për shembull, në pjesën e titulluar “*Arkitektët e shpirtit trimëror*” do të shihni se mendimtari M. F. Gylen shprehet: “*Një prej faktorëve më të rëndësishëm të trimërisë është edhe zotërimi i shpirtit të përkushtimit. Domethënë, përkushtimi i vetvetes ndaj idealit tënd, duke i nxjerrë mënjanë të gjitha mendimet që nuk kanë të bëjnë me atë. Një shpirt i përkushtuar duhet të thotë: “Detyra ime parësore, është që sido që të jetë situata, të përhap gjithkah emrin e patëshoq dhe patëmetë.” Ashtu siç është shprehur edhe herë të tjera, në lidhje me disa çështje po të tjera, Emri i Patëshoq dhe Patëmetë është vetvetiu i lartë.² Mirëpo, që ai të njihet dhe prej të tjerëve, duhet treguar një përpjekje e pareshtur. Një njeri që i është përkushtuar idealit të vet, të gjitha ndjenjat, mendimet, lëvizjet dhe reagimet e tij duhet të rendin veç pas këtij synimi, dhe herë pas here t'i lutet Allahut falënderueshëm pse Ai ia ka bërë të mundur që të gjendet në këtë rrugë. Asisoj, që ky njeri të jetë i mbushur prej dëshirës për të jetësuar, derisa të fillojë të harrojë edhe rrugën e shtëpisë, apo fytyrat e familjarëve dhe fëmijëve të tij.”*

Ndërsa në ligjëratën “*Llojet e sprovimeve*”, na tregon se në përpjesëtim me madhështinë e qëllimit të epërm që e udhëheq, edhe sprovimet me të cilat do të përballet çdokush do të jenë të ndryshme: “*Meqë edhe vështirësia apo vuajtja qenkan po aq të rëndësishme sa edhe shpërblimi dhe mirësitë, edhe sprovimi i një personi që kërkon të ngjitet majave më të larta, poaq i vështirë ka për të qenë, gjithnjë në raport me vlerën dhe madhështinë e synimit. Për shembull, të biesh dëshmor duke fluturuar drejt një tjetër horizonti jete, është një arritje shumë e madhe. Mirëpo, një arritje e tillë është e lidhur me luftimin, plagosjen, e nganjëherë edhe me sakrifikimin e jetës në rrugën e Allahut. Kështu që, një njeri që i ka vendosur vetes një synim të këtillë, duke u përpjekur që t'i realizojë një më një të gjitha kërkesat që të parashtron kjo lloj rruge, cilatdo qofshin fatkeqësitet apo vuajtjet që mund t'i dalin përballë, ai duhet të dijë si të durojë; të mund të jetojë pavarësisht vetvetes.*”

² Shih, M. Fethullah Gylen, *Ümit burcu*, fq. 131; Çekirdektën Çınara, fq. 187.

Në fakt, një *udhëtim qëllimi të epërm* për të mund të fituar kënaqësinë e Allahut (xh.xh.), është një rrugëtim i përjetshëm kah pafundësia. E nga ky këndvështrim, është njëherazi plot fryte kënaqësish shpirtërore dhe burim shprese të vazhdueshme. Megjithëse, njëkohësisht, kjo rrugë ka poaq ulje-ngritje, po aq të përpjta; lumenj, kodra, e sa e sa kurthe që mund ta ngacmojnë njeriun, si e si që ta tërheqin të kthehet pas. Prandaj, udhëtarë i këtij rrugëtimi duhet të jetë vazhdimesh në një përpjekje të pashtershme, duke e zotëruar egon e tij, i zotëruar vetëm prej të vërtetës, i painteresuar asfare për famë a pozitë të kësibotshme, dhe i pajisur me një botëkuptim, që secilën prej famës, grykësisë, dëshirave trupore apo prirjes për rehati i sheh si helm për jetën e tij. Në vetëlogarinë që na ka ofruar nëpërmjet shkrimit “*Mundësítë materiale dhe kriteri në planifikimin e të ardhmes*”, autori na ofron kriterin thelbësor me anë të të cilit mund të bëhet planifikimi i një jete me bosht “qëllimin më të epërm”, i cili mbyllt me fjalët: “*Besimitari asnëherë nuk duhet të veprojë apo të bëjë punë vetëm për të fituar simpatinë dhe vlerësimet e të tjerëve, apo të veprojë vetëm për llogari të kësaj bote. Ai duhet të ngarendë përherë për të çuar edhe në zemrat e të tjerëve ato vlera universale të cilat burojnë që prej thellësive të tij të shpirtit, madje duke u përpjekur që të jetë një mekanizëm kyç në ekuilibrin e vlerave në rruzull. Për hir të këtij qëllimi, ai herë-herë përballet me vështirësi nga më të ndryshmet, përjeton dhimbje pas dhimbjeje, derisa bëhet dysh prej vuajtjes. Mirëpo ai e di më së miri, se një njeri që jeton brenda një rrethi të tillë qëllimi, të gjitha vuajtjet dhe dhimbjet që përjeton, kanë për t'i përfuar një shpërblim të atillë që, nuk mund të arrihet as me rrugëtimin soditës të shpirtit.*

As që mund të pritet, që njerëzit që e kanë lidhur jetën e tyre me një qëllim të thjeshtë që vërtitet rreth trinomit “të hash-të pish-të rrish” ta kuptojnë këtë qëllim të lartë dhe epërm, e aq më pak t'i perceptojnë dot udhëtarët e kësaj rruge. Prandaj, egoistët dhe grykësit që nuk e dinë se ç'është sakrifica, me dyshimin se aman mund t'u preken interesat e tyre, nganjëherë mund të përpiqen që t'ua kthejnë atyre botën në një birucë, duke iu gjendur vazhdimesh meakuza, sulme dhe përgojime të ulëta, t'u thurin intriga sipas parimit “lufta ka edhe hile!”, po, po, mund të ngarendin nga komploti në komplot, mund të përpiqen t'i mashtrojnë njerëzit, të cilët i kanë quajtur armiq dhe rivalë, madje po të jetë nevoja, edhe duke përdorur rrugët më çnjerëzore karshi njeriut, siç janë gjenjeshtra, përgojimi dhe shpifja. Ndaj, përballë gjithë këtyre, detyra që u takon të kryejnë rrugëtarët e qëllimit të epërm është të thonë “**Neve na mjafton Allahu!**”, dhe duke u mbrojtur në fuqinë dhe mbështetjen e Tij të pashoqe, të mund të vazhdojnë të ecin në rrugën e tyre që dinë, pavarësisht rreziqeve apo kërcënimëve, pa ia vënë veshin sulmeve apo shpifjeve të qenieve që janë të identikuara me shpifjen, pasi ata kështu e kanë nisur këtë rrugë, duke e ditur mire se ç'mund t'i priste. Pavarësisht, ata i qëndrojnë fjalës së dhënë që në fillim: “*Vetëm do të ecim, dhe prej njeriut të sotëm që ka mbetur në stanacion, duke u kthyer në një shoqëri masë amorfë, për të nxjerrë breza të artë, që do të premtojnë veç gjëra të reja... pa përfolur a përgojuar kënd; më shumë duke ia përshtatur mendimet tona veprimit, dhe duke i organizuar veprimet tona si polumbaret që përpiqen të shpëtojnë jetë njerëzish... për të mund të treguar se mund të realizohet edhe nëpërmjet rrugësh pa gjak e pa limfë, pa mllef e paurrejtje, por vetëm duke ecur pa u kapur pas rrugës, apo pas pafatësive që mund të ndeshim gjatë saj...*

Thelbi i fjalës; “*udhëtimi i qëllimit të epërm*” është një rrugë plot dhimbje e vuajtje, me kthesa e me kodra, që zgjat gjer në përjetësi, megjithatë, njëkohësisht ajo është një profesion ndërgjegjeje të thellë, lumturie dhe kënaqësie shpirtërore, që synon gjetjen e lumturisë pikërisht në lumturinë e të tjerve. Duke besuar, se ky libër që keni tanimë në duar, të mund t’ju bëhet udhërrëfyes në udhëtimin tuaj të lumturisë së përjetshme, lus Zotin që t’ju bëjë të mundur kryerjen e falënderimit ndaj autorit, duke e lexuar dhe diskutuar sa më shumë mes vedi.

Hamdi İşcan

MUA MË MJAFTON ALLAHU

Pyetje: Të gjithë profetët, sa herë që u ka ardhur ndonjë fatkeqësi, janë mbështetur në forcën dhe fuqinë e Allahut, duke u shprehur se çdo arritje e kanë sajë Tij. Cili duhet të jetë vendi i lutjes së hasbijes^{*} në jetën e udhëtarëve të shërbimit kurdo që përballen me ndonjë vështirësi, apo kur nuk arrijnë njëfarë suksesi në punët e tyre?

Përgjigje: Një njeri i dobët, i varfër, që gjendet në nevojë e në vështirësi, mund t’i dalë ballëhapur çdo lloj vështirësie, mjaft që të mbrohet te Allahu që është I Fuqishmi dhe i Pasuri Absolut. Është shumë e rëndësishme që ai të mbrohet përherë te Allahu duke thënë: “*Mua më mjafton Allahu, sa mbrojtës i mirë që është Ai.*”³ Sepse një njeri që thotë këtë lutje beson kësijoq: Ia lamë Atij në dorëzim punën tonë. Vetëm Ai është Mbrojtësi ynë i Vërtetë. Sepse kur i drejtohem i Atij, e dimë se Ai nuk ka për të na lënë kurrsesi vetëm për vetëm me veten tonë, e kurrsesi s’ka për të na braktisur.

Heroi i pashoq i horizontit të mbështetjes

Allahu i Madhërishëm, në suren Teube, i drejtohet kësijoq drejtpërsëdrejti Profetit tonë fisnik: “*Nëse nuk ta vënë veshin, atëherë Ti, o I Dërguari im, thuaju: Mua më mjafton Allahu. Nuk ka zot tjetër veç Tij. Unë vetëm tek Ai u mbështeta. Sepse Ai është zotëruesi i Arshit të Madh, dhe Mbretëruesi i Vetëm.*”⁴

Ndërsa Bediuzaman Said Nursiu, teksa e interpreton këtë ajet, thotë: “Nëse të devijuarit nuk të dëgjojnë, e nuk u besojnë fjalëve që u thua ti, apo nuk veprojnë në drithën e Sunetit tënd, mos u shqetëso. Veç thuaju: “*Mua më mjafton Allahu. Unë mbështetem tek Ai. Në vend tuaj, Ai sjell të tjera që do të më dëgjojnë. Pushteti i Tij*

³ Al-i Imran, 3/173

⁴ Teube, 9/129

përfshin çdo gjë; as kryengritësit nuk mund t'ishmangen, e as ata që kërkojnë ndihmë prej Tij mbeten pa u ndihmuar.”⁵

Në lidhje me këtë çështje, është një lutje, të cilën Profeti ynë i nderuar paqja qoftë mbi Të këshillon që të thuhet në mëngjes dhe në mbrëmje: “O Jetëdhënësi që na jep ekzistencë! Kërkojmë ndihmë prej Teje në respekt të mëshirës Sate; rregulloma çdo sjellje, e për aq sa të kem jetë mos më lër asnëherë vetëm me egon time.”⁶

Nëse do ta zgjeronom pak të tej, atëherë mund të themi: “O Zoti im! Të përgjërohem, mos lër të hyjnë në punët e mia që bëj teksa gjendem në rrugën Tënde, shthurje dhe devijime, që do t'ia prishin shijen çdo gjëje. Qoftë edhe sa për një hapje-mbyllje të syve, mos më lër nën kontrollin e djallit apo vetes sime! Sepse nëse e marrin ato kontrollin, nuk i dihet se drejt ç'humtëtire më rrokullisin. Ngase asnëherë nuk mund të mbështetesh tek egoja që urdhëron veç për të këqija, unë quhem i humbur kryekreje nëse në punët e mia ngatërrohet edhe ajo. Ndërsa nëse mbrojtësi im bëhesh Ti, atëherë unë gjej rrugën e duhur, e arrij të eci në të. Sepse atje ku gjendet forca dhe fuqia Jote, nuk mund të ndërhyjë as gishti i egos, e as i djallit.”

Sekreti i shfaqjes së njësisë së Allahut në dritën e Individualitetit të Tij

Vëmë re se Profeti Ibrahim dhe besimtarët përreth tij mbështeten tek Allahu në një kohë kur populli i tij nuk i vë veshin. Ata fillimisht thonë: “Ne jemi shumë larg jush dhe atyre që adhuroni ju, duke hequr dorë prej Zotit.”⁷

Kësodore duke treguar një vendosmëri përballë mohuesve, e duke iu kundërvënë çdo lloj rreziku që mund t'i kanosej sa majtas, djathtas. Ata njëkohësisht, me këto fjalë, pohonin se gjérat që adhuroheshin, përvèç Allahut të Madhërishëm, nuk kishin asnë lloj vlere, se nuk e meritonin respektin e tepruar që tregohej karshi tyre, e që kurrsesi nuk mund të ishin objekte prej të cilave të pritej ndofarë ndihme. E mandej, me gjendjen e një njeriu krejt pa shpresë, ata thoshin kështu, për t'i dhënë zë sekretit të shfaqjes së njësisë së Allahut në dritën e njësisë së Tij: “O Zoti ynë i Madh, ne vetëm Ty të besuam, e vetëm te Ty mbështetemi. T'u drejtuam ty me tërë fuqinë e shpirtit, dhe e dimë që në fund, përballë Teje do të vijmë. O Zoti ynë i Lartësuar, mos na lër ne vetëm për vetëm me sprovën (trysninë, padrejtësitë dhe përdhunën) e mohuesve! Na fal neve, sepse padyshim që, Ti je I Shenjtë e I Urtë.”⁸

Këtu dua t'ju tërheq vëmendjen drejt një kuptimi jo të drejtpërdrejtë. Teksa e lexoni jetën dhe fjalët e Profetit tonë të Dashur (sal'lallahu alejhi ue sel'lem), për ta kuptuar më mirë pozicionin e Tij të veçantë, duke e krahasuar me atë të profetëve të tjerë, mund të shihni se si komplimentet dhe përgëzimet që Allahu i drejton Atij, janë në trajtën e dëshirës te profetët pararendës. Për shembull, Musai i nderuar (alejhis'selam) thotë: “O Zot, zgjeroma kraharorin!”⁹, e cila është një përshtiprtje e Profetit Musa (a.s.), në nivel kërkesë-dëshire nga Allahu i Madhërishëm që t'ia rigjallërojë kraharorin me kuptim.

Ashtu siç mund të kuptohet edhe prej ajetit, “A nuk ta zgjeruam ne ty kraharorin?”¹⁰, Profetit tonë të nderuar i është dhënë në një nivel mirënjojheje. Ashtu edhe në ajetin e mësipërm, teksha shprehet se Allahu është i mjaftueshëm për Të, Profeti Ibrahim dhe ndjekësit e tij janë duke e kërkuar diçka të atillë.

⁵ Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 66 (Shkrepëtima e Njëmbëdhjetë, Pikla e katërt)

⁶ en-Nesai, *es-Sunenu'l-kubra*, 6/147; el-Bez'zar, *el-Musned*, 13/49.

⁷ Mumtahine, 60/4.

⁸ Mumtahine, 60/4-5.

⁹ Taha, 20/25.

¹⁰ Inshirah, 94/1

Ndërsa në një ajet tjetër fisnik, nevoja e sahabëve të nderuar për t'u mbështetur tek Allahu përballë armikut, shprehet kësijoj: “*Njerëzit u thanë atyre: Armiqtë tuaj mblodhën një ushtri të tërë kundër jush, kështu që trembuni prej tyre. E kjo ua rriti atyre besimin, saqë thanë: “Neve na mjafton Allahu. Ç’administrues i mirë që është Ai.*”¹¹

Siq shihet edhe më sipër, sahabët tanë të nderuar, edhe në një vend ku çdokush mund të frikësohet, mund të trembet apo të mbërthehet në panik duke mos ditur se si t'i gjejë zgjidhje problemit të vet, kanë thënë: “Mua më mjafton Allahu! Ç’mbrojtës i mirë që është Ai.”, duke pritur mandej që të përballen me armikun, të zhytur në një atmosferë krejtësisht metafizike.

Traktati i Hasbijes

Edhe Bediuzaman Said Nursiu, në një kohë kur njerëzit e kësaj bote e izolonin prej çdo gjëje, reflekton se si ka rënë në pesë lloje të ndryshme emigrimesh, e në një kohë kur pishtari i shpresës bëhej gati të shuhej, e koka gati iu kapiste në drejtim të kraharorit, i vjen në ndihmë ajeti “Mua më mjafton Allahu! Ç’mbrojtës i mirë që është Ai.”, duke i thënë që ta lexojë, derisa ai filloj ta përsëriste atë deri në pesëqind herë në ditë, saqë filloj të shihte zgjerime të njëpasnjëshme në botën e tij të brendshme. Asisoj që, ai, me mësimin dhe fuqizimin e botës shpirtërore që i fali ky ajet, shprehej: “*Jo vetëm me armiqtë e tanishëm, por ndjeva një besim që mund të përballëm me tërë gjithësinë.*”¹² Zaten, një njeri që i zgjerohet besimi kësimënyre, nuk ndjen as vuajtje e as nuk ndien qeder. As birucat e as izolimet nuk mund ta kufizojnë dot. Sepse, sakaq, ato marrin trajtën e shkollës së Jusufit (a.s.), e ai fillon të kryejë funksionin e vet në to. Aq sa kur të bëhet fjalë për t'u liruar, e për të dalë prej tyre, të thotë se mund të zgjedhë ndenjjen sërisht atje për të mos e lënë në mes shërbimin e mirë që mund të realizonte për ata që gjendeshin atje.

Ja, ky është rigjallërim, thellim dhe zgjerim i vërtetë. Sepse, një njeri që mbetet ngushtë në zemër dhe në botën e tij shpirtërore, hyn në të atilla strese, përjeton asisoj vuajtjes, e tërhoqet zvarrë nga njëri ankth në tjetrin, saqë edhe sikur tërë bota të bëhen të tijat, nuk mund t'i gjejnë dot zgjidhje problemit të tij. Patjetër, një njeri që nuk arrin dot një rigjallërim dhe zgjerim të botës së tij shpirtërore, edhe sikur çdo ditë nga fabrika t'i dalin njëmijë jahte, njëmijë makina “Ferrari”, të arrijë çdo lloj mirëqenieje, prapëseprapë nuk shpëton dot prej shqetësimeve dhe ngushtimit të zemrës. Sepse lumturi dhe qetësim i vërtetë është ai që të fal Allahu duke të falur rigjallërim dhe zgjerim të zemrës. Një njeriu që ka arritur diçka të këtillë, edhe sikur në madhësinë e maleve t'i burojnë belatë dhe fatkeqësitë, ai i tret ato në zemrën e tij, duke i kthyer në satira, për t'u treguar ato mandej të tjerëve përreth që t'u falin kënaqësinë e të qeshurit me to.

Në fakt, në një kohë kur shenja të tronditjes së vuajtjeve tona përplasen me horizontin e imagjinatës sonë, në një çast kur na rrahin çdo mendim dhe meditim, pasqyrimet e përfutura në zemrën e Said Nursiut mund të vijnë edhe në zemrat tona. Sepse një njeri, që rend vazhdimisht pas besimit të përsosur dhe sinqeritetit të plotë, dhe që gjendet vazhdimisht në një rrekje për të përf tua një lidhje të shëndoshë me Allahun, sa e sa pasqyrime të tjera mund të arrijë. Por shumica jonë, ngaqë nuk e dëgjojmë zërin e botës sonë shpirtërore, apo ndoshta ngaqë i përkapim ato si gjëra të thjeshta që mund t'i vijnë çdokujt në mendje, duke mos u dhënë rëndësinë e domosdoshme, mund t'u kemi lënë të mbyllur portat shumë pasqyrimeve të vyera. Ndërsa individualitetet e larta, i kanë arritur, i kanë parë, dhe e kanë kuptuar se këto lartësimë nuk mund të janë krejt të kota e të rastit. Kanë thënë: “Kjo patjetër që ka një përmbajtje dhe urtësi të veçantë”, e kësodore i kanë parë ato si nga një

¹¹ Al-i Imran, 3/173.

¹² Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 311 (Shkrepëtima e Njëzetegjashtë, Lutja e katërmëdhjetë); *Rrezatimet*, fq. 55 (Rrezatimi i katërt)

paralajmërim dhe kërcënëm njëherësh. Edhe Nursiu, duke e parë këtë xhevahir të pasqyruar në zemrën e tij, shumë të vyer, duke u thelluar menjëherë mbi të, për ta kthyer atë më pas në një lutje peseqind herë në ditë.

Nëse Bediuzaman Said Nursiu e ka përmendur atë peseqind herë me radhë gjatë ditës, atëherë do të thotë se përmendja e saj ka një mirësi mrekulllore, nëse kuptohet thellësisht, ashtu siç duhet. Atëherë, edhe ne, duhet ta përsërisim atë, jo peseqind herë, por ndoshta njëmijë, duke thënë: “*Mua më mjafton Allahu. Nuk ka zot tjetër veç Tij. Unë vetëm te Ai u mbështeta. Sepse Ai është zotëruesi i Arshit të Madh, dhe Mbretëruesi i Vetëm.*” për t'u mbrojtur fillimisht prej të keqes së armiqve të shumtë, e mandej për ta mbajtur kontributin tonë sa më të lartë duke gjetur mbrojtje në forcën dhe fuqinë e Allahut. Për t'ia arritur një qëllimi të tillë mund të ndjekim edhe një rrugë të këtillë: Ashtu siç i ndajmë dhe i lexojmë me njëri-tjetrin Lutjen e Tefrixhijes, Ajetin Kursij, suret Nasr, Fet'h dhe Inshirah si një vepër me përfitim të përbashkët, ashtu mund të ndajmë ndër vedi edhe lutjen e hasbijes. Për shembull, dhjetë shokë, nëse ndajmë nga njëqind për shoq, atëherë në fletoren e veprimeve të secilit mund të rrjedhin shpërblimet e njëmijë lutjeve të hasbijes.

“Hasbjallah” edhe përballë arritjeve

Kjo jo vetëm përballë belave dhe fatkeqësive që mund t'ia behin mbi kryet tonë, por një mysliman i mirë (duhet të) mbështetet tek Allahu edhe kur përballet me ndofarë suksesi dhe arritjeje. Nga ky këndvështrim, kriteret e sasisë dhe cilësisë së moskërkimit këmbim me Allahun mund të ndryshojnë nga një individ në tjetrin. Ndoshta disa mund ta thonë vetëm përballë fatkeqësive, apo problemeve që kërkojnë zgjidhje të menjëherëshme, megjithëse janë të vështira. I drejtohen Allahut dhe në përfundim, me lejen dhe ndihmesën e Allahut, kuptojnë se si ato zgjidhen sajë pjesëmarrjes së një mirësie dhe ndihmese të padukshme. Ky është drejtimi i atyre që kanë ngelur ngushtë, e që nuk kanë ku të mbështeten. Ndërsa disa të tjerë e kthejnë lutjen e hasbijes, “*Mua më mjafton Allahu. Nuk ka zot tjetër veç Tij. Unë vetëm te Ai u mbështeta. Sepse Ai është zotëruesi i Arshit të Madh, dhe Mbretëruesi i Vetëm.*”, në një përmendje të përhershme të jetës së tyre, dhe nga mëngjesi në mbrëmje, vetëm presin ndihmë prej Tij. Sidomos ata, horizontet e të cilëve janë zgjeruar konsiderueshëm, të cilët janë ngritur në lartësitë e horizonteve të shpirtit dhe sekreteve të tij, që edhe në çastet më të rëndomta të jetës së tyre bëhen sikur ndiejnë kontrollin e Zotit. Po, ata edhe në çështjet më të thjeshta, siç mund të jetë shkuarja e fillit të perit përmes vrimës së gjilpërës, apo kapërdimi i një llokme ushqimi, e që në pamje të jashtme mund të zgjidhen me përdorimin e atij vullneti të pjesshëm, përjetojnë horizontin që të fal lutja “*Mua më mjafton Allahu! Ç'mbrojtës i mirë që është Ai.*” Madje ata, ndonjëherë, si njerëzit racionalistë, e lidhin çdo veprim të tyrin me filozofinë e të vepruarit me anë të hasbijes së fuqisë, mendojnë se ajo që kanë bërë ata veç është frysht i një kontrolli dhe administrimi më të epërm, duke thënë përherë “*Ai është Krijuesi!*”. Ja, kjo është një shprehje e sinqertë e njësisë së Allahut të Madhërishëm. Në fakt, edhe ne duke iu përmbajtur sunetit të Profetit Muhamed (s.a.s.), duhet ta themi nga shtatë herë, në lutjet e mëngjesit dhe të mbrëmjes: “*Mua më mjafton Allahu. Nuk ka zot tjetër veç Tij. Unë vetëm te Ai u mbështeta. Sepse Ai është zotëruesi i Arshit të Madh, dhe Mbretëruesi i Vetëm.*”, e kësisoj do të kemi pohuar se mbrojtësi i mbrojtësve që do t'u japë zgjidhje problemeve të cilat do të na dalin përballë gjatë kësaj dite, është Ai; e ndërsa i hyjmë natës, duke përsëritur sérish të njëjtën lutje, do t'ia kemi lënë po Atij në dorë mbrëmjen tonë. Zoti ynë na i mbështjellëtë çdo grimëçast të jetës sonë me shaje drite buruar prej sunetit të vyer të Profetit Muhamed (s.a.s.).

KOHA PËR TË DËGJUAR SHPIRTIN: TRE MUAJT

Pyetje: Çfarë na këshilloni për të përjetuar entuziazmin e tre muajve të bekuar si dhe për të përfituar maksimalisht nga atmosfera shpirtërore e tyre?

Përgjigje: Së pari, duhet thënë se tre muajt janë pjesa kohore më e rëndësishme në të cilën njeriu mund të jetë më pranë Allahut, si dhe të përfitojë më së tepërmë prej mëshirës së pafundme të Tij; të mund të shmanget prej mëkateve dhe të udhëtojë drejt horizontit të shpirtit. Sidomos, përsa i përket pastrimit të nefshit, edukimit të shpirtit dhe qashtërisë së mendjes, njeriu ka nevojë, pa dyshim, për çdo vit për një periudhë të tillë rehabilitimi qiellor. Dhe kjo periudhë kohore është një arsy tejet e rëndësishme për të realizuar një rehabilitim të këtillë.

Sigurisht, që njeriu, përgjatë kësaj periudhe të zhvishet nga ngarkesat trupore e epshore, e të lartësohet drejt një horizonti të caktuar e të arrijë një nivel të tillë, fillimisht duhet të kalojë një proces meditimi dhe përmendjeje të pareshtur. Dhe tekxa është duke realizuar këtë proces, lipset që zemrën dhe shpirtin ta mbajë kaherë të hapur drejt përshpirtshmërisë. Domethënë, tekxa nga njëra anë gjatë këtyre muajve përpinqet për të rrokur me mendje e për të kuptuar që kanë të bëjnë me besimin dhe Kur'anin duke rilexuar çështjet, në anën tjetër rreket të përthithë sa më shumë nga përshpirtshmëria dhe nga shiu i dritës që i vjen prej lart.

Interesimi kërkon interesim

Deri më tani shumë persona kanë thënë fjalë të bukura nga këndvështrimi dhe horizonti i tyre rrëth kësaj periudhe, si dhe kanë tërhequr vëmendjen përsa i përket bukurive që netët dhe ditët e këtyre muajve mund t'u përftojnë jetës së besimtarit. Leximi i përbashkët i veprave të vyerë dhe studimi fjalë për fjalë i tyre, dhe përvetësimi i tyre duke i diskutuar, është shumë i rëndësishëm përsa i përket kuptimit dhe ndijimit të përfitimeve dhe fryteve që këto muaj i përftojnë njeriut. Po, për të përfituar siç duhet nga shkrimet rrëth tre muajve, duhet evituar leximi i cekët dhe sipërfaqësor, dhe do hapur drejt thellësive të çështjes. Përndryshe, për sa kohë që nuk zhvillohet një ndjenjë e mendim i tillë, është e pamundur për dikë, që të përfitojë denjësisht nga ato ç'ka lexon dhe dëgjon rrëth këtyre muajve.

Gjithashtu, për të ndjerë përsosmërisht bukuritë e veçanta të këtyre muajve dhe kënaqësitë që rrezatojnë ato në shpirtin e njeriut, në krye të herës, këto muaj duhen konsideruar dhe vlerësuar si "muaj pasurie", e më pas, ditët dhe netët e saj duhen vlerësuar seriozisht pa çuar dëm qoftë edhe një sekondë të vetme. Për shembull, dikush që nuk shfaqet i vendosur të ngrihet natën e t'i drejtohet Zotit e të gjelltisë përfitimet e natës, e ka të

pamundur të ndjejë e të shijojë thellësisht ato ç'ka përfilitet gjatë këtyre muajve. Po, nëse një person nuk hyn i tendosur shpirtërisht në këto muaj, nuk i kryen adhurimet brenda një ndjesie serioze adhurimi, dhe nuk përhumbet në to, nuk do t'i ndjejë kuptimet e këtyre muajve edhe sikur ato të derdheshin me gjyma. Madje, edhe ato çka të tjerët shprehin rrëth këtyre muajve i gjykon sipas botëkuptimit dhe aftësive të tij, duke i vlerësuar si të ishin luks apo fantazi.

Po, për të ndjerë përfitimet e këtyre ditëve të bekuara që derdhen mbi ne, së pari duhet besuar dhe shfaqur interes për to. Dhe interesimi kërkon interesim. Nëse ju nuk shfaqni interes për shpirtin dhe kuptimin e këtyre muajve, ato nuk kanë për t'ju hapur dyert. Madje dhe shumë shprehje të ndritura dhe të gjalla që fliten rrëth këtyre muajve, juve mund t'ju duken të zbehura e të pajeta. Aq sa, edhe shprehjet e goditura të Ibn Rexheb el Hanbeliut, apo fjalët ngazëlluese të Imam Gazaliut, nuk ju prekin asfare. "Çfarë thonë këta njerëz?", thoni dhe e kaloni. Sepse përsa i përket ndikimit të një fjale, aq sa është e rëndësishme fjala e thënë, po aq rëndësi ka edhe këndvështrimi, synimi, botëkuptimi dhe të qenët i hapur ndaj kësaj çështjeje.

Ndaj dhe kjo çështje duhet të përvetësohet aq shumë, sa personi duhet të njësohet me Rexhebin, Shabanin dhe Ramazanin. Po, personi duhet të bësh njësh me këto muaj, në mënyrë që ndjejë ato çka këto muaj i thonë shpirtit të tij. Përndryshe, për sa kohë ju mbeteni ata që jeni, nuk shpëtoni nga sipërfaqësia dhe nuk i studioni të vërtetat e këtyre muajve, edhe fjalët shumë të bukura që thuhen rrëth këtyre muajve do t'ju hyjnë nga një vesh e do t'ju dalin nga tjetri. Parë nga ky aspekt, njerëzit e orientuar drejt shkujdesjes, që nuk rreken të ripërtërihen në stinën e një pasurie të këtillë, që nuk arrijnë të përthithin seriozitet në gjendjet dhe veprimet e tyre, e kanë tejet të vështirë përftimin nga këto muaj.

Programe të përshtatshme në periudhën e kohës së bekuar

Gjithsesi, është edhe aspekti i shpirtit shoqëror dhe i pranimit të përgjithshëm të shoqërisë. Vetëm personat e thellë, përsa i përket horizontit të zemrës dhe shpirtit, mund ta ndiejnë thellësinë dhe shumanësinë e këtyre muajve. Dhe është e vërtetë që këto kohë, në kuptim të përgjithshëm, populli ynë e vlerëson deri diku vlerën dhe begatinë e këtyre muajve, duke rendur kah xhamitë për t'iu drejtuar Krijuesit. Kjo situatë duhet vlerësuar dhe me anë të programeve dhe aktivitetave të ndryshme, ku shpirtrave të njerëzve mund t'u përcillen disa mesazhe. Poashtu, edhe në netët e bekuara të këtyre tre muajve si Regaibi, Miraxhi, Beraeti dhe Kadri, mund të organizohen programe të veçanta orientuar njeriut bashkëkohor, duke i ndenjur besnik gjithmonë shpirtit të fesë. Në këtë mënyrë konsiderohet se i kemi vlerësuar këto net për t'i afruar njerëzit me Zotin dhe për t'i përquar zemrave të tyre të vërtetën e fesë tonë. Ashtu siç mund t'u përçohen disa të vërteta njerëzve të ardhur në xhami, edhe kuvende të tjera mund të vlerësohen nëpërmjet bashkëbisedimeve apo ligjëratave. Kësisoj, njerëzit që besojnë në rëndësinë e këtyre netëve dhe pritshmëria e tyre vlerësohen në mënyrë të drejtë.

Megjithatë dëshiroj të theksoj diçka që e konsideroj të rëndësishme lidhur me këto programe: Synimi ynë i vetëm në të gjitha aktivitetet e organizuara duhet të jetë afrimi një hap më tutje i mendimit dhe i ndjenjave të njerëzve me Allahun (xh.xh.). Nëse këto programe dhe aktivitete nuk na orientojnë drejt synimit tonë dhe gjetjes së vëvetes, ahore jemi munduar më kot. Po, nëse në aktivitetet e organizuara nuk nxjerrim në pah disa të vërteta rrëth Krijuesit tonë, nëse nuk i afrojmë një hap më tej për nga Zotëria i Zotërinjve (s.a.s.); por thjesht organizojmë programe dëfryese sa për të thënë "Sa mirë ia kaluam", ahore kemi shpërdoruar kohën, ndoshta kemi hyrë dhe në mëkat. Çdo udhë që nuk të shpie te Allahu (xh.xh.) dhe te Zotëria ynë (s.a.s.), është veçse një mashtrim. Dëfrimi i njerëzve, organizimi i ballove dhe karnavaleve nuk është detyrë e zemrave besimtare që asiprojnë të jenë interpretë të së drejtës dhe të së vërtetës.

Gjithashtu duhet ditur se njerëzit e sotëm kanë një stil jetese të orientuar nga dëfrimi. Ndaj dhe interes i tyre në këtë aspekt mund t'ju mashtrojë. Madje mund edhe të mendoni se keni kryer një punë të hairit duke kundruar kënaqësinë në sytë e tyre. Ndërkokë, më shumë sesa interes i njerëzve, e rëndësishme është se sa në raport të drejtë me kriteret e Kurabit dhe të Synetit është puna që kemi kryer. Edhe nëse në këto programe interes i është i ulët dhe pjesëmarrja e pakët, ju gjithmonë duhet të rendni kah e drejta. Me fjala të tjera, nuk ka rëndësi vlerësimi apo duartrokitjet e njerëzve, por vlera që një program i tillë ka për botën tonë shpirtërore.

Ndaj, në një periudhë të këtillë begatje, ku qiejt kaplohen nga nuri dhe toka stoliset me sofra qiellore, ne duhet t'i orientojmë njerëzit gjithmonë nga bota shpirtërore, dhe në çdo vepër të synojmë qëllime të larta e mendime te gjera. Aq sa vazhdimisht të mund t'i injektojmë personave përreth një kuptim dhe një shpirt të ri, e t'u hapim velat drejt pangopjes në emër të përshpirtshmërisë. E për të realizuar këto, në daçi u lexofshi ilahitë dhe lutjet e vjetra, në daçi këto vlera u përcjellshin me vargje e kompozime të reja, veçse në të gjitha aktivitetetona, njerëzve u duhet përkujtuar dëshira për përjetësi, malli për fituar lumturinë përjetshme, duhet vënë në lëvizja frika e humbjes, dhe si rezultat, duhet t'i drejtojmë njerëzit për kah shpirti i fesë.

Përbledhtazi, xhamitë, xhematet, xhumatë, Rexhebet, Shabanët, Ramazanët, Regaibët, Miraxhët, Beraetet dhe Kadret, duhen vlerësuar gjithmonë si mundësi për t'i orientuar njerëzit drejt Allahut, dhe të gjitha programet e organizuara përgjatë këtyre periudhave të bekuara kohore, të denja për rezervuar përjetësi në çdo çast të tyrin, duhet të synojnë realizmin e qëllimeve të larta.

SINQERITETI: NJË THIRRJE E MJAFTUESHME DREJTUAR NDIHMESËS HYJNORE

Pyetje: Si duhet ta kuptojmë shprehjen “Krenohuni falënderueshëm me virtytet dhe cilësitet e mira të vëllezërve tuaj, njësoj sikur t'i kishit tuajat.”, e cila është njëkohësisht edhe një prej kritereve të sinqeritetit? Nëse marrim në konsideratë edhe ndjenjat e xhelozisë dhe të smirës që janë pjesë e natyrës njerëzore, çfarë mund të na këshilloni për të arritur në horizontin e krenarisë falënderuese për të mirat e vëllait tonë?

Përgjigje: Në të gjitha rastet që adhurimi përmendet në Kurani si diçka që duhet bërë vetëm për Allahun, ai jepet i lidhur drejtpërsëdrejti me sinqeritetin. Për shembull, në suren Zumer, menjëherë në krye thuhet: “Atëherë ti adhuroje Allahun duke i ruajtur veç për Të adhurimet.”¹³, e mandej kjo është urdhëruar që të bëhet me një vetëdije të plotë sinqeriteti. Më vonë, një faqe më pas thuhet: “Mua m'u urdhërua që fenë dhe adhurimet t'i ruaj vetëm për Allahun.”¹⁴, ku sërisht, edhe njëherë, vëmendja tërhiqet sërisht kah sinqeriteti; mandej, një apo dy ajete më pas, thuhet: “Thuaj: Unë adhurimin ia bëj veç Allahut, ashtu siç Atij i ka hije.”¹⁵, e ju aty mund të shihni sërisht se si theksi vendoset sërisht mbi rëndësinë që mbart sinqeriteti.

Shkaku më i mirë për mbështetjen e Allahut

¹³ Zumer, 39/2.

¹⁴ Zumer, 39/11.

¹⁵ Zumer, 39/14.

Edhe Said Nursiu i ka përbledhur çeshtjet e lidhura me sinqeritetin në një risale më vete. Sipas tij, parimi i parë për të fituar sinqeritetin është të kihet parasysh kënaqësia e Allahut në çdo veprim të kryer.¹⁶ Me një fjalë, njeriu sa herë që të kryejë detyrat që i janë vënë, qofshin ato të kësaj bote, apo të asaj të përtejshme, të mos mendojë për asnje lloj pritmërie, duke pasur si qëllim të vetëm veç kënaqësinë e Allahut. Edhe nëse nga ajo punë vijnë ndofarë frytesh a shpërbimesh si rezultat i përpjekjes, duhen përballur me falënderim, të veprohet me lavdërim të Allahut, duke iu afruar çdo çeshtjeje me përmendje të mirësive.

Mirëpo, në ditët tona, kur egoizmi ka hedhur rrënë aq thellë, nuk duhet larguar nga vetja edhe shqetësimi, se mund të na vijë ndonjë gjë e papëlqyeshme, pasi po përfitojmë prej kaq e kaq mirësive që nuk kanë të reshtur. Për të mos rënë si humbës tekxa po ecën kah fitorja, njeriu duhet të thotë:

*“Jo, nuk jam i denjë unë për këto dhurata,
Pse tërë këto të mira, mua, e gjithë kjo mirësi?”*

përballë çdo të mire që i vjen. Madje duhet të bjerë e të ngrihet me shqetësimin se mos pëson ndonjë të keqe prej tyre. Sepse jemi të gjithë dëshmitarë, që në çdo çast, marrim mirësi të cilat e tejkalojnë meritën tonë. E shihni, ata që e kuptojnë këtë çeshtje, sepse ka aq shumë njerëz të mëdhenj që e lexojnë drejtë botën, të cilët nuk e kanë pasur ndihmesën e Allahut, e nuk u janë dhënë kaq shumë të mira për të pasur një sukses kaq të madh në shërbim. Andaj ne përballë çdo sukses tonin, duhet të ngremë duart, e të themi: “O Zot, Nëse gjithë këto mirësi do të na bëjnë neve të padenjë duke na shtyrë që të na hyjë vetja në qejf, atëherë ne ruhemë sërisht nën hijen e fuqisë Sate! Të përgjërohem, mos na egërso neve, o Zot!”.

Ndërsa arritja e sinqeritetit që përbën një rëndësi kaq të madhe për sa i përket jetës sonë fetare, është në përpjesëtim të drejtë me besimin. Andaj, nëse ju i lexoni siç duhet ligjet e Universit dhe të Islamit, dhe kësodore hapni rrugët që shkojnë nga besimi imitues në besimin e vërtetë, edhe duke qenë vazhdimisht të drejtuar nga Allahu, me fjalë, me vepra dhe me gjendje shpirtërore, edhe Allahut, ashtu siç do të ndodhë, që për një çast do t'ju ndezë pishtarin e besimit, ashtu do të ndodhë, që një ditë t'ju ndezë edhe pishtarin e sinqeritetit. Kësodore, ju, me lejen dhe ndihmesën e Allahut, filloni mandej që t'i jetoni më me sinqeritet çeshtjet që u besoni. Në fakt, që njeriu ta marrë nën kontroll aftësinë për të shprehur vetveten, të shohë mangësitë, t'i pastrojë ndjenjat e tija menjëherë, duke thënë “O Zot, më fal!” pas çdo “unë”-i që përdor në fjalët e tij, ndoshta edhe duke i dhënë një të goditur me bajloz egos së tij, është e lidhur drejtësëdrejtë edhe me lidhjen e sinqertë, krahas rritjes së bindjes në besim. Sepse ai e di, që është e pamundur të bëhet qoftë edhe një e mirë e vockël pa qenë e pranishme ndihmesa e Allahut. Dhe shkaku më i qenësishëm për të qenë i suksesshëm, krahas ndihmesës së Tij, është edhe bashkëpunimi me njëri-tjetrin dhe mbështetja prej Allahut.

Shpërblime surprizë

Veç kësaj, nganjëherë, si pasojë e kushteve në të cilat gjendemi, Allahu (xh.xh.) i jep një rëndësi të madhe edhe veprimeve më të vogla. Për shembull, një orë detyrë në vendin e rojës për një ushtar, kalon si një vit adhurim. Një njeri që bie dëshmor në rrugën e Allahut, ngrihet menjëherë pingulthi drejt majës së përsosmërive, sikur të ishte hedhur mbi ndonjë sustë. Njësoj ndodh edhe nëse vlerësohet siç duhet një natë Kadri, e cila mund të kalojë si tetëdhjetë e kusur vite adhurimi pareshtur. Ashtu siç vërehet në të gjithë këta shembuj, Allahu i vadit dhe i shumon krejt pakuptueshëm të gjitha këto vepra të mira, duke i kthyer në kallinj që japid me mijëra kokrra. Po njësoj si këto, edhe të vepruarit me vetëdijen e përfaqësuesit shpirtëror, i cili është

¹⁶ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 200. (Shkrepëtima e Njëzetenjëtë)

një tjetër dimension i sinqeritetit, madje më tej, edhe të krenohesh me punët e mira të vëllezërve të tu, njësoj sikur të ishe vetë ai që i ka bërë, mbart një vlerë tejet të lartë pranë Allahut.

Një ditë prej ditësh, Said Nursiu, si për t'i vënë në provë nxënësit e tij, shkoi pranë një nxënësi dhe i tha se shkrimi i një tjetër nxënësi ishte më i mirë se i tiji. Përballë kësaj, nxënësi zë e kënaqet, dhe fillon të krenohet se vëllai i tij është më i mirë se ai. Mandej Said Nursiu shprehet: "Ia vërejta me kujdes zemrën, nuk ishte një e thënë si për t'u dukur, sepse e ndjeva që ishte i sinqertë. Falënderova Allahun (xh.xh.) që në mes të vëllezërve të mi ka të atillë që mbartin ndjenja kaq të thella. Dashtë Allahu që kjo ndjenjë të bëjë shërbime të mëdha.". Kësodore ai falënderon Allahun që u ka falur këtë ndjenjë nxënësve të tij.¹⁷

Zaten, nuk është e rëndësishme njëse shkrimin me dorë a shumimin e një libri e bën ky apo ai person. Madje një njeri duhet të ndjejë kënaqësi që një punë e bën një tjetër, e jo vetë, duke e zgjedhur këtë si shenjë treguese të zemrës së tij. Sepse të arriturit e suksesit në një punë të caktuar ka disa rreziqe të caktuara. Ndoshta njeriu mund t'ia bashkëngjisë këtë sukses mendjes, dijes dhe talentit të vet, madje edhe njëse nuk mendon ashtu në krye, mund të ndodhë që të kaplohet prej të tilla ndjesish pas tërë atyre lavdërimeve dhe komplimenteve të ardhura nga njerëzit përreth. Andaj, edhe për t'u ruajtur prej këtyre rreziqeve, por edhe që ajo punë të mos ngelet në tako, ajo që i ngelet individit për të bërë, që të arrijmë drejt suksesit, është që të gëzohet sepse atë punë e ka bërë një prej vëllezërve të tij, asisoj që do të marrë jo vetëm shpërblimin se është krenuar falënderueshëm me atë që ka bërë i vëllai, por edhe të falënderimit karshi Allahut. Gjithashtu, një njeri i tillë duhet ta dijë mirë se një pjesë e fryteve a shpërblimeve të vëllait të tij do të kalojnë edhe në fletoren e veprave të tija, asisoj që të gjitha punët që ka nisur apo ka marrë pjesë, do t'i dalin përballë kësaj here të shumëfishuara me herë të tëra. Veç kësaj, njëse ai arrin aq sa ta duartrokasë punën e vëllait të tij, ka për ta parë shpërblimin tek i kthehet më i thelluar. Nga ana tjetër, duartrokositja e vëllait ka për t'ia zgjeruar atij akoma më tej përpjekjet, e bashkë me to edhe zhvillimin e aftësive, duke bërë që në të ardhmen të ketë një performancë akoma më të gjë, dhe rrjedhimisht, edhe shpërblimet e marra për këto punë të mëtejshme do të jenë më të mëdha.

Porta të hapura kah sinqeriteti i plotë nëpërmjet diskutimit

Ashtu siç u përmend edhe më parë, sinqeriteti dhe besnikëria janë në përpjesëtim të drejtë me besimin. Sa më i thellë të jetë besimi i dikujt, aq më tepër sinqeritet ka në punët e tij. Andaj, njeriu nuk duhet të lërë asnjëherë pezull çështjen e besimit, madje duhet të kërkojë më tepër nëpër ligjet e universit dhe ato të Islamit me një ndjenjë "hel min mezid – a nuk ka më?", të bëjë krahasime, të ngrejë hipoteza, duke rendur kësijoj drejt majave të njohjes dhe besimit. Patjetër, duhet të jetë në një përpjekje të pandërprerë; të shëtisë në majat e bindjes, duke u ngjitur nga njëra majë te tjetra.

Nga ana tjetër, duhet ta mbështesim përherë njëri-tjetrin, që çështjet, të cilat kanë lidhje me sinqeritetin, të na bëhen nga një parim i pandarë i jetës. Kur të mblidhemi me njëri-tjetrin të bëjmë gjithnjë nga një diskutim në lidhje me të. Po kjo nuk duhet bërë kurrsesi me logjikën, të shkojmë pranë ndonjërit e t'i themi "Ji pak më i sinqertë", duke ia reduktuar së tepërti rëndësinë. Si shembull le t'ju tregoj një kujtim nga jeta ime. Kur isha nxënës, kisha vetëm një palë pantallona, të cilat mundohesha që t'i "hekurosja" duke i vendosur nën shtrojat e krevatit. Duke qenë anëtar i një familjeje të varfër, ju këtë mund ta quani edhe kompleks ose dobësi timen. Një ditë, një shok që e doja shumë, erdhi tek unë i varfri, dhe duke e pasur fjalën te pantallonat e hekurosura, më tha: "A nuk do të ishte më mirë sikur të kishe qenë pak më i devotshëm? ". Goja i ngrëntë mjaltë atij, por unë, edhe sot e kësaj dite nuk e kam kapur dot lidhjen ndërmjet devotshmërisë dhe pantallonave të hekurosura.

¹⁷ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Barla Lahikası*, fq. 119.

Sepse, ne qoftë edhe më të singertët të jemi, nuk është e drejtë që t'ua tregojmë të tjerëve gjérat sikur të ishim duke ia goditur “bam” mbi krye. Lëre kaq, por të ngrihem i sikur veten tonë ta kishim të pastër qelibar, e t'u diktojmë sjellje të tjerëve, duke folur tërë fryrje, është shkurt e troç kapërcim kufijsh. Rruga dhe mënyra që duhet ndjekur, është që pasi çështjet të analizohen më së miri, pa prekur askënd në damar dhe pa ia lënduar ndjenjat, ta ftojmë në bisedë dhe diskutim me mënyrat më të buta të mundshme.

Said Nursiu, si për t’ia vënë në pah rëndësinë, ka këshilluar që “Traktati i Sinqueritetit” të lexohet të paktën një herë në pesëmbëdhjetë ditë.¹⁸ Ndoshta ka njerëz që e kanë lexuar atë pesëdhjetë a njëqind herë. Asisoj që, nëse u përmendni ndonjë fjalë nga ato parabolat e atjeshme, mund t’ju thotë vazhdimin përmendësh. Mirëpo që sinqueriteti të kthehet në jetë, që të bëhet një pjesë e pandarë e zemrës dhe e shpirtit, më tepër se nga një lexim vertikal, kërkon një trajtim më të imtë dhe më të gjerë. Patjetër, që për të shpëtuar prej monotonisë, në mënyrë që edhe trajtimi të fitojë edhe njëherë gjallëri dhe thellësi, duhet luajtur nganjëherë edhe me formatin e tij. Për shembull, mund të gjenden lidhjet e pikave të atjeshme me ajete kuranore apo me hadithe, apo të analizohet në një diskutim ku marrin pjesë disa njerëz njëherësh. Nëse arrini dot që ta realizoni diçka të këtillë, atëherë keni për të parë se do të thoni: “Elhamdulil’lah, që mora edhe unë një pjesë përvete. Sa shumë gjëra paska pasur që nuk i dija. Ky njeri paska arritur të thotë kaq shumë gjëra në një kohë kaq të hershme!”

Po, është shumë e rëndësishme që çështjet e rëndësishme të hidhen në diskutim. Të vjetrit kanë një fjalë në lidhje me diskutimin: “Dija është një pus shumë i thellë uji, ndërsa diskutimi është kova e tij.” Profeti ynë, Muhamedi paqja qoftë mbi Të ka përdorur fjalën “*tedhakur - diskutim*” për trajtimin e çështjeve të dijes.¹⁹ Ashtu siç e dinë mirë të gjithë njohësit e fjalëformimit, e dinë që kjo fjalë është në trajtën e bashkëveprimit. Edhe kuptimi që mbart kjo fjalëformë, tregon se kjo punë mund të bëhet me pjesëmarrjen e dy ose më shumë njerëzve. Sipas kësaj, diskutimi është emërtimi tjetër i trajtimit të çështjeve të ndryshme mes dy a më shumë njerëzve, duke u trajtuar të gjitha brenda një linje të përgjithshme.

Imami i Allvarit, i cili ka qenë një personalitet i lartë, i përsëriste shpesh këto fjalë:

*“O ti kërkues i dritës së Allahut,
Eja dhe ti, hyr edhe ti,
O ti i pasionuar i nurit të Allahut,
Eja dhe ti, hyr edhe ti.”*

Ashtu siç përmendet edhe në një hadith, engjëjt fisnikë shëtisin nga mëngjesi në mbrëmje mes të gjitha grupeve të njerëzve që trajtojnë çështje të ndryshme të dijes, duke i nderuar nga njëra anë tryezat e tyre, e nga ana tjetër duke dëshmuar lidhjen e tyre me Allahun.²⁰

Andaj, edhe ne, në mënyrë që të arrijmë besimin e përsosur dhe që të shkrihem i sikuritet, duhet të vaprojmë me vetëdijen e vëllazërisë, duke ngritur një disiplinë të diskutimit të çështjeve në mënyrë të përbashkët. Lus Allahun (xh.xh.), që të na falë shpirtin e vëllazërisë dhe sinqueritet të plotë në këto ditë kur egoizmi ka kaluar çdo cak.

¹⁸ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 199. (Shkrepëtima e Njëzetenjëtë)

¹⁹ Shih: Muslim, *dhikr*, 38; Tirmidhi, *keraat*, 10; Ebu Daud, *uitr*, 14.

²⁰ Shih: Buhari, *daauat*, 66; Tirmidhi, *daauat*, 129; veç kësaj shih: Muslim, *dhikr*, 25; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 2/251, 382.

PËRFAQËSUESIT E SHPIRTIT TRIMËROR

Pyetje: Vërejmë se trimëria është trajtuar gjërësisht, me shpjegime nga më të ndryshmet deri në ditët e sotme. C'është trimëria e vërtetë sipas kushteve të sotme dhe kush mund të quhet trim?

Përgjigje: Futuvet, që vjen prej fjalës "feta", e që mbart kuptimin trimosh, hero dhe sypatrembur, në fakt na ka ardhur neve si termi-ombrellë që përfshin brenda vetes të qenët i mbushur plot e përplot me besim, trajtimi i çdokujt me një mirësjellje të pashoqe, të kyçurit në jetesën për të tjerët, përballimi i çdofarë sakrifice në udhën e gjérave të shenjta, dhe me durimin e një zogu që nuk ka dalë ende prej vezës, të durosh karshi pritjes së çastit të lumë, pa e lënë asnjëherë pas dore arsyen dhe logjikën, e duke llogaritur edhe tërë kushtet e epokës në të cilën jeton, të dish si të ngresh krye ndaj çdo gjëje të papëlqyeshme, dhe në fund të të gjitha këtyre, të mos të të dridhet syri prej frikës, e as të mos lëkundesh përballë të gjitha vështirësive që mund të të zënë rrugën.

Në një fjalë të këndshme, që na transmetohet si hadith, thuhet: "*Nuk gjendet trim si Aliu, e as shpatë si Zylfiqari.*"²¹ Me këto fjalë na tërhoqet vëmendja, se Aliu është një përfaqësues i shpirtit trimëror me çdo sjellje dhe qëndrim të tijin. Në fakt, trimëria qëndron shumë më herët edhe se vetë Aliu (r.a.). Sepse të gjithë profetët e mëdhenj mund të shihen me syrin se kanë qenë nga një përfaqësues më vete të trimërisë. Ata nuk kanë jetuar kurrsesi për veten, por përherë vetëm për të tjerët. Ka pasur profetë të atillë, që pas tyre ka pasur vetëm nga një grusht njerëzish. Por ka pasur edhe asish që nuk kanë pasur asnje ndjekës.²² Megjithatë, nuk ka pasur asgjë që t'i ndalë ata prej udhës së tyre.

Përfundimin ta dish prej Allahut

Realizimi në mënyrën më të drejtë i detyrës së profetësisë që iu dha profetëve të mëdhenj, jetesa e jetës së tyre veç në horizontin e mençurisë, duke i realizuar deri më një të gjitha ligjet e universit, lëvizja e përhershme në dritën e një strategjie, por në mes të të gjitha këtyre, edhe pritja e përfundimit veç prej Allahut, përbëjnë atë që quhet thelbi i shpirtit trimëror. Po, të digjesh në fillim prej zjarrit të kryerjes së detyrës, dhe në fund përjetimi

²¹ Ibni Asakir, *Tarihu Dimashk*, 39/201, 42/71; edh-Dhehebi, *Miz'anu'l-itidal*, 5/390; el-Axhluni, *Keshfu'l-hafa*, 2/488.

²² Shih: Buhari, *tib*, 17, 41, *rikak*, 50; Muslim, *iman*, 374.

i sprovës se e ke kryer detyrën është një prej shenjave më treguese të këtij shpirti. Me fjalë të tjera, nëse dikush që kryen detyrën e kumtimit dhe udhëzimit, mendon “Lavdi Zotit, edhe pse njerëzit nuk ma vënë veshin, unë e kreva urdhrit e Zotit tim. Zoti nuk ma hoqi mua këtë detyrë deri në fund.”, është shumë e rëndësishme që pa jetuar kurrfarë zhgënjimi, e pa rënë asnijëherë në gropën e pesimizmit, të vazhdojë detyrën e tij të shërbimit të besimit dhe të Kuranit.

Zaten përgjatë gjithë historisë, përfaqësuesit e vërtetë të shpirtit trimëror, edhe nën hijen e kryqëzimeve, kanë ditur si ta kryejnë detyrën e tyre, duke mos ia vënë veshin trysnive të ushtruara prej njerëzve mbi krye, e duke e shpërfillur jetën, kanë ditur si të ecin veçse në rrugën që e kanë ditur si më të drejtën. Isai (a.s.) megjithë trysninë dhe padrejtësitë e romakëve, e bashkë edhe me një grup të nxitur prej syresh kundër tij, nuk është frikësuar asnijëherë që ta kryejë detyrën e tij, qoftë edhe kundrejt jetës së vet, derisa është e ka drejtuar vështrimin kah një tjetër gradë jete. Së këndejmi, mund të thuhet se trimëria që ka përfaqësuar ai, është kthyer në një trampolinë që ai të ngjitej drejt atij horizonti, në të cilin gjendet sot.

Ndërsa në tregimin që kalon në suren Kehf, përvëç trimërisë së tij, Musai (a.s.) takohet me Hidrin (a.s.) gjatë rrugës, na tërhiqet vëmendja kah një tjetër dimension i trimërisë.²³ E së këndejmi mund të kuptojmë se një tjetër thellësi e trimërisë është hapja drejt thellësive të metafizikës pa u bërë skllav i prangave të fizikes, aq sa ta vazhdosh jetën vetëm duke u ngritur në gradët e jetës së zemrës dhe të shpirtit. Nëse nuk hiqet dorë krejtësisht prej trupores në këtë nivel jetese, duke bërë, që të paktën, jeta të vazhdojë në një vijë nevoje, dëshirat dhe kërkesat e njeriut tërhiqen mënjanë. Andaj, një çështje shumë e rëndësishme që ne kuptojmë prej këtyre tregimeve, është kjo: Besimtarët nuk duhet të mjaftohen vetëm me dijet sipërfaqësore. Ata duhet të rreken që të njohin edhe dijen e thellë, duke vënë në punë zemrën dhe shpirtin e tyre.

Përkushtimi dhe trimëria

Një prej faktorëve më të rëndësishëm të trimërisë është edhe zotërimi i shpirtit të përkushtimit. Domethënë, përkushtimi i vetvetes ndaj idealit tënd, duke i nxjerrë mënjanë të gjitha mendimet që nuk kanë të bëjnë me atë. Një shpirt i përkushtuar duhet të thotë: “Detyra ime parësore, është që sidon që të jetë situata, të përhap gjithkah emrin e patëshoq dhe patëmetë.” Ashtu siç është shprehur edhe herë të tjera, në lidhje me disa çështje po të tjera, Emri i Patëshoq dhe Patëmetë është vetvetiu i lartë.²⁴ Mirëpo, që ai të njihet dhe prej të tjerëve, duhet treguar një përpjekje e pareshtur. Një njeri që i është përkushtuar idealit të vet, të gjitha ndjenjat, mendimet, lëvizjet dhe reagimet e tij duhet të rendin veç pas këtij synimi, dhe herë pas here t'i lutet Allahut falënderueshëm pse Ai ia ka bërë të mundur që të gjendet në këtë rrugë. Asisoj, që ky njeri të jetë i mbushur prej dëshirës për të jetësuar, derisa të fillojë të harrojë edhe rrugën e shtëpisë, apo fytyrat e familjarëve dhe fëmijëve të tij. Mirëpo, le ta shprehim edhe këtë menjëherë, se të gjithë, ndaj të cilëve ai ka disa të drejta, gruaja, fëmijët, prindërit, etj., duhet të përpinqet që t'i kryejë një më një përgjegjësitë e tyre. E kjo është një prej kritereve më të rëndësishme të kësaj rruge.

Trimëria dhe drejtqëndrimi

Përvëç përkushtimit, një tjetër çështje shumë e rëndësishme lidhur me trimërinë është të qëndruarit drejt dhe i palëkundur. Çdokush, përballë këtyre ngjarjeve që mund t'i ndodhin, duhet të dijë të thotë: “Po erdhi prej

²³ Shih: Kehf, 18/60-82.

²⁴ Shih, M. Fethullah Gylen, *Ümit burcu*, fq. 131; Çekirdeketen Çınara, fq. 187.

forcës Sate, ashërsi, ose prej Bukurisë Sate, besnikëri; të dyja, të mira, janë për këtë shpirt, se edhe mirësia dhe shkatërrimi Yt të këndshëm janë.” (Ibrahim Tenuri), e saora të qëndrojë i palëkundur në këmbë.

Ajo që unë dua të them me të qëndruarit i palëkundur është mospërjetimi i kurrfarë paniku prej tij, e kurrsesi që ai të braktisë detyrën që ka mbi supe. Sepse ajo që i ka hije besimtarit përballë Allahut, është që të gjendet përherë i përkulur, sikur të ishte një pikëpyetje. Madje, duke mos u mjaftuar as me kaq, por duke u kapur përdhe duke marrë trajtën e një nyjeje. Sepse nëse njeriu bëhet një hallkë përballë Allahut, atëherë vjen në një gjendje mjaft afër me Të. Kështu që, duhet që këto dy çështje të mos krahasohen me njëra-tjetrën.

Heroizmi i vërtetë: zerimi i vetvetes

Përveçse duhet të tregojnë një performance dhe trajtë të këtillë, njerëzit që i janë përkushtuar shërbimit të vullnetarëve, duhet edhe që të mos hyjnë nëpër turlifarë dallimesh dhe ndashish. Njerëzit që i fotografojnë ata nga jashtë, përballë sakrificave të tyre, do të thonë: “Fjala prototip nuk mjafton për të shprehur gjendjen e këtyre njerëzve.” Ata do të janë zotërues të një thellësie të atillë shpirtërore, që edhe sikur mishin t’ua presin me gëershërë, e kokën t’ua ndajnë prej trupit me sharrë, prapësërapë do të thonë: “Unë nuk kthehem më prej Teje, o Mbulues i të metave.” Megjithatë, përveç këtyre trimërive, ajo që u takon atyre, është vetëdija e brendshme se nuk kanë asnjë lloj ndryshimi prej botës. Madje, mendimi i të qenit ndryshe as që duhet t’u kalojë nëpërmend, e nëse ndodh që t’u kalojë, ata duhet të dinë mjaft mirë se si t’i drejtohen sexhades, sikur të kishin kryer ndonjë mëkat të madh. Përballë të gjitha bukurive që ata përjetojnë, fjalët e tyre janë: “Këto janë frytet e farave që disa të tjerë i hodhën kohë më parë, e mandej kthimi i tyre në kallinj, e tanë mijëra kokrra gruri të dala prej atyre kallinjve.” Përpjekjet dhe sinqeriteti i atyre që ishin prapa nesh kanë dhënë këto fryte. Mirëpo përkujdesja për ato fara, ngritja e atyre fidanëve derisa të lëshonin pemë, i ra që të bëhej në këtë kohë. Kështu që, nuk është aspak e drejtë që ne të pretendojmë të qenët ndryshe.” Zaten, nëse një njeri i sheh vetëm te vetja, atëherë jo vetëm që do të jetë duke i bërë një padrejtësi të tjerëve, por edhe një paturpësi karshi Zotit.

Nga ana tjetër, trimëria e bën të domosdoshme harresën e moshës, kokës, përvojës apo arritjeve. Njeriu, nganjëherë prej moshës, nganjëherë prej arritjeve, e nganjëherë edhe prej të treguarit prej të tjerëve me gisht, arrin të mbërthehet prej mendimit se kushedi se çfarë është. Për shembull, përdorimi i disa cilësimeve si prijës, i nderuar, apo i pari ynë, që janë më tepër etiketa respekti ndaj njerëzve që kanë hyrë më parë në këtë rrugë, e që e prijnë këtë çështje, është edhe një domosdoshmëri e edukatës, por edhe një stil, që ua mëson edhe atyre që do të vijnë, vlerën e atyre që kaluan. Patjetër, që pa hyrë në teprimet si mesih, mehdhi, kutb, gaus, e pa e lidhur çështjen medoemos me diçka tënden, se respekti i më të vegjëlve ndaj më të mëdhenjve me anë të mirëpandehmës bën të mundur ndërtimin e ekuilibrave të qëndrueshme mes individëve. Mirëpo, njerëzit për të cilët tregoni respekt ju, nëse nuk e kanë kthyer në pjesë të karakterit të tyre “zerimin e vetvetes”, duke u joshur prej pozitave ku të ngrenë këto mirëpandehma, mund të mbërthehen prej gjithfarë ëndrrash. Për shembull, disa prej tyre mund të mendojnë: “Tanimë jam gjashtëdhjetë vjeç. Ka kaq kohë që kaq e aq njerëz më thërrasin “abi”. Vijnë e më përulen, sepse më shohin si mësuesin e tyre. Me sa duket, diç duhet të kem unë.” Ja, pikërisht, të gjitha këto janë mendime mashtruese, të rrezikshme për më tepër, që mund ta çojnë njeriun deri në rrëshqitje, madje edhe deri në rrokullisje. Sepse, domosdoshmëria e përgjegjësisë është diçka krejt tjetër prej realizimit të përvojave. Mirëpo, vështrimi i respektimit të përvojës, zgjuarsisë dhe mençurisë së tij si ndonjë tipar veçantësie në të, është njëkohësisht edhe një mosnjohje caku, por edhe asgjë tjetër veç një paturpësi e shumëfishtë.

Kriteri më i qenësishëm i trimërisë: Thjeshtësia

Thënia “Ji një njeri prej njerëzve.”, e cila i atribuohet Aliut të nderuar, është shumë e rëndësishme për ne. Nëse ndokush dëshiron që të bëhet përfaqësues i shpirtit trimëror, duhet ta lëshojë veten në shpërfillje, në mënyrë që të mos njihet prej njerëzve. Sipas mendimit tim të varfër, kjo është një thellësi esenciale e trimërisë, dhe njëkohësisht një disiplinë tejet e rëndësishme. Unë nuk e arrita dot as jetën e Said Nursiut. Por me aq sa kam dëgjuar prej nxënësve të tij të radhës së parë, ai, për aq sa ishte prijës dhe mësues i tyre, dhe për aq sa ata ishin tejet të dhënë pas tij, ai asnjëherë nuk pretendoi ndonjë gjë prej tërë këtij respekti të treguar karshi tij. Ai e pati quajtur përherë veten “vëllai juaj”, dhe në një vend ku e thekson këtë, shprehet: “*Zaten thelbi i profesionit tonë është singeriteti. Nuk është marrëdhënia e vendosur mes babait dhe fëmijës, mes shejhut dhe nxënësit të tij. Ato janë ndoshta lidhjet e forta vëllazërore. Edhe po hyri ndonjë gjë në mes, ajo është pozita e mentorit. Por, meqë profesioni ynë është “miqësor”, lidhjet tona duhet të jenë miqësore. E kjo miqësi e singertë do të thotë të jesh miku më i ngushtë, shoku më sakrifikues, bashkudhëtari më i vlefshëm dhe vëllai më sypatrembur.*”²⁵

Edhe i Dërguari i Allahut (s.a.s.), me lidhjen e Tij me sahabët, është shembulli ynë më i mirë dhe mësimdhënës. Ndërsa sahabët fisnikë e njihnin më mirë të Dërguarin e Allahut (s.a.s.), duke e kuptuar më mirë se si i jepej haku asaj atmosferë, silleshin më me kujdes, më me edukatë dhe më me sqimë ndaj Profetit tonë të dashur (s.a.s.). Për shembull, ndërsa mbante hutbe me zërin e Tij magjepsës, e që kur lexonte Kuran ndikonte edhe në zemrat e idhujtarëve, prej Tij doli një njeri si Ebu Bekri (r.a.), i cili kur hynte në praninë e të Dërguarit të Allahut, futej me supe të mbledhura, dhe në qoftë se do t'i mblidhним të gjitha fjalët që ka artikuluar në praninë e Profetit (s.a.s.), nuk bëhen as dyqind fjalë gjithsej.

Mirëpo, kush është ky njeri ndaj të cilit tregohet tërë ky respekt i veçantë? Edhe nëse mund të çalojë paksa, përsa i përket kritereve të hadithit, por që e mbështesin të gjithë njerëzit e lartë, Allahu thotë: “*Po të mos ishe Ti, nuk e krijoja gjithësinë.*”²⁶ Sepse, qoftë në shpjegimin e librit të universit, qoftë në përbledhjen e ligjeve të krijimit, që është Kurani Fisnik, Ai ka qenë përherë një mësues i pashoq. Dhe e gjitha kjo ishte vetëm kryerja e detyrës prej këtyre sahabëve; një respekt i këtillë ishte obligim për ta. Po, nëse në një vend prekte këmba e të Dërguarit të Allahut (s.a.s.), jo vetëm njerëzit që gjendeshin të pranishëm aty, por edhe kockat që treteshin nën tokë duhet të ngriheshin prej vendit. Mirëpo, Ai kur shihte ndokënd që çohet në këmbë për Të, i thoshte: “*Mos u ngrini në këmbë, siç i ngrihen jobesimtarët të parëve të tyre.*”²⁷ Poashtu, Ai e kryente vetë çdo nevojë të Tijë. Po të ishte nevoja, edhe ushqimin e përgatiste vetë, enët i lante vetë, e poashtu edhe shtratin e rregullonte vet. Por, po të donte, e të hapte paksa derën, të gjithë njerëzit, qoftë nga brenda shtëpisë, apo nga jashtë saj, do të fluturonin për ta ndihmuar. Mirëpo, ai Shpirt i Veçantë nuk i lejonte, duke i kryer vetë të gjitha punët dhe nevojat e Tij. Sepse treguesi i madhështisë tek i madhi është thjeshtësia, ndroja dhe modestia. Ndërsa, kur bëhet fjalë për t'u dukur si i madh, mund të them se ky është një kompleks i njerëzve të vegjël. Sepse të kërkosh që të tjerët të të shohin vetëm ty, të të respektojnë vetëm ty, e që ti pastaj të kesh njëfarë udhëheqjeje mbi ta, kjo është një sjellje që nuk i shkon të mëdhenjve. Dhe Krenaria e Njerëzimit nuk i ka kryer as edhe një herë, qoftë edhe një gjest që të mos i shkonte. Atij i kishin hije aq shumë të gjitha veprimet që kryente, saqë edhe banorët e qillit kanë qenë xhelozë për gjendjen e Tij, duke e admiruar. Me pak fjalë, përfaqësimi i shpirtit trimëror na është paraqitur si shembulli më i mirë në jetesën e Tij.

²⁵ Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 204. (Shkrepëtima e Njëzetenjëtë)

²⁶ Aliju'lkari, *el-Esraru'l-merfua*, fq. 295; el-Axhluni, *Keshfu'l-hafa*, 2/214.

²⁷ Ebu Daud, *edeb*, 152; Ibni Maxhe, *dua*, 2; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 5/253.

ARKITEKTËT E MENDIMIT QË DO TË NDËRTOJNË TË ARDHMEN

Pyetje: Disa mësues, kahas disa vështirësive dhe mungesave materiale, ndjejnë që ndikohen edhe vetë prej sjelljeve të mbrapshta të nxënësve, si dhe prej mungesës së kureshtjes së tyre për të mësuar dhe për të lexuar. A mund të na falni disa mendime tuajat në lidhje me këtë çështje?

Përgjigje: Duke pasur parasysh disa kritere të fesë mund të themi, që të mësosh vetë, dhe atë që mëson, t'ua mësosh të tjerëve, janë dy detyra që arrijnë përtej largësive qiellore. Shumë njerëz janë shtyrë dhe janë nxitur prej disa ajeteve fisnikë dhe haditheve të Profetit tonë pér rëndësinë që ka dija. Pér shembull, Allahu (xh.xh.) shprehet kështu në një ajet: “*A mund të jenë njëlloj ata që dinë me ata që nuk dinë?*”²⁸, ku pohon se ata që dinë, qëndrojnë gjithnjë më sipër se ata që nuk dinë, e mandej, në një tjetër ajet thotë: “*A mund të jetë i njëjtë qorri me atë që shikon? Po ju, a nuk mendoni fare?*”²⁹, duke ia përngjasuar njerëzit e ditur atyre që shohin, dhe ata që nuk dinë atyre që nuk shohin.

Trashëgimtarët e rrugës profetike

Është një tregues i qartë i rëndësisë që i jep Kurani Fisnik dijes, teksta, kur engjëjve u tregoheshin aftësitë e Ademit të nderuar, theksohej se ai ishte i aftë pér të pérthithur dije. Sepse, Allahu i Madhërishtëm, pasi ia mësoi të gjithë emrat Ademit të nderuar, ua pyeti engjëjve, e ata nuk i dinin; Kështu që Ademi i nderuar, që i dinte, ua mësoi edhe atyre.³⁰ Së këndejmi kuptohet që kriteri që i përfton epërsi njerëzve ndaj engjëjve, është mësimi i emrave të Allahut (xh.sh.), duke nxjerrë në pah potencialin e tyre pér të mësuar.

I Dërguari i Allahut, i Cili na e paraqet dijen si një trashëgimi profetike, ka thënë kështu: “*Profetët nuk lënë as dërhemë e as dinarë si trashëgimi. Trashëgimia e vetme e tyre është dija. Ai që e zotëron këtë dije, ta dini se ka përsituar një fat shumë të mbarë.*”³¹ Ndërsa në një tjetër vend thotë: “*Unë u dërgova thjesht si një mësues.*”³², duke tërhequr vëmendjen kah rëndësia e përvetësimit të dijes, dhe të përcimit të saj te të tjerët.

Ja, pra, edhe mësuesit janë trashëgimtarët, zejtarët dhe arkitektët e mendimit të një misioni kaq të lartë. Ma merr mendja se, një mësues që vuan dhe shqetësohet në ditët tona, duke gjetur shtigje nga më të ndryshmet, duke përdorur mundësitë e dhëna në fushën e matematikës, biologjisë, fizikës, kimisë, anatomisë, fiziologjisë dhe gjeologjisë, mund t'ua falë drithë, si mendjeve, ashtu edhe shpirtrave të nxënësve të tij. Andaj mund të thuhet se, puna më e vyer pér të formësuar njerëz, duke u dhënë atyre trajtën e një statuje, është të qenët mësues. Zaten nga vetë ky fakt, edhe Kurani, edhe Profeti ynë i nderuar i kanë dhënë aq shumë rëndësi njohjes, duke

²⁸ Zumer, 39/9.

²⁹ En'am, 6/50.

³⁰ Bakara, 2/31-32.

³¹ Tirmidhi, *ilim*, 19; Ebu Daud, *ilim*, 1; Ibni Maxhe, *mukaddime*, 17.

³² Ibni Maxhe, *mukaddime*, 17; Darimi, *mukaddime*, 32.

këmbëngulur gjerazi mbi këtë çeshtje. Kështu që, një individ që dëshiron të jetë i dobishëm për vendin e tij, kombin e tij, madje për krejt njerëzimin, duhet të shërbejë në këtë lëmë duke përballuar çdo lloj vështirësie dhe duke e përdorur si duhet një instrument të tillë.

Fushë ndikimi nga nxënësi te familja dhe të afërmit

Nga ana tjetër, megjithëse shumë prej nxënësve mund të mos janë të prirur kah dëshmimi i të vërtetave të besimit, nga këndvështrimi i psikologjisë njerëzore janë dëshmitarët më të fortë të botës.³³ Atyre u besohet çfarëdo që të thonë. Madje ne kemi edhe një proverbë "Lajmin merre prej fëmijës". Vetëm se, bashkëbiseduesit e vetëm të mësuesve nuk janë veç nxënësit. Sepse çdo nxënës ka një nënë, ka një baba, dajë, xhaxha, vëlla, dhe shumë të afërm të tjerë. Kur të kthehet në shtëpi, fëmija do të fillojë të përçojë te të tjerët përreth pikërisht ato që ka jetuar gjatë ditës nga marrëdhëni e tij me mësuesin. Fëmija do të shprehet në familje njëlloj siç është shprehur mësuesi me të në klasë. Për shembull, për një mësues që e do shumë në shkollë, meqë ai përkujdeset shumë pér të, ai do të thotë: "Profesori na u soll me shumë delikatesë. Na i dëgjoi të gjitha shqetësimet. Na gjeti zgjidhje pér problemin që po na shqetëson. Kështu na qetësoi atëherë kur ishim më shumë të mërzitur..." etj., duke bërë që edhe te familjarët të ndizen ndjesitë e mendimit të mirë. Sidomos edhe nëse ky mësues ka lidhur disa ura dialogu me familjen e nxënësit duke përdorur mundësitet e vizitave në shtëpi, veç kur shihni se nëpërmjet një nxënësi të vetëm keni mbërritur te një fis i tërë. Nga ky pikëvështrim e shihni se si një mësues që i del pér zot një nxënësi arrin t'i dalë pér zot edhe një familjeje, madje edhe të afërmve apo njerëzve që janë në lidhje me ta. Kështu që, fusha e ndikimit të një mësuesi është tejet e gjerë.

Për mendimin tim, një profesion me kaq shumë prurje, duhet zgjedhur pavarësisht stërmundimeve të mëdha që mund ta karakterizojnë. Nëse është e nevojshme ta shtyjnë jetën qoftë edhe me aq sa pér të mbajtur gjallë fryshtën, e të mos krijohen probleme të natyrës se rroga është shumë e vogël. Pasi jo çdo gjë sillet vërdallë parasë. Profetët kanë qenë ndoshta njerëzit më të varfér në historinë e njerëzimit. Por prapëseprapë kanë qenë ata që kanë skalitur frone në zemrat e njerëzve, që i kanë drejtuar ata pér nga e dobishmja, duke u përfuar saora jetë mbi jetë. Me këto që po them, nuk dua të nënkuptoj se mësuesit duhet të kërkojnë një varféri artificiale. Vetëm dua t'u them se paraja nuk është gjithçka, përveç asaj ka edhe shumë pasuri të tjera, siç janë, fitimi i zemrave, hyrja në shpirrat e të tjerëve, pér t'i drejtuar ata kah synimet e epërmë.

Profesioni i mësuesit dhe veprimtaritë edukative, veçanërisht sot, në ditët tona, në këtë botë që po globalizohet sa vjen e më tepër, fitojnë një rëndësi të veçantë. Në vend të të tjerëve që mund të kërkojnë medoemos të hyjnë në shpirrat e të tjerëve, pa i marrë parasysh reagimet e ardhura, e që mund ta bëjnë këtë punë të përzierë me ndjesinë eurrejtjes, ju do të niseni, me gjendjen tuaj të butë dhe të dashur, pér të realizuar një rrugëtim pér në zemrat e të tjerëve. Medoemos që fuqia e saj është profesioni i mësuesit. Nga ky këndvështrim, besoj se nxënësit pikërisht kësosoj duhet të motivohen, e të drejtohen pér t'u bërë mësues. Të mos keqkuptohet, patjetër që duhet të zgjidhen edhe profesione të tjera, të cilat e mbajnë në këmbë një shoqëri, pér të mos iu dhënë shkas asnjë mangësie përgjatë jetës; por gjithashtu nuk duhet të harrohet se mësuesia zë një vend të posaçëm në ringjalljen e shoqërisë.

Të fitosh njerëz që do të luten përgjatë gjithë jetës

Ndërsa, përsa i përket çeshtjes së prapësive dhe mospërfilljes së nxënësve karshi mësimit; fillimisht duhet pranuar se te të gjithë nxënësit mund të ketë sjellje të prapa apo mospërfillje karshi dijes. Sepse një anë shumë e

³³ Shih: es-Serahi, *el-Mebsut*, 30/153.

rëndësishme e profesionit të mësuesit është se ai i pranon këto vështirësi, dhe përballet me to. Sa mund që derdh një skulptor për t'i dhënë formë një statuje, prej një lende të ngurtë si mermeri! Ai derdh djersë, lodhet, e në fund duke e gdhendur mermerin, orvatet që t'i japë një formë të bukur. Edhe puna e mësuesit nuk është më e lehtë se kjo! Ai, njeriut potencial, do t'ia gdhendë anët e ashpra, e do të rreket që ta nxjerrë në nivelin e njeriut të vërtetë. Me fjalë të tjera, porsi një argjendar, ai do t'i përpunojë xhevahiret që gjenden te njeriu, e sakaq do të përpinqet pér të ngritur statujën e shpirtit të tij. Ai, sikur të ishte një artist, do ta ndërtojë edhe njëherë nga e para njeriun. Megjithatë, nëse ka nxënës seriozisht problematikë, që prishin çdo lloj harmonie ndërmjet tërësisë së nxënësve, edhe pér ta, mund të mendohet se si të pengohen dëmet që ata i sjellin mjedisit pérreth, duke kryer takime të ndryshme me prindërit e tyre, duke zbatuar mënyra të ndryshme pér t'u afuar me ta; e duke u penguar, edhe ata mund të merren nën kontroll në pozicionë të ndryshme. Pér shembull, mund të thirren familjet e tyre që ta ndjekin gjendjen e fëmijës së tyre në distancë, e nëpërmjet këshillimeve prind-mësues ata mund të gjejnë një shumësi zgjidhjesh të mundshme.

Profeti ynë i nderuar (sal'lallahu alejhi ue sel'lem) ka nxjerrë njerëz që kanë shërbyer si mësues të krejt një qytetërimi, nga mesi i një grupei njerëzish që egër, injorantë, që në zakonet e tyre ishin çnjerezore, që kërkonin shkaqe nga më të ndryshmet vetëm pér të derdhur gjak. Asisojësh që, kur vinin pranë Të Dërguarit të Allahut thoshin "Kush na qenka ky Muhamed, i biri i Abdulmutalibit?", ndërsa më vonë rrinin e dëgjonin në heshtje, pa belbëuar asnjë fjalë, me një kujdes sikur të kishin ndonjë zog mbi krye që nuk donin t'u trembej e të largohej. Ja, kjo është mësuesia dhe kumtimi i vërtetë. Teksa shohim profetët e nderuar që nga mesi i tyre kanë nxjerrë njerëz që meritojnë t'i vëmë si kurora mbi krye, atëherë kjo është e mundur në çdo kohë. Andaj, nëse është e nevojshme, mësuesi do të vuajë përbrenda, do të përpilitet prej pikëllimit, por që në fund të fundit, do të fitojë aq shumë njerëz të cilët do të luten pér të vazhdimisht. Përveç kësaj, shumë prej të mirave të tyre do të shkruhen edhe në fletoren e tij të punëve të mira. E kësodore, pér çfarëdolloj vuajtjeje të tillë që të përpilitet njeriu, ia vlen.

Mësuesi ndoshta nuk mund t'i sjellë në të njëjtën masë pjekurie të gjithë nxënësit e tij, e ndoshta nuk i fiton të gjithë ata. Në fund të fundit, ka pasur allasoj njerëzish që kanë dalë nga duart e mësuesve më të përsosur, por që kanë humbur. Së këndejmi, ajo që i takon si detyrë mësuesit është të përpinqet me téré fuqinë e tij. Sepse Ai që e krijon përfundimin është Allahu i Madhërishëm. Gjithashtu nuk duhet kurrsesi të harrohet se një mësues e quan detyrën e tij si më parësoren, e nëse ai gdhihet e ngryset me vuajtjen se nuk po e kryen siç duhet detyrën e tij, edhe Allahu nuk ia nxjerr assesi dëm mundin e tij, madje Ai i gjendet në mirësi aq të shumta, e i gjen zgjidhje në problemet edhe më të vështira.

Nuk ka çështje që të mos zgjidhet me gjendjen shpirtërore të njeriut

Një çështje tjetër që nuk duhet nëpërkëmbur në profesionin e mësuesisë është të mund t'i udhëprish nxënësit e tu edhe me gjuhën e përfaqësimit dhe gjendjes shpirtërore. Sepse mbrojtja e njeriut, që është i prirur pér nga veprat e këqija, i hapur ndaj sjelljeve negative që e ulin atë në gradën më të ulët ku mund të arrijë qenia njerëzore, të tilla si, morali i shthurur, dhuna, mllesi dhe urrejtja, apo dhunimi i të drejtave të tijëve, sjellje këto që e detyrojnë atë të rrëshqasë poshtë kur përballet i vetëm me to, apo mbajtja nën kontroll e këtyre ndjesive të këqija dhe mundësimi i lulëzimit të ndjenjave të larta, arrihet vetëm në sajë të një udhërrëfyesi të mirë me sjellje dhe qëndrime të admirueshme.

Si përfundim, le t'ju shpreh një ndjesi timen, e ju lutem edhe juve që të mos e merrni si një mburrje. Unë tani jam 74 vjeç, e sikur sot të më jepin një detyrë në koliben time prej druri, iki duke rendur pér t'u munduar

që ta kryej atë detyrë. Ndoshta disa prej shokëve tanë mund ta shohin këtë çeshtje si një punë të vogël dhe të thjeshtë. Mirëpo unë nuk e kam nënvlerësuar asnjëherë atë, e nuk e shoh si të atillë. Madje edhe sot, disa mund ta shohin si një punë tejet të thjeshtë mbledhjen time me nxënësit për të bërë mësim. Vetëm se, për mendimin tim, kjo është përpjekja më e rëndësishme pér ta marrë njeriun e pér ta ngjitur në nivelet më të larta.

Me pak fjalë, pér mendimin tim, njeriu duhet ta shohë profesionin e mësuesit si të shenjtë, duhet ta përkapë dhe vlerësojë si një profesion profetik. E vërteta është, se nuk është e mundur që të tregosh një njeri të barasvlershëm me mësuesin. Sepse shërbimi dhe investimi që bëhet mbi njeriun qëndron mbi çdo gjë. Ju, sikur kopshtari i të gjitha kopshteve dhe vreshtave të botës të jeni, prapëseprapë kjo nuk ka vlerën asaj pune që t'i shpjegosh disa gjëra tre njerëzve. Madje, jo këtë, por edhe mbret t'ju bëjnë, ta dini se ajo nuk e ka asnjëherë vlerën që ka ngritja e njeriut në gradën e njerëzillëkut. Zaten, shumica e mbretërve, a nuk janë njerëz që janë pjekur në duart e një mësuesi të madh. Ja, duke i pasur të gjitha këto parasysh, mund të themi se njerëzit më afër Allahut, janë mësuesit që ia kanë dedikuar jetën të qenit të dobishëm pér të tjerët. Sepse ata janë që e bëjnë njeriun njeri; ata janë që e lartësojnë shoqërinë; ata janë ata që po e ndërtojnë të tashmen, e po ata janë që do të vulosin të ardhmen.

MOSPRITMËRI GJATË TËRË JETËS

Pyetje: Mospritmëria përmendet si një nga mekanizmat kryesorë të dedikimit të plotë të vetes ndaj një kauze. Në cilat çështje duhet të tregojmë më tepër kujdes, për ta kthyer moralin e mospritmërisë në një pjesë të pandashme në çdo grimë-çast të jetës sonë?

Fillimisht është me vend të themi se mospritmëria fsheh brenda vetes një pasuri të atillë, që një njeri mospërfillës ndaj përfitimeve, me gjendjen e tij, mund t'i dalë përballë gjithë universit. Sepse një njeri që ka fituar krahë prej shpirtit të mospritmërisë, i ka grilat të ulura karshi çdo lloj dëshire a kërkese, qoftë kjo materiale, qoftë shpirtërore; ia ka mbyllur portat me aq shumë rezë, saqë nuk ka askënd tjetër për të cilin t'i duhet të ndjejë ndofarë detyrimi a mirënjoheje, përvçe Allahut.

Ata që përulen përpëra postit të parë që u ofrohet

Por, nuk duhet harruar assesi, se mospritmëria nuk është një sjellje që tregohet vetëm karshi sendeve materiale, pasurisë apo pronave. Ajo është njëkohësisht cilësori i të qëndruarit i palëkundur karshi çdo lloj dëshire a kërkese egoiste, siç mund të jenë posti, titulli, lavdërimi, duartrokitja... Për shembull, sot, edhe sikur t'ju tërheqin mënjanë për t'ju thënë: "Ejani, bëhuni drejtor, këshilltar, deputet!", ju sërisht duhet të uleni e të mendoheni të shqetësuar se "vallë a do të mund ta ruaj ndjenjën e mopritmërisë edhe në këtë pozicion?", sakaq të kryeni edhe një përllogaritje të fundit me veten tuaj. Me një fjalë, "Mos kjo dëshirë për të pasur një detyrë të këtillë, buron prej ndonjë dëshire të pakontrolluar egoiste?", dhe nëse e kuptojmë se me të vërtetë, brenda tyre janë përfshirë edhe dëshirat dhe kërkesa e egos sonë, atëherë duhet të dimë se si ta kundërshtojmë.

Ndoshta ndokujt mund t'i vijë ndërmend ndonjë pikëpyetje, si "Nëse çdokush do të përpinqet për të qenë pa pritshmëri deri në fund, a nuk ngelen pa zot këto detyra?" Por, nëse ekziston ndokush që mund ta bëjë atë detyrë, atëherë kërkesa juaj për të dalë ju në krye, nuk mund të shërbëjë për gjë tjetër, veçse për të nxitur ndjenjat e xhelozisë dhe rivalitetit, duke çuar mandej drejt mosmarrëveshjes dhe përcarjes. Me një fjalë, nëse në një vend ku falet namaz, nëse gjenden përnjëherë dhjetë vetë, të cilët mund ta drejtojnë faljen e namazit, dhe ju fluturoni menjëherë në krye, duke thënë "Ta drejtoj unë këtë namaz!", më tepër se sa keni përfituar, jeni dëmtuar nga kjo dëshirë e juaja, sepse sido që të jetë, njëri prej atyre të dhjetëve do ta kryente këtë punë. Pastaj, ashtu siç na udhëzon edhe Bediuzaman Said Nursiu, se të zgjedhësh të qenët pas të tjerëve në një punë që kërkon përgjegjësi serioze, është më e mirë se sa të jesh drejtues i saj. Të drejtosh një namaz është një punë me rreziqe të mëdha.³⁴ Sepse, çdo imam ka po aq përgjegjësi sa ç'persona gjenden pas tij. Nëse një imam bën një gabim gjatë namazit, atëherë ai mban mbi supe edhe përgjegjësinë e gabimit për secilin nga njerëzit që janë lidhur pas tij. Njëkohësisht, gabimi që mund të kryejë një prefekt i një prefekturë, i vendos atij përgjegjësi mbi supe po aq sa është edhe numri i banorëve të atij territori. Po ashtu, dikush që gjendet në krye të shtetit, nëse bëhet pjesë e një gabimi që prek popullin me majën e tij më të imët, shkon matanë me fajin e secilit prej qytetarëve të atij vendi.

³⁴ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 192. (Shkrepëtima e Njëzetë)

Andaj, njeriu në vend që të bjerë pas sevdasë për t'u zgjedhur, duhet të ruajë pozicionin e tij si zgjedhës. Pasi nuk mund të gjendet as edhe një individ i vetëm, që të ketë rënë pas dëshirës së verbër për t'u zgjedhur, e që ka thënë "Unë, unë të zgjidhem!", e të mos ketë dalë i gabuar. Ndërsa ata që kanë thënë përherë "Le të jetë dikush që di ta bëjë më mirë këtë punë, nuk ka rëndësi se kush." janë të paktë.

Mospritmëria më e vështirë

Maja e mospritmërisë arrihet atëherë kur njeriu harron ta përmendë vetveten, e që shqetësohet jashtëzakonisht shumë prej shprehjeve lavdëruese që të tjerët shprehin karshi tij. Megjithëse egoja urdhëruese e njeriut i pëlqen së tepërmë lavdërimet dhe komplimentet, besimtari i përsosur është ai që i ndjen ato si fyerje në brendi të ndërgjegjes së tij. Madje duhet të thotë ndër vedi: "Ç'u ka ndodhur kështu këtyre njerëzve, që po m'i ofrojnë këtu çmimet që do të merren matanë? Vallë i shtyva unë drejt një mendimi të tillë?" Kështu duhet ta hetojë ai vetveten, e mandej t'i lutet Zotit: "O Allah, harroma mua veten, dhe bëma mua të shëmtuar të flas për të." Sakaq ai duhet të zgjedhë rrugën e dobësisë dhe të varfërisë që e karakterizon qenien njerëzore.

Një njeri mund të qëndrojë mospërfillës karshi pasurisë. Madje mund ta përballojë edhe propozimin e postit, për t'u bërë kryetar, prefekt, këshilltar apo deputet, mirëpo të qëndruarit pa u lëkundur përballë lëvdatave dhe komplimenteve është më e vështira. Andaj është shumë e rëndësishme, që çdokush të tregohet i vendosur që në fillim për të treguar njëfarë reagimi karshi lëvdatave, madje ta dëftojë se është plotësisht i myllur karshi bisedave të tilla, pasi vetëm kështu mund t'u mylljet goja atyre fjalëve që mundohen të hapin sa më shumë porta drejt lavdërimit.

Mësuesit e panjohur të prapaskenës

Unë i shoh mësuesit tanë që kontribuojnë në realizimin e Olimpiadës së Gjuhës turke si njerëzit më sakrifikues të kohës kur jetojmë. Sepse ata, me gjithë kushtet e këqija kanë ditur si të hapen në të katër anët e botës, e kudo që kanë shkuar kanë nxjerrë njerëz që mundohen edhe ata t'u shërbejnë njerëzimit në rrugën e dashurisë. Këta nxënës të nxjerrë prej duarve të tyre, vijnë çdo vit dhe duartrokiten nga miliona njerëz njëkohësisht, mirëpo ata kanë zgjedhur që të jenë sérish në prapaskenë. Zoti mos na nxjerrtë gënjeshtarë në këtë mendim të mirë tonin! Dashtë Zoti, që mësuesit të vazhdojnë sérish së punuari me gjithë zemër, siç kanë punuar deri më sot. Ka pasur dhe nga ata njerëz të vyer, që kanë dalë në skenë dhe janë kujtar se "arkitektët e vërtetë të kësaj pune" janë ata; por prapëseprapë, mësuesit kanë zgjedhur, që sikur të mos kishin dëgjuar asgjë, të rrinë po në prapaskenë. Zaten kjo është sjellja e duhur që ata duhet të tregonin. Pasi e hedh farën në tokën e pluguar, duhet largohesh, të humbësh, pa u parë dhe pa u njohur nga askush. Mbjellësi duhet të përzihet asnjëherë me çështjen se kush do të vijë për t'i korrur këta kallinj, kush do t'i bluajë, kush do ta vendosë miellin nëpër hambarë, madje as për t'i parë të gjitha këto procese nuk duhet të presë.

Dëshira jonë e paepur, si besimtarë që jemi, është që Emri Madhështor i Profetit Muhammed paqja qoftë mbi Të të hapë petale në të katër anët e botës, të valëvitet posa një flamur, të fryjë si një fllad jetëdhënës në zemrat e çdo besimtari. Edhe sikur njëmijë shpirtra të kishim, prapë i flijojmë që të na realizohet kjo èndërr. Madje, edhe një "këtmir" si puna ime ia njeh vetes këtë si çështjen dhe dëshirën më të madhe të jetës së vet. Ndonjëherë më mbushen sytë me lot dhe them: "Ah sikur emri i Profetit Muhammed, "Muhammedun Resulullah" të lartësohej në çdo anë!" Megjithëse një dëshirë kaq e madhe, edhe nëse keni pasur sadoshumë kontribut ndaj saj, edhe nëse jeni gjendur përherë brenda këtij karvani, ma merr mendja se duhet të thoni: "O Zot, edhe unë dua shumë që të vijë ajo ditë, por nëse atë ditë njerëzit do të thonë: "Edhe ky dha një ndihmesë të madhe në këtë punë.", atëherë nuk dua që t'i dëgjoj lavdërimet dhe duartrokitjet e tyre. Parapëlqeji më mirë që ta ndjek prej matanë flamurin e

saj, se si valëvitet në të gjitha anët.” Madje me burräri, dhe me ndjenjën e tij të mospritmërisë, të thotë: “Kushedi se ç’pengesa apo angari do t’i vinin këtij karvani, nëse brenda tij do të isha edhe unë! Më mirë të futem në dhe e të iki, e kësodore ta ndjek prej andej veprimin e patëmetë të Zotit.” Ja ky është horizonti i mospritmërisë, që secili prej nesh është i detyruar ta kapë.

Të mbyllur ndaj botës, të hapur ndaj Zotit

Në fakt, mënyra më e mirë për të ruajtur shpirtin e mospritmërisë është ta jetosh jetën vetëm në kufijtë e moralit të parapëlqimit të tjetrit përpara vetes. Prandaj, miqtë tanë, që gjenden brenda lëvizjes së vullnetarëve duhet të bëhen aq njësh me moralin e kësaj sjelljeje, saqë nuk duhet të mjaftohen vetëm me të ushqyerit e dikujt me një ushqim të mirë, t’i ftojnë për një çaj miqtë e tyre, apo t’ua jadin dikujt tjeter rrogën e tyre, por edhe në ndjesitë e tyre, qoftë materiale, qoftë shpirtërore, duhet të zgjedhin të tjerët përpara vetes. Ata, edhe gjërat më të larta ndoshta që kanë një trajtë të mrekulleshmes, si të qenët “veli”, “gaus”, apo të fluturosh, ndoshta edhe ndjesinë sikur po e falin namazin pas Profetit tonë të Dashur (paqja qoftë mbi Të), apo të thuash “Allahu Ekber”, e të ndjerët e vetes sikur gjendesh në Qabe ose në Rauzan e Dëlirë janë të gatshëm që t’ua njohin të tjerëve si atribut. Thonë veç “Mua veç Ti më duhesh, veç Ti”, dhe i drejtohen Zotit, dhe vetëm atë duhet të zgjedhin. Ja, ky është shpirti i vërtetë i parapëlqimit të tjetrit përpara vetes, dhe njëkohësisht edhe përfaqësimi i sjelljes sipas moralit të mospritmërisë. Pasi, në këto ditë kjo është ajo që ne kemi nevojë më së tepërmë.

Me një fjalë, nga njëra anë të mbyllurit të portave karshi përfitimeve si post, titull, lavdërim apo kompliment, nga ana tjeter edhe mbyllja karshi përfitimeve shpirtërore, dhe në mes ajo që duhet zgjedhur, ta presësh shpërblimin vetëm nga mirësia, bujaria dhe mëshira e Zotit. Njeriu e ka të pamundur ta arrijë diçka nëse nuk e ndihmon Zoti. As në Xhenet nuk mund të hyjë e as që mund të shpëtojë dot nga Xhehenemi. Të gjitha këto mund të arrihen vetëm me ndihmesën, mëshirën dhe bujarinë e Zotit. Zoti i hap njëmijë porta atij që mbyllët karshi çdo gjëje tjeter përpos Tij. Mbylljani njëherë portat botës ju, dhe keni për ta parë se si Allahu do t’ju hapë njëmijë porta në këmbim. Sepse Ai është Mufetihu’l Ebuab, domethënë, vetëm Ai ka në dorë çelësin e çdo porte. Andaj, nëse dëshironi që portat e ndihmesës, mëshirës dhe kënaqësisë së Allahut të hapan ndaj jush, atëherë duhet t’i mbani portat tuaja të mbyllura përjetësisht karshi çdo përfitimi kalimtar që mund t’ju zërë rrugën.

RUAJTJA E EKUILIBRIT DHE MOSPËRFSHIRJA NË PADREJTËSI

Pyetje: Menjëherë pas ajetit që na urdhëron që të ruajmë ekuilibrin, na theksohet se nuk duhet të përfshihemi qoftë edhe sa një grimë brenda rrethit të padrejtësisë. Çfarë mesazhesh na jepen nëpërmjet këtyre ajeteve?

Përgjigje: Siç pohohet edhe në pyetje, Allahu në Fjalën e Tij fisnike, “Ji i drejtë siç të është urdhëruar!”³⁵, i ka thirrur myslimanët, në emër të Të Dërguarit të Tij paqja qoftë mbi Të!, drejt rrugës së drejtë. Andaj, ne si besimtarë, na takon që ta lexojmë në trajtën: “O ju besimtarë, jini të drejtë ashtu siç ju është urdhëruar.”

Urtësia në përdorimin e trajtave të njëjësit dhe të shumësit

Në këtë ajet kemi të bëjmë njëkohësisht me një përgëzim dhe kompliment për Profetin Fisnik paqja qoftë mbi Të. Ngjan njësoj sikur Allahu, me tërë fuqinë e Tij, ia përkëdhel Profetit të Vet moralin e lartë, dhe i thotë, “Ja, kështu ji, vetëm i drejtë!”. Njësoj sikur një baba që e përkëdhel me fjalë të birin kur ai bën një punë të mirë: “Dua të të shoh vetëm kështu, më të drejtin.” Sepse as që mund të bëhet fjalë, dhe nuk është e drejtë që të mendohet sikur të ketë pasur diçka të shtrembër tek Profeti ynë, - hasha ue kel’la - kështu që iu kërkua që të kthehej në rrugë të drejtë. Për mendimin tim, ajeti në fjalë nuk duhet komentuar kurrsesi dhe assesi me një përbajtje të tillë. Pasi si ndjenjat, si mendimet, ashtu edhe sjelljet e Profetit Muhamed paqja qoftë mbi Të kanë qenë pérherë të ekuilibruara. Kështu që, edhe kuptimi i ajetit mbetet të jetë: “Ja, kështu qëndro pérherë, i drejtë.” Zaten, menjëherë pas ajetit të përmendur, vjen: “Mos u çekuilibroni, e sakaq të sillni ngatërresa. Sepse Allahu medoemos i sheh të gjitha ato që bëni ju.” Pikërisht përdorimi menjëherë i foljes në vetën e dytë shumës, është shenjë e qartë e domethënies së ajetit tonë në fjalë. Sepse, si në këtë ajet, ashtu edhe në të tjera të ngashme me të, njëloj si numri njëjës në “qëndro pérherë në ekuilibër!”, i cili është në njëjës meqë po i drejtohet drejtpërsëdrejti veprave të mira të Të Dërguarit të Allahut paqja qoftë mbi Të!, dhe mandej në pjesën tjetër mohore të fjalisë shohim një përdorim të shumësit. Duke marrë shkas prej këtyre shembujve dhe duke u mbështetur edhe në stilin e të shprehurit që zotëron ajeti, e kuptojmë se marrësi i vërtetë i mesazhit është tërësia e gjithë umetit, ndërsa Profeti i nderuar paqja qoftë mbi Të i marrë si një bashkëbisedues shembull i përsosur pér mbarë njerëzimin.

Veç kësaj, në ajetin fisnik, që menjëherë pas urdhërimit pér të qenë të ekuilibruar vjen ndalimi i çdofarë çorientimi nga ana e njeriut, shohim edhe një tjetër argument: Njeriu që humb ekuilibrin, nis të çorientohet me ngadalë dhe pa e kuptuar fare, me kalimin e kohës, derisa zvarritet gropave të të ngriturit krye dhe devijimit. Andaj, qenia njerëzore që e ka pér fat të jetë vazhdimisht e sprovuar, çdo herë, teksha thirret pér të qenë në rrugë të drejtë (i/e ekuilibruar), këshillohet me njëfarë paralajmërimi “Kujdes se mos çorientohesh!”

Duhet qëndruar larg çdo lloj padrejtësie

Ashtu siç përcaktohet edhe në pyetje, në ajetin praparendës, “*Qoftë edhe me një atrim të vockël, mos anoni në padrejtësi. Në të kundërt zjarri do t’ju prekë. Ju nuk do të keni mbrojtës tjetër përveç Allahut. Mandej, as prej Tij nuk ndihmoheni.*”³⁶ Aty u theksohet tërë myslimanëve, se u është ndaluar që të përfshihen bashkë me të padrejtët, qoftë edhe për një grimë-çast, qoftë edhe “me një anim”. Sepse çdokush që përfshihet sadopak në atë rrjedhë të mihi prej të tjerëve, pa e kuptuar as vetë, fillon të zhytet në llumin e prapësive të tyre, që përbën edhe çastin përfundimtar të çorientimit.

Padrejtësia në thelb trajtohet shumë gjerësisht në Kuranin Fisnik. Për shembull, kjo fjalë përdoret si për padrejtësitë dhe paudhësitë e bëra prej mohuesit, dhe për dyfytyrëshit, ashtu edhe për ato gabime që disa prej besimtarëve myslimanë mund të kenë bërë. Derisa në fund, Kurani shprehet: “*Janë disa që kanë besuar, e nuk e ndotin atë kurrsesi me ndopak padrejtësi; vetëm ata e kanë hak të mos i tremben dënimit, se zaten ata janë ata që janë në rrugë të drejtë.*”³⁷ Sahabët u trembën aq shumë kur zbriti ky ajet, saqë iu duk sikur do të vdisnin në vend menjëherë. Ndërkohë që Profeti i Njerëzimit i qetësoi ata duke u kujtuar atyre ajetin “Me të vërtetë që idhujtaria është një padrejtësi e madhe.”³⁸, i cili u bënte njëkohësisht atyre të ditur se padrejtësia e përmendor aty ishte idhujtaria (politeizmi).³⁹

Nga ky këndvështrim, ashtu siç të përcëmosh ndalesat e vendosura prej Allahut, duke jetuar mospërfillës karshi urdhërave të Tij, t’u heqësh të tjerëve mundësitë për të kryer adhurimet e detyrueshme, të shkaktosh shpifje dhe ngatërresa, është nga një padrejtësi e madhe më vete, edhe të bësh sikur nuk e sheh të vërtetën, të sillesh ndaj myslimanëve me ndjenjat e armiqësisë, të sulmosh me përdhunë të drejtat e popullit, ta shikosh si të drejtë mirëqenien e arritur pasi ke ardhur në një post me mbështetjen e popullit apo t’i rrëmbesh gjithë çka populli, hyjnë në rrethin e padrejtësive më të mëdha që mund të bëhen. Pikërisht, edhe në ajetin tonë urdhërohet që të qëndrojmë larg padrejtësive të tilla; madje u ndalohet edhe që t’u afrohemë qoftë edhe sa me një anim.

Prandaj, një çështje që nuk duhet të na shpëtojë është se nuk duhet ta kuptojmë çorientimin vetëm si një padrejtësi të thjeshtë e bërë ndaj dikujt, apo si ngatërresa të thjeshta. Duhet ditur mirë se nëse dikush që ka arritur në një post të caktuar, fillon të mbajë me të mirë dhe me hatër të afermit apo brohoritësit e tij, apo qoftë edhe njerëzit që mendojnë si ai, edhe kjo është një padrejtësi. T’i hash të drejtën një populli, qoftë kjo edhe sa një kokërr gruri, është padrejtësi e madhe. Edhe në ajet paralajmërohet se qoftë edhe sa të anosh pas personit që bën padrejtësi të tilla, është një shkak i mjartueshëm për t’u prekur prej flakëve përvëluese. Me një tjetër shprehje, të bësh sikur nuk e sheh padrejtësinë, të biesh e të ngrihesh me ata që kryejnë padrejtësi të tilla, të të pëlqejnë sjelljet dhe gjendja e tyre, duke u sjellë sikur do të dëshiroje shumë të ishe si ata, janë të përfshira në ndalesën “mos anoni pas saj!”. Në fund, në suren En’am thuhet: “*Kur t’i shohësh disa që kanë filluar të sllen paturpësishë tallshëm me ajetet kuranore, largoju dhe mos fol me ta derisa të ndërrojnë bisedë!*”⁴⁰ Edhe këtu, ju ndalohet që të anoni sadopak pas një tjetër padrejtësie të madhe, siç është thënia e fjalëve të papëlqyeshme përvlerat e pamatshme të Kuranit, madje ju urdhërohet që të largoheni menjëherë prej andej.

³⁶ Hud, 11/113.

³⁷ Enam, 6/82.

³⁸ Lokman, 31/13.

³⁹ Shih: Buhari, *enbjija*, 8, 41, *tefsiru sure* (31) 1, *istiabe* 1, 8; Muslim, *iman*, 197.

⁴⁰ En’am, 6/68.

Po, nga njëra anë Allahu (xh.sh.) na urdhëron të ruajmë ekuilibrin, “rrugën e mesme”, duke i ndaluar të bien në lëkundje, në anën tjetër ua mohon kategorikisht mundësinë e prekjes sadopak pas padrejtësisë dhe prapësive të ndryshme. Në fakt, një njeri që është përherë përfaqësues i denjë i ekuilibrit në qëllim, fjalë, sjellje dhe veprime, është e pashmangshme që të ngrejë krye karshi çdo lloj padrejtësie. Në fund të fundit, në një ajet që shprehet për shpërblimin që do të marrin ata që ruajnë ekuilibrin thuhet: “A nuk janë ata që thonë: “Zoti ynë është Allahu.”, dhe jetojnë vetëm të ekuilibruar; ja, pikërisht mbi ta do të zbresin engjëjt grupe-grupe, e do t'u thonë: “*Mos u shqetësoni aspak, as mos u mërzisni, gëzojuni Xhenetit që ju është premtuar.*”⁴¹

Pyetje: Pse anon njeriu nga të padrejtët?

Përgjigje: Mund të ketë arsyet që ndryshtet përsë njeriu mund t'i afrohet zullumit apo atij që e kryen atë. Ndoshta ndonjëherë i duhet ta duartrokasë atë nga frika. Përgjatë historisë së njerëzimit ka aq shumë shembuj njerëzisht të pafatë që janë detyruar ta duartroksin dhe brohorasin padrejtësinë nga frika se mos “humbas detyrën dhe pozicionin që kam”. Edhe pas kësaj, do të ketë aq shumë njerëz që do t'i thurin epope padrejtësisë po nga i njëjtë shqetësim. Është e vërtetë, që dëshira për post, është njëri prej viruseve më të ndyra që mund ta shtyjë njeriun drejt këtyre zezonave. Përveç kësaj, qëndron dëshira për t'u duartrokitur prej të tjerëve, dëshira për t'u dukur pak, dëshira e paepur për të jetuar pafundësish, apo dëshira për shtëpi e vise të pafundme, janë nga një arsyet që vete më vete që njeriu të futet brenda rrithit të padrejtësive. Ka nga ata që mendojnë përfëmijët, nipërit e mbesat, madje edhe përfërit dhe mbesat e nipërvë dhe të mbesave; që mendojnë për ndonjë vilë verore në mal, apo në ndonjë breg deti, për të “shijuar jetën” në çdo stinë të saj, e si çdo njeri me të tilla mendime, edhe ata do ta kenë të pashmangshme që të ngelen të detyruar njëfarësoj për t'i shtrirë dorën zullumqarit. Në fakt, një person i tillë ta mendojë sa të dojë veten se po ecën në rrugë të drejtë, jeton në një mjedis aq të rrëshqitshëm, saqë nga çasti në çast, mund të humbë teksta i është futur rrugës për të dalë i fituar.

Është e mundur që të përmendim edhe shumë e shumë viruse të tjera. Çdonjëri prej tyre është nga një portë e hapur drejt çorientimit. Çdokush që hap sadopak ndonjëren prej këtyre portave ka për ta gjetur në fund veten në prehrin e padrejtësisë më të madhe. Andaj dhe duhet të qëndrojë me kilometra larg çdo padrejtësie. Nëse do ta shprehnim me terminologjinë dhe shprehinë e fikhut, duhet të ngrejë një “sedd-i zeraji”, (masa parandaluese), t'ua mbylli me kyç portën çdo mundësie për dashuri posti apo dëshire për t'u duartrokitur, apo edhe frikës, madje edhe rezë përmbi rezë. Njëloj siç qëndrojmë larg çdo virusi material, që mund të na dëmtojë shëndetin tonë trupor, ashtu duhet të qëndrojmë sa më larg prej viruseve që mund të na çojnë në “animin” e padrejtësisë dhe humbjes së orientimit në rrugën e drejtë. Në të kundërt, nëse njeriu nuk e kupton asfare se është përfshirë aty, atëherë mund të humbë përfundimisht, dhe kjo është shumë e rëndë për një qenie njerëzore. Pasi në fund Allahu (xh.sh.) shprehet se ata që i afrohen sadopak padrejtësisë nuk do të kenë asnje ndihmës tjetër përveç Allahut, kështu që nuk do të kenë as mundësinë për të përfituar prej ndihmesës së Tij. Në fund, ata do të jenë njerëz që i kanë humbur të gjitha lidhjet me Allahun (xh.xh.).

Le të përmendim edhe një tjetër çështje të vogël. Menjëherë pas ajetit që e bën të ndaluar animin pas çolloj padrejtësie dhe çorientimi, thuhet: “Në të dyja anët e ditës, dhe në çastet e para të agimit (orët pak para se të agojë dita e re.) fal namaz. Padyshim që të mirat fshijnë të këqijat. Ja, ky është vetëm një rikujtim për ata që e përmendin Allahun.”⁴² Fakti që përmendet menjëherë falja e namazit është shumë domethënës. Nëse e shohim

⁴¹ Fussilet, 41/30.

⁴² Hud, 11/114.

çështjen menjëherë të lidhur me marrëdhënien kuptimore në rendin e ajeteve, do të shohim se njeriu do të shpëtojë nga animi pas padrejtësive dhe veprimeve të shëmtuara të të padrejtëve, duke mos i parë më ato si të pëlqyeshme, vetëm për aq kohë që e fal namazin ashtu siç duhet, i cili qëndron si një masë kapërcyese prej besimit formal dhe sa për t'u dukur, drejt atij të vërtetit.

TRËNDAFILI LULËZON NË TOKË

Pyetje: Disa njerëz, të cilët vendosen në pozicione dhe statuse të ndryshme, ndodh nganjëherë që të zhyten në një vetëbesim se janë ndryshe dhe më superiorë nga të tjerët. Cilët janë kriteret që duhen marrë parasysh në një gjendje të tillë?

Përgjigje: Ajo që i përket si detyrë njeriut, që ka ardhur nga një pikë uji, teksha mirësitë e Allahut i derdhen trumba-trumba mbi krye, është falënderimi, thjeshtësia, ndjenja e mirënlohjes karshi Tij. Në çfarëdolloj pozicioni që të gjendet, ai duhet ta shohë veten më poshtë se të tjerët, dhe të arrijë të thotë ashtu siç shprehet edhe imami i Allvarit:

*"Të gjithë të bukur, unë i shëmtuar
Të gjithë si gruri, e unë si kashta."*

Ju kësaj në daçi thuajini thjeshtësi, në daçi modesti, apo shumëzim me zero i vetes; por diçka është e padiskutueshme, që ekzistanca vjen në dritë pikërisht në mesin e kësi mendimeve.

Mund edhe t'ju binte një meteor!

Sa bukur që ia thotë poeti:

*"S'e sheh dot dritën bima që në tokë nuk bie,
Të thjeshtin është Mëshirëploti Ai që e ngre."*

Me një fjalë, në qoftë se fara nuk e jep veten për t'u kalbur në zemër të tokës, nuk mund të japë dot fryt. Dhe rruga për të ecur drejt fryteve, pa ngelur i shtypur nën peshën e tokës, kalon përmes mosmbetjes atje, në mes të saj, duke u kalbur për t'u kthyer po në dhë. Po, pikërisht fara duhet të zhdukjet, që të mund të dalë prej andej për të përparuar në drejtim të një ekzistence të dytë. Domethënë në çfarëdolloj niveli të jetës shoqërore qoftë, gjithsecili prej nesh duhet ta shohë veten nga një prizëm i tillë. Një njeri i mbrujtur pikërisht me kësi mendimesh, ngase është i përgatitur, dhe e ka marrë nën kontroll veten e tij, me lejen e Allahut, nuk ka për të dalë i humbur as në sprovat më të vështira. As në triumfet e shumta nuk e humb vetëkontrollin; e as kokulur nuk rri përpara dhunës, trysnisë apo fyrrjeve që mund t'i bëhen. Sepse njeriu që e sheh veten si një farë të mbjellë në zemër të tokës, nuk do t'ia dijë shumë për ata që kalojnë sipër. Veçse, njeriu që fillon t'i përcaktojë vetes ndofarë ekzistence të tillë, fillon të ndjejë shqetësimë për çdo ndodhi që i ndodh të përballet. Fillon të nxjerrë kuptime nga çdo gjë që sheh te të tjerët, duke filluar që nga një buzëqeshje, një lëvizje mimike apo gjest,

e me radhë; i sheh, e fillon të mendojë se nuk po respektohet ashtu siç e meriton, apo edhe se po e nënvlerësojnë. Patjetër, në botën e tij të brendshme, njeriu që e vendos veten e vet në një pozicion të caktuar, kur e sheh se nuk po i sheh (dot) sjelljet që aq shumë i ka pritur prej të tjerëve, mund të nxjerrë gjithfarë komentesh të papëlqyeshme. Mirëpo ai që e fut veten brenda një parzmoreje të thjeshtësisë, që e merr veten nën këmbë me fryshtë e modestisë, nuk shqetësohet as nga fyerjet që mund t'i vijnë nga e majta ose nga e djathta, madje as edhe sikur ta shkelin me këmbë. Jo vetëm që nuk shqetësohet, por mendon edhe se i ka merituar, duke përfituar nga rasti që të bëjë edhe njëherë vetëgjykim. Për shembull, nëse mbi krye i bie një kokërr arre, ai thotë: "Shumë mirë, mund të më binte dhe një meteor.", pasi beson se mbas çdo ndodhie fshihen domosdoshmërisht shumë urtësi. Sepse "çdo ngjarje e ka nga një urtësi, punë të kota nuk bën Allahu."

Me një fjalë, në ditët tona kur egoja është bërë terrickuzë, nëse do t'i shohim në prizmin e kumtimit të të vërtetave, thjeshtësia, modestia dhe përkorësia mbartin një rëndësi të veçantë. Pa mendoni njëherë trëndafilin; nuk mbin as mbi diamante, as mbi korale e as mbi smeralde, e aq më pak mbi argjend. Sepse, megjithëse të gjitha këto minerale janë xhevahire të vyera që marrin formë në zemër të tokës ose në thellësi të detit, mbi asnjérën prej tyre nuk mund të pritet që të mbijnnë trëndafila. Trëndafili lulëzon në tokë. Edhe nëna e bekuar, edhe i ati, edhe të parët e Tij, nga toka erdhën. Andaj, edhe ne, nëse dëshirojmë që mbi ne të lulëzojnë trëndafila, duhet të bëhem si toka.

Të largohesh prej egoizmit

Ndjekja një më një e kritereve të sunetit profetik në të gjitha marrëdhëniet që lidhim me njerëzit, për të mos hyrë në mendime të gjithfarëshme të të qenit i ndryshëm, dhe për ta prurë ndjenjën e thjeshtësisë në një thellësi dimensionale të natyrës njerëzore, është e një rëndësie të veçantë. Për shembull, Krenaria e Njerëzimit na thotë kështu në një hadith Tijin:

"Kërkohet edhe për të tjerët atë çfarë dëshiron për veten tënë që të mund të bëhen besimtar."⁴³ Andaj, njeriu duhet të jetë aq mendjehapur, i ndjeshëm dhe i ndërgjegjshëm, sa t'i kërkojë dhe t'i dojë edhe për të tjerët ato që dëshiron për veten, që të mund ta mbartë cilësorin e të qenit besimtar. Ndërsa pjesa tjetër e polisemisë së këtij hadithi është: Nëse një njeri nuk i dëshiron edhe për të tjerët ato që do për veten, dhe nëse i do për të tjerët ato që nuk do t'i donte për veten, është larguar saora prej atmosferës mbrojtëse të besimit, dhe po ecën në një terren të rrëshqitshëm, nga mund të rrrokulliset nga çasti në çast.

Nga ana tjetër sjelljen sikur po i shohim të tjerët duke ecur veç shtrembër, duhet ta kthejmë në një sjellje që komenton përmirë: "Vallë me ç'urtësi veproi kësisoj? Vallë ç'arsye, të cilën unë nuk po e rrrok dot, pati ai që veproi kështu? Cila urtësi e shtyu atë të vepronë kështu, që mua mu duk si e gabuar?" Me fjalë të tjera, duke përdorur ndonjë fakt të arsyeshëm apo urtësi të përshtatshme duhet t'i interpretojmë si pozitive veprimet e të tjerëve, të cilat mund të duken si të gabuara nga një vështrim i jashtëm, e që janë të dyshimta. Pikërisht, një afrim i tillë karshi të tjerëve, ashtu siç është një mburojë e mirë kundër keqpandehmës, është edhe një shtysë e përsosur përmes t'ju çuar drejt mirëpandehmës. Përpos të tjerash, edhe rruga më e mirë përmes e parë çdo gjë të lidhur me egon tonë kalon pikërisht prej të thelluarit në mendime të kësinatyrshme.

Prurja e thjeshtësisë në një natyrë të dytë të vetvetes

Vetëm se, të gjithë duhet ta pranojnë se kanë nevojë përmirë rehabilitim serioz që t'i kthejë këto në nga një cilësi të karakterit të vet. Andaj, duke u mbrojtur nën emrin e pastër "Rab" të Allahut, duke e çuar jetën përherë

⁴³ Tirmidhi, zuhd, 2; Ibni Maxhe, zuhd, 24.

nën dritën e Tij, duhet të gjendemi pérherë nën kontrollin e Tij, dhe pér ta kontrolluar veten se ku gjendemi me besimin tonë, duhet të pérballemi disa herë me veten tonë.

Patjetër që durimi dhe qëndrueshmëria janë shumë të rëndësishme në një rrugëtim të këtillë. Profeti i Nderuar, në një hadith na thotë:

*“Vepra më e pëlqyer në shkallën e Allahut, éshtë ajo e vazhdueshmja, qoftë edhe e paktë.”*⁴⁴ (Buhari, rikak, 18; Muslim, salatu musafirin, 218.) Siç e dini, pikat e ujit që pikojnë mbi një vend, mund të çajnë edhe mermerin. Ajo që e çan gurin nuk éshtë forca e ujit, por vazhdueshmëria e pikave. Nga ky këndvështrim, rehabilitimi do të bëhet duke e sjellë edukatën dhe bashkëbisedimin e shpirtrave në një pjesë të pandashme të jetës sonë, ndoshta duke e përkapur edhe si një nga pikat më të qenësishme të saj.

Tejetë dhe medresetë që në një kohë e kapérthenin gjithë jetën, kryenin po të njëjtin mision të kapura dorë pér dore me njëra-tjetrën. Njerëzit që e struknin veten e tyre në prehrin e saj, arrinin në lartësinë e njeriut të përsosur duke i thelluar aftësitë e tyre mendore, ndjesore dhe shpirtërore. Po, këto vende të bekuara, brenda kushteve të tyre, përveçse sillnin në dritë shumë çështje të mendjes dhe njohjes, u tregonin anëtarëve të tyre edhe rrugët që të çonin kah shëtitja në viset e mistershme të zemrës dhe shpirtit. Sepse nëse çështjet do të merren vetëm në kufijtë e mendjes, atëherë njeriu mbyllët në kallëpet e ngushta të racionalizmit dhe mutezilëve. Së fundmi, ata që e çojnë sot jetën në një vijë të këtillë, megjithë mundësitet e shumta që kanë, éshtë e vështirë të pohosh nëse u kanë shprehur ndonjë gjë atyre që kanë pérreth. Sepse, ata që u pëshpëritin diçka të veçantë njerëzve nëpër zemra, kanë qenë pérherë ata që e kanë çuar jetën e tyre në horizontet e zemrës dhe të shpirtit.

LOTËT E ZEMRAVE TË PIKËLLUARA

Pyetje: “*Nganjëherë, vetëm prej të qarit të një zemre të pikëlluar, Allahu i fal mëshirë gjithë një universi.*”⁴⁵ Në ditët e sotme, e ndjejmë thellë në ndërgjegjet tona se nuk shqetësohem i dhe nuk vuajmë aq sa duhet. Cilat mund të jenë shkaqet e këtyre?

Përgjigje: Në themel të të gjitha problemeve njerëzore, që nga koha e Ademit të nderuar e gjer më sot, qofshin ato individuale, familjare apo shoqërore, qëndron njeriu. Edhe në themel të anarkive, padrejtësive, ngatërrresave dhe vuajtjeve të epokës sonë qëndron sërisht elementi njeri. Nëse të gjitha problemet vijnë e mblidhen te njeriu, atëherë edhe zgjidhjet, mund të gjenden po prej njeriut, patjetër që me një dimension relativ, e nëpërmjet boshitit të ndërgjegjes. Përndryshe, asnje çudhëzim, mohim a mjerim nuk mund të parandalohet.

Të mund të dallosh që gjendesh në fund të pusit

Problemi më i madh që ka njeriu në ditët e sotme éshtë lënia pas dore. Sepse, në të vërtetë, sa prej nesh e ndjejnë thellë-thellë si problem këtë fakt, duke edhe vuajtur madje pér këtë? Fatkeqësisht, ne, ngase ndajmë të

⁴⁴ Buhari, rikak, 18; Muslim, salatu'l-musarifin, 216-218, salatu'l-munafikin, 78.

⁴⁵ El-Kushejri, er-Risaletu'l-Kushejrije, fq. 139.

njëtin ambient, nuk e kemi kuptuar ende rrezen dhe madhësinë e kësaj rënieje, mjerimi dhe çmeritjeje që ka filluar të përcëllojë tërë rruzullin.

Për t'jua qartësuar më mirë qëllimin tim, le t'ju jap një shembull: Njëherë, pasi kisha ndenjur për një periudhë të gjatë në qytet, vendosa të shkoja në fshat te dajat e mi. Me të futur kohën brenda në shtëpi ndjeva një erë bajgash të djegura, dhe thashë: “Ç'erë e keqe ardhkal!”. Nga pas më erdhën nipërit e dajës, dhe filluan të qeshnin me mua. Unë kisha ndenjur afro një muaj në shtëpinë e tyre, mirëpo nuk kisha ndjerë asnjë shqetësim.

Edhe Mevlana në Mesnevinë e tij, flet për atë njeriu që qe mësuar veç me erën e keqe të dyqanit të lëkurëshitësit, e kur shkoi pranë dyqaneve të parfumeve në qytet, i ra të fikët.⁴⁶ Në të vërtetë, ky i nderuar na përqon pikturn e një njeriu të denatyruar. Andaj, edhe ne si përfaqësuesit e këtij brezi, jemi mësuar asisoj me vendin ku kemi jetuar, duke u përshtatur aq shumë, saqë nuk ndjejmë neveritje edhe përballë tablove më turpëruese dhe rrëqethëse, të cilat do ta turpëronin njeriut nga njerëzorja e tij, nuk ndjejmë as turpin dhe hidhërimin më të vogël. I shohim të gjitha prapësitë dhe gabimet si krejt normale. Ashtu siç e thotë edhe një poet:

*E tërë bota e ngopur, mendon se të ngopur janë të gjithë,
Çdo i uritur, mendon se të uritur janë të gjithë!*

Po ashtu, edhe ne kur nuk e kuptojmë të keqen ashtu siç është, nuk mund të orvatemi që t'i themi “mjaft”, e mandej të vjmë drejt. Sepse ambienti dhe kushtet ku jeton njeriu kanë njëfarë lidhjeje organike me njëri-tjetrin. Kjo lidhje ndikon në tërë shqisat e tij, në vesh, në hundë, duke e marrë të tèrin nën kontroll. Kësodore, ai njeri fillon t'i ndjejë gjërat njëfarësoj, kësosoj i vlerëson, duke mos dalë dot prej kornizave të ndërtuara. Megjithëse qëndron brenda atij pusit të vet, i duket sikur jeton në një klimë tejet të gjerë dhe të shëndoshë. Andaj edhe nuk mund të përpinqet për të dalë së andejmi.

Po, njeriu, për nga natyra, fillon të ambientohet me vendin ku jeton pas njëfarë kohe. Për shembull, një njeri që jeton në një vend ku flitet veç me zë të lartë, fillon t'i mësohen veshët pikërisht me ato zhurma. Këtë herë ai vesh, fillon të mos i dëgjojë frekuencat më të ulëta të zërit që i vijnë. Po kështu, edhe ne, që nga koha kur hapëm sytë, pamë vetëm njerëz të kënaqur prej gjendjes në të cilën jetonin, e që e bënин këtë të fundit për sot për nesër.

Mirëpo, vuajtja është një burim i mirë frymëzimi. Ajo mund t'i falë shumë rrugë dhe mënyra të ndryshme për të shpëtar prej gjendjes së shqetësuar prej të cilës mund të jetë kapluar. Bie fjala, nëse një person i rënë në një pus është i vetëdijshëm për këtë fakt, madje edhe vuan për këtë, atëherë kërkon pesëdhjetë rrugë për të dalë së andejmi, derisa me lejen dhe ndihmesën e Allahut e gjen rrugëdaljen. Megjithëse në dorë mund të mos ketë kazmë apo lopatë, i përdor duart si kthethet dhe del prej andej. Mandje vendos këmbët në vendet e mihiura, dhe me duart hap dy të tjera më sipër për të futur sérish këmbët, derisa pas njëfarë kohe arrin të dalë shëndoshë e mirë. Mirëpo, prej atij që nuk e di që gjendet në thellësitë e një pusi, që është përherë i kënaqur me gjendjen ku ndodhet, nuk mund të presësh kurrfarë përpjekje a mundimi.

Hidhërimi i të keqtrajtuarit thërret mëshirën

Veç kësaj, njeriu përballë rënies dhe futjes së tij në një qorrkokak, fillon ta ndjejë pikëllimin thellë në zemrën e tij, dhe nëse i drejtohet Allahut ashtu siç duhet, ashtu siç e shpreh edhe Said Nursiu në veprën e tij “Shkreptimat”, në një çast të tillë kur bien të gjitha mundësitë, mund të vërejë se si, në dritën e njëshmërisë së

⁴⁶ Mevlana, *Mesneui*, 4/204-206.

Allahut, shfaqet sekreti i njësisë së Tij.⁴⁷ Siç e dini, kur ra Junus bin Meta në barkun e balenës, të cilën e kishin rrethuar dallgët dhe errësira e natës. Mirëpo ai profet fisnik, edhe në errësirat më të shtresëzuara, thoshte pa reshtur:

“Nuk ka zot tjetër veç Teje. Ti je i pastër prej çdo cilësie të mangët. Unë vetëm i bëra keq vetes sime (pres faljen Tënde).”⁴⁸, thërriste kësimënyre mëshirën e Allahut, derisa e kishte arritur atë, duke dalë prej barkut të balenës. Ju po të doni mund të sillni ndërmend ato vargjet e Ibrahim Hakiut:

*Kur i pamundur të ngelesh,
Papritmas hapet ajo portë
Zgjidhje çdo problemi i gjendet,
Zot të shohim se ç'bën,
Se ç'bën, mirë e bën.*

Pa shiheni njëherë gjendjen tonë të mjerueshme të këtyre kohëve! Për hir të Allahut, a nuk jemi ne në një gjendje më të keqe se ajo e Junus ibni Meta-së, që kishte rënë në barkun e balenës? Kur e trajton Said Nursiu këtë çështje, thotë se “*peshku është egoja juaj*”⁴⁹. Domethënë ne, sot gjendemi të kullufitur prej vetë egove tona. Të jetë, të mos jetë kjo botë, ne kemi rënë pre e egove tona. Por ç'është më e keqja, nuk jemi në dijeni të kësaj. Andaj edhe veprojmë pa ndjenja dhe hidhërim ndaj gjithë atyre padrejtësive dhe keqtrajtimeve që ndodhin në vende të ndryshe të botës së sotme. Në fillim ne duhet të pyesim veten: “Çfarë ishim? Çfarë jemi?”. Mandej, të lidhim fije me periudhën e Profetit tonë të dashur dhe të bëjmë një lexim krahasues mes këtyre dy periudhave. Madje të vizitojmë edhe kohët e Ejubëve, Zengive, Selçukëve dhe Osmanëve, të shohim njëherë Selahadin Ejubin, Nuredin Zengiun, Alparsllanin, Melik Shahun, Këllëç Arslanin, Fatih Sultani Mehmetin, e të shohim pak se si qëndronin ata në këmbë përballë sulmeve dhe vërsuljeve të një bote të egër dhe të pamëshirshme, duke u gjetur recetat edhe problemeve më të vështira. Duhet të mundohemi të kuptojmë se sa e kobshme është situata. Kam përshtypjen, se një përpjekje e tillë në mendim ka për të na çuar që të trokasim në portën e Allahut, dhe Ai do të na tregojë neve rrugët alternative për të dalë prej andej. Por, për aq kohë që ne e shohim si krejt normale gjendjen në të cilën jetojmë, as rrugëzgjidhje alternative nuk na shfaqen, e as nuk mund të zbulojmë ndonjë mënyrë për të shpëtar.

Farat e vuajtjes të hedhura nëpër zemra

Po, në themel të vuajtjes dhe pikëllimit, duhet kuptuar mirë periudha kur Islami ishte kthyer në jetë nga të gjithë njerëzit, dhe periudhën në të cilën jetojmë ne, ku myslimanët janë viktima të çdo lloj padrejtësie dhe meskiniteti. Nursiu i nderuar, ndërsa binte në një situatë të ngjashme thoshte: “*Nuk kam kohë as sa për të menduar vuajtjet dhe mundimet e mia. Ah sikur të kisha edhe njëmijë herë kaq vuajtje, vetëm kështjella e Islamit të jetë sa më mirë!*”⁵⁰ Sepse për aq kohë sa i shihte myslimanët në të mirë, nuk ishte kundër edhe djegies në flakët e nxeha të Xhehenemit. Ja, këto janë shprehjet e një njeriu të vërtetë.⁵¹ Sepse ndërsa njerëzimi i është futur rrugëtimit që përfundon në Xhehenem, ti, nëse je njeri, duhet të dridhesh përballë një tabloje të tillë. Por edhe kjo është një e vërtetë, që jo çdokush mund t'i përkapë çështjet me një ndërgjegje kaq të thellë.

⁴⁷ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 4 (Shkrepëtima e Parë)

⁴⁸ Enbija, 21/87.

⁴⁹ Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 5 (Shkrepëtima e Parë).

⁵⁰ Bediuzaman Said Nursi, *Jetëshkrimi*, fq. 615 (Analizat).

⁵¹ Bediuzaman Said Nursi, *Jetëshkrimi*, fq. 610 (Analizat).

Për shembull, nuk është e drejtë që ta dijë çdokush çdo problem dhe çdo shqetësim. Sepse njerëzit mund të vdesin edhe përballë një virusi të thjeshtë gripi. Vetëm se njerëzit me sistem të shëndoshë imuniteti, kur sulmohen pérherë nga i njëjtë virus, atëherë kjo gjendje bëhet vetëm një tronditje kalimtare pér të. Ndoshta jo të gjithë ata që rendin në shërbimin e Kur'anit dhe të besimit kanë të njëjtin sistem mbrojtës. Disa prej tyre, sado probleme t'u japësh, prapë nuk i fusni dot në pesimizëm. Le të ndaj me ju disa ndjenja të miat: Nëse një ditë do t'i kisha në jetë babanë, nënën, gjiyshin dhe gjyshen, dhe sikur të vdisnin të gjithë në të njëjtën kohë, ju betohem, që i gjithë hidhërimi nuk do të ishte as sa gjysma e hidhërimit të një dite pér të këqijat që po i ndodhin botës së Islamit. Asisoj që ndonjëherë dal nga dhoma i rrënuar prej dhimbjeve dhe shëtis si i çmendur nëpër korridore, me gjithatë mundohem të mos i përmend emrat e atyre qëllimpisëve që qëndrojnë si lubi në çdo anë, në krye të çdo komploti dhe kurthi të ngritur. Pasi kjo mund t'u thyejë sistemin mbrojtës njerëzve, duke i shpënë në pesimizëm. Andaj edhe mundohem të mos e shfaq, të mos flas pér shqetësimet e mia duke u qarë pérherë.

Vetëm se nëse do ta dija se do të duronin, do të vendosja shkëndija të vuajtjes dhe fara të shqetësimit në zemrat e të gjithëve. Aq sa edhe gjumi t'u ikte, e të shëtisnin sa majtas, djathtas, si të çmendurit. Zaten, pér aq kohë që pér një njeri nuk thuhet se është i çmendur, pikërisht pér fenë, nuk mund të thuhet se ka besuar përsosmërisht. Të tjerët do të shohin gjendjen tuaj dhe do të thonë: "Pér aq kohë që kemi mundësi t'ia shijojmë të gjitha kësaj jete, me bahçet dhe kopshtet e saj marramendëse, lulet shumëngjyrëshe, po këta njerëz, me ç'merren?". Ja kjo, me gjuhën e Junusit do të thotë t'i derdhësh të gjitha në rrugën e Allahut, me ato që i ke, me ato që nuk i ke. A kanë perënduar dhe kanë mbaruar këta njerëz? Hasha ue kel'la! Kurrsesi! Sepse Zotëruesi i Ligjit Suprem thotë se ai që ecën në drejtim të ahiretit me besim ka pér të shkuar në Xhenet.⁵² Andaj kjo është një çështje tjetër. Mirëpo, në emër të gjetjes së një zgjidhjeje pér vuajtjet e njerëzve, të përpëlitesh gjer sa të ndahesh më dysh prej vuajtjeve shkatërruese, si një sjellje profetike që përfshin mbarë njerëzimin, është një çështje krejt tjetër.

EKUILIBRI DHE RUAJTJA E BARAZPESHËS

Pyetje: Në këto ditë, kur thuajse në çdo aspekt të jetës jetohen rrëshqitje serioze në mendime, duke iu dhënë shkas çdo teprimi, a mund të na e shpjegoni, se cilat janë ato gjëra që duhet të tregojmë më shumë kujdes?

Përgjigje: Pér ta jetuar fenë ashtu siç e kërkon dëshira hyjnore, duke e kthyer atë në jetë të jetëve tona, është shumë e rëndësishme që të jemi të ekuilibruar, dhe ta ruajmë gjithnjë barazpeshën në veprimet tona. Sepse kur humbet ekuilibri, njeriu mund të bjerë në teprim, ose në reduktim, gjë që pason, gjë që pason herë pas here duke u kthyer reduktimi në teprim, e teprimi në reduktim, çka krijon edhe një rrëth vicioz pér njeriun. Në thelb, mënyra më e duhur pér të shpëtuar paq prej teprimit apo reduktimit është ndjekja e Sunetit të Krenarisë së Njerëzimit (s.a.s.), i cili e ka pasur ruajtjen e barazpeshës dhe ekuilibrit një gur themelor të qenies së Tij.

⁵² Shih: En'am, 6/82; Buhari, xhenaiz, 1, istikrad 3, be'ul-halk 6, istizan 30, rikak 13; Muslim, iman, 150, 151, 152, 153, zekat, 32, 33.

Sirati Mustakim

Kur shpjegohet koncepti i *sirati mustakim* në sistemin e mendimit islam, si dje, edhe sot, çështja merret përgjithësisht si raport i fuqisë epshore, forcës dhe gjykimit, duke u shpjeguar rruga e mesme e se cilës syresh si një gjendje barazpeshe. Megjithëse, po si ato është më se e mundur, që ajo të shihet edhe në kornizën e disa dukurive të tjera, si konkurrenca, mosdurimit të sho-shoqit, nijeti dhe vështrimi. Po të na duhej ta shpjegonim atë me një tjetër trajtë, për të gjitha ndjenjat dhe mendimet e ngërthyera si të kategorizueshme në të mira dhe të këqija tek njeriu, mund të bëhet fjalë për një rrugë të këtillë të mesme.

Për shembull, nëse do të marrim në shqyrtim *vështrimin*, i cili përdoret këtu me kuptimin:të lexosh gjërat dhe çështje të ndryshme; të marrësh në gjykim vlerësues, apo gjendjen e tij të teprimit, optizmit dhe gjendjen e reduktuar, pesimizmit; atëherë hakikatbin i bie të mbajë pozicionin e ndërmjetëm. Siç e dini, *optimisti*, është ai njeri që i mbyll sytë karshi çdo gjëje të keqe e të shëmtuar, dhe e sheh çdo gjë prej anëve të saj të mira dhe të bukura, ndërsa *pesimisti*, ai njeri që e sheh çdo gjë si të keqe dhe të shëmtuar. Ndërsa po të vijmë tek njeriu i dhënë pas të vërtetës, ose më saktë i htari i vetëm-të-Vërtetës, ai është një njeri që përpinqet ta shohë çdo gjë sipas lartësisë, veçorive dhe cilësive të veta të vërteta. Për shembull, siç e paraqet edhe Bediuzaman Said Nursi në veprën e tij “*Farat e së vërtetës*”: “*Ai që sheh bukur, mendon bukur; kush mendon bukur, merr kënaqësi ngajeta*”⁵³ Veç kësaj, edhe në gjërat që nuk janë të mira a të bukura, për aq sa të ketë mundësi shpjegueshmërie, duhet shkuar pas mendimesh dhe gjykimesh vlerësuese të mira e të bukura. Mirëpo kjo nuk duhet kuptuar në të jetuarin sikur në një botë ëndrrash dhe krejt fantastike. Në këtë rast, ajo që është e domosdoshme, është që të shihet çdo gjë ashtu siç është, pa u larguar asfare prej të vërtetave, pa ia mbyllur sytë realiteteve, por njëkohësisht edhe pa rënë në pesimizëm dhe në mungesë shprese. Ja, pikërisht kjo mënyrë të vështruari mund të quhet një ekuilbrim i aftësisë së vështrimit dhe gjykimit.

Në thelb, për aq kohë sa ndiqet rruga e mesme, e ekuilibrit dhe e barazpeshës, edhe egoja që i është vendosur natyrës njerëzore, e cila në pamje të parë duket si diçka negative, kthehet në diçka të hairit për të. Madje edhe djallit, që orvatet me “mashtimet” dhe “zbukurimet” e tij për ta nxjerrë njeriu nga e drejta, po t'i kuptohet urtësia dhe pozita e tij siç duhet, ai mund të kthehet në një shkak që njeriu të kthehet nga Zoti, duke kërkuar vazhdimisht mbrojtje vetëm tek Ai. Mirëpo, -hasha-, nëse ai do të shihej si një forcë e mëvetësishme imaginare, atëherë atij i atribuohet forcë dhe fuqi, gjë e cila i ngjan gjendjes së atyre që mendojnë për ndofarë force në dritën dhe errësirën, që e marrin pastaj njeriuun dhe e zvarrisin drejt një çudhëzimi të thellë. Siç e dini, ata që besojnë në këto të dyja, e shohin dritën dhe errësirës si dy burime forcash, si për shembull ata që besojnë se drita nuk sjell kurrfarë dëmi, por mendojnë duhen kënaqur ata që përfaqësojnë forcat e errëta. E kësodore, duke marrë shtysë prej një premise të këtillë jo njohëse, por të damllosur, nuk lënë të keqe pa bërë, që as nuk mund të mendohen apo imagjinohen.

Edhe satanikët që veprojnë me të njëjtën filozofi, janë përpjekur të ndjekin rrugën e plotësimit të dëshirave të djallit në emër të mundësisë së mbrojtjes prej të këqijave që mund të vijnë prej tij. Ja pra, se si, një krijesë të

⁵³Bediuzaman, *Letrat*, fq.532. (Farat e së vërtetës)

dobët, e cila nuk ka asnë armë dhe asnë shkas tjetër mashtrues veç mashtrimit dhe zbukurimit të saj, - hasha-, arrijnë sa ta shohin atë si një zotërues të disa forcave dhe fuqive si ato të Krijuesit. Dhe kjo, ashtu siç është një teprim në madhësinë e çudhëzimit, është njëkohësisht një mohim, apo anashkalim, i veçorive të tij kryesore, që janë mashtrimi dhe zbukurimi i saj. Kjo do të thotë njëfarësoj të mbyllësh sytë e të bllokosh veshët karshi fjalës së Kur'anit dhe Sunetit, është në vetvete një reduktim i gjykimit të nevojshëm ndaj tij. Pasi ai është një armik i hapur i njeriut, dhe njeriu, duke mos e përdorur siç duhet vullnetin e tij e duke u gjendur në një gjendje topitjeje, me dorën e atij armiku të paepur dhe pa besim, mund të humbë lumturinë e tij të amshuar.

Flitë e arritjeve

Ashtu siç është mjaft e rëndësishme për njeriun që ai të gjejë ekuilibrin përsa i përket çështjeve negative që mund ta shpienë drejt rrënimit, poende është e rëndësishme që ai të jetë i ekuilibruar edhe në fenomenet që ndeshet, por që të cilat i përkasin fushës së pozitives dhe të së mbarës. Domethënë, ashtu siç duhet të jetë i ekuilibruar, që ndjenjat e prira drejt negativest'i orientojë kah përdorimi i tyre në rrugë të mirësisë, duhet që edhe veprimet e zemrës dhe trupit, të realizuara në emër të besimit, adhurimit dhe moralit, t'i kryejë duke qëndruar larg çdo lloj mase teprimi apo reduktimi, për të mos dalë assesi prej rrugës së mesme. Për shembull, njeriu duhet të falet, të japë zekatin, të shkojë në haxh, të lutet, madje edhe kur të përmendë Zotin, apo të meditojë për Veprën e Tij, me delikatesën më të veçantë, duke mos iu larguar përasë edhe një çast përpjekjes përtë arritur përsosmërinë. Pasi, siç shprehet edhe Allahu i Lartësuar (xh.xh.) në një ferman të patëmetë në Librin e Tij të Madh: “*Veproni! Ato që do të bëni, do t'i shohin si Allahu, si i Dërguari i Tij, si besimtarët.*”⁵⁴, urdhri është që çdo sjellje a veprim të kryhet asisoj, pa të meta e pa mangësi, pasi do të jenë të inspektuara prej Allahut (xh.xh.), të Dërguarit të Tij (s.a.s.) dhe të gjithë besimtarëve largpamës. Me pak fjalë, njeriu duhet, që për çdo adhurim që kryen, të bartë shqetësimin “*A e bëra siç duhej?*”, duke ngarendur përherë pas përkryerjes. Mirëpo, sado që të mund të arrihet një linjë e atillë performance, e cila mund të quhet e përkryer, përsa i përket kryerjes së adhurimit karshi Zotit të Madhërishëm, njeriu nuk duhet t'ia njohe kurrsesi vetes meritën e kësaj arritjeje, sepse duke vepruar kësodore, vetëm sa e fut veten në pacipësinë e relativizimit të forcës që bëri të mundur arritjen, çka nuk është aspak e hijshme. Pasi, Ai që krijon fundin e çdo gjëje është vetëm Allahu (xh.xh.).

Kështu që, nëse realizimin e adhurimeve dhe veprimeve tonë duke i plagosur e gjysmuar ato, sipas parimit një sy qorr e një vesh shurdh, krejt të lëshuar e të përgjumur, do ta cilësonim si një reduktim, poende edhe realizimin me një performancë të shkëlqyer, por duke iu futur paturpësisë përtëria atribuar çdo gjë vetes pasi Allahu i Madhërishëm të ketë bëre të mundur arritjen e përfundimit të lumë, mund ta quajmë një teprim. Sepse sado që rendet pas përsosmërisë duke shfaqur të gjitha përpjekjet dhe orvatjet më serioze, përfundimi i tyre shihet si një mundësi përtëria rrëmbyer suksesin, duke e vlerësuar çdo gjë në emër të emrit dhe famës që mund të burojë prej sosh. E kjo e bën çdo njeri që të fillojnë t'ia merren mendtë, t'i turbullohet shikimi, duke i hapur

rrugë rrënimit nëpër luginat e hipokrizisë dhe atribuimit të cilësisë së krijuesit ndaj atyre që nuk mund të jenë krijues.

Atëherë, ato çfarë i kanë hije njeriut që i janë bërë të mundura disa arritje apo “suksese” në rrugën e Allahut (xh.xh.), janë thjeshtësia, modestia dhe përulësia. Ai duhet të jetë përherë duke thënë: “*Nuk është për mua kjo medalje nuk është,/Po gjithë kjo mirësi dhe begati ç'është?*”

Shi, njeriu nga njëra anë duhet të orvatet t'i bëjë ato gjëra që mund të bëjë në mënyrën e tyre më të përsosur të mundshme, ndërsa nga ana tjetër, porsi ai lëkurëpunuesi, i cili e rreh lëkurën që pëlqen sa andej këndej, ta rrahë e ta gjykojë veten nga të gjitha anët. Madje, duke mos e nxjerrë asnijëherë nga mendja, se edhe ato arritje apo suksese të arritura mund të jenë një tjetër trajtë e sprovimit, duhet të trembet se kjo mund të jetë sprovë nga ato që mund të të çudhëzojnë njëherë e përgjithmonë, rrëshqitja në të cilat është ndër më të rrezikshmet.

Mondoni njëherë për atë kohë të artë kur nuri kishte bërë çdo pëllëmbë toke të shkëlqente, kur njëfarësoj nuk nevojitej më as drita e diellit apo e hënës, se si qenë shfaqur njerëz si Esuedu'l-Ansi apo Musejlemetu'l-Kedhab, të cilët pretendonin se ishin profetë. Ja, këta të gjorë ishin kthyer në fli të disa mundësive dhe talenteve që kishin, derisa u vetëshkatërruan nën kthetrat e mendjemadhësisë dhe egoizmit të tyre.

Inflacion Mehdinjsh në epokën e egoizmit

Padyshim, që përjetimi i kësi çudhëzimeve dhe devijimeve nuk se i përket vetëm një periudhe të caktuar kohore. Ato janë dëshmuar gjërisht thuajse në çdo epokë të historisë së njerëzimit. Edhe në ditët tona, mund të vëreni se si disa njerëz që i flet gjuha pak rrjedhshëm, që arrijnë të nxijnë dy-tri fjali, përpiken se si e si të kthehen në qendër të vëmendjes, duke e jetuar çdo çast të jetës veçse në emër të prentendimeve egoiste. Kësifarë njerëzish, me të parë se arritën të bëjnë kushdiseçfarë, apo se si disa naivë kanë filluar të grupohen e grumbullohen rrëth tyre, fillojnë menjëherë ta shohin veten sikur të ishin hënë në qiell. Kështu që, rrjedhimisht, në ditët tona jemi duke përjetuar një inflacion Mehdinjsh. Edhe mua të ngratit, vetëm në mes popullit tonë në kaq vite jetë, më ka rënë rasti të takohem me pesë-gjashtë syresh.

Për shembull, para ca kohësh, njëri prej tyre pati ardhur edhe këtu. Më tha se ishte njëzet e dy vjeç. Pastaj më tha: “Mësues, unë e dija veten thjesht Hysejni. Ndërsa me thellimet e mia të kohëve të fundit në të vërtetën, zbulova se isha edhe Haseni.” Unë u përpoqa t'i kujtoja disa çështje që kanë të bëjnë me thjeshtësinë dhe përulësinë. I kujtova se shenja e vogëlsisë së të vegjelëve është mendjemadhësia, dhe se atyre u duhet të përpiken për t'u ngjitur diku që të mund të shihen prej dritates, ndërsa shenja e madhështisë së të mëdhenjve është përkulja gjer në thyerje në dysh. E pasi i kisha thënë ç'doja t'i thosha, mendova se po largohej i bindur për ato ç'dëgjoi. Hapa derën, kur pikërisht në çastin që po dilte m'u kthye: “Shumë mirë mësues, po sikur kjo të jetë dhënë pa zgjedhjen tënde?” Kur, në fakt, përveç profetësisë, nuk ka asnijë cilësi apo pozitë shpirtërore, për të cilën revelata të jetë e domosdoshme dhe e pashmangshme. E kjo është e këtillë edhe për sa i përket të qenit

Mehdi, siç është për të qenët Ebu Hanefi, Shafi, Maliki apo Hanbeli. Por ç'e do, se njerëzve të vetizoluar në një botëkuptim të këtillë është e vështirë t'u shpjegosh ndonjë gjë. Zoti ynë i udhëzoftë në rrugën e drejtë të gjithë egoistët dhe mendjemëdhenjtë që pretendojnë të qenët Mehdi!

Më lejoni të përmend edhe një tjeter çështje të fundit, e cila nuk do lejuar asnijëherë që të anashkalohet, se njerëz që artikulojnë prentendime të ngashme mund të shfaqen edhe në mes të një rrethi pozitiv të themeluar mbi pikëvështrimin e përulësisë, thjeshtësisë, sinqeritetit dhe mospretendimit. Madje këtyre njerëzve është akoma më e vështirë t'u shpjegosh ndonjë gjë, ngase e kanë mbështetur egon e tyre mbi zotësinë e arritjeve. Bie fjala, mund të ndodhë që të çohet ndonjëri syresh e të thotë: "Unë deri më sot kam qenë çirak, nxënës. Filani deri më sot shoqërohej dhe mbështetej nga njëmijë engjëj. Mirëpo tani, nëntëqind prej tyre e kanë braktisur atë dhe janë mbledhur rrëth meje." Siç mund të vërehet, ku shembujt nuk mungojnë në asnijë periudhë me shembujt e saj, njeriu shumëherë mund të kthehet në rob të djallit dhe egos së vet.

Kështu që, nuk do lënë asnijëherë jashtë vëmendjes pushtimi i mundshëm i gjembave qoftë edhe në një periudhë kur të kenë çelur të gjitha farat e mbjella, e kur kopshtet e trëndafilave të jenë mbuluar prej trëndafilash ngjyra-ngjyra, por në udhën që ecet, të jemi përherë syhapur e largpamës. E vërtetë, në çdo kohë mund të shfaqen të devijuar dhe devijantë të këtillë; të dalin e t'i mbledhin naivët rrëth e qark vetes, duke i marrë më qafë. Sepse, ashtu siç krahas trëndafilave qëllon të ketë edhe gjemba, qëllon që edhe mes bilbilash të ketë edhe korba. Mund të qëllojë, që njerëz të cilët nuk kanë dëgjuar asnijëherë prej zërit të bukur të bilbilit, të marramenden e të ngarendin pas zërit të korbit. Dhe, parë së këndejmi, ngjarjet duhen lexuar përherë me syrin e mençur të një Ebu Bekri, Omeri (elfu elfin mer'ratin radijallahu anhum), duke qenë përherë në gatishmëri e duke vepruar duke marrë masa, në mënyrë që të mbrohen njerëzit prej mashtimit pas kësi pretendimesh.

ARMIQTË E NJË FAMILJEJE TË LUMTUR

Pyetje: Në një hadith pohohet se të ndash një çift nga njëri-tjetri, duke i dhënë shkatërrimin kësijoj një çerdheje familjare, është një nga punët më të parapëlqyera të djallit. Çfarë na këshilloni, që bashkëshortët as të mos bien në një kurth të këtillë, duke i dhënë fund martesës së tyre, që është edhe hallalli më i shëmtuar pranë Zotit?

Përgjigje: Shkaktari i të gjitha punëve të shëmtuara, dhe shkatërruesi i të gjitha veprimeve të vyera është djalli. Siç pohohet edhe në Kuranin Fisnik, “*Shejtani ua tregoi atyre të stolisura punët e pavlera.*”⁵⁵, apo “*Shejtani i futi ata në dyshime të njëpasnjëshme*”⁵⁶, gjithçka e ligë apo e pahijshme ka si burim djallin.

Armik dinak dhe i paepur

Nga ana tjetër, e shohim se Kurani Famëlartë e përmend atë me cilësorin “garur – 1. me krenari të tepruar; 2. që të bën të harrosh Allahun.” Për shembull, Allahu (xh.xh.), në një ajet fisnik shprehet kështu: “*Shejtani hileqar të mos ju mashtrojë për Allahun (me dije, besime dhe qasje të rreme)*”⁵⁷. Ngase epiteti “garur” është në shkallën sipërore, në të vërtetë mbart kuptimin “gjenjen shumë”. Me një fjalë, kjo e shejtanit qenka një gjenjeshtër e madhe. Ai vazhdimisht zhytet në thellësi të qëllimeve dhe mendimeve të qenies njerëzore, për t'u munduar mandej me mish e me shpirt, si e si ta nxjerrë atë prej rrugës së drejtë, me intrigat e tij të panumërtë dhe me përpjekjet e tij që nuk dinë të mbaruar.

Në një tjetër ajet fisnik fjala shejtan cilësohet me fjalën “*hannas*”⁵⁸. Sepse shejtani është shumë dinak, tërhiqet mënjanë për të gjetur rastin, që me t'i ardhur në dorë një mundësi e mirë, të mund të vërsulet menjëherë, drejt e në sulm. Vazhdimisht fshihet pas një veli gjoja të së drejtës, i afrohet njeriut nga mendimet e tij më të mira, e ia tregon punët që mund të jenë më të shëmtuarat dhe më të papëlqyeshmet si të hijshme, duke e nxitur kësijoj si e si, që ai të ecë në një shteg ku ta ketë të pamundur ruajtjen nga të rrëshqiturit rrokapejkthi. Me pak fjalë, është një kriesë mëse dinake, së cilës nuk mund t'i zihet kurrsesi besë. Siç shprehet edhe Bediuzaman Said Nursi, një prej mashtrimeve më të rënda të djallit është t'ia bëjë njeriut të harrueshme

⁵⁵ Nahl, 16/63.

⁵⁶ A'raf, 7/20.

⁵⁷ Lukman, 31/33.

⁵⁸ Shih: Nas, 114/4.

ekzistencën e tij.⁵⁹ Asisoj që njeriu hyn në një gjendje të atillë që megjithëse hyn kryekreje nën sundimin e tij, duke vepruar me armët e tij më përfaqësuese, por sakaq fillon të mendojë me pohime të tilla si, “këtë e mendova unë, unë vendosa për të, unë e pata planifikuar, unë e realizova.” Me pak fjalë, ai fillon ta shohë veten si arkitektin dhe ndërtuesin e çdo gjëje.

Edhe egoja që i është dhënë strukturës së njeriut, kryen një detyrë prej centrali për djallin. Me gjuhën e Kuranit ajo është egoja urdhëruese, e cila nuk e lë asnjëherë të qetë njeriun, pasi vazhdimisht i rri e pëshpërit në rrëzë të veshit, si e si, vetëm për të këqija.⁶⁰ Nëse do të na duhej ta ilustronim me një shembull, djalli vepron me trupin e njeriut sikur nëpërmjet një kodit mors, që i dërgon vazhdimisht atij sinjale nga më të ndryshmet. Edhe egoja mundohet t'i dekodojë këto mesazhe, për t'ia diktuar ato mandej njeriut. Ndërkohë që njeriu, fillon t'i përgjigjet ngacmimive dhe urdhrave të ardhura nga shejtani dhe egoja urdhëruese, duke u bërë njësh me to, madje edhe duke kryer çfarëdolloj prapësie nën urdhrat e tyre. Edhe prishja e një çerdheje, ndarja e fëmijëve nga prehri familjar, është një prapësi e tillë, e cila kurorëzohet me një rrënim sa material aq edhe shpirtëror.

Rrezja e dëmit

Ashtu siç theksohet edhe në pyetjen e bërë, I Dërguari i Allahut paqja qoftë mbi Të pohon se shejtani nuk kënaqet me asgjë tjetër, aq sa kënaqet nga prishja e një çerdheje familjare. Tekstualisht, hadithi në fjalë është kështu: Iblisi e ka të ngritur mbi ujë fronin e tij (nga kjo shprehje ne mësojmë edhe se në cilat vende qëndrojnë djalli bashkë me ithtarët e tij më së tepërm, nga mundohen më të shumti t'i mashtrojnë njerëzit. Me pak fjalë, cilat janë vendet ku shejtani ngre postblloqet e tij, të cilat janë vise krejtësisht të hapura e të përshtatshme për çdo vepër të keqe e të papëlqyeshme.), ndërsa punët i bën duke dërguar kasnecët e vet sa majtas djathtas (Disa prej këtyre kasnecëve e dërgojnë atë të hajë prej kamatës, një tjetër fillon të sundojë në syrin e tij, duke e detyruar të shohë nga gjërat e ndaluara, kësodore ia nxit njeriut ndjenjat që të shpien në bohemi, për ta bërë atë një rendës pas ndjenjave epshore; një tjetër e detyron të gënjejë, të përflasë të tjerët kur ata nuk janë të pranishëm, apo edhe të shpifë për çështje të ndryshme.) Në nivel, me të janë më afër ata që fusin spica për grindjen më të madhe. Të gjithë mbledhen përreth Iblisit, dhe fillojnë të rrëfejnë ato që kanë bërë: “Unë bëra këtë, atë...”, ndërsa Iblisi i përgjigjet: “Gjë të madhe paske bërë!” (Në fakt, djalli i pëlqen të gjitha llojet e gjynaheve. Sepse tek çdo gjynah fshihet një shteg që të shpie kah kufri, mohimi. Çdo gjynah i kryer lë një njollë si pikë të zezë në zemrën e njeriut. Njëkohësisht, dikush që kryen një mëkat, largohet edhe një hap më shumë prej Allahut, vetëm se shejtani pret më tepër prej ushtarëve të vet.) Pastaj vjen një tjetër dhe thotë: “Nuk iu shqita filanit, derisa e ndava më në fund nga e shoqja.” Iblisi kënaqet aq shumë prej këtyre fjalëve, sa e thërrret menjëherë pranë, për t'i thënë: “Sa fantastik je!”, e një lumë me komplimente të tjera.⁶¹ (Ja tek e kemi këtu një shenjë për një çështje që përbën një prej sëmundjeve dhe fatkeqësive më të mëdha shoqërore.)

Domethënë, aq e rëndësishme është për shejtanin shkatërrimi i një familjeje, saqë vetë djalli i derdh komplimente ushtarit të tij që nxit diçka të këtillé, të cilat nuk ia derdh një tjetri që mund të ketë nxitur diç tjetër të ndaluar. Madje, edhe e shpërbolen me ndonjë medalje. Mirëpo, pse qenka kaq e rëndësishme për shejtanin kjo çështje? Sepse, ai duke shkatërruar një familje, nuk rrënon vetëm jetën e dy njerëzve që përbëjnë një çift, por edhe të fëmijëve, prindërve dhe të afërmve të tyre, kësodore deri në një prizëm që mund të përfshijë gjithë shoqërinë. Sepse kur shpërndahet familja, e cila është si një molekulë e shoqërisë, edhe në shoqërinë si tërësi fillojnë të shfaqen plasaritje, e kështu shoqëria fillon të pësojë deformime të njëpasnjëshme. Mandej, çifti i

⁵⁹ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 103 (Shkreptima e Trembehjetë).

⁶⁰ Shih: Jusuf, 12/53.

⁶¹ Muslim, *munafikun*, 67; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 3/314.

ndarë fillon të përbëjë shembull të keq për të tjerët pérreth, duke u shpérndarë si virus edhe në familjet e të tjerëve. Në dukje, shejtani ngjan sikur kryen vetëm një mashtrimth të vogël, por me të ai ia arrin që të rrënojë shumë themelë njëkohësisht.

Andaj, nuk duhet harruar asnjëherë se shejtani nuk ka për të pushuar kurrë së nxituri burrin dhe gruan kundër njëri-tjetrit, që medoemos të ndahan, për ta kthyer familjen, e cila është projektuar për të qenë një kopsht prej parajse, në një gropë të errët prej ferrit. Veçanërisht, për të dalë i suksesshëm në këtë synim të tijin, ai do të përdorë vazhdimisht njerëzit e djallëzuar, të cilat ka kohë që i vërtit në majë të gishtave, si t'i dojë qejfi. Pa dyshim, që ata që dalin më të humburit nga futja në një rrjet të tillë grindjesh dhe mosmarrëveshjesh, do të jenë fëmijët. Sepse është e pamundur që një fëmijë të rritet i shëndetshëm shpirtërisht i rrethuar nga të katër anët nga zënkat, përcarja, sherri dhe shpifjet. Po, në një çerdhe kur babai zihet pa reshtur me nënën, fëmija do të përjetojë përherë një gjendje të dyzuar, e cdo fjalë e pahjshme e dalë prej gojës së prindërve do të lërë ndikim e vet në ndërgjegjen e fëmijës, derisa ai të mos durojë dot, e të thotë me vete: "C'paskan qenë ky babai dhe nëna ime!?" Kësisoj ata do të jetojnë zhgënjim pas zhgënjimi, derisa ta humbin krejt besimin e tyre te prindërit. Tani, mendoni pak, pse të mos marrë lodrën e të gëzojë shejtani përballë një panorame të tillë?

Divorci duhet të jetë alternativa e fundit

I Dërguari i Allahut paqja qoftë mbi Të shprehet: "*Hallalli më i shëmtuar pranë Allahut është divorci.*"⁶², duke treguar se sa e shëmtuar është për Krijuesin ndarja e një çifti. Prandaj, ata që kanë paksa lidhje me këtë hadith, do të ishte mirë nëse mirëinformoheshin fillimisht. Nëse do të më lihej mua në dorë, të gjithë atyre që kanë planifikuar të martohen, nuk do t'u lejoja që ta bënин diçka të këtillë pa i dhënë më parë disa seminare, apo pa i dhënë disa libra të domosdoshëm për t'i lexuar. Të paktën do t'i fusja ata në një program edukimi një ose dy-mujor, ku do t'u shpjegoja "rëndësinë e martesës, të drejtat dhe detyrat, si të burrit, ashtu edhe të gruas, lidhjet e tyre, por edhe disa kritere mbi rritjen e fëmijëve." Mirëinformimi i tyre në këtë aspekt është i domosdoshëm. Sepse një njeri që nuk ia ka dijeninë përgjegjësisë së të qenit burri i një familjeje, apo dikush që nuk e di rëndësinë e të qenit zonjë e një shtëpie, nuk mund të mendohet se do të mund të ngrenë në këmbë një familje të shëndoshë.

Nga ana tjetër, për të mos hyrë në një rrugë që të shpie te divorci, është e rëndësishme që të përcaktohen më së miri parimet e një martese të denjë. Martesa nuk i ka shumë qejf veprimet e nxituara që burojnë prej ndjenjave. Andaj, krahas ndjenjave, që edhe ato janë tejet të rëndësishme, është e nevojshme që edhe arsyja të përdoret deri në detajin më të imët. Po, është e pamundur, që martesat e ngritura mbi një shikim të parë të pamjes së jashtme të janë jetëgjata dhe me një atmosferë shpirtërore të rehatshme. Sepse jeta martesore ka për t'u zhdukur bashkë me to. Andaj, megjithëse ndjenjat janë të rëndësishme, e duhen marrë parasysh, arsyja dhe logjika nuk duhen braktisur në asnjë mënyrë, madje duhen përllogaritur imtësi për imtësi, përpara se të kryhet lidhja përfundimtare. Madje, një person që mendon të martohet, nuk duhet të mjaftohet vetëm me mendimet dhe bindjet e veta. Ai duhet ta diskutojë këtë çështje me njerëzit pérreth me më shumë përvojë, e të përfitojë sa më shumë edhe prej mendimeve të tyre. Madje, do thënë se edhe tradita jonë kombëtare e fejesës është një zakon i mirë, sepse kësisoj do të ishte më e mundur, që nga ky bashkëqëndrim të kuptohet më mirë nëse dy pretendentët për t'u martuar janë ose jo të përshtatshëm për ta kryer diçka të këtillë.

Veç kësaj, ata duhet të përkushtohen me tërë fuqitë e tyre për t'i mbrojtur parimet e fesë për ruajtjen e rregullit në martesë, duke treguar një kujdes të veçantë në ato që quhen të fshehtat dhe sekretet e një familjeje.

⁶² Ebu Daud, *talak*, 3; Ibni Maxhe, *talak*, 1; el-Bejheki, *es-Sunenu'l-kubra*, 7/322.

Për aq kohë që kjo të kryhet denjesisht, shejtani bashkë me ushtarët e tij, do ta kenë të pamundur që të depërtojnë në mes të çerdhes familjare për ta gjerryer atë dalëngadalë nga brenda. Andaj, përveç masave parandaluese, qofshin ato materiale ose shpirtërore, është e një rëndësie të veçantë që kështjella familjare të mbrohet edhe nga një parzmore lutjesh të vazhdueshme për një mbarëvajtje familjare.

Mirëpo, megjithëse merren vazhdimit masa parandaluese, dhe mendjes dhe arsyes nuk i lihet asgjë mangët, në mes të një çifti mund të mos arrihet dot një marrëdhënie e mirë, duke dalë vazhdimit grindje nga më të shumtë. Shejtani, bashkë me ithtarët e vet e përdor më së miri këtë situatë për t'i vënë dinamitin asaj çerdheje. Dhe në fund të të gjitha këtyre, martesa ngjan sikur nuk mund të qëndrojë në këmbë, nëse shihet në dritën e kushteve të jashtme. Ja, në një situatë e tillë, kur asnjerës palë nuk i ka ngelur besim për tjetrën, ku është e pamundur që të arrihet një atmosferë mirëkuptimi e ndërsjellë, ndoshta edhe mund të mendohet për divorcin si një zgjidhje e mundshme. Kurani Fisnik i ka ndarë kësaj çështjeje një sasi të konsiderueshme faqesh, se si mund të dilet dhe cilat janë rrugëzgjidhjet e çdo lloj situate të krijuar në kësi rastesh. Madje njëra prej sureve, ka marrë emrin si Sureja Talak. Krenaria e Njerëzimit paqja qoftë mbi Të, nëpërmjet haditheve të Tij, vetëm sa i ka bërë më të kuptueshme ajetet, duke i plotësuar me interpretim. Mandej, kanë qenë sahabët dhe dijetarët e shumtë të ditur, që kanë lodhur kokën mbi këtë çështje, derisa kanë arritur në mendime dhe rrugëzgjidhje nga më të bukurat. Nëse u qëndroka kaq shumë mbi një çështje si divorci, do të thotë se ajo nuk është një çështje dosido, e që ka pika të sajat, të cilat duhet tëjenë përherë përpara syve për t'u analizuar. Andaj, pasi të jetë bërë çdo orvatje e mundshme për ta shpëtuar një martesë, pasi është provuar çdo alternativë, e prapëserapë nuk shihet asnje shenjë pozitive, mund të mendohet mundësia e divorcit, brenda kornizës së ligjit dhe të së drejtës, larg egoizmit dhe ndjenjave të verbra, por nën dritën e mendjes, arsyes dhe gjykimit të drejtë të ndërgjegjes.

VETËGJYKIMI DHE PENDESA

Pyetje: Cilat duhet të jenë kriteret që duhen ndjekur prej besimtarit, që ta tejkalojë paq periudhën e sprovimit, tekxa mbetet viktivë e belave dhe fatkeqësive të ndryshme?

Përgjigje: Çdokush që i beson urdhrit “*Çdo e mirë që të vjen është prej Allahut, ndërsa çdo e keqe është prej egos sate*”⁶³, duhet ta lidhë çdo fatkeqësi më së pari me gabimet dhe mëkatet e veta. Për shembull, nëse duke ecur i bie një gotë apo pjatë nga dora, duhet ta shohë këtë si një pasojë që buron prej vetvetes, duhet të mendohet për ndonjë mbrapshti që mund t'i ketë ndotur imagjinatën, mendimet apo përsiatjet gjatë atyre çasteve të fundit, andaj duhet të thotë: “Vallë ç'ngatërrova unë kësaj here që nuk i pëlqen lartësisë hyjnore, që më ndodhi diçka e këtillë?” Sepse në asnjë ndodhi të kësaj bote nuk mund të bëhet fjalë për gjurmë të rastësisë. Nëse do t'i hidhni një shikim të shpejtë jetës, do të shihni se edhe fatkeqësitë më të vogla janë nga një paralajmërim, duke e bërë kësisoj çdo ndodhi të jetës sonë një sinjal që duhet lexuar. Njeriu edhe mund ta kuptojë atë sinjal, dhe nëse i drejtohet Allahut duke kryer një të mirë, ajo mund t'i shërbejë si një pengesë për fatkeqësi më të mëdha që mund t'i zënë derën. Padyshim, të gjitha ato të këqija janë njëkohësisht nga një sinjal, por edhe nga një mundësi për t'u pastruar nga ndotjet prej mëkateve. Për shembull, një gotë e thyer, mund të shpërndajë hallkat e një zinxhiri të gjatë belash, por edhe i bën një pastrim mëkateve që mund të ketë kryer. Si vijim, në një hadith thuhet se “*Nuk ka lodhje, sëmundje, shqetësim, mërzi, vuajtje, pikëllim, madje edhe një gjemb që mund ta shpojë në këmbë, që të mos i përftojë atij pastrim të disa mëkateve nga ana e Allahut.*”⁶⁴

Në kërkim të fajtorit të vërtetë

Bie fjala, që ne nuk mund t'i përkapim qartë, ashtu siç duhet, shkaqet e vërteta që fshihen prapa të gjitha ndodhive që mbushin jetën tonë. Veçse, një zemër që beson, duhet të kërkojë gabimet dhe mangësitë e vete pas çdo fatkeqësie, e cila i vjen përballë mu si shfaqja e një kutie para këmbëve, ashtu krejt papritur. Sepse njeriu që e kërkon gjithnjë fajin te vetja, quhet se ka hedhur hapin më të qenësishëm në kërkim të fajtorit të vërtetë. Sepse, tekembramja, ata që e kërkojnë fajin gjithnjë gjetkë, edhe sikur t'i vazhdojnë kërkimet e tyre përgjatë gjithë jetës, as fajtorin e vërtetë nuk kanë për ta gjetur, por veç do të kenë kaluar jetën e tyre duke pérkeqësuar emrat e të tjereve.

Bediuzaman Said Nursiu në lidhje me këtë çështje, diku shprehet kështu: “*Tashmë e kuptova arsyen e vërtetë përse më kanë torturuar kaq shumë dukë më bërë padrejtësi. Jua them me pikëllim të plotë se shkaku kryesor ka qenë se unë e kam lidhur shërbimin e Kuranit me përfstimin e zhvillimit tim vetjak material dhe shpirtëror.*”⁶⁵ Këto fjalë që, në fakt, i thotë një njeri i përsosur, tregojnë thellësinë e tij të vetëgjykimit. Veç kësaj, ajo që ne kuptojmë prej fjalëve të tij është se, shërbimi që i bëhen besimit dhe Kurani, nuk duhet të përdoren si mjete për disa arritje dhe përfitime, as për të arritur ndonjë gradë të ndonjë njeriu të lartë; madje as për qëllimin madhor të hyrjes në Xhenet, apo të të qëndruarit sa më larg prej Xhehenemit. Sepse, nëse këto sillen në gradën e qëllimit imagjinar, punës që je duke bërë i ke vendosur një dinamit. Qëllimi ynë kryesor dhe i vetëm duhet të jetë sinqeriteti dhe kënaqësia e Allahut (xh.xh.). As dëshira e paepur për Xhenet, as frika prej Xhehenemit, nuk

⁶³ Nisa, 4/79.

⁶⁴ Buhari, *merda*, 1; Muslim, *birr*, 51; Tirmidhi, *xhenaiz*, 1.

⁶⁵ Bediuzaman Said Nursi, *Jetëshkrimi*, fq. 667 (Vetëm e vërteta flet!).

duhet të pengojnë në asnjë mënyrë adhurimin e qashtër. Zaten, është Allahu Ai që do t'i shpërblejë me bollëk të gjitha veprat e kryera me sinqeritet të plotë. Mirësitë e Allahut janë aq shumë, saqë të panumërueshme, e adhurimet dhe lutjet tona janë veçse të kufizuara. Edhe sikur sundimtari i krejt botës të jeni, e të keni miliardat, prapëseprapë frikësoheni kur jepni diçka. Sepse ajo që do të jepni do t'ju pakësitet prej atyre çfarë keni. Mirépo, thesari i mirësive të pashoqe të Allahut është aq i madh, saqë sikur të ngriheni për të bërë një statistikë të të gjitha këtyre mirësive, nuk i përfundoni dot kurrsesi përllogaritjet tuaja. Sepse ato që do të kërkoni ju, do të jenë sërisht nën mundësitë e Tij për të dhuruar mirësi.

Duhet të ruhemti nga çdo lloj ankesë

Ata që nuk arrijnë t'i shohin shkaqet e mirëfillta të fatkeqësive që ia behin mbi krye, fillojnë të shprehin fjalë që ngajnjë si anesa njerëzve për Allahun. Mund të flitet për të drejtën e njeriut që në emër të së drejtës, të ankohet në instancat e duhura ose në opinionin publik për padrejtësitë e bëra atij. Me fjalë të tjera, një njeri që mendon se po i bëhet padrejtësi, duke ia bërë ankesën Allahut dhe opinionit, mund të presë vendimin e Allahut dhe opinionin e gjindjes. Jo vetëm një gjuhë e artikuluar qartazi, por edhe oh!-et apo ah!-et e pasfatkeqësive, mund të konsiderohen si një ankım ndaj Allahut (xh.sh.). Andaj, duhet ndenjur larg të gjitha fjalëve dhe reagimeve që mbartin kuptimin e ankimit, qofshin ato artikuluar qartazi, apo në mënyrë jo të drejtpërdrejtë.

Sepse, nëse belatë dhe fatkeqësitet që i vijnë njeriut janë që ai ta njohë më mirë vetveten, atëherë ajo është e varur nga një ndjenjë e thellë vetëgjykimi dhe shprehje e një besimi në Zot dhe në jetën e përtejme, të vendosura mbi themele të shëndosha në zemër. Në një fjalë që transmetohet ta ketë thënë Omeri i nderuar, thuhet: “*Bëjani vetë gjykimin vetes, përpara se t'jua bëjnë të tjerët.*”⁶⁶, e cila tregon edhe ajo se vetëgjykimi është i lidhur drejtpërsëdrejti me besimin se një ditë do t'ju bëhet gjykimi në jetën e përtejme. Zaten, nëse shihni pak lutjet dhe dhikret e njerëzve të lartë, ato janë treguese të njëmendta se ata e kanë kaluar jetën të zhytur në shqetësimin e vetëgjykimit se një ditë do të përballen me një llogari që do të bëhet ditën e Gjykimit të Madh. Ndoshta ne nuk do ta kemi bërë përgjatë gjithë jetës një vetëgjykim kritik ashtu siç Shah Gejlani mund ta ketë bërë vetëm brenda një lutjeje të vetme, ku nuk i lë anë pa e goditur ashpërsisht egon e tij. Ebu Hasan Shazeliu pasi e kritikon vetveten, “Jo po ti je i tillë! Ja, ky je ti!”, thotë: “Sa njerëz erdhën në portën tënde e nuk u kthyen duarbosh”, shprehje të cilat nuk e mbyllin portën e shpresës, por vazhdojnë të kërkojnë falje dhe pastrim të mëkateve nga ana e Allahut (xh.xh.).⁶⁷

Edhe lutjet javore të Hasan Basriut në Kulubu'd-Daria janë lutje tejet të rëndësishme që ia vlen të merren si shembull.⁶⁸ Ky personalitet i veçantë, që çdo ditë të javës bënte nga një lutje të veçantë, kur i vjen radha të tregojë gabimet e tij, i bën ato nga një në njëmijë. Ky hero i pashoq, që është mëkuar nga gjiri i një sahabeje, që është një prej personalitetave më të mëdhenj të tabiinëve, që u ka thënë “Nuk keni dalje prej këndeji!” sa e sa grupimeve të pafytyra, për të cilin mund të thuhet se mëkatit nuk ka guxuar t'i afrohet as në ëndrra, i cili për më tepër është një hero famëlartë prej të cilit edhe Ebu Hanifa ka përfituar aq shumë, i shpreh mëkatet e tij aq të hiperbolizuara, saqë ju mund të mendoni se ai është më i keqi ndër mëkatarët e njerëzimit. I drejtohet Allahut me zërin dhe frymëmarrjen e një njeriu sikur të ketë falimentuar plotësisht, sikur ishte ndonjëri që kryente pareshtur mëkate, por që qëndronte çdo ditë, edhe njëherë, për t'i bërë gjykimin e nevojshëm egos së tij.

Pendesa është fryti i ndjenjës së vetëgjykimit

⁶⁶ Tirmidhi, *kiamet*, 25; Ibnu'l-Mubarek, *ez-zuhd*, 1/103; Ibni Ebi Shejbe, *el-Musan'nef*, 7/96.

⁶⁷ Shih: M. F. Gülen, *Kulubu'd-Daria*, fq. 297-353.

⁶⁸ Shih: M. F. Gülen, *Kulubu'd-Daria*, fq. 138-156.

Një njeri që jeton gjithnjë i vetëdijshëm për gabimet dhe mangësitë e veta i drejtohet pashmangshmërisht pendesës dhe kërkimit të faljes. Allahu në suren Furkan, pasi shpreh disa mëkate të ndyra, dhe denjësinë e tyre për t'u dënuar ashpërsisht, thotë se edhe sikur ndokush t'i ketë kryer, jep sihariqin e mënyrës se si do të sillet Allahu karshi këtyre heronjve të pendesës që i drejtohen Allahut:

“Ata që heqin dorë prej mëkateve dhe i drejtohen Allahut, që besojnë me zemër, e bëjnë punë të mira, janë të papërfshirë (në dënim). Allahu ua kthen të këqijat në të mira. Sepse Allahu është Falës dhe Mëshirues.”⁶⁹ Sipas këtij ajeti, një njeri që është çnatyruar shpirtërisht si pasojë e gabimeve dhe mëkateve, i cili pendohet dhe kërkon falje, duke treguar një përpjekje të denjë për t'u pastruar, që e rifreskon besimin dhe drejtohet kah punët e mira, Allahu ka për t'ia kthyer të këqijat në të mira. Allahu do t'i fshijë të gjitha mëkatet që ai mund të ketë bërë nëpërmjet dorës, këmbës, syrit, veshit, mimikës apo gjesteve të ndryshme, madje edhe do t'i shkruajë të mira në vend syresh. B. Said Nursiu, duke iu afroar këtij ajeti nga një tjetër pikëvështrim, shprehet: “Prirja e tij (njeriut) e përhershme për të bërë vepra të papëlqyera, do të kthehet në prirje për të bërë punë të mira.” Kjo do të thotë, që nëse i drejtohem Allahu me pendesë, përdëllim dhe dorëzim, përfundimi do të jetë që të gjitha anët e natyrës sonë për të bërë vepra të pavlera do të shndërrohen në anë të së mirës dhe të së bukurës.

Pendesa: Eliksiri i Ringjalljes

I Dërguari i Allahut paqja qoftë mbi Të e ka shprehur rëndësinë e pendesës me këtë hadith: “Ai që dëshiron të jetë i lumtur prej fletores së tij të veprave, të shkruajë atje pendesë.” (Kenzul’ummal, 1/475) Profeti Muhamed (s.a.s.), që është edhe heroi më famëmadh dhe më i lartë i këtij horizonti, ka thënë se bënte njëqind herë pendesë gjatë një dite. Ashtu siç mund ta lidhni këtë numër me lartësimin e tij të pamatshëm në horizontet e njobjes, mund ta lidhni edhe me detyrën e tij të shtrenjtë të kumtimit. Sepse, një njeri që gjendet në detyrën e prijësit të një populli, apo të një gjindjeje të tërë njerëzish, sidoqoftë ai, i mirë apo i keq, ka për t'u ndjekur si shembull prej pasuesve të tij. Për shembull, një drejtues i një institucionit, nëse rri vazhdimisht në pritje se mos kap gjëkafshë në çarkun e tij të interesit, i jep një shtysë edhe vartësve të tij që të dalin në kërkim të zbulimit të këtyre thesareve. Po njëlloj, një prijës që rend pa reshtur në kërkim të të mirës dhe të dobishmes, ka për të qenë një udhërrëfyes i mirë për vartësit e tij, që edhe ata ta kenë përherë shikimin të drejtuar kah e mira. Ja, nëse e shohim nga ky këndvështrim, mund të themi, që i Dërguari i Allahut, duke bërë njëqind herë pendesë gjatë ditës, i drejtonte pasuesit e Tij të fluturonin në hapësira qiellore ku shëtisin vetëm engjëjt.

Në fakt, çdo person që e sheh rrjedhën e jetës së tij me një sy kritik, pavarësisht nivelit që ka, mund të gjejë përherë hapësira ku detyrohet të thotë një “estagfirullah”. Ndoshta duke iku, diku shikimit të tij i është pleksur diçka e ndaluar. Kur i është folur për cilësitë e mira të dikujt, i shqetësuar nga lëvdimi i atij, mund të ketë hedhur një llaf ashtu. Nganjëherë është zhytur në batakun e përfoljes, për të cilin as që ka qenë i vetëdijshëm. Ai duhet të mendojë përherë se ato janë nga një shkak për ta fundosur krejt, e sakaq t'i drejtohet pendesës. Bediuzaman Said Nursiu, në maksimën e tij, “Kujdes, shkel me kujdes, ki frikë mos mbytesh. Mos u fundos prej një llokme, një fjale, një kokrre, një rezatimi, një shenje apo një puthjeje. Mos i mbyt ndjesitë e tua në botë, të cilat mund ta përpijnë atë.”, tërheq vëmendjen se edhe një mëkat që mund të vlerësohet si i vogël, mund ta fundosë njeriun.

Njerëzit edhe çështjet që kanë të bëjnë vetëm me këtë botë i ndjekin në bazë të një llogarie të sofistikuar. Për shembull, kur duan të thurin një biznes, bëjnë përllogaritje të veçanta, mandej investojnë. Pastaj, për çdo muaj kontrollojnë bilancet e tyre të hyrje-daljeve, për të bërë hulumtimin e nevojshëm, për të vlerësuar nëse puna e

tyre është duke shkuar në mënyrë sa më të fryshtime. Tani, në qoftë se edhe punët kalimtare të kësaj bote kërkojnë kaq shumë llogaritje dhe mendime, a nuk është e nevojshme që edhe punët që kanë të bëjnë me jetën e përjetshme të ngrihen në dritën e një llogarie më serioze?

Këtu mendoj se është me mend të sjellim në qendër të vëmendjes një tjetër çështje. Said Nursiu thotë: "Ashtu si lutja dhe dorëzimi i plotë tek Allahu jep një fuqi të madhe për t'u prirur kah e dobishmja, edhe pendesa i pret hovin prirjes për të kryer vepra të këqija, duke ia thyer ashpërsinë që zotëron ajo." Pra, ai thotë se pendesa dhe kërkimi i faljes do t'i presë hovin prirjes së njeriut kah e keqja, duke i dhënë një të goditur me bajloz gabimeve dhe mëkateve të tij, kështu, ka për të përforcuar edhe prirjet e tij për të kryer vepra të mira. Me një fjalë, një njeri që, nga njëra pendohet dhe kërkon falje, e nga ana tjetër fluturon me krahët e lutjes, mund ta gjejë veten të ngritur pingulthi drejt viseve të përsosmërisë njerëzore në këmbët e Krenarisë së Njerëzimit, me lejen dhe ndihmesën e Allahut. Por le të themi gjithashtu, se sa mirë do të ishte sikur njeriu të ngrinte prita për t'u mbrojtur prej dëmeve të këtyre situatave, përpara se të shqetësohej se si të bëjë restaurimin e jetës së tij materiale dhe shpirtërore! Sepse restaurimi i diçkaje pasi është shkatërruar është shumë më e vështirë. E kam shprehur edhe më parë, kur shkova në Edirne, apo kishin filluar punimet për restaurimin e xhamisë së Selimijes. Restaurimi i kësaj xhamie, e cila ishte ndërtuar nga Selimi për gjashtë vjet, nuk pati përfunduar gjatë atyre 6-7 viteve të qëndrimit tim atje. Sepse, ta kthesht diçka të prishur në identitetin e saj autentik, është më e vështirë sesa ta ndërtosh atë nga fillimi. Nuk është e lehtë që një njeri që ka pësuar deformim prej mëkateve të tij të kapë edhe njëherë gjendjen e mëparshme. Andaj, njeriu duhet të jetë një jetë të mbyllur ndaj dëmeve që në fillim, duke treguar përherë gatishmëri kundër të gjitha llojeve të mëkatit.

HORIZONTI I NJOHJES

Pyetje: Nijazi Misriu, duke thënë "Me haxh, namaz dhe agjërim/ mos mendo se përkushtimi yt gjen mbarim/ se për t'u bërë njeri i përsosur/ e nevojshme është njohja.", ka theksuar pikërisht njohjen. Për t'u bërë njohës, përveç sendërtimit të detyrimeve fetare, për çfarë rrugësh të tjera mund të bëhet fjalë, të cilat të çojnë drejt saj?

Përgjigje: Detyrimet si namazi, haxhi dhe agjërimi, megjithëse janë detyrime që përbëjnë themelët e çdo adhurimi, çelësi i mrekullishëm që hap portat për t'u njohur me parimet e besimit dhe me adhurimin, është

Fjala e Dëshmisë. Andaj, ajo është një fjalë e bekuar që bashkon fillimin dhe fundin në një pikë të vetme. Me fjalë të tjera, fjala e dëshmisë, është njëkohësisht edhe pikënisje, por edhe vendmbërritje. Pa qenë ajo, nuk i ngelet kuptim as besimit tek engjëjt, as te librat, profetët, ahireti apo te kaderi. Njëkuptimisht, edhe që adhurimet e tjera të fitojnë një kuptim, por dhe vlerë, duhet të bëhet e mundur që të hyhet përmes kësaj porte. Ashtu siç përmendet edhe në hadithin e Xhebrailit, në krye të çdo gjëje vjen besimi. Mandej e ndjek Islami, derisa mbërrin në horizontin e *ihsanit*.⁷⁰ Me pak fjalë, themeli dhe pjalmimi i fesë kryhet në besim, ndërsa fundi, fryti i saj, arrihet në ihsan.

Adhurime të kurorëzuara prej vetëdijes

Sa për njohjen, ajo është një koncept që duhet hulumtuar brenda kornizës së ihsanit. Andaj, një njeri që kërkon të arrijë në stadin e njohjes, duhet fillimisht të besojë shëndoshë, e mandej të kryejë punë të mira, derisa ta kthejë në një kulturë të ndërgjegjes së vet. Po, rruga më e sigurt për të mbërritur në njohje është të kryerit e adhurimeve me kujdes dhe vetëdije të plotë. Sepse në kohën që në adhurime nuk është arritur niveli i përsosmërisë, atëherë edhe mbërritura njoftuese është e pamundur. E ai që nuk arrin dot njohjen, atëherë nuk ka se si të ndjejë dashuri për Allahun, për të Dërguarin e Tij. Nuk duhet harruar kurrsesi, se ngase këto janë të mirëlidhura me njëra-tjetrën, e dyta mund të arrihet vetëm pasi të jetë arritur e para. Andaj, kur e shohim çështjen nga perspektiva e një njeriu të nderuar “*Mos mendo o rob, se detyra jote përfundon me namaz e agjërim. Ajo që u dashka për t'u përsosur qenka njohja.*”, shihet se sa mirë janë të mirëregulluara të gjitha aspektet e jetës së një njeriu. Sepse një njeri që jeton i privuar nga vetëdija e ihsanit dhe nga drita e njohjes, adhurimet marrin veç formën e një formaliteti, e nuk mund ta kalojnë kufirin e të qenit thjesht kulturë. Ka agjëruar edhe ai pse e ka parë ta bën edhe të tjerët, është falur pasi ashtu ka parë të bëjë nëna dhe babai më parë, e po në haxh ka shkuar pse shkojnë të gjithë. Andaj, te kësi njerëzish, ngase adhurimi nuk e tejkalon masën e të qenit veç formë e jashtme, është e pamundur të kërkosh për kuptim apo për shpirtërore. Zaten a nuk shprehët Profeti ynë i Dashur: “*Ka shumë agjérues që arritja e tyre e vetme është uria dhe etja e kotë. Ka shumë që falen, por arritja e tyre e vetme është lodhja dhe mundimi*”⁷¹? Domethënë, që edhe adhurimi të përfitojë njëfarë vlere, ai duhet të shihet në dritën e faktit se sa të ndihmon ai në arritjen e njohjes.

Për shembull, ka një lloj namazi që bëhet krejt me vetëdijen e ihsanit, që njeriu aty mund ta ndjejë veten të pranishëm përpëra Zotit të tij. Asisoj, që teksa i lëviz duart dhe këmbët, e ndjen veten sikur është duke shkelur mbi shtrojet e Fronit të Lartë. Madje edhe fillon të përpëlitet se mos qoftë edhe lëvizja më e vogël quhet si ndonjë paturpësi e bërë karshi Zotit. Në fund të fundit, Allahu e tregon kështu namazin e të Dërguarit të Tij: “*Ai, që të sheh, kur t'i ngrihesh e falesh. E sheh edhe se si përpëlitesh në mes të atyre që i bëjnë sexhde Allahut.*”⁷²

Por, ai person që nuk e arrin këtë të paktën në mënyrë të ndërgjegjshme, duhet të mendojë përherë në frysë e ihsanit se Allahu është duke e parë, e ai duhet të mundohet që ta bëjë çdo lëvizje po me të njëjtën frysë. Sepse kur njeriu fillon të tregojë kujdes për lëvizjen e duarve, fillon t'i mbajë këmbët në vend, ta dijë se ku duhet ta përqendrojë shikimin gjatë faljes, ta dijë se ku duhet t'i ketë mendimet në çastin e sexhdes, kjo është shenjë që ai po sillet vetëdijshëm se është duke u parë prej Zotit, gjë e cila vërehet teksa pasqyrohet te sjelljet dhe veprimet e tij.

⁷⁰ Buhari, *iman*, 37; *tefsiru sure*, (31) 2; Muslim, *iman*, 5, 7.

⁷¹ Ibni Maxhe, *sijam*, 21; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 2/373.

⁷² Shuara, 26/218-219.

Patjetër, fillimisht, që të arrihet njohja, adhurimet duhet të përmbyllen me vetëdije. Për shembull, një njeri që është në namaz, duhet ta kryejë atë me vetëdijen e plotë për atë ç'është duke bërë. Nuk është e drejtë që nijetin e përmendur para namazit ta shohë të kufizuar thjesht në fjalët: “*Bëra nijet për të falur aksh namaz.*” Ai është një qëllim që arrihet me zemër. Domethënë ta heqësh prej vetes atë që është e padobishme, vulgare nga shpirti dhe ndjenjat e tua, e ta ndjesh deri në thellësitë e shpirtit se je i lidhur në adhurim përballë Zotit tënd, madje deri në harrim të vvetves. Madje, as atë harrimin e vvetves të mos e kuptosh, e kur të arrish këtë pikë, të mund ta çosh deri në fund pa i ndryshuar asgjë. Ndoshta nganjëherë njeriu mund të bjerë pre e disa erërave jo të mira. Por ai, përherë, duke e përdorur deri në fund vullnetin e tij, duhet të përpinqet që t'i tejkalojë një orë e më parë. Ai duhet t'i dijë shumë mirë kuptimet e përfuara brenda ajeteve dhe lutjeve të thëna gjatë namazit, e t'i ndjekë me një vetëdije të devotshme deri në çastin më të fundmë të tij. Ja, pikërisht përpjekja dhe mundi i derdhur për të arritur një adhurim sa më të mbushur me vetëdije, është një referencë e patërremë që të çon kah rruga e njohjes.

Thagma e qëndrueshmërisë dhe vazhdueshmërisë

Për të arritur njohjen, përveç lidhjes sonë seriozisht, me vendosmëri dhe vetëdije me Zotin, është shumë e rëndësishme edhe qëndrueshmëria dhe vazhdueshmëria në këtë çështje. Sjellja e Allahut karshi jush ka për të qenë përherë në raport të drejtpërdrejtë me fuqinë e lidhjes suaj pas Tij. Brenda shprehjeve të Njeriut më të lartë të horizontit të njohjes thuhet: “*Vepra më e dashur pranë Allahut, është ajo që, edhe pse e paktë, është e vazhdueshme.*”⁷³ Nuk duhet harruar, se nuk janë pikat e ujit ato që hapin vrimë në mermer, por vijimësia e tyre. Po, megjithëse uji është një lëndë shumë e hollë dhe e butë, vijimësia e tij mund të çajë edhe mermerin. Kësodore, që njeriu të mund të hapet lehtësisht drejt horizonteve të njohjes, duhet të bëjë durim, të tregohet i vendosur dhe i vazhdueshëm në adhurimet e tij.

Bie fjala, mund t'ju duket një shembull shumë i gjetur rasti i Ebu Hanifes, që e shihte natën e kadrit si të fshehur në të gjitha netët e një viti.⁷⁴ Sepse Allahu, ashtu siç ka fshehur shumë gjëra brenda shumë të tjerash, edhe natën e Kadrit e ka fshehur në një nga netët e vitit. Patjetër, që edhe ata që e kërkojnë atë vetëm në natën e njëzeteshtatë duhet të duartrokiten, kjo është çështje tjeter. Por e rëndësishme është qasja e Ebu Hanifes, “ta konsiderosh çdo natë si natë kadri.” Me këtë qëllim, njeriu duhet të cohët nga shtrati çdo natë, e për t'i dhënë ndriçim vetes në botën e varrit, duhet të shprehë edhe njëherë besnikërinë e tij karshi Krijuesit i lidhur në adhurim. E ç'vlerë mund të ketë të jesh mysafir i shtratit, kur ekziston mundësia që të bëhesh mysafir tek Allahu (xh.xh.). Sa bukur ia thotë i nderuari Ibrahim Hakë:

*Oj zemër, po ç'është gjumi, çohu, eja këtyre netëve,
Vështroji njëherë yjet e këtyre vetmitare netëve,
Shihe pak gjithësinë me tërë këto urtësi,
Gjeje Artistin e tyre mysafir atyre netëve.*

Çelës për çdo mbarësi: Thjeshtësia

Si një rrugë për të arritur njohjen mund të përdoren edhe shkallët e rrugëtimit të përparimit shpirtëror. Në të njëjtën mënyrë, Said Nursiu pati vendosur mundësinë e entuziazmit dhe falënderimit sajë dobësisë dhe

⁷³ Buhari, *rikak*, 18; Muslim, *salatu'l-musafirin*, 218.

⁷⁴ Shih: Ibni Abdilberr, *et-Temhid*, 2/208; en-Nueoui, *Sherhu Sahihi Muslim*, 8/57.

varfërisë, si një disiplinë që të conte drejt njohjes.⁷⁵ Domethënë, njeriu, pa qenë ndihmesa e Zotit, nuk mund të bëjë dot asgjë vetë, sepse nuk ka asnë kapacitet të vetin, por prapëseprapë, jeton si mbretërit, e duke e mbajtur përherë në qendër të vëmendjes se çdo gjë i ka ardhur prej Pasurisë Absolute, kalon më tej në një çlirim metafizik prej entuziazmit të arritur.

Një prej mënyrave të tjera për të arritur rrugën e njohjes është leximi i Kuranit duke e kuptuar. Të hapesh në thellësitet autentike të Kuranit si një dijetar si Hamdi Jazëri, Bejzaviu, Ebu Suudi, apo si Alusiu, duke e dëgjuar Atë edhe njëherë, ashtu siç ka zbritur, e bën njeriun të fluturojë si një pëllumb, duke e mbajtur përherë brenda atmosferës së një çlirimi metafizik.

Që një njeri të bjerë në hapjet që të fal njohja, thjeshtësia, respekti ndaj Allahut, janë edhe ata nga një kriter themelor në këtë rrugëtim. Sepse siç na e thotë edhe një nga më të mëdhenjtë e botës shpirtërore, Jusuf ibni Husejn Radiu, thjeshtësia është një çelës i mistershëm drejt çdo mbarësie, ashtu siç çelësi i çdo prapësie është mendjemadhësia dhe egoizmi. Njerëzit vetëkrenarë dhe egoistë, sikur edhe tërë jetën ta kalojnë duke mos e ngritur fare kokën nga sexhdeja, prapëseprapë nuk e arrijnë dot nivelin e pritur. Sepse në fund të fundit, në një hadith kudsi, Allahu shprehet kështu: “*Madhëشتia është mbloja ime kryesore, ashtu siç është shfaqja ime. Kush ngrihet të konkurrojë me mua në këtë fushë, dhe ngrihet të marrë pjesë për vete prej tyre, e rrënoj e mandej e hedh në Xhehenem.*”⁷⁶

Me pak fjalë, siç shihet deri më tani, ka shumë rrugë për të arritur në horizontin e njohjes. Sepse rrugët që të çojnë për tek Allahut janë sa numri i tërë frymëmarrjeve të të gjitha krijesave të Tij.

⁷⁵ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 518 (Fjala e Njëzetegjashtë, Shtojcë)

⁷⁶ Muslim, *birr*, 136; Ebu Daud, *libas*, 26.

ATA QË NGELEN PAS PREJ KËNAQËSISË PËR TË SHIJUAR JETËN

Pyetje: Në suren Teube kalon ajeti: “*Ata që nuk u nisën për në luftë e ngelën prapa, u mbytën në gjëzime se qëndruan në shtëpitë e tyre, pa iu bindur të Dërguarit të Allahut. Duke e parë si të shëmtuar luftimin në rrugën e Allahut, përkrah Resulullahut, me tërë pasurinë dhe fuqinë e tyre, thanë: “Mos dilni në luftë me gjithë këtë vapë!”*⁷⁷ Thuaju atyre: “Zjarri i Xhehenemit është shumë më i nxehjtë se kaq.” Sikur ta kuptionin se zjarri i Xhehenemit është shumë më i nxehjtë!” (Teube, 81). Çfarë mesazhi mund t’u japë ai udhëtarëve të shërbimit në ditët tona?

Përgjigje: Në interpretimin e transmetimeve, thuhet se ky ajet zbriti më tepër për hipokritët, duke nënkuptuar sjelljet dhe qëndrimet e njerëzve të dyfytyrësisë ndaj mendimit për të luftuar.⁷⁸ Njëherazi, ky ajet përmban paralajmërimë dhe mësime të vlefshme edhe për ata besimtarë që shfaqin dembelizëm në rrugën e përhapjes së emrit të Allahut, apo që e kanë zhytur vetveten në rehati. Zaten shumë njerëz të lartë, si Aishja e nderuar, Ebu Dheri, Omer ibni Abdulazizi, mandej sahabët e tjerë, tabiinët, tebei tabiinët, të gjitha ajetet e zbritura enkas për hipokritët i kanë përkapur si të lidhura edhe me ta drejtpërsëdrejti, duke nxjerrë mjaft mësime edhe për shumë çështje të lidhura me ta. Në fakt, nuk është aspak e drejtë që një besimtar ta shohë veten e vet deri në nivelin e një hipokriti. Sepse me tërë kuptimin e fjalës, hipokrit do të thotë mosbesimtar. E për një besimtar mysliman as që mund të bëhet fjalë që të tregojë kënaqësi për t’u bërë hipokrit – hasha. Një besimtar, ashtu siç na e jep edhe Said Nursiu në Shkrepëtimën e Dytë, duhet të thotë: “*Lëvduar qoftë Allahu për çdo gjendje tonën, përveç rënies në mohim dhe shthurjes në besim.*⁷⁹ Po ashtu, çdo besimtar duhet t’ia njohë vetes si detyrë që të frikësohet prej mohimit dhe hipokrizisë njëlloj siç frikësohet dhe i rri larg gjarprit dhe nepërkës.

I biri i Ademit është i prirur ndaj çdo gjëje

Por ç’ë do, se si domosdoshmëri e të qenit e tillë, qenia njerëzore ka një sërë mangësish dhe dobësish. Andaj edhe djalli, statujës së Ademit (ala nebijjina ue alejhis’salatu ues’salam), e jo në përbajtjen e tij, i vuri re shumë mangësi dhe dobësi që gjendeshin tek ai, siç janë: bindja ndaj dëshirave trupore, dëshira për famë, post dhe për t’u duartrokitur sa më shumë nga të tjerët, prirja drejt çdo rehatie, dëshira për shtëpi dhe katandi, frika prej kriesave të tjera, e shumë e shumë dobësi të tjera siç mund të jetë grabitja e asaj që i përket dikujt tjetër, prandaj i tha Allahut: “*Meqë Ti po më bën mua lanet, atëherë unë vazhdimisht do t’u bëhem pengesë dhe sprovë robërvë të tu; do t’u ngre kurthe, mandej njëherë do t’u shfaqem nga para, pastaj nga pas, njëherë nga djathtas, e herën tjetër nga e majta, përherë duke u krijuar ambient ngatërrresash.*⁸⁰ Sepse të gjitha këto mangësi që vërehen te njeriu, janë vende ku djalli mund të luante mjaft lehtë me njeriun. Duke marrë shkas pikërisht prej kësaj, ne mund të themi se njeriu, si potencial krijese, është e mundur që të bjerë në shthurje, hipokrizi, madje deri në mosbesim.

Këtë çështje mund ta shprehim edhe tjetërsoj: Një njeri, edhe nëse është besimtar, në të mund të gjenden shumë cilësi që i përkasin hipokritit. Megjithatë, ashtu siç nuk është e drejtë që të themi për këta njerëz se janë të shthurur, nuk është aspak e drejtë që t’i trajtojmë ata me cilësorët, “hipokrit” ose “qafir”! Vetëm se ajo që i takon individit është ta kontrollojë mirë botën e tij të brendshme, të bëjë vetëllogarinë nëse gjenden me të vërtetë këto cilësi tek ai, dhe nëse gjenden, atëherë të kërkojë menjëherë rrugëzgjidhjet.

⁷⁷ Teube, 9/81.

⁷⁸ Shih: et-Taberi, *Xhamiu'l-bejan*, 10/204-205; el-Begaui, *Mealimu'-t-tenzil*, 2/317; Ibni Kethir, *Tefsiru'l-Kuran*, 2/379.

⁷⁹ Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 12 (Shkrepëtimë e Dytë).

⁸⁰ Araf, 7/16-17.

Fatkëqinj që kënaqen me vetëhumbjen

Nëse do të ktheheshim edhe njëherë në çështjen qendrore, mund të shohim se Allahu i Madhërishtëm në fillim të ajetit fisnik shpreh pikërisht lumturinë që përjetonin hipokritët që nuk kishin marrë pjesë në betejën e Tebukut. Ndoshta sipas vetes, ata mendonin se kishin kryer një vepër të mençur, e ndoshta thoshin ndër vedi: "Shihini pak këta! Po shkojnë të luftojnë me tërë atë Perandori Romake! Jo vetëm që do të përvëlohen në nxehësinë e shkretëtirës, por edhe do të tromaksen përballë asaj superfuqie, e nuk do t'u ngelet tjetër veçse të kthehen me bishtin ndër shalë." Kështu flisnin ata mbarë e prapë për myslimanët që po niseshin për në betejën e Tebukut. Talleshin me ta duke e kthyer nisjen e tyre për në luftë në një bisedë humori.

Sic dihet, beteja e Tebukut ka ngjarë në një kohë jashtëzakonisht shumë të nxehëtë, në muajt korrik-gusht, kur temperatura në shkretëtirë arrinte 50-60 °C. Për më tepër, në ato kohë pemët gjelbëronin, dhe nuk kishte gjë më të ëmbël se qëndrimi nën hijen e tyre. Ishte tejet e vështirë që të çoheshe nga hijet e tyre, kur aty pranë të kalonte uji i freskët i përroit, për të luftuar kundër superfuqisë së kohës. Kur mbi të gjitha, kjo betejë do të bëhej përballë Romës, e cila ishte afuar deri pranë Jordanisë. Mbreti i profetëve (alejis'salatu ues'salam) donte, që duke dalë në luftë përballë një superfuqie si Roma, në kushte kaq të vështira, t'i bënte të ditur botës se ishte një fuqi e pavarur me qendër Medinën, si dhe të vendoste sigurinë në territorët shkretinore. Si rrjedhojë, Krenaria e Njerëzimit, pavarësisht kushteve shumë të vështira, ishte nisur për një betejë të përgjakshme kundër romakëve, të cilët i pati shpartalluar me lejen dhe ndihmesën e Allahut. Pikërisht, në këto rrethana, vetëm disa qindra hipokritë nuk dëshironin të shkonin në luftë, andaj patën zgjedhur që të rrinin për qejf në shtëpitë e tyre, duke paraqitur justifikime nga më të ndryshmet.

Përveç hipokritëve, ishin edhe tre besimtarë, të cilët nuk e patën kuptuar deri në imtësi detajin e bindjes së padishimitë ndaj çdo fjale profetike, patën ngelur prapa, në shtëpitë e tyre. Ndoshta ata patën gjykuar se nuk ishte e detyrueshme lufta në kushte kaq të papërshtatshme. Mirëpo, Allahu i Lartësuar, në suren Teube, e pati quajtur veprimin e tyre si "tahalluf" – kundërshti, të mbeturit prapa.⁸¹ E ngase ajo ishte një cilësi e hipokritëve, ata u dënuan për një periudhë kohe prej një dënimisë qellor. Mirëpo, ata trima, e kapërcyen sprovën e tyre ashtu sic u kishte hije, derisa arritën të fitonin po falje qellore.⁸²

Në ajetin e përmendor për pyetje, Allahu e paraqet atë më tepër si një veprim në kundërshti me fjalët e Profetit (pqmT). Me pak fjalë, të largohesh nga këshillat e të Dërguarit të Allahut, është një gafë e cila mund të të çojë kah rrënim. Kështu që një njeri, pavarësisht gjithçkaje, nuk duhet të ndahet nga rruga e Tij.

Përhapja e virusit edhe ndaj të tjerëve përreth

Këta hipokritë, të cilët janë karakterizuar më së miri me cilësitë e tyre në ajetin fisnik, ashtu sic i shmangeshin mundimit dhe përdorimit të pasurisë në rrugën e Allahut, mundoheshin edhe që të ndikonin te të tjerët përreth duke u thënë: "Mos u nisni për luftë!", duke bërë kësodore që të mbilleshin farat e para të përçarjes. Ka disa njerëz, që tek ata fshihet një thesar shpifjeje dhe aftësie për të përçarë të tjerët. Si harqet, si shtizat e tyre janë vetëm ngatërresa. E tërheqin litarin e harkut, dhe vetëm lëshojnë shigjeta nga të gjitha anët atje ku të gjenden. Mizën e bëjnë lis, ekzagjerojnë edhe gjérat më të vogla, e kësish bëhen pengesë për realizimin e sa e sa punëve të mbara. Ja, pikërisht këta njerëz kaq të mbyllur në guaskën e shpifjes dhe ngatërrresave, shëtisnin vazhdimisht në mes të muhaxhirëve dhe ensarëve, dhe thoshin: "A dilet në luftë me gjithë këtë

⁸¹ Teube, 9/118.

⁸² Shih: Muslim, *teube*, 53; Abdur'rezak, *el-Musanef*, 5/400; et-Taberani, *el-Mu'xhemu'l-kebir*, 6/31.

nxehtësi; mos doni të merrni veten më qafë ju?”. Me këto veç mundoheshin që t’i pengonin ata që t’u dilnin përballë ushtrisë së Bizantit.

Andaj, Allahu i Madhërishëm, si kundërpërgjigje ndaj fjalëve të tyre, i thoshte Profetit të Tij: “Thuaju atyre se flaka e Xhehenemit është më e nxehtë! Ah sikur të mund ta kuptonin këtë!” Nëse shihet me kujdes, e mendohet sipërfaqshëm, fjalët “ja’lemun” (të dish) dhe “ja’kilun” (të mendosh), si terma të kuptimit të gjësë, nuk përdoren, por në vend të tyre përdoret një tjetër fjalë më gjithëpërfshirëse, e cila ka më tepër kuptimin e analizimit të diçkaje me tërë detajet e saj, nga çdo anë, “jefkahun” (të kuptojnë). Në këtë zgjedhje duket sikur dëshirohet që mesazhi të përçohet kësisoj: “Ah sikur të kishin sadopak horizont për të gjykuar; ta kishin e të mund ta përkapnin imtësinë ndërmjet shkakut dhe pasojës. Mjerisht, ata nuk e kuptuan këtë të vërtetë, megjithë paralajmërimëve që iu bënë.”

“Po të nxirrej mësim, si mund të përsëritez?”

Në fakt, kur i marrim dhe i vëmë çështjet e atyre ditëve përballë atyre tonave, të këtyre kohëve, shohim se nuk ndryshojnë shumë gjëra. Ashtu siç nuk e kuptuan hipokritët e atyre ditëve, edhe sot e kësaj dite ka udhëtarë të rrugës së Allahut që nuk ia kanë kuptuar rëndësinë dhe domosdoshmërinë. Ashtu si ato ditë, edhe sot ka njerëz që nënvlërësojnë emigrimin (hixhretin), që e shohin si të pavlerë përpjekjen në rrugën e Allahut, e që nuk i jepin kurrfarë rëndësi valëvitjes së emrin të të Dërguarit të Allahut, Muhamedit paqja qoftë mbi Të në të katër anët e globit. Mirëpo, vendi ku nuk njihet emri i Tij, nuk ka asnjë ndryshim prej birucës. Ja, pikërisht, të jesh në dijeni për ekzistencën e njerëzve që janë të destinuar të jetojnë në birucë, e mandej të orvatesh që t’i ndihmosh ata që të dalin në dritën dhe klimën e freskët e jetëdhënëse të njohjes së Tij, është diçka e lidhur drejtësëdrejti me të kuptuarit. Sepse kjo nuk është një çështje që mund të kuptohet aq sipërfaqshëm.

Përbledhtazi, edhe sot e kësaj dite është e domosdoshme, që emrin e Allahut, të përpinqemi që ta përhapim në të katër anët e globit, pavarësisht çdo lloj vuajtjeje a vështirësie, duke u rrekur që ta ngremë çdo pengesë që ka zënë rrugën, që Ai të hyjë drejt e në zemrat e njerëzve pa asnjë barrierë. T’i zbrazim frymëzimet tona ndër zemra, duke ia bërë të ditur edhe të tjerëve trashëgiminë tonë të pasur qullore, mijërvjeçare. Duhet të rendim pa reshtur, pa treguar kurrfarë kapriçioje. Madje nuk duhet hequr nga mendja, se rruga për t’u ruajtur prej flakëve të Xhehenemit në anën tjetër, kalon nga të ambientuarit me nxehtësitë. Vështirësitë e përjetuara këtu do të jenë rehatia e atjeshme, ndërsa çdo mund i derdhur ka për të qenë shkas lehtësimi në atëbotë.

KURANI DHE ZBULIMET SHKENCORE

Pyetje: Gjithnjë, pas ndonjë zbulimi shkencor apo shpikjeje thuhet se i janë gjetur shenjat edhe në Kuran. Sipas këtyre fjalëve, cila duhet të jetë qasja e studiuesve përballë shprehjes së këtyre të vërtetave shkencore edhe në Kuran? Cilat janë mesazhet që këto ajete japid, sidomos atyre që merren me kërkim shkencor?

Përgjigje: Kurani dhe universi janë secili nga një libër më vete i Allahut. Kështu që nuk ka se si të mendohet që ata mund të jenë në kundërshti me njëri-tjetrin. Po, ashtu si Shprehja Mrekulli, Kurani Fisnik, që buron prej cilësisë së shprehjes që zotëron Allahu, është një interpret i përhershëm, një shpjegues i pastër dhe një argument i plotë i librit të madh të universit, i cili është edhe tregues i cilësisë së forcës së Tij. Kurani interpreton universin, e universi fiton dritë në saje të Kurosit. Me pak fjalë, Kurani Fisnik shpreh ligjet e universit, të fshehtat hyjnore, bashkë me mënyrën e kontrollit që ka Allahu mbi të gjithësinë.

Pikërisht, ngase interpreton dhe shpjegon universin, në të gjenden një sërë ndodhish të kësaj bote, të cilat mandej shërbejnë si shenja kah disa studime shkencore mbi to. Kështu, që në kohët e para, krahas ajeteve që kishin të bënин drejtpërsëdrejti me çështjet e besimit, si adhurimi apo morali, u është dhënë vëmendje edhe ajeteve që shenjojnë fakte shkencore duke u marrë me interpretimin dhe sqarimin e këtyre ajeteve. Për shembull, nëse do të shihen ato që ka thënë Ibni Xherir et-Taberi për disa ajete të tillë, do të shihet se ato shpjegime a interpretime janë shumë të ngjashme me studimet e ndërmarra ditëve të sotme. Megjithëse ka jetuar afro njëmijë vjet më parë, ky interpretues i mrekullueshëm i Kurosit, është gjetur në disa vlerësimë që qëndrojnë shumë e shumë më tepër mbi ato të kohës. Për shembull, ai e interpreton ajetin “*Ne i dërguam erërat për pjalmim.*”⁸³ si tregues se erërat janë ato që ndihmojnë në pjalmimin e bimëve. Shiheni se si në një kohë kur ende nuk ishte zbuluar se retë ishin të ngarkuara pozitivisht ose negativisht, ai tregon se si erërat luanë rol madje edhe në procesin e reshjeve të shiut.⁸⁴

Dhe jo vetëm Ibni Xheriri, por edhe shumë interpretues të tjerë janë shprehur për shumë ajete të cilat tregojnë shumë për ndodhitë që rrëthojnë gjithësinë. Por ç’ do se në këto dy shekujt e fundit, kjo nuk është parë më si një çështje e qenësishme, por as e përshtatshme për studime të mëvetshme.

Kur i afrohemë epokës në të cilën jetojmë, shohim se ka filluar të qëndrohet më së tepërmë mbi çështjet e shkencës parë në Kuran – ndoshta kjo e lidhur paksa edhe me botëkuptimin pozitivist që e karakterizon. Për shembull, Muhammed Abduh, i cili ka përgatitur pesëmbëdhjetë vëllime me interpretim të Kurosit, deri në suren Jusuf, ka bërë disa interpretime tejet moderne për disa çështje të shkencës. Reshit Riza-i, njëri prej epigoneve të tij më të mirë, i ka qartësuar paksa disa prej pikave të këtij interpretimi, madje edhe duke i plotësuar interpretimet e ngelura të mangëta që prej ku i ka lënë mësuesi i tij. Mirëpo aty gjenden edhe disa komente të cilat dalin pak në kundërshtim me ato që mirëpranojnë dijetarët e ehli Sunetit. Për shembull teksta interpretohet ajeti “*Sakaq, i ktheu ata menjëherë si byk i ngrënë.*”⁸⁵, është afruar më tepër kah një interpretim se njerëzit e Ebrehesë vdiqën të shkatërruar prej sëmundjes së lules (xhuderit), e cila u shkaktua prej mikrobit që mbartnin

⁸³ Hixhr, 15/22.

⁸⁴ Shih: et-Taberi, *Xhamiu'l-bejan*, 14/20.

⁸⁵ Fil, 105/5.

gurët e rrëzuar prej kthetrave të zogjve.⁸⁶ Ndërsa, në fakt, këtu shfaqet me anë të një metonimie, ku tregohet se me gurët që hodhën zogjtë, ushtarët u bënë vrima vrima, njësoj siç bëhen gjethet e ngrëna prej kandrrave.

Pak kohë pas shkrimit të këtij interpretimi, Tantaui Xhevheriu, shkroi një interpretim që u quajt “el - Xhevahir” (Guri i çmuar), ku ajetet që janë të lidhura me gjithësinë shihen nga një pikëvështrim më afër zhvillimeve që ka treguar fusha e njohjes dhe shkencës. Megjithëse në disa vende nuk është ruajtur thellësia e pritur, Xhevheriu është rrekur që t'i interpretojë në bazë të dhënave shkencore moderne. Vetëm se komentuesit e interpretimit të tij e kanë parë atë përherë më tepër si një enciklopedi. Nuk kanë qenë të pakta as përpjekjet e të ndjerit Said Havasë në këtë lëmë. Si përfundim, pas orvatjeve të shumta të shumë dijetarëve, në fushën e interpretimeve sa më shkencore ka nisur një frymë e re, ku si te ne, ashtu edhe në botën arabe, ka filluar të vërehet ndjeshëm rritja e interpretimeve të Kuranit. Për shembull, mund të përmendim Zaglulu Nexharin, i cili është një dijetar tejet i nderuar i Arabisë Saudite, e që ka bërë një sërë kërkimesh për këtë fushë. Ky dijetar i nderuar, jo vetëm që është një njohës shumë i mirë i Kuranit, por është një njeri që mund të flasë lehtësisht për fushën e tij, që i trajton çështjet në imtësi. Me pak fjalë, një akademik poliedrik.

Ndërsa, kur vijmë te Said Nursiu, mund të themi se ai nuk është thelluar shumë kësaj rruge. Ai është mjafuar vetëm me disa ajete, siç janë ajetet që rrëfejnë goditjen e gurit me shkopin e tij prej Profetit Musa të nderuar (a.s.)⁸⁷, apo prurja e fronit të Belkisit prej Profetit Sulejman (a.s.)⁸⁸. Por ai e ka treguar aq qartazi rëndësinë dhe përbajtjen shkencore në zbardhjen e të vërtetave që zotërojnë mrekullitë profetike, saqë vetëm ky element ia vlen që të studiohet veçmas imtësisht.

Pozicioni i zbulimeve shkencore në qëllimet e përgjithshme të Kuranit

Përsa i përket faktit se çfarë vendi zënë zbulimet dhe shpikjet shkencore me Kuranin Fisnik, duhet parë fillimisht se cili është vendi që zënë këto zbulime në qëllimet e përgjithshme të Kuranit Fisnik, e aq do të jetë edhe shkalla e përfshirjes së tyre brenda përbajtjes së ajeteve kuranore.⁸⁹ Po të shihet Kurani me një sy të lirë, vërehet se Ai i jep përparësi çështjeve të lidhura drejtpërsëdrejti me kriteret e besimit dhe të Islamit, të cilat i tregojnë njeriut rrugën që të çon kah lumturia në jetën e mbrame. Njëkohësisht, Ai i tregon njeriut disa prej parimeve që duhen ndjekur në jetën individuale, familjare, por edhe shoqërore, për ta mësuar atë si të përftojë lumturinë gjatë jetës në këtë botë. Kësisoj, ne mund të themi se Kurani i jep përparësi lumturisë së njeriut si në këtë botë dhe në atëbotë. Andaj, nëse do ta shohim çështjen pikërisht nga ky këndvështrim, do të shohim se zbulimet shkencore, bashkë me shfaqjet e tyre në përbajtjen e ajeteve kuranore, zënë një vend më dytësor, sesa ato çështje që janë të lidhura drejtpërsëdrejti me jetën e njeriut. Pastaj, Kurani nuk është vetëm një libër që flet për llojet e shkencave. Ai i drejtohet drejtpërsëdrejti tërësisë njerëzore. Kësisoj, duke iu drejtar tërësisë njerëzore përsa i përket përbajtjes, edhe stili i përdorur është sipas botëkuptimit të përgjithshëm. Nëse Kurani Fisnik do t'i qasej çështjeve sipas këndvështrimit të rangut të shkencëtarëve që nuk përbëjnë as pesë përqind, nëntëdhjetë e pesë përqind e njerëzve nuk do të mund të përfitonin prej tij.

Kompleksi i inferioritetit dhe komente artificiale

Nga ana tjetër, ndërsa komentojmë disa prej ajeteve të cilat mbartin informacione për disa arritje të shkencës, duke hyrë në disa qasje artificiale, apo rendur pas ndonjë luksi të veçantë, madje edhe duke devijuar

⁸⁶ Shih: Muhammed Abduh, *el-A'malu'l-kamile*, 5/504.

⁸⁷ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 271 (Fjala e Njëzetë, Mekami i dytë).

⁸⁸ Shih: Po aty, fq. 272-273.

⁸⁹ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 268 (Fjala e Njëzetë, Mekami i dytë).

nëpër fantazi të ndryshme, nuk është aspak sjellje e hijshme që të themi, “ore po do t’i bëj një koment shkencor filan ajeti unë”, për të parë pastaj se i ke bashkëngjitur diçka të pahijshme Kur'anit. Nga ana tjetër, të ngrihesh e ta provosh Kur'anin, nëpërmjet të dhënash shkencore pozitiviste, është një paturpësi që mund të bëhet karshi Fjalës së Allahut (xh.xh.). Po, sikur këto çështje të lidhura me shkencën, të ngrihesh e t’i interpretosh medoemos nëpërmjet ajeteve, madje ndonjëherë edhe duke e tejkluar kufirin e interpretimit (të Kur'anit dhe Hadithit), duke e marrë si të mirëqenë çdo zhvillim a arritje shkencore dhe duke e përdorur ajetin si mbështetje kryesore për, është qasja më e paturpshme që mund të bëhet karshi Fjalës së Allahut.

Veç kësaj, lidhja e Kur'anit Fisnik me disa çështje të ndryshme të shkencës ka ngjarë si pasojë e vetë stilit të veçantë të Tij. Ai ka përdorur një stil aq të veçantë, saqë ka marrë parasysh jo vetëm bashkëbiseduesin e atyre ditëve, por edhe bashkëbiseduesit e këtyre ditëve, ku shkenca ka njojur goxha arritje. Me fjalë të tjera, nuk mund të gjendet asnje kundërthënie apo lajthitje logjike nëpërmjet mesazhit që i zbriste marrësit të atij mesazhi gjatë asaj kohe, dhe arritjeve të shkencave, që karakterizojnë epokën tonë. Për shembull, në suret Haxh, Muminun dhe Murselat, flitet qartë për fazat që ndjek embrioni për t'u bërë fëmijë, në barkun e nënës. Aty mund të shihet qartë se këto ajete, ashtu siç janë kuptuar në njëfarë mënyre prej dëgjuesit a lexuesit të asaj kohe, sot ai perceptohet habitshëm dhe mahnitshëm njëkohësisht prej kaq e aq gjinekologësh specialistë të fushës së tyre.

Gjithashtu, një çështje tjetër që është e domosdoshme që të tregohet kujdes janë komentimi dhe interpretimi i zhvillimeve dhe arritjeve të shkencave në dritën e ajeteve dhe haditheve, por duke i paraqitur çështjet në mënyrë alternative, duke mos e harruarasnëjëherë se ai nuk është i vetmi kuptim që buron prej tyre, për t’i lënë përherë të hapura portat e mundësive. Nuk duhet të dalin fjali të hedhura ashtu, shkurt dhe preraz. Sidomos, nëse është duke u bërë një shqyrtim në një lëmë krejt të re, kur pikat e saj ende nuk e kanë vërtetuar ekzistencën e prerë, të japësh gjykime a interpretime të lidhura me ajetet apo hadithet, mund të shpjerë në probleme serioze. Fillimi duhet të studiohen edhe punimet e bëra gjer më tani, të cilat mund të kenë lidhje me çështjen në kundrim, si dhe duhet pasur edhe dijeni se ç’thonë burimet kryesore për çështjen mbi të cilën ne po përqendrohem.

Këtu do qe e vlefshme të ceknim një çështje tjetër: Një teolog i cili po merret me interpretimin e Kur'anit, fillimi duhet të zotërojë mjaft mirë fushën e tij. Për shembull, duhet ta dijë mjaft mirë gjuhën arabe, me të gjitha aspektet e saj, madje edhe të njoë tefsirin, fikun, hadithet, metodologjinë e interpretimit apo të fesë. E sakaq, krahas tyre duhet edhe një njouri e mirë edhe në disiplinat e tjera shkencore. Po ashtu, edhe një studiues që merret me shkencat pozitiviste, duhet të ketë një njojje të konsiderueshme të dijeve fetare. Fatkeqësisht, në ditët tona, këto dy fusha janë duke përparuar të ndara nga njëra-tjetra. Të ndodh të shohësh, një specialist i një discipline të caktuar shkencore ka përparuar aq shumë në disiplinën e tij, por nuk di asgjë në lidhje me fenë. Teksa them “Nuk di asgjë”, kam parasysh faktin se të kesh njouri të mjaftueshme ilmihali, nuk do të thotë të dish fenë. Madje, sikur një njeri të mësonte përmendësh gjithë Buhariun, prapë nuk mund të thuash që e njeh mirë fenë. Edhe të ketë mësuar të gjithë Kur'anin përmendësh, nuk do të thotë kushedi se çfarë. Sepse, krahas mësimit përmendësh të Kur'anit dhe Hadithit, duhen përkapur edhe bazat shkencore, në mënyrë që të kuptohen më mirë qëllimet hyjnore.

Zemra besimtare të pasionuara pas zbulimit

Sot, Perëndimi është duke e zbërthyer fije për pe ekzistencën dhe ngjarjet e ndryshme nëpërmjet kërkimeve që po bën në disiplinat pozitiviste. Është e pamundur të mos befasoshesh teksha shikon guximin dhe përpjekjet e

tyre në fushën e kërkimit. Por, ngase nuk njohin Allahun (xh.xh.) dhe Profetin Muhamed (alejhis'salatu ues'selam), ata e komentojnë çdo gjë të kufizuar brenda disa kallëpesh shumë të ngushta. Saora, sistemet e tyre shkojnë e mbështeten veç pas ndonjë pozitivizmi, materializmi apo te natyralizmi. Me fjalë të tjera, këto sisteme që e shohin materialen si çdo gjë, sa më shumë të këmbëngulin në pikëvështrimin e tyre, aq më të ngushtë fillojnë që ta kenë horizontin.

Ashtu siç këmbëngulin edhe shkencëtarët dhe historianët e filozofisë, dijetarët myslimanë kanë arritur shumë zbulime marramendëse në lëmin e dijeve dhe të shkencës, deri në Rilindjen e tyre, e cila ka ndodhur në shekullin e pestë sipas kalendarit hënori (hixhri). Po, myslimanët patën kryer shumë zbulime serioze në fusha si mjekësia, gjeometria, apo astronomia. Por sa keq që pas shekullit të pestë, prej afro dhjetë shekujsh e lamë këtë punë aty ku ishte, ndërkokë që flamurin e mori për ta çuar më tej Perëndimi. E duke qenë kështu, ata i vendosin barrikada sistemit të tyre, duke qenë të vetmit që mbushnin statistikat shkencore. E ngaqë e ndërtuan vetëm sistemin për vete, filluan t'i gjykojnë dhe interpretojnë gjërat sipas mendimit të tyre. Por ç'e do se arsyetimi abstrakt ka një kufi në përkapjen e të vërtetës absolute. Me anë të arsyetimit njeriu mund të arrijë deri në një pikë të caktuar dhe mund të japë sqarime të deridikushme për çështjet që hulumton. Ka çështje të atilla që nuk mund kuptohen pa kaluar nga prova e revelatës hyjnore; në atë fushë fjala e fundit i përket asaj.

Atëherë sot, krahas fizikës duhet hulumtuar edhe shpirti dhe metafizika, me qëllim ngritjen e një sistemi studimi dhe shkencor të baraspeshuar. Vetëm atëherë mund ta shihni ekzistencën nëpërmjet mikroskopit, teleskopit apo rrezeve X, për ta parë më qartë, asisoj që ta vlerësoni më drejtë. Këto fjalë nuk duan assesi të thonë, se "ajo që ka arritur Perëndimi është e gabuar." Sepse, ngase edhe mendja ka urtësinë e saj të krijimit, ka shumë të vërteta që janë arritur sajë saj. Mirëpo, të gjitha teoritë e hedhura këto shekujt e fundit, duke qenë të bazuara vetëm nga aspekti materialist, duhen rishikuar edhe njëherë, duke ndarë ato që ishin të sakta nga të gabuarat. E kjo është e lidhur me faktin që ne t'i shohim edhe njëherë shkencat ekzakte të kalojnë përmes boshtit të Kur'anit dhe perimetrit të besimit tonë. Gjë të cilës mund t'ia arrijnë vetëm ata që e kuptojnë si duhet Kur'anin.

Në disa rrethe flitet për transferimin dhe islamizimin e dijes. Për mendimin tim, kjo qasje është sikur t'i veshësh dikujt një këmishë të lënë amanet, kësodore një ndërhyrje që nuk të nxjerr në kurrfarë përfundimi. Përkundrazi, çështjet duhen parë bashkë me dinamikat e tyre themelore, për t'i kaluar nëpër duar dijet e kohës, nën dritën e një mendjeje të shëndoshë, ndjenjash të qeta, dhe të sa më shumë dëshmive të besueshme, derisa në fund të kemi thënë të vërtetat tona mbi to. Dhe kjo e gjitha varet nga përpjekja jonë për të përgatitur njerëz të pasionuar pas dijes dhe zbulimit të së vërtetës.

Nëse kërkohet shkrimi i një interpretimi të vërtetë të Kur'anit që i drejtohet kuptimit të njeriut të sotëm, fillimisht duhet ngritur një ekip të përbërë prej njerëzish specialistë, të cilët zotërojnë dije të thellë në të gjitha disiplinat. Pasi ky ekip t'i ketë diskutuar çështjet fillimisht mes vedi, duhet të përcaktojë sipas bazës së fesë dhe metodologjisë së interpretimit të Kur'anit se ç'është e saktë dhe ç'është e gabuar, dhe vetëm pasi të jetë marrë miratimi i një vetëdije të tillë kolektive interpretimet duhet të regjistrohen. Kështu që, vetëm pasi të jetë ngritur një këshill i tillë specialistësh si në disiplinat ekzakte, ashtu edhe fetare, me lejen dhe ndihmesën e Allahut, nuk ka për t'u përcartur në lukse dhe kuturisje interpretuese, e as në komente artificiale dhe të paprekshme nga asnje anë. Shpresa dhe pritshmëria jonë është që njerëzit e ditur e të mbushur me besim të ditëve tona t'i mbledhin në kundrim të gjitha interpretimet, për të thënë atë që duhet thënë mbi interpretimin e jetës, që edhe ne, myslimanët e ditëve të sotme, të mund ta tregojmë edhe njëherë, për një çast, besnikërinë dhe mirënjojjen tonë karshi Kur'anit Fisnik.

KUR DIJA KTHEHET NË JETË

Pyetje: Sapo zbriste një ajet, apo një sure, vërejmë se sahabët fisnikë mundoheshin që ta kthenin menjëherë në pjesë të pandarë të jetës së tyre. Ndërsa ne nuk arrijmë dot të bëjmë dot atë që dimë, apo mësojmë. Cilat mund të jenë shkaqet që na pengojmë t'i kthejmë në vepra ato që dimë? Si mund të arrihet që të mund t'i jetojmë ato që mësojmë?

Përgjigje: Së pari, që dija të mund të kthehet në vepër, duhet të nxirret nga pozicioni i të qenit një dije sipërfaqësore. Ajo duhet kthyer në një dije “të përvetësuar brenda veticë të vetë asaj si e tillë, me një mendim sistematik dhe të vetëdijshëm.” Në të kundërt, të gjitha ato që dimë ngelen shumë sipërfaqësore e të cekëta, e ngase një dije e tillë nuk arrin të depërtojë në zemër, nuk mund të shkaktojë as lëvizjen më minimale. Andaj, ajo që është më e domosdoshme për t'u bërë më së pari, është të orvatemi që, me një dëshirë dhe pasion të papërshkrueshëm të drejtohem kah dija e vërtetë, e së andejmi të qëllimojmë kthimin e saj në bindje (besim).

Sepse edhe Allahu i Madhërishëm, i drejtohet kësisoj të Dërguarit të Tij alejis'salatu ues'selam: "Thuaj: O Zot, shtoma dijen!"⁹⁰

Atëherë, secili prej nesh duhet ta kërkojë dijen me një dëshirë profetike, duke u lidhur me kërkësen "hel min mezid" - "A nuk ka më?", e duke mos i parë asnijëherë të mjaftueshme ato që zotërojmë, duhet të themi, "Vallë mos ka edhe ndonjë gjë tjetër pas kësaj?", dhe duhet të rendim pa reshtur në drejtë të thellësive. Për shembull, neve na është urdhëruar absolutisht që të lexojmë Kuran. Mirëpo, ne edhe në qofshim hafizë, e ta kemi mësuar Kuranin përmendësh nga fillimi në fund, nëse nuk jemi në një orvatje të përherershme për ta kuptuar si duhet qëllimin e Kurosit, portat e thesareve të tij na mbyllen, e kësodore ne nuk mund të përfitojmë prej asaj drite që ndriçon gjithë botët. Sepse në një lexim të realizuar duke u thelluar në të, me një besim vështrues ka aq shumë përbajtje të thella që shkrijnë në zemrën e njeriut, të cilat, është e pamundur të arrihen me ndonjë tjetër rrugë.

Të kryesh falënderimin e dijes

Pas hapisit të parë të përfimit të dijes, që mund ta quajmë edhe periudha e kthimit të informacionit në dije, është e domosdoshme që të tregohet kujdes mbi këto çështje: Ju, në plan të parë mund të arrini në një thellësi të konsiderueshme njohjeje, e që andej mund të nderoheni dhe me gradën e njohjes informative (ilme'l jakin), apo me edhe me njohjen empirike (ajne'l jakin). Mirëpo, pasi të keni arritur në këto horizonte, nëse këtë dije nuk e ktheni në veprim, atëherë as Allahun nuk mund ta njihni me tërë emrat, cilësitë dhe gjendjet e Tij, duke mos u bërë edhe një rob i besuar i portës së Tij. Veç kësaj, siç thuhet edhe në një hadith të Profetit tonë (s.a.s.), "Atij që vepron me dijen e arritur, Allahu ia mëson edhe ato që ai nuk i di."⁹¹, të vepruarit në bazë të dijeve të përvetësuara është mënyra më e mirë që të çon më tej në këtë rrugë. Kështu që, nëse Allahu ju ka prurë deri në një gjendje të caktuar dijeje, atëherë ju duhet të kryeni falënderimin e dijes që zotëroni, duke i dhënë atë që meriton veçanësisë suaj, duke mos hyrë nëpër lajle-lulet e ndryshimit prej të tjerëve. Andaj, nëse të tjerët falin dyzet rekate namaz nafilë në një ditë çfarëdo, ju duhet të mendoni, "Si falënderim për të gjitha këto mirësi që më ka falur Allahu, unë duhet të fal tetëdhjetë rekate namaz nafilë.", duke u hapur sakaq në horizontet e përgjegjësisë subjektive.

Si një intermexo, le t'ju tregoj një kujtim timin, që më duket i dobishëm për çështjen. Tek nëna ime mund të shkoja vetëm në të rrallë. Njëherë, më pati thënë: "Haxhi efendi, unë e lexoj Xhevshenin nga njëherë për çdo ditë, mirëpo nëse ke ndonjë gjë tjetër të dobishme që mund ta lexoj..." Ja, këto janë zëri dhe fryma e "hel min mezid"-it. Një njeri i nderuar me mirësinë e Allahut, duhet t'i drejtohet Allahut po sipas nivelit të asaj mirësie.

Nëna jonë e nderuar, Aishja (r.a.), teksa tregonë adhurimin e të Dërguarit të Allahut alejis'salâtu ues'selâm, shprehej se Ai falte namaz derisa i fryheshin këmbët. Busajriu e tregon kështu këtë çështje në kasiden e tij: "Unë e dëmtova atë sunet të Profetit, bëra padrejtësi, se ku u pa që Ai të qetësohej pa iu fryrë këmbët (kurse unë bie për të fjetur.)"

Përballë kësaj tabloje që shihte nëna jonë, Aishja e nderuar, i thoshte: "O i Dërguar i Allahut, pse e torturon kaq shumë veten, megjithëse Allahu t'i fali të gjitha mëkatet e shkuara dhe të ardhshme?" Ndërsa Profeti Fisnik i përgjigjej: "Përballë gjithë këtyre mirësive që më ka dhënë Allahu, pse të mos jem një rob falënderues?"⁹²

⁹⁰ Taha, 20/114.

⁹¹ el-Munaui, *Fejzu'l-kadir*, 4/388.

⁹² Buhari, *tahexhud*, 6; Muslim, *sifatu'l-munafikin*, 79-81.

Në fakt, këtu jepet një mesazh shumë i rëndësishëm për vetëdijen e adhurimit: Çdo rob i Allahut është i ngarkuar me detyrën e adhurimit, falënderimit dhe mirënjoyes, të paktën në masën aq sa është nderuar me mirësitë e falura prej Allahut. Andaj edhe veprimi që duhet të shtrojmë përpara çështjeve që na rrëthojnë duhet të jenë në raport me dijet që na janë falur.

Mendje vepruese

Nëse doni, mund të kujtoni pak mendimin e Kantit në veprën e tij “Kritika e arsyes së kulluar”, kur na thotë se është e pamundur që ta njohim Allahun nëpërmjet arsyses sonë, se njojja e vërtetë e Allahut dhe horizonti i njojjes mund të arrihet vetëm nëpërmjet veprimit. Prandaj, njeriu, vetëm pasi ta thellojë dijen me kthimin e saj në veprim mund të arrijë një njojje më të thellë të Allahut, dhe si përfundim i kësaj të fundit, edhe një dashuri të thellë për Të. Asisoj, që kur ai njeri të kujtojë atë Individualitet të Njësuar, kanë për t'iu lagështuar hunda, derisa me një dashuri e pasion të thellë, do të klithë: “ritakimi me Ty o Zot, ritakim!”, për t'u larguar edhe njëherë prej ashpërsisë së kësaj bote, me dëshirën e vetme të zemrës për t'u takuar me Zotin e tij.

Said Nursiu, na tregon adhurimin si qëllimin e vetëm të besimit në Zot. Mandej njojjen e Tij, mandej dashurinë për Të, dhe si përfundim kënaqësinë shpirtërore, si një mirësi shtesë e ardhur po nga Allahu i Madhërishtë.⁹³ Pikërisht, kur vjen kjo kënaqësi shpirtërore, të gjitha bukuritë do të na duken si hije të hijeve të hijeve të pasqyrimit të bukurisë së Tij... derisa ky pasion të na kthehet në një ujëvarë ndjesish. Nëse brenda nesh nuk ndjejmë një dëshirë dhe pasion të tillë, atëherë kjo do të thotë se nuk e kemi arritur atë fazë, dhe jemi veç duke u kuturisur nëpër korridore. Nuk dua kurrsesi që ta shtyj ndokënd në pesimizëm me këto fjalë, por duhet ditur se kjo është rruga e vetme për t'i dhënë atë që i takon kësaj kështjelle në të cilën ndodhemi. Andaj, ta përmendim edhe njëherë, thellojeni sa të doni vështrimoren, por nëse nuk arrini ta ktheni në vepra, keni për të ngelur në vendnumëro, duke ngelur vetëm në suazat e formales. Asisoj që edhe adhurimin e bëni veç sa për të kaluar radhën, çoheni dhe bini, e nuk e ndjeni dot as dashurinë për Allahun, dhe si rrjedhojë, as kënaqësinë shpirtërore buruar prej saj.

Kurani Famëlartë i përngjason me “gomerë të ngarkuar”⁹⁴ njerëzit e ngarkuar me dije që nuk i kthejnë në jetë. Çdonjëri duhet të tregohet tejet i kujdeshëm dhe të përpinqet në këtë çështje. Po, njeriu, kur nuk i vë në jetën e tij personale dhe shoqërore ato që di, atëherë njojuritë e zotëruara kthehen në një ngarkesë për të. Kjo mund të hyjë edhe në kategorinë e dijeve të pafrytshme dhe të padobishme, e cila nuk është asgjë veç një barre të rëndë. Pikërisht në këtë pikë, i Dërguari i Allahut sal'lallâhu alejhi ue sel'lem duke kërkuar mbrojtje prej Allahut për dijen e pavënë në jetë, është lutur kësodore: “O Zot, mbrohem tek Ti prej dijes së padobishme!”⁹⁵ Kjo duhet të jetë një shembull për të gjithë ne, në mënyrë që të përfitojmë prej thellësisë së lutjes, për t'u lutur që dija e arritur të na kthehet edhe në jetë.

Horizonte të hapura nga lexime të përbashkëta

Megjithëse të gjitha leximet, mendimet, kërkimet shkencore, analizat dhe sintezat individuale përbëjnë veprime të bukura dhe të dobishme për të kaluar edhe njëherë nëpërmjet vështrimit marrëdhënien njeri, gjithësi dhe Zot, të gjitha përfimet e dala falë punës së vyer të një bashkësie të lartë, dhe gjendjes në një ambient aq të përshtatshëm janë krejt të ndryshme. Një njeri që hyn në mesin e një bashkësie të tillë, do të jetë në

⁹³ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Letrat*, fq. 253-254 (Letra e Njëzetë, Hyrja)

⁹⁴ Shih: Xhum'a, 62/5.

⁹⁵ Muslim, *dhikr*, 73; Ebu Daud, *uitr*, 32; Tirmidhi, *daauat*, 68.

marrëdhënie të vazhdueshme me anëtarët e tjerë të saj, dhe kësodore do të hapet, falë lidhjesh nga më të ndryshme, në disa horizonte njëkohësisht. Sepse Allahu shprehet kësisoj në suren Fet'h: “*Dora (ndihmesa, fuqia, mbështetja, administrimi, kujtesa) e Allahut është mbi duart e tyre.*”⁹⁶

Ndërsa i Dërguari i Allahut (s.a.s.) thoshte: “*Mbështetja dhe ndihmesa e Allahut është me bashkësinë.*”⁹⁷, duke shenjuar kësitrajtshëm se të bashkuarit e njerëzve në një ambient të përbashkët është një virtyt, teksa në një tjetër hadith tregonte rrezikun që përbënte të qëndruarit vetëm: “Ujku ha atë që ndahet nga kopeja”⁹⁸. Me këto fjalë shprehet figurativisht, se ata që veprojnë në të kundërt me ndërgjegjen kolektive, që largohet nga hallka, e që nuk hedh të njëjtë hapa me bashkësinë, mund të hahen nga ujku. Andaj, të bëjmë ç'të bëjmë, duhet qëndruar brenda bashkësisë, duke përbërë mbështetje për njëri-tjetrin, për ta ruajtur veten nga të vepruarit në mënyrë individuale.

Vetëm se një kriter i rëndësishëm që nuk duhet larguar prej mendjes është që t'i mbajmë ambientet ku rrimë të larguara prej llomotitjeve dhe broçkullave të pavlera, për t'i vlerësuar në maksimum për të arritur dije dhe njohje, pa lejuar as sekondën të na shkojë dëm. Po, sa keq që edhe në vendet ku mblidhemi për të folur për besimin, fenë, shërbimin ndaj tyre, flasim për çfarëdo çështjesh të padobishme, që nuk kanë kurrrfarë vlere për jetën e përtejme, që për më tepër, vetëm sa e zhysin njeriun në një topitje, a më e keqja, veprime të pakontrolluara aspak të pëlqyeshme. Për mendimin tim, një zemër që ka besuar duhet ta kalojë gjithë jetën e saj si e myllur në një teqe, pa i dhënë leje këtyre gjérave të kota, që të hyjnë në jetën e saj. Në një hadith të saktë, thuhet se Krenaria e Njerëzimit ka qeshur vetëm tri herë me të madhe në jetën e Tij.⁹⁹ Ashtu siç e dini edhe ju, buzëqeshja zaten nuk largohej asnjëherë prej fytyrës së Tij, por as nga serioziteti nuk ndodhë që të largohej. Kishte një qëndrim të atillë që i pasqyrohej në krejt qenien e Tij se ishte krejtësisht i vetëdijshëm që gjendej përballë Allahut për çdo çast, dhe me çdo qëndrim a veprim të Tijin, u kujtonte Allahun të gjithëve, madje edhe nëpërmjet shikimit të Tij kundrues.

Thelbi i thelbit, për t'ia arritur pajisjeve të domosdoshme për sa i përket besimit, dhe mandej për t'i kthyer ato në jetë të jetës, duhet t'i përdorim me sa më tepër rendiment ambientet ku gjendemi, vendet ku biem e ngrihem, apo që mblidhemi bashkë, në mënyrë që në horizontet tona të përftojmë një riagim. Po, pa u ndotur në asnjë ambient të papastër, pa u përplasur sa majtas djathtas, pa devijuar në gjithfarë rrugicash qorre, e për të ecur vetëm drejt, të gjitha ndjenjat, mendimet, ndjesitë, diskutimet dhe bashkëbisedimet tona, duhet t'i kemi të sa më të drejta e të mirëorientuara kah thellimi dhe pasurimi i horizontit të zemrës dhe mendjes.

⁹⁶ Fet'h, 48-10.

⁹⁷ Tirmidhi, *fiten*, 7; Ibni Hib'ban, *es-Sahih*, 10/438; et-Taberani, *el-Mu'xhemu'l-eusat*, 6/277.

⁹⁸ Ebu Daud, *salat*, 46; Nesai, *imamet*, 48; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 5/196.

⁹⁹ Shih: Buhari, *tefsiru sure*, (39) 2, *teuhid*, 19, 36, *rikak* 44, 51; Muslim, *iman*, 308-310, *sifatu'l-munafikin*, 19, 30.

E DREJTA E FQINJIT/FQINJËSISË

Pyetje: Në kohën që jetojmë shihet se, ashtu si shumë të drejta të tjera, po shkelet edhe e drejta e fqinjëve. Cila është rëndësia që i jep Islami fqinjësisë, dhe cilat janë të mirat që do të sjellë plotësimi i të drejtave të fqinjëve në formësimin e shoqërisë?

Përgjigje: Një tjetër çështje shumë e rëndësishme të cilës Kurani dhe Suneti i kushtojnë një rëndësi të veçantë, përvèç mirësjelljes karshi nënës dhe babait, ruajtjes së marrëdhënieve të mira farefisnore, është ruajtja e të drejtave të fqinjëve. Në lidhje me këtë, Kurani shprehet kësisoj në suren Nisa: “*Adhurojeni Allahun, duke mos i bërë shok Atij. Silluni mirë me nënën dhe babanë, kushërinjtë, jetimët, ata që janë në nevojë, fqinjët e afërt dhe ata të largët, shokut që keni pranë, udhëtarit dhe kujdo që gjendet nën juridikcionin tuaj. Allahu nuk i do ata që u pëlqen vetja, e fillojnë të mburren.*”¹⁰⁰

Këtu, menjëherë, me të kaluar urdhri për adhurimin e Allahut dhe mospraninë e një shoku të Tij në krijim, Allahu urdhëron mirësjelljen karshi nënës dhe babait. Në fakt, në një kuptim të parë, dashuria, respekti dhe lidhja e sinqertë, pas Allahut, është e drejta e të Dërguarit të Allahut (s.a.s.). Sepse ne sajë Tij e mësuam edhe Allahun, dhe vetëm në saje të Tij ia arritëm që të mund ta interpretonim gjithësinë. Me mesazhet që na paraqiti Ai arritëm të kuptonim se u krijuam pikërisht për një jetë të amshueshme, të cilën na duhet që ta fitojmë. Ne, për ç'i përket së vërtetës, prej Tij e mësuam. Dhe për këtë, na takon që ta ndjejmë veten debitorë karshi Tij.

¹⁰⁰ Nisa, 4/36.

Mirëpo në ajet, ngase gjërat nuk shpjegohen në mënyrë sipërfaqësore, por me urtësinë e veprave, e drejta e dytë që përmendet është ajo e nënës dhe babait. Dhe, duhet të kini kujdes, se ajo që përmendet e para nuk është besimi tek Allahu, por adhurimi i Tij.

Në ajet, pas saj vjen mirësia që duhet treguar karshi të afërmve, jetimëve dhe njerëzve në nevojë, dhe pas saj thuhet se duhet treguar mirësi edhe ndaj fqinjëve, qofshin ata të largët apo të afërm, duke e tërhequr sakaq vëmendjen pikërisht tek e drejta e tyre.

Një rrugë për të arritur besimin e përsosur

Për të kuptuar rëndësinë e ruajtjes së të drejtave të fqinjëve, është shumë i rëndësishëm ky hadith, i cili gjendet në veprat serioze të hadithit, si te Buhari dhe Muslimi: “*Xhebraili më këshilloi aq këmbëngulshëm për relatat ndaj fqinjëve, saqë mendova se fqinji do bëhej pjesëtar i trashëgimisë së fqinjit.*”¹⁰¹ Megjithëse ata që janë pjesëtar të vërtetë të trashëgimisë janë nëna, babai, djali, vajza, motra, vëllai, i Dërguari i Allahut (s.a.s.), me anë të kësaj fjale, që mund të konsiderohet si shpallje e paartikuluar, ka dashur të na tregojë rëndësinë që i karakterizon të drejtat e fqinjëve. Në të vërtetë, ne nuk e dimë se cilat ishin në të vërtetë këmbënguljet e Xhebrailit (a.s.) teksa e këshillonte të Dërguarin e Allahut, mirëpo mund ta kuptojmë rëndësinë e veçantë pikërisht prej shprehjes profetike, se “*saqë mendova se do të na e bënte fqinjin pjesëtar të trashëgimisë.*”

Në një tjetër hadith, duke e lidhur çështjen më fort me parimet e besimit, thuhet: “*Ai që beson në Allahun dhe ditën e gjykimit, le të bëjë mirë karshi fqinjit të tij. Kush i beson Allahut dhe ditës së gjykimit ta presë mirë mikun e tij. Ai që i beson Allahut dhe ditës së gjykimit, ose të flasë gjëra të mbara, ose të heshtë.*”¹⁰²

Pra, siç e shihni, një prej kushteve për të qenë një besimtar i përsosur është edhe bërja mirë ndaj fqinjëve. Një tjetër çështje e rëndësishme, mbi të cilën duhet qëndruar veçanërisht te ky hadith, është edhe fakti, se besimi tek Allahu i përfshin brenda vetes edhe besimet në faktorët e tjerë. Kështu që brenda vetes përfshin edhe besimin në jetën e amshueshme. Mirëpo këtu ky kusht është përmendor veçanërisht. Ngase ai është posaçërisht vendi ku njeriut do t'i kthehen të mirat që ka bërë ndaj të tjerëve. Çdo e mirë që njeriu e ka bërë kësoane, atje do t'i jepet e shumëfishuar. Prandaj, që të mirat të marrin trajtën e një hauzi, dhe që farat e mbjella të japid fryte, aty është përmendor veçanërisht edhe besimi në ditën e gjykimit.

Fqinj të mbarë: çelësa drejt lumturisë së përjetshme

Nga ana tjetër, i Dërguari i Allahut thotë se besimtari që bie në gjumë i ngopur, tekxa fqinji i tij bie i uritur, nuk mund të jetë besimtar i vërtetë¹⁰³, madje edhe paralajmërimin se ai fqinj, prej të cilit fqinji tjetër nuk është i sigurt, nuk ka për të shkuar dot në Xhenet.¹⁰⁴

Nëse e drejta e fqinjët vihet kaq shumë në pah në Kur'an dhe Sunet, atëherë duhet kuptuar edhe rëndësia e saj e veçantë. Ju e dini, zekati jepet vetëm ndaj myslimanëve, mirëpo prej kontributeve të tjera mund t'u jepen edhe atyre që nuk janë myslimanë. Të gjithë fqinjët, të afërt apo të largët, mund të ndihmohen materialisht, pasi kjo është edhe një prej nevojave më parësore të njerëzve. Sidomos në periudhat më të vështira ekonomike, nuk duhet lejuar kurrsesi që fqinjët të përpeliten prej urisë, por duhen ndihmuar. Mandaj, duke përdorur të gjitha mundësitë tuaja, të përpinqeni që t'u gjeni punë, duke kryer kësodore një të mirë akoma më të konsiderueshme.

¹⁰¹ Buhari, *edeb*, 28; Muslim, *birr*, 141.

¹⁰² Buhari, *edeb*, 31, 85, *rikak*, 23; Muslim, *iman*, 74, *edahi*, 19.

¹⁰³ Shih: el-Hakim, *el-Mustedrek*, 2/15.

¹⁰⁴ Shih: Buhari, *iman*, 4, 5; Muslim, *iman*, 64-65.

Megjithatë, nuk duhet ta kufizoni ndihmën tuaj vetëm me gjëra materiale, pasi kjo nuk është as një qasje e pëlqyeshme. Përveç kësaj, sa herë që të takoheni, ju duhet t'i pyesni ata se si janë, t'i vizitoni, t'i ftoni, duke i dhënë jetë ambientesh të përshtatshme, të cilat i hapin rrugë njerëzve që të duan njëri-tjetrin, ose i bëjnë të mendojnë ndryshe prej mendimeve të këqija që mund t'i kenë kapluar për njëri-tjetrin.

Për shembull, për dikë që është i huaj në një vend, është shumë e rëndësishme që t'i vizitojë dhe t'i lumturojë shpesh fqinjët e tij që e rrrethojnë, madje edhe duke u dhuruar nga ndonjë dhuratë në ditë të veçanta. Kësodore, këta besimtarë do të kenë fituar zemrat e fqinjëve të tyre, do t'u kenë hapur vetes rrugën për t'u shpjeguar atyre diçka prej Islamit, apo edhe ndoshta edhe për t'i bërë të ndërrojnë mendim nëse mendojnë negativisht për të, apo tekembramja një mundësi sado të vogël për t'i njojur me ndonjëren prej vlerave të tyre. Ma merr mendja, se nëse e shohim nga ky prizëm, do ta kuptojmë më mirë se e drejta e fqinjëve nuk duhet kufizuar vetëm brenda një rrathi ngushtë të veç një ndihme materiale.

Mqedise mëkati të kthyera në fatkeqësi

Në hadithe kur flitet për imoralitetin, i cili është kategorikisht i ndaluar në çfarëdolloj praktike të tij, në rastet kur kryhet me fqinjin, mëkati i kryer shumëfishohet disa herë¹⁰⁵; dhe kjo është një çështje që ia vlen të qëndrojmë mbi të. Është e ditur, se edhe gjërat e ndaluara dhe të pahijshme kanë nivelet e tyre. Për shembull, t'i bashkëngjisësh Allahut disa veçori njo të hijshme, është një vepër e pahijshme, asisoj që Kurani madhësinë e këtij mëkati e shpreh kësijoj: “Prej saj edhe qielli duket sikur do të copëtohet, toka sikur do të çahet, e malet do të thërrmohen.”¹⁰⁶

Njëkohësisht, janë disa gjëra të ndaluara, që edhe toka, edhe qielli bëhen copë e çikë përballë tyre. Ashtu siç kryerja e imoralitetit karshi të afërmve përfshihet brenda kësaj kategorie, edhe kryerja e tij ndaj fqinjët është përmendur po aq, ndoshta edhe më tepër e keqe se ajo. Sepse ndjenjat që duhet të ekzistojnë me të afërmit, ose me fqinjët, janë besimi dhe siguria e ndërsjellë. E në kohën që një e keqe të vjen prej një njeriu të besuar e të sigurt, atëherë ajo nuk ngelet si një e keqe e çfarëdoshme. Madje ajo shumëfishohet, fryhet, aq sa merr përmasat e një të keqje shumëdimensionale.

Ura miqësie të ngritura mbi një tas ashureje

Fatkeqësisht, është një e vërtetë e hidhur, që ne po jetojmë një thyerje të konsiderueshme në marrëdhëniet me fqinjët, duke rënë edhe vetë në një gjendje amullie të pakontrollueshme. Asisoj, që edhe sot gjenden familje brenda gjeografisë islame, të cilat jetojnë të kufizuara me muret e disa shtëpive kuti shkrepëseje. Fqinjët trokasin te njëri-tjetri vetëm sa për të lajmëruar apo ankuar se janë të shqetësuar prej zhurmës. Andaj, duhet t'i përdorim të gjitha mundësitë që kemi në duar, për t'i dhënë fund këtyre sëmundjeve kronike. Vetëm se nuk duhet harruar, se heqja e një vesi, sjelljeje a bindjeje të një njeriu, nuk është një veprim i lehtë dhe i shpejtë sa heqja e një rrobe prej trupit. Andaj duhet këmbëngulur në përpjekje, duke mos u lëkundur përballë asnjë vështirësie. Një ditë mund të merrni një tas ashureje e të shkonit t'ua çoni fqinjëve që keni sipër, e në një ditëlindje mund të hyni në bisedë me ta, madje duke përdorur edhe ndonjë ditë, e cila është e shënuar për ta. Nuk duhet harruar, se njeriu është krijuar si një kriesë fisnike, e cila është rob i të mirës. Andaj, të mirat që bëni ju, kanë për ta gjetur vendin e tyre një ditë. Ndoshta ata do t'ju testojnë për një kohë të gjatë, por pasi ta shohin se ju nuk keni asnjë përfitim prej këtyre, ata do t'ju hapin portat, duke bërë që edhe vajtje-ardhjet tuaja të shtohen ndjeshëm.

¹⁰⁵ Shih: Buhari, *tefsiru sure*, (2) 3, (25) 2, *edeb*, 20; *dijat*, 1; *hudud*, 30; Muslim, *iman*, 141, 142; Ebu Daud, *talak*, 50; Tirmidhi, *tefsiru sure* (25), 1, 2.

¹⁰⁶ Merjem, 19/90.

I Dërguari i Allahut (s.a.s.) e përngjason lidhjen e besimtarëve me njëri-tjetrin me lidhjen e tullave me njëratjetrën në një ndërtesë të shëndoshë.¹⁰⁷ Që kjo lloj shoqërie të fillojë të ekzistojë, fillimi shi duhen ndjekur të drejtat e prindërve, siç u përmendën edhe në hadithin e mësipërm, të përforcohen lidhjet farefisnore, të shtohet ndihmesa karshi njerëzve në nevojë, dhe së fundi të ndiqen fije e për pe të drejtat e fqinjëve.

Ngase marrëdhëniet ndërfqinjërore janë dobësuar ndjeshëm me zbatimin e mënyrave moderne të jetesës, përpjekjet e para mund të ngelen pa rezultate të prekshme. Por nuk duhet harruar, se përpjekjet e mira të vazhdueshme, e të karakterizuara nga durimi, qoftë edhe për të fituar një zemër të vetme, një ditë kanë për t'i shkrirë akujt, e ato zemra do të afrohen aq shumë, e lidhja do të forcohet aq ndjeshëm, sa shoqëria do të perçinojet prej zinxhirësh të fortë, përjetësisht të pandashëm prej njëri-tjetrit. Kësodore, njerëzit do ta mbështesin njëri-tjetrin pa ushqyer ndërvarësi, që kur njëri të rrëzohet, tjetri të jetë i gatshëm për ta ndihmuar, aq sa të gjithë do ta ndjejnë veten të përfshirë në një garë veprash të mira. Zaten një shoqëri ideale, e përbërë prej individësh që nuk sulmojnë njëri-tjetrin, por që jetojnë në harmoni, vetëm prej lidhjesh të këtilla mund të realizohet.

Veç kësaj, siç shprehët edhe Said Nursiu, është e pamundur që të ndërtohet një shoqëri e shëndoshë prej organesh a molekulash të sëmura prej mëkateve.¹⁰⁸ Andaj, që të ndërtohet një shoqëri e shëndoshë, është një detyrë shumë e rëndësishme që individët e saj të ndihmojnë dhe të mbështesin njëri-tjetrin për t'u larguar prej veprave të pahijshme dhe të ndaluara. Tevona, Allahu (xh.xh.), ndërsa tregon përgjegjësitë që kanë besimtarët karshi njëri-tjetrit, urdhëron: “Ju, ndihmojeni njëri-tjetrin për të bërë mirë, apo për t'u ruajtur prej të këqijave. Mos ndihmoni njëri-tjetrin në mëkate, apo armiqësi për të sulmuar ndokënd.”¹⁰⁹

Andaj, për t'i dhënë jetë kësaj fryme të ndihmës dhe mbështetjes së ndërsjellë, marrëdhëniet me fqinjët janë një rast, i cili duhet vlerësuar sa më mirë, e njëkohësisht një përgjegjësi që nuk duhet çuar dëm.

¹⁰⁷ Shih: Buhari, *salat*, 88; *mezalim*, 5; *edeb*, 36; Muslim, *birr*, 65; Tirmidhi, *birr*, 65; Tirmidhi, *birr*, 18; Nesai, *zekat*, 67.

¹⁰⁸ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Diskutimet*, fq. 52.

¹⁰⁹ Maide, 5/2.

FANATIZMI, NJË SËMUNDJE SHOQËRORE QË PARALIZON MENDJET E QASHTRA

Pyetje: C'është fanatizmi? Cilat janë çështjet që e ndajnë fanatizmin prej lidhjes fort pas parimeve të fesë?

Përgjigje: Fanatizmi (taas'sup – arab. تَّقْرِيرٌ فَانَاطِيْزِيْمٌ) është një vlerësosh dukuritë vetëm prej parapëlqimeve dhe pikëvështrimit tënd pa i vështruar me vëmendje, duke treguar këmbëngulje dhe kokëfortësi edhe për çështjet që janë të lidhura me fenë.), ndërsa në turqisht mbart kuptimin e sjelljes “kjo që them unë!”. I Dërguari i Allahut (s.a.s.) në një hadith e shpreh këtë sjellje me fjalën asabijet që mbart kuptimin “deri në nevrikosje”¹¹⁰. Pasi fanatizmi është një sjellje e ndërtuar mbi nervat dhe ndjenjat, e cila pasqyrohet jashtë prej ndjesish dhe ndjenjash që ushqehen prej trupores dhe kafshërores brenda njeriut. Kjo fjalë, e përdorur në këtë rasë mbart edhe një kuptim përforcimi prej trajtës gramatikore në të cilën është shprehur. Nga ky kuptim, fanatizmi aty mbart kuptimin e kokëfortësisë mbi një çështje, të këmbëngulësh, t'i shumëzosh me zero mendimet e të tjerëve, duke e lidhur çdo gjë vetëm me egon tënde, pa pranuar asgjë prej botës së parë apo dëgjuar prej të tjerëve. Një sjellje që qëndron tejet larg logjikës, arsyes, parimeve dhe thellimit në të. Prej këndeja, mund të themi, se ashtu siç është e pamundur që një fanatik të veprojë me logjikë dhe arsyeshëm, ashtu është edhe e pamundur që mekanizmi i tij i ndërgjegjes të mund të thellohet në vetvete. Në gjuhën shqipe, megjithëse me disa nuanca kuptimore, në vend të fjalës taassup përdoren fjalë si xhelazi dhe fanatizëm.

Një faktor pengues për besimin

Njerëzit e mohimit dhe kundërshtimit janë treguar përherë fanatikë karshi besimtarëve. Bie fjala, mohuesit dhe hipokritët e Shekullit të Lumturisë janë treguar përherë fanatikë karshi myslimanëve. Aq sa janë treguar si qorra dhe vuvë përballë Krenarisë së Njerëzimit (miliona e miliona salavate), që Allahu ia ka shtruar yjet sikur të ishin gurët e kalldrëmeve. Kur, nëse do ta kishin parë ashtu siç duhej, do ta kishin parë edhe ata të vërtetën që shihnin të tjerët. Po t'ia vinin paksa veshin fjalëve të tij shëruese, do ta kishin dëgjuar edha atë që dëgjonin ata që kishin veshë të shëndoshë. Gjithnjë, nëse mohuesit dhe kundërshtuesit do të silleshin me pak më tepër mendim të mirë dhe më të matur, do të shihnin më saktë, do ta kuptionin të vërtetën, duke iu bindur rrugës së të vërtetës. Por sa keq që, fanatizmi, urrejtja dhe mllefi ia errësoi sytë, ua mbuloi gjithë bukuritë, derisa në fund i zvarriti drejt mohimit.

Zaten padrejtësia dhe mendjemadhësia, përveç të qenit nga një shkaktar i paqëndrueshmërisë këndvështrimore, është edhe një prej faktorëve që të nxjerrin prej rrethit të besimit, duke të çuar kah një bindje e verbër e mendimit të të parëve, i cili në vetvete, është një lloj tjetër fanatizmi. Tevona, njerëzit e periudhës së injorancës e patën kundërshtuar Islamin pikërisht me argumentet që i nxirrin prej asaj që u kishte ngelur si trashëgimi prej të parëve të vet. Edhe pengesa a kundërshtimi i tyre që myslimanët të vinin prej Medinës në Qabe për t'iu rrethrrrotulluar asaj ishte përfundim i të njëjtit fanatizëm. Kurani Fisnik, këtë qëndrim të tyrin i ka quajtur si lidhje pas *injorancës*.¹¹¹ Ata i patën hyrë këtij fanatizmi, duke penguar çdo lloj mënyre të hyrjes së Islamit në Mekë, pikërisht për të mos iu shtrembëuar traditat, që të mos ndodhnin plasaritje në zakonet, të cilat kishin kohë që i zbatonin, madje njëkohësisht që edhe të mos bëheshin gazi i botës përballë fiseve të tjera arabe.

Vende vende, ngjarje të ngjashme me këto janë duke u përjetuar në shumë vende të botës edhe sot e kësaj dite. Për shembull, kur doni të shprehni botën tuaj nëpërmjet fesë dhe parimeve hyjnore që keni përvetësuar, disa vihen menjëherë në lëvizje, dhe mundohen që t'ju pengojnë me një reagim të ashpër dhe mospranues. Madje, nganjëherë, ju edhe sikur të parashtroni plane dhe projekte që synojnë ngritjen e shtetit a vendit tuaj në nivelin e një vendi të zhvilluar, që mund të bëhet faktor ekuilibri në nivel ndërkombëtar; të përpinqeni me mish e me shpirt për t'ia arritur qëllimit, disa njerëz, të cilëve mund t'u keni shkelur në zakonet e deriatëditshme, do të

¹¹⁰ Shih: Muslim, *imare*, 57; Nesai, *es-Sunenu'l-kubra*, 2/314.

¹¹¹ Shih: Fet'h, 48/26.

ngrihen e do të mundohen që t'ju pengojnë, duke thënë për ju: "Në fakt, këta, duke parashtruar mirëqenien e popullit, zhvillimin ekonomiko-politik, duan të dëmtojnë vlerat tona." Edhe sikur ju të mos thoni asgjë në lidhje me pikëpamjet e tyre marksiste, leniniste a staliniste, etj., edhe sikur të mos flisni fare për ikonat e tyre idolatrike, ngase mendimet dhe pikëvështrimet tuaja parapëlqehen prej popullit, ata do ta shohin veten e tyre si të lënë pas dore, ata do të fillojnë të mendojnë se ju me anë të veprimeve tuaja po përpinqeni të bëni të harrueshme vlerat e tyre. Madje më tej, nëse do të supozojmë, ju edhe sikur të merrni një palë shkallë e t'u tregoni rrugën që të çon drejt e në Xhenet, disa syresh do të thonë: "Ata janë duke u munduar t'i bëjnë njerëzit që të harrojnë ideologjinë tonë teksa veprojnë kësodore." Të gjitha këto janë fryshtet e një fanatizmi që ushqehet edhe prej lidhjes fort pas injorancës.

Një sëmundje e kobshme që ngjitet gjithkah

Ashtu si një sëmundje e tillë mund të gjejë shtrat në vendin tuaj, ajo mund të përhapet edhe në vendet e tjera. Madje mund të thuhet se fanatizmi nuk ka një vend a atdhe të caktuar. Ky tipar i shëmtuar, mund t'i ngjitet kujtdo personi me çfarëdo botëkuptimi a pikëvështrimi të botës. Madje, ndikimi i këtij fanatizmi mund të vërehet edhe te disa njerëz, në dukje, të fesë. Asisoj, që disa prej tyre, jo sikur të ishin duke vepruar për të fituar kënaqësinë e Allahut, por sikur të duan që çdo gjë të shihet prej mendimeve të tyre "më të saktat", mund ta shohin çdo gjë nëpërmjet vështrimit të tyre të cunguar, andaj edhe në disa çështje të caktuara mund të ashpërsohen, dhe të tregojnë disa qëndrime të palëkundshme.

Në ditët e sotme, fatkeqësisht, edhe krimet e kryera nën këllëfin e njerëzve-bomba duken sikur të mos jenë vënë në gjumë me anë të disa ilaçeve a iluzioneve, duke iu marrë truri nën kontroll, sikur vullnetet të mos u ishin paralizuar, e sikur të mos jenë robotizuar – mund të jetë rezultat i një fanatizmi të këtillë. Po, ajo është një sëmundje e atillë që, njerëzit, duke u përpjekur që të ngrenë një botë sipas mendimeve të tyre, të kenë shkatërruar krejt botën e tyre shpirtërore. Sepse njerëzit, që duke vetëvrarë veten me bombat të lidhura në bel, vrasin edhe ç'të ketë rrëth e rrotull, fëmijë, gra, pleq, e shumë e shumë njerëz të tjerë të pafajshëm, me veprimin që kryejnë, jo që nuk fitojnë Xhenetin, por e bëjnë një domosdoshmëri të drejtë Xhehenemin. Është një përfundim tejet i hidhur dhe prekës, që një njeri, në vend që të ecë vetë, madje të ftojë edhe të tjerët në rrugën drejt Xhenetit, të rrokulliset gropave të Xhehenemit.

Qëndrueshmëri në të drejtë dhe lidhja fort pas fesë

Në fakt, fanatizmi nuk duhet të ekzistojë kurrsesi te një besimtar. Sepse besimtari është ithtar i së drejtës. Detyra e tij është që të gjejë të vërtetën, dhe t'ua përçojë atë edhe të tjerëve. Nga ky këndvështrim, nuk mund të mendohet assesi që një zemër besimtare të dalë kundër të vërtetës, të këmbëngulë kundër saj, apo të bëjë sikur nuk e kuption. Në të kundërt, ai do të jetë duke e fyter të vërtetën. Andaj, te një besimtar nuk mund të vërehen shenja të fanatizmit, përkundrazi, tek ai duhet të gjenden e shkrirë qëndrueshmëria e palëkundur në parimet e fesë.

Kjo qëndrueshmëri nga njëra anë duhet të jetë e fortë dhe e palëkundur, me pak fjalë, të shkelësh në tokë të sigurt, duke qenë i vendosur që të mos rrëshqasësh kurrsesi, as në mendime e as në veprime. Ashpërsia, ngurtësia dhe mungesa e tolerancës nuk do të thonë aspak lidhje e shëndoshë me fenë. Lidhje fort pas fesë do të thotë, që sado që të ndryshojnë kushtet dhe ndodhitë e ndryshme, një besimtar e ka për detyrë që të jetë i vendosur dhe i sinqertë në të jetuarit e parimeve të Islamit, ashtu siç i janë urdhëruar. Me një fjalë, edhe sikur e gjithë bota të fillojë të ndryshojë, të gjithë të kthehen në njerëz të tjerë, e turma të tëra njerëzish të përpilen prej bukurive tërheqëse të kësaj bote, duhet të ndjekë përherë kënaqësinë e Allahut në çdo punë të tij, të mos tregojë

shthurje në asnijërin prej urdhrave të fesë, dhe çfarëdo që të ndodhë, të qëndrojë pérherë i palëkundur pér tē qenë dhe qëndruar pérherë vetvetja.

Besimtari që tē arrijë nivelin e qëndrimit të palëkundur në fe, duhet tē punojë pér tē kaluar nga besimi imitues në besimin e vërtetë, mandej tē thellohet vazhdimisht në tē vërtetat e besimit, derisa t'i japë zgjidhje çdo lloj çështjeje duke e kaluar njëherë nëpërmjet gjykimit të një mendjeje tē qashtër. Një njeri i tillë mbështetet tek Allahu në çdo ngjarje që i ndodh përgjatë jetës. Përqafohet pas devotshmërisë, i respekton shkaqet, çdo hap e hedh me kujdes, nuk bëhet pjesë e asnë loje, dhe asnëherë nuk vepron me ndjenja. Sepse njohja, dashuria dhe pasioni a dëshira që janë pjekur në shpirtin e tij janë pérherë aty pér t'i treguar rrugën e drejtë. Nga ky këndvështrim, fanatizmi shfaqet më së tepërm te njerëzit që e ngrenë jetën e tyre mbi informacione imituese apo tē dëgjuara prej tē tjerëve. Prandaj, që një njeri tē mos bjerë në fanatizëm, por që ta jetojë jetën krahas një qëndrueshmërie në fe, duhet tē përvetësojë mjaft mirë parimet thelbësore që gjenden në Kuran apo në Sunet. Mandej çdo informacion a dije që ka fituar duhet ta testojë pérballë tyre. Pastaj t'i pérplasë mendimet e tē parëve tanë me ato që ka përvetësuar prej këtyre dy burimeve, me fjalë tē tjera tē njohë mirë edhe tē gjitha mendimet a gjykimet e dhëna prej tē gjithë dijetarëve deri në ditët tona. Pasi t'i arrijë tē gjitha këto, duhet t'i hapë duart kah Allahu, e tē thotë: "*O Zoti ynë, mos na i fut zemrat tona në dembelizëm pasi tē na kesh udhëzuar në tē drejtë, duke na u gjendur pérherë i mëshirshëm kur tē vijmë pranë Teje!*"¹¹² Me anë tē kësaj na mësohet se në çdo përzgjedhje a vendim ne duhet tē kërkojmë ndihmë dhe mbështetje prej Allahut (xh.xh.).

Aq sa fanatizmi është një tipar tejet i papëlqyer, edhe qëndrimi i qëndrueshëm në fe është po aq i pëlqyeshëm. Sepse qëndrueshmëri do tē thotë tē mos thyhesh, tē mos plasaritesh, tē mos tronditesh dhe tē mos rrëzohesh pér sa i përket tē jetuarit tē fesë. Në fakt, është shumë e vështirë që një fanatik tē tregojë qëndrueshmëri në fe, duke qëndruar i palëkundur në mendimet e tij. Sepse ai vepron në shtysë tē pérhershme tē ndjenjave, dhe jo tē gjykimit tē arsyeshëm. Ata që sot tregohen fanatikë në një ideologji tē caktuar, nesër mund tē bëhen fanatikët e një tjetër ideologjie. Po ta shihni, gjatë një periudhe ata ishin fanatikët e një ideologjie që e shihte truporen dhe kafshëroren si çdo gjë, ndërsa në një tjetër periudhë kanë filluar tē sillen si fanatikët e spiritualizmit. Mirëpo një besimtar i ardhur katër shekuj pas shekullit të lumturisë qëndron po në tē njëjtat vlera universale, e po ashtu edhe një besimtar që ka ardhur katërmëdhjetë shekuj më pas, tē njëjtin pozicion ruan.

Ndërsa përsa i përket gjykimeve dhe vendimeve tē marra sipas kushteve tē kohës dhe rrethanave, kjo është një tjetër çështje, e cila nuk është kundër lidhjes që ne kemi me fenë. Zaten, vetë Kurani Fisnik ka shprehur tē gjitha përbajtjet e fshehta që kanë sintetizuar njerëzit e dijes¹¹³. Domethënë, marrja e Kur'anit dhe Sunetit si referencë, dhe ndjekja e rrugës së tē parëve si shembull, është shenjë e një zhvillimi në rrugën drejt përsosjes. Patjetër, që një zhvillim dhe një tjetërsim i tillë, duke hyrë nëpër fantazitë e vetëpëlgimit, është krejt tjetër prej tregimit tē fanatizmit mbi një çështje që është krejt tjetër; ajo është shprehja e gjithëpërfshirjes dhe universalitetit tē Islamit, i arritjes së tē pafundmes nëpërmjet dijeve tē fundme.

¹¹² Al-i Imran, 3/8.

¹¹³ Shih: Nisa, 4/83.

ZVETËNIMI DHE SI TË RUHEMI PREJ TIJ

Pyetje: Ç'është zvetënimi? Cilat janë çështjet ndaj të cilave duhet treguar kujdes në mënyrë që të mos gjenden veçori të të zvetënuarit edhe në një besimtar?

Përgjigje: Si fjalë, për nga shtresimet e ndryshme kuptimore është një fjalë e shumëkuptimshme; me pak fjalë, ajo do të thotë “që një njeri të mos qëndrojë brenda kufijve të vendosur prej fesë; ta nxjerrë kokën jashtë rrethit të bindjes ndaj Allahut duke kryer mëkatet e mëdha, apo edhe duke vazhduar këmbëngulshëm në mëkatet e vogla.” Në një hadith, Profeti ynë, paqja qoftë mbi Të, shprehët: “*Si gjërat e lejuara (hallall), si gjërat e*

ndaluara (haram) janë të qarta (aq sa të mos lënë vend për kurrfarë dyshimi). Mirëpo, në mes të këtyre të dyjave ka aq shumë fusha të dyshimta, që pjesa më e madhe e njerëzve nuk i dinë. Çdokush që ruhet prej këtyre gjërave të dyshimta, ta dijë se ka ruajtur nderin dhe fenë e tij.¹¹⁴

Ashtu siç shtetet kanë kufijtë e tyre të rrethuar me tela me gjemba, apo toka të minuara, po njësoj është edhe për njeriun. Gjykimi hyjnor ka vendosur një sërë masash mbrojtëse, të cilat e ruajnë atë prej elementeve shkatërruese, si për këtë botë, edhe për atëbotë. Pikërisht, këta njerëz që i kalojnë kufijtë, duke kapërcyer çolloj barriere, dhe duke dalë nga rruga kryesore futet nëpër rrugica. Në një ajet të sures Maide flitet për ata që edhe pasi kanë gjetur rrugën e drejtë, duke u kapur pas disa dobësive, futen brenda disa rrethesh që i kalojnë kufijtë: “*Kushdo që nuk gjykon me atë që ka zbritur Allahu, është prej të zvetënuarve.*”¹¹⁵

Në gjuhën arabe, ai që del prej vendit që i është caktuar, duke dalë qoftë edhe prej vrimave; kafshë si miu, gjarpéri dhe nepërka, që hyjnë nëpër shtëpi, e që emërtohen rëndom me fjalën “feuasikul bujut”. Sepse ato, vetëm për të dalë medoemos prej rrethit që u është përcaktuar, e pushtojnë krejt sipërfaqen. Në një hadith thuhet: “*Ka pesë lloje kafshësh të tillë të zvetënuara, të cilat mund të vriten, madje edhe në zonën e Haremit.*”¹¹⁶, dhe mandej numërohen kafshët si miu, akrepia, gjarpri, stërqoka dhe qeni i tërbuar. Por edhe kuptimi i këtij hadithi nuk është që, me t'i parë vritini. Ajo që dëshirohet të përmendet këtu është njëfarë leje për vrasjen e kafshëve prej të cilave mund të të vijë ndonjëfarë rreziku. Në fakt, vrasja e kafshës është e ndaluar, qoftë edhe brenda zonës së Haremit. Edhe sikur një karkalec të vritet, për të duhet paguar gjobë. Mirëpo, ngase ekziston rreziku që këto kafshë, të cilat fillojnë të përhapen në çdo anë të territorit, duke mos njohur kurrfarë kufiri, u është dhënë cilësori të zvetënuara, duke bërë që edhe vrasja e tyre të quhet diçka mubah. Me fjalë të tjera, është dhënë leja dhe mundësia për t'u mbrojtur prej këtyre kafshëve, të cilat si pasojë e natyrës së tyre, sillen tejet mizorshëm.

Cilësi të zvetënimit në një besimtar

Kurani, në ajetet ku përmenden mohuesit, hipokritët dhe idhujtarët, më tepër se vetë njerëzit, përmend cilësitet e tyre, duke bërë që të dalin në pah tiparet e tyre më dalluese. Sepse ajo që është më e rëndësishme, për sa i përket kumtimit dhe mësimtit të të tjerëve, është që të merren në konsideratë veçoritë e tyre, madje edhe të shpëtohen prej cilësive të këqija, dhe jo vetë individët.

Veç kësaj, një stil i tillë është njëkohësisht një kujtesë dhe paralajmërim për zemrat besimtare. Sepse, me fjalët e Said Nursiut, ashtu siç jo çdo cilësi e mohuesit është prej mohuesi, ashtu edhe çdo cilësi e çdo besimtarit nuk mund të jetë fund e krye prej besimtarit.¹¹⁷ Ndodh që të shihni se si një besimtar ka mbartur një veçori zvetëni përgjatë gjithë jetës së tij. Andaj, ka shumë mësime që mund të nxirren prej ajeteve ku përshkruhen mohuesit, hipokritët apo idhujtarët.

Po, një njeri mund të jetë besimtar, dhe si çdo besimtar mund të falë namaz, të agjerojë, të japë zekatin dhe të shkojë në haxh. Mirëpo, nëse ai, ndodh që nganjëherë ta nxjerrë kokën prej kufijve të përcaktuar, mund të ndodhë, që qoftë edhe padashur, të përfshihet brenda rrethit të mohimit dhe hipokrizisë. Zoti na ruajtë, një njeri që kryen mëkate të mëdha si gjenjeshtra, përfolja apo shpifja, i ka kapërcyer pengesat, dhe duke lënë rrugën kryesore, është futur në rrugica, duke shkaktuar edhe disa probleme të ndryshme trafiku. Një njeri i tillë, sado të

¹¹⁴ Buhari, *iman*, 39; Muslim, *musakat*, 107.

¹¹⁵ Maide, 5/47.

¹¹⁶ Shih: Buhari, *bed-u'l-halk*, 16; Muslim, *haxh*, 67, 68, 69, 70.

¹¹⁷ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shenjat e mrekullisë*, fq. 166.

devotshëm ta tregojë veten në besim, kjo do të thotë se ai brenda vetes mbart një veçori të të zvetënuarit. Dhe për aq kohë sa jeton me një tipar të zvetënimit, nuk është e mundur që t'ia arrijë qëllimit në detyrat e mësimit dhe kumtimit. Sepse edhe ndihmesa e Allahut (xh.xh.) është sipas cilësive dhe mbartësve të tyre.

Të besosh, e mandej këtë besim ta kthesh në bindje, mandej në horizont të njohjes, e mandej njohjen në dashuri, e dashurinë në pasion dhe dëshirë për Allahun, dhe njëkohësisht ta pasurosh këtë besim me sa më tepër adhurime, të cilat të jenë të mbështjella me vetëdijen e ihsanit, janë të gjitha veçori që i përkasin një besimtari. Për aq kohë që një njeri mbart cilësi të këtilla, ai do të ketë mundësinë të arrijë qëllime në drejtim të përhapjes së emrit të Allahut. Edhe nëse nuk arrin, me lejen dhe ndihmesën e Allahut, ka për të marrë shpërblim prej Allahut njësoj sikur ta kishte arritur. Sepse ajo që është më e qenësishmja, është kryerja e detyrës. Për shembull, kanë ardhur profetë të atillë, që nuk kanë pasur as edhe një njeri përreth. Ndërsa për disa të tjerë, numri i ndjekësve nuk i ka kaluar katër-pesë vetë. Megjithatë, sikur edhe tërë njerëzimin ta mblidhni, sërisht nuk bëjnë një profet të vetëm. Me fjalë të tjera, sikur të nxirri një njeri të përbërë prej tërë veçorive më të përsosura, dhe të ndërttoni një statujë me to, sërisht ajo që do të keni ndërtuar nuk ka për të qenë kurrsesi një statujë profeti. Sepse ata janë të zgjedhur veçanërisht prej Allahut, janë të përzgjedhur dhe me ndërtim të veçantë. Megjithatë, disa njerëz kanë arritur vetëm deri te dy apo tre persona, e megjithatë asnjëherë nuk e kanë përbërë si problem këtë, e kësodore nuk janë larguar aspak as prej çështjes së tyre.

Ndoshta në këtë pikë, ndokujt mund t'i lindë dyshimi se cili të ketë qenë qëllimi i dërgimit të një profeti vetëm me dy-tre pasues. Fillimisht, lejomëni t'ju them, se një profet i tillë, ngase e ka kryer detyrën e tij në mënyrën më të përsosur, e ka merituar dhe arritur tashmë shpërblimin e përcaktuar të profetësë, bashkë me mirësitë e Tij të ndryshme. Nga ana tjetër, ai, bashkë me ata dy a tre ndjekës, është bërë si një pishtar reference për ata që kanë ardhur më pas. Kësodore, ia ka bërë punën disi më të lehtë, duke bërë që ata që kanë ardhur mandej t'i ndjekin këmba-këmbës. Dhe, edhe nëse janë bërë shkak për shpëtimin e një shoqërie, kjo do të thotë se qëllimi i dërgimit të tij si profet është kryer. Në fakt, i njëjtë shpërblim ekziston edhe për të tjerët që kanë ardhur para tyre. Për shembull, nëse nuk do të ishte Said Nursiu, që me ata njëqind, dyqind apo treqind njerëz, hapën një arenë të besimit, banorët e Anadollit nuk do t'ia kishin hapur krahët kaq shumë shërbimit ndaj Kur'anit dhe besimit, e nuk niseshin në të katër anët e botës, atje ku t'u ishte treguar. Andaj, le ta themi edhe njëherë, se e rëndësishme është që një njeri të ecë në drejtim të synimit me tiparet e tij prej besimtari, pa hyrë në kurrfarë mendimi përfundimet e punëve.

Udha pa rrugëdalje që shfaqet përpara të zvetënuarit

Ndërsa, për sa i përket njeriut të zvetëuar, ai, edhe sikur jeta të pritet me një rrith kaq të bukur, fillon të rendë pas disa pritmërish, duke mos i pëlqyer disa gjëra që bien ndesh me dëshirat dhe nocionin e tij të défrimit. Megjithëse nuk e thotë hapur, një njeri i tillë brenda vetes ka një sasi të pafund pritmërish për veten. Mirëpo, ç'e do që ndodh edhe që ndonjëherë të mos i vijnë ato që ai pret. E kësaj here, ngase nuk i vijnë, fillon të mërzitet edhe me të tjerët që ka përreth. Sikur i tërë populli të ishte përgjegjës për të njohur se ç'ka ai brenda vetes, andaj fillon të thotë me vete, "Si ka mundësi që nuk e kuptuan se ç'priste një gjeni i pashoq si unë?", e kështu fillon të largohet prej miqve të tij, me të cilët ndan të njëjtat mendime, me të cilët i janë futur të njëjtës shpresë, dhe duke gjetur turlifarë arsyesh fillon të bëjë disa gjëra kokë më vete. Ja, edhe ky është një tjetër lloj zvetënim. Patjetër që një largim i tillë nuk do të thotë largim prej fesë. Megjithatë një person i tillë, duke marrë parasysh vetëm dëshirat e tij, ngase nuk e ka ruajtur siç duhet pozicionin që i fali paracaktimi i Allahut, e ngaqë është larguar disi prej linjës së punëve të mira, hyn brenda asaj kategorisë me të cilën i Dërguari i Allahut kërcënët këta njerëz në një hadith. Siç e dini, Krenaria e Njerëzimit (alejhi elfu elfi salatin ue selam) thotë: "Ai e braktisi, po

*ashtu edhe Allahu (me një mënyrë që i ka hije veç Atij) u largua prej tij.*¹¹⁸ Ja, pikërisht me këto fjalë e vlerëson rëndësinë e kësaj çështjeje i Dërguari i Allahut (s.a.s.).

Po, të kesh shumë pritmëri, të mendosh se nuk ta dinë vlerën, të besosh se meriton pak më tepër shpërbirim dhe respekt se sa disa të tjerë, dhe duke mos u mjaftuar me ato që ke, e të hysh në gjithfarë kërkimesh të reja, do të thotë zvetënim. Një cilësi e tillë prej të zvetënuari, në më të shumtën e rasteve, e çon njeriu drejt një përfundimi të kundërt me atë çka ishte synuar. Ndërsa në ahiret, ndërsa i kërkohet llogari, i thuhet: “Pse u largove prej grupit dhe shkove në një terren ku mund të bëhesh ushqim për ujqërit?”

Dhe njeriu, me gjithëkëtë, nëse ndonjëri syresh tërheq edhe ndonjë tjetër e fillon të flasë mbarë e prapë për ndonjërin, duke shkaktuar ngatërresa dhe përçarje, atëherë kjo do të thotë se ai po hedh baltë mbi përpjekjet e shumta të aq njerëzve për punë të mira.

Dëshira për pozitë dhe porta të hapura për zvetënim

Ajo që është më e rrezikuara për t'u sprovuar në një situatë të tillë ngatërrrese është dëshira që njeriu ka për pozitë dhe titull. Mund të ndodhë, që ndonjëherë, si një rrezatim i kaderit të Allahut, mund të vijë një person që është njëzet vjeç më i vogël se ju e të zëré një pozicion tejet të rëndësishëm. Për shembull, jujeni një njeri tejet i respektuar në një shkollë. Mirëpo, kaderi i Allahut ju sjell dikë tjetër mbi krye. Ndoshta ajo që i takon këtij drejtuesi të bëjë, është të kërkojë edhe mendimin e atyre që janë më të mëdhenj nga mosha, më të respektuar e të nderuar në atë vend, të përfitojë prej mendimeve të tyre që kanë më tepër përvojë, duke bërë që edhe mbi ta të mos bjerë asnjë grimcë pluhuri. Mirëpo ajo që u takon atyre që janë poshtë, është që, çfarëdo moshe të kenë, ta dëgjojnë me kujdes personin që është prurë në krye të asaj detyre. Sepse çdo lloj sjelljeje e përkundërt përbën përcudnim. Madje edhe imagjinimi apo sjellja ndërmend e diçkaje të këtillë përbën zvetënim. Andaj një njeri i tillë duhet ta rehabilitojë vazhdimisht veten, duke moslejuar që zvetënimini të ekzistojë në imagjinatën e tij.

Meqë ra fjala, të gjithë mund ta kujtoni Usame ibni Zejdin (r.a.). Siç e dini të gjithë, Krenaria e Njerëzimit, (s.a.s.), pak përpara se të ecte në drejtim të horizontit të shpirtit, pati ngritur një ushtri kundër romakëve, dhe në krye të saj pati vendosur një djalë te të tetëmbëdhjetat që ta drejtonte. Pati zgjedhur Usamen si komandant të ushtrisë. Dhe imagjinoni, si ushtar brenda kësaj ushtrive gjendeshin edhe njerëz si Ebu Bekri apo Omeri (r.anhuma). Pasi ushtria ishte larguar deri në njëfarë vendi, diku pranë një vendqëndrimi, erdhi lajmi se kishte ndërruar jetë i Dërguari i Allahut. Me të marrë këtë lajm, Usame u kthye mbrapsht dhe e nguli flamurin mu përpara portës së të Dërguarit të Allahut dhe po priste. Profeti i njerëzimit kishte ndërruar jetë, dhe në çardakun e Beni Saidëve po bëhej një mbledhje, ku u zgjodh si kalif Ebu Bekri. Mirëpo, me t'u zgjedhur i pari i tyre, puna e tij e parë ishte vazhdimi i kësaj pune të nisur prej të Dërguarit të Allahut, duke e shoqëruar ushtrinë deri në të dalë të Medinës. Ndërkohë, Ebu Bekri, që e kishte Usamen zëre se djalë, madje nip, jo vetëm që e mori pranë Usamen, por edhe e kapi për krahu dhe e pyeti: “A më lejon ta mbaj me vete Omerin, që të më ndihmojë.”¹¹⁹ Çdo besimtar, pikërisht një të këtillë horizont mirësjelljeje duhet të kapë.

Po, një person, kushdo qoftë ai, nëse është vendosur në krye të një detyre, sjellja më prej besimtari e tij, - pa përfshirë rastet kur për shkak të mënyrës së kryerjes së detyrës mund të këshillojë a paralajmërojë, - është që të mos shkojë për të gjurmuar pas kësaj çështjeje, të mos kundërshtojë, e aq më keq, nuk duhet të dalë në anë të

¹¹⁸ Buhari, *ilim*, 8; *salat*, 84; Muslim, *selam*, 26.

¹¹⁹ Shih: et-Taberi, *Tarihu'l-umem ue'l-muluk* 2/246; Ibni Asakir, *Tarihu Dimashk*, 2/50; Ali el-Mutaki, *Kenzu'l-um'mal*, 10/258.

kundërt. Sepse në të kundërt dëmton bashkësinë shoqërore të myslimanëve. Si përfundim, i Dërguari i Allahut paqja qoftë mbi Të ka thënë kështu si për të përforcuar mendimin e Tij lidhur me këtë çështje: “*Njeriu që zgjidhet mbi ju, edhe sikur të jetë një skllav zezak me flokët kaçurrela si kokrrat e rrushit, ju prapë dëgjojeni dhe bindiuni atij!*”¹²⁰ Pasi aty gjendet shpëtimi, triumfi dhe shpresa. Sepse, nëse çdokush hyn në pritmëri sipas dëshirës së vet, mund të shkaktohen ngatërresa dhe rrëmujë. Andaj njeriu, që të mos lejojë përhapjen e ngatërrresave, duhet t’i hapë luftë dëshirës së tij të brendshme për post, duke ditur si të mjaftohet me atë detyrë që i është përcaktuar.

KOMENTIMI I SUNETIT SIPAS DËSHIRAVE DHE KUTURISJEVE PERSONALE

Pyetje: Disa njerëz, në çështjet që u pëlqejnë, thonë: “Po të ishte sot i Dërguari i Allahut (s.a.s.), edhe Ai kështu do të vepronte.” Ndërsa nganjëherë, në çështjet që nuk u pëlqejnë thonë: “Profeti im nuk thotë kështu!”, e sakaq e japid menjëherë gjykimin e tyre në lidhje me atë çështje. Si i vlerësoni ju këto komentime në emër të të Dërguarit të Allahut (s.a.s.)? Nëse mund të thuhen me të vërtetë këto fjalë, cilat janë disa prej veçorive që do të kërkojmë tek ai person që i thotë?

Përgjigje: Ju mund ta analizoni çështjen edhe duke i parë me vëmendje se në cilat rrethana dhe situata e thotë një njeri diçka të këtillë. Profeti ynë i Dashur (s.a.s.), përveçse ishte një profet/ i dërguar i Allahut dhe fjalës së Tij në tokë, ishte edhe një vendimmarrës për çështje të ndryshme, të cilat ne mund t’i shohim nëpërmjet sunetit të Tij veprimor, fjalëve të Tij dhe atyre gjërave që Ai i ka miratuar vazhdimisht. Andaj ne, duke iu afruar çështjes me syrin se, në kohë dhe vende të ndryshme, Atij i është dashur të marrë vendime në lidhje me probleme nga më të ndryshmet, nëse themi: “Po të ishte Profeti ynë në ditët e sotme, kështu do të vepronte edhe Ai.”, besoj se nuk është ndonjë qasje tejet problematike. Madje, për një fjalë të këtillë ju mund të

¹²⁰ Buhari, *ahkam*, 4; Muslim, *imaret*, 37.

gjeni edhe një kuptim të fortë mbështetës. Kjo duke e menduar se koha është komentuesja më e mirë. Ajo luan rolin e një akrepi përzgjedhës për komentimin dhe interpretimin e disa problemeve sipas kushteve dhe koniunkturës. Me fjalë të tjera, disa fusha brenda Kuranit dhe Sunetit u janë lënë në dorë si amanet njeriut, e komentimi a interpretimi i është lënë kohës, që shërben si gjykues në këto raste. Mirëpo sipas kohës dhe kushteve në të cilat ndodhen, njerëzit që do t'i komentojnë këto çështje, duhet të dinë mirë fillimisht se Kurani dhe Hadithi nuk janë nga ndonjë fjalë dosido, e këtë duhet ta mësojnë duke e studiuar me kujdes. Sepse për ato që thuhen në Kuran apo në Hadith as që mund të sillet nëpër mend e kundërtë. Edhe sikur bashkimi i tërë dijetarëve të një kohe të ketë bërë vaki, në një çështje të caktuar, prapë nuk pranohet një fjalë, e cila të jetë në kundërshtim me to. Edhe sikur disa të thonë se bashkimi i tyre nuk është kusht, Ai ka thënë: “*Umeti im nuk bashkohet në çudhëzim.*”¹²¹, “*Fuqia dhe ndihmesa e Allahut është me xhematin.*”¹²², dhe “*I kërkova Allahut që umeti im të mos bashkohej në shthurje, dhe Ai ma pranoi këtë lutje.*”¹²³, e këto janë nga një argument i mjafsheshëm. Përveç kësaj, pjesëmarrja e disa njerëzve me mendje, zemër, ndërgjegje dhe ndjenja të qashtra në një çështje pa ndonjë qëllim të keq e të ngjashme, është një argument logjik dhe i arsyeshëm për domosdoshmérinë e bashkimit në një mendje.

Kështu që, ashtu siç nuk mund të dilet kundër fjalës së Librit dhe Sunetit, ashtu edhe nuk mund të dilet kundër argumentit të bashkimit në një mendje, që na tregon neve se si duhet të kuptohen këto tekste, si mund të komentoohen e si mund të interpretohen. Të bësh sikur nuk di gjë për ekzistencën e këtyre burimeve e të flasësh mbarë e prapë si ta ka dëshira është gjë tjetër, e të jesh i lidhur fort pas burimeve të njëmendta, duke folur me gjithë njohurinë e plotë që nevojitet për të folur mbi një çështje, është diçka tjetër. Prandaj, si për problemet personale dhe ato familjare, por edhe në ato shoqërore, politike a ekonomike, duhet rendur fillimisht pranë Kuranit dhe Sunetit. Nëse nuk gjendet një zgjidhje as në to, duhet pasur kujdes që vendimi juaj të mos bjerë ndesh me ato që janë thënë deri më tanë mbi to prej disiplinave përkatëse.

Zemrat duhet të dridhen ndërsa marrin një vendim

Nga ana tjetër duhet ditur mirë se, problemet që shfaqen në anë të ndryshme të jetës, për t'u gjetur nga një zgjidhje sipas vendimmarrjeve dhe gjykimeve të mëhershme, përveçse duhet të jesh i specializuar në atë fushë, duhet të ekzistojë edhe shqetësimi se mos po them ndonjë fjalë që bie ndesh me fjalën apo dëshirën e Allahut, duhet që zemrat të kërcejnë përpjetë nga ky shqetësim, madje edhe të përpëliten në dridhje. Sepse, në të kundërt, patjetër që nuk mund të pranohet që një njeri që jeton i hallakatur, e rend menjëherë për nga ajo që të vjen më lehtë, që flet për gjërat përherë ashtu si t'i vijë, që jeton me mendimin të tregohem me gisht prej të tjerëve, e që rraket përherë që të gjejë mundësinë që të tjerët të flasin për të, të japë një mendim të tijin, e gjoja po tregon si argument mbështetës fjalën e të Dërguarit të Allahut (s.a.s.) duke thënë: “Nëse do të ishte Profeti ynë këtu, në këtë çështje do të vepronë kështu.”, ndërsa në çështjet që i vijnë të rënda: “Profeti ynë nuk vepronë kësisoj.”. Në fakt, këta njerëz, teksha thonë: “Po të ishte Profeti ynë në këtë kohë do të vepronë kësisoj.”, hasha ue kel'la, sikur kanë aty pranë një profet imagjinuar, që e bëjnë të flasë e të lëshojë leje e gjykime sipas dëshirave e kurorisjeve të tyre vetjake.

Mirëpo çështjet fetare që janë të lidhura me lumturinë e kësaj bote, por edhe asaj të përtejmes, nuk durojnë dot kurrfarë hallakatjeje. Të parët tanë kanë vepruar aq me kujdes për sa i përket gjykimit dhe vendimmarrjes, saqë kur ndodhë që t'u pyetej një çështje e caktuar, e mbaronin njëherë Kurinan nga fillimi gjer në fund për t'a

¹²¹ Ibni Maxhe, *fiten*, 8; Abd ibni Humejd, *el-Musned*, fq. 367.

¹²² Tirmidhi, *fiten*, 7; Ibni Hib'ban, *es-Sahih*, 10/438.

¹²³ Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 6/396; et-Taberani, *el-Mu'xhemu'l-kebir*, 2/280.

gjetur përgjigjen. Veç kësaj, njerëz të lartë si Imam Ebu Hanifja, vetëm e vetëm për të zgjidhur një problem të vetëm, janë mbledhur me ditë të tëra me nxënësit e tyre për të bërë diskutime dhe shqyrtime të përbashkëta. Diskutimin e tyre nuk mund ta ngatërroni aspak me debatet dhe përplasjet që bëhen sot nëpër televizione. Sepse diskutim nuk do të thotë që të thuash medoemos të kundërtën e asaj që thotë ai që ke përballë. Ajo do të thotë që të gjesh çdo gjë të dukshme, por edhe të fshehtë në lidhje me atë çështje. Me një fjalë, në një çështje të lidhur me fenë, ajo është më tepër diçka e ngjashme me “kjo çështje është në dukje më e lidhur me aksh fjalë, aksh ajet është më i përshtatshëm dhe i lidhur me të... etj.”, që do të thotë t'u gjesh edhe atyre një zgjidhje të ngjashme. Nganjëherë, pas ndonjë diskutimi të këtillë, nxënësit binin në një mendje me fjalën që kishte thënë Ebu Hanifja, duke thënë: “Po, kjo çështje është siç thua ti.”. Mirëpo, mendja e ndritur i merrte sërisht nëpër mend ato që ishin thënë, i shqyrtonë edhe njëherë, i përballte edhe njëherë me mendimet e veta, dhe kur dilte pranë nxënësve të tij ditën tjetër, u thoshte: “Ju u pajtuat dje me mendimin tim, por unë isha gabuar se nuk i kisha parë edhe këto argumente. Çështja qëndron ashtu siç mendonit ju.”. E thoshte, dhe jo vetëm që e thoshte, por edhe me një drejtësi për t'u pasur zili, hiqte dorë nga mendimi i tij për të pranuar mendimin e një a disa prej nxënësve të tij.

Si shembull tjetër ideal të kërkimit të së drejtës mund të japim edhe Ebu Hasen el Esh'ariun, një njeri që e njihte mjaft mirë Kur'anin dhe Sunetin, që kishte një aftësi të fortë të shprehuri, orator i zoti. Njëherë kishte kaluar me mutezilët. Por mesa duket, vetëm me një shenjë të dikujt ai ndërron qëndrim prej pikëvështrimit se “çdokush është krijues i veprimit të vet.” Deri atë ditë kishte qëndruar përherë në krye për sa i përket dijes. Aq sa fama i ishte përhapur tejendantë. I mbledh të gjithë njerëzit, dhe u thotë: “Gjithë sa ju kam thënë gjer më sot ka qenë e gabuar. Ja, kjo është e vërteta”, - dhe saora kthehet nga botëkuptimi i njerëzve të sunetit dhe xhematit.¹²⁴

Ata që i kanë hyjnizuar epshet e tyre

Fatkeqësish, sot ne shohim aq shumë qasje aspak serioze, saqë ngrihen edhe mohojnë edhe ekzistencën në Kur'an të çështjeve si mbulesa, e cila urdhërohet në disa sure të ndryshme¹²⁵, por që ka parë edhe trajtim prej sa e sa sahabësh, tabiinësh dhe dijetarësh deri në imtësitë më të thella. Edhe nëse ne nuk themi dot gjë prej kujdesit dhe mosdëshirës për konflikte, për këta mohues të atyre parimeve, për të cilat të parët tanë kanë qenë të gjithë të një mendjeje, gjykimi i atyre gjérave për të cilat ajetet flasin haptazi është i përcaktuar dhe i qartë.

Andaj nëse do të arrihet në ndofarë vendimi në lidhje me çështje personale, familjare, shoqërore, politike dhe administrative, fillimisht duhet njobur më së miri Kurani dhe Suneti i Fortë, e mandej të kalohen përpara syve edhe gjykimet dhe arritjet e kulluara të dijetarëve të ndryshëm prej të parëve tanë. Fillimisht duhen parë burimet kryesore, e mandej edhe të kërkohet ndonjë zgjidhje në lidhje me problemin, pasi të jenë parë mirë edhe kushtet në të cilat është thënë ky apo ai gjykim.

Për shembull, Kurani këshillon që të zgjidhet një gjykues për çiftet, të cilat janë ndarë, por që duan të ribashkohen. Dhe ndërsa e thotë këtë, përmend ajetin: “*Paqja është më e mbarë.*”¹²⁶, duke parashtuar kësoso një disiplinë të diskutimit të çështjeve. Edhe në suren Huxurat jepet këshilla e pajtimit të dy grupeve që janë në konflikt me njëri-tjetrin.¹²⁷ Andaj, duke e parë çështjen nëpërmjet teksteve të bekuara, mund të gjendet zgjidhje edhe për probleme ndërmjet shoqërish apo edhe ndërmjet shtetesh të ndryshme. Sepse nëse është arritur paqja

¹²⁴ Shih: el-Huseyn, *Imamu ehli'l-hak Ebu'l-Hasen el-Esh'ari*, fq. 35.

¹²⁵ Shih: Nur, 24/31, 60; Ahdhab, 33/59.

¹²⁶ Nisa, 4/28.

¹²⁷ Shih: Huxurat, 49/9.

në familje, e cila është edhe molekula më e vogël përbërëse e një shoqërie, edhe gjendja mes grupeve të ndryshme shoqërore, kulturave të ndryshme, rrymave a popujve, medoemos që ka për të qenë e mbarë. Aq sa e madhe të jetë çeshtja, aq më tepër rëndësi fiton edhe paqja. Sepse në rastet e prishjes së marrëdhënieve ndërmjet bashkëshortit dhe bashkëshortes, atëherë gruaja ka për të ikur në një anë, burri në një tjetër, e nëse kanë edhe fëmijë, ata kanë për të mbetur jetimë. Mirëpo kur përplasen dy shoqëri me njëra-tjetrën, nëse nuk gjendet zgjidhja, atëherë edhe dëmi do të jetë i dimensioneve të mëdha. Prandaj, zemrat besimtare të ditëve tona duhet të gjejnë rrugët e paqes për zgjidhjen e problemeve të ndryshme shoqërore, duke i vlerësuar siç duhet edhe kushtet në të cilat ndodhen. Të ngrenë ura dialogu, të formojnë platforma mirëkuptimi, madje nëse është e nevojshme, edhe të ngrenë grupe relatore për këto.

Ajo që doja të përmendja këtu është diçka që mund të shqyrtohet më së miri në disiplinën e kijasit, krahasimit në metodologjinë e fikut. Siç e dini, krahasimi i koncepteve quhet metoda e përdorur për të gjetur zgjidhje për një çeshtje a problem të caktuar, duke u nisur nga të ngashmet apo të njëjtat që kanë ndodhur më herët.¹²⁸ Kur kjo ndërmerret për një çeshtje që ka të bëjë me të drejtën dhe me fenë, edhe sikur të jetë gabim, prapë i përfton shpërblim njerëzve. Sepse nëse e rrok zgjidhjen ai që merr një vendim të caktuar, fiton dyfishin, ndoshta njëqind shpërblime vetëm sepse e goditi në shenjë çeshtjen. Ndërsa kur gabon merr vetëm shpërblimin e performancës dhe përpjekjes, që ka treguar. Ndërsa për ata që mundohen t'i zgjidhin çeshtjet vetëm sipas kënaqësive të tyre, Kurani shprehet: “*A nuk e pe atë njeri, që me gjithë dijen e falur prej Allahut e hyjnizoi epshin e tij, e prandaj Allahu e çudhëzoi atë.*”¹²⁹

Me pak fjalë, fjala për të gjitha problemet personale, familjare dhe shoqërore i takon Allahut dhe të Dërguarit të Tij. Detyra që u mbetet njerëzve atje ku gjendet fjala e tyre, është të heshtin. Kështu që çdokush që flet duke iu bindur dëshirave dhe epsheve të veta aty ku është edhe fjala e Allahut (xh.xh.) dhe të Dërguarit të Tij, ta dijë se ka hyjnizuar epshin e vet.

RRUGË QË TË ÇOJNË DREJT SË DREJTËS DHE PERIUDHA NË TË CILËN JETOJMË

Pyetje: Ndërsa po bëhen përpjekje për të hequr pengesat mes Allahut dhe njerëzve, duke i takuar me Të, cilat janë pikat që duhet të tregojmë kujdes për shpirtin e bashkëjetesës?

Përgjigje: Deri më sot janë përdorur disa rrugë dhe metoda të ndryshme për ta shpërfaqur shpirtin dhe thelbin e fesë islame. Për shembull, rruga e ndjekur tek tarikati Nakshibendi, përmblidhet me këto fjalë:

Thotë rruga e Nakshibendit, duhen braktisur katër gjëra: braktisja e botës, braktisja e ahiretit, braktisja e vetes, braktisja e braktisjeve.¹³⁰

Kuptimi i saj është ky: Në tarikatin Nakshibendi duhen braktisur katër gjëra. Dy të parat janë braktisja e botës dhe e ahiretit. Ashtu si njeriu duhet t'i shtyjë me të kundërtën e pëllëmbës bukuritë tërheqëse të kësaj bote,

¹²⁸ Shih: el-Xhurxhani, *et-Ta’rifat*, fq. 230.

¹²⁹ Xhathije, 45/23.

¹³⁰ Bediuzaman Said Nursi, *Letrat*, fq. 17. (Letra e Katërt)

madje këtë adhurim tijin të mos e lidhë as me mendimin "T'i bëj këto, që të shkoj në Xhenet. Sepse shkaku kryesor i adhurimit është diçka mes adhurimit dhe kënaqësisë së Allahut."¹³¹ Së këndejmi, robi i Allahut duhet t'i organizojë veprimet e tij brenda rrethit të urdhërave të Allahut dhe kënaqësisë së Tij, dhe duke e thurur kësodore dantellën e jetës duhet të nxjerrë një dizenjo të atillë që edhe engjëjt ta kenë zili.

Udhëtari i kësaj rruge, veç të tjerash, duhet të heqë dorë edhe nga egoja e vet, duke marrë qëndrim ndaj kërkeseve dhe dëshirave të tij të pareshtura, e kësisoj të veprojë me një mospritmëri të plotë ndaj gjithsecilit. Në fund të të gjithave, duhet të braktisë edhe idenë se i ka braktisur të gjitha këto. Me një fjalë, nuk duhet të bjerë pre e një mendimi të natyrës: "Unë braktisë këtë, braktisa atë.". Nëasnje mënyrë ai nuk duhet t'i hyjë rrugës së vetëpëlqimit apo vetëlavdërimit për sakrificat që mund të ketë bërë për hir të braktisjes. Nëse në mendje i vjen ndonjë lloj mendimi si "Unë jam heroi i tërë këtyre sakrificave", ai duhet të ngarendë menjëherë pas pendesës.

Veçoritë e epokës së egoizmit

Në ditët tona kur egoizmi ka përparuar së tepërm, dhe kur njerëzit bien e ngrihen nën ndikimin e përhershëm të egoizmit, e duke u nisur disi edhe prej përsiatjes se "mendimi i braktisjes" do të ishte diçka e pamundur, Said Nursiu, në Letrën e katërt shprehet disi ndryshe:

"Thotë rruga e dobësisë, këto katër gjëra nevojiten: varféri absolute, dobësi absolute, falënderim absolut, dëshirë absolute, o i nderuar"¹³², e me këto tregon se këto janë katër tiparet më të domosdoshme në këto ditë. Me një fjalë, njeriu duke kuptuar fillimisht se është i dobët deri në një nivel absolut, aq sa në mendje i përsillet vetëm fjalia "Unë nuk mund të bëj dot asgjë pa dashur Allahu që të bëhet." Njëkohësisht, duhet ta dijë veten aq të varfér, saqë gjithë pasurinë e tij duhet ta shohë brenda suazave të asaj që Ai i ka falur. Përveç kësaj, duke i mirëpërdorur të gjitha mirësitë dhe kushtet e falura prej Allahut, megjithë varférinë dhe dobësinë e vet, e duke falënderuar pareshtur për to, në çdo vepër e sjellje duhet të falënderojë Allahun, dhe me një pasion që nuk di të ngopur, nuk duhet ta mbajë vendi prej dëshirës për ta futur Allahun në zemrat e të gjithëve. Said Nursiu në shtojcën e fjalës së njëzetegjashtë¹³³, tregon dobësinë, varférinë, dhembshurinë dhe meditimini si katër kriteret kryesore, duke theksuar veçanërisht gjashtë thellësi të sistemit të parashtruar.

Sipas mendimit tim, Said Nursiu i ka gjetur këto mendime që bindin mendjen dhe ngopin zemrën e njeriut të periudhës në të cilën jetojmë, për të cilat është e një rëndësie të veçantë që t'i hulumtosh më në thellësi. Zaten me mijëra njerëz që kanë përfshuar diçka prej veprave të tij, ngase po e përçon emrin e Allahut ndër zemra përballë gjithë rrymave dhe erërave të forta të mohimit dhe mosbesimit, duke bërë që emri i të Dërguarit të Allahut të valëvitet ndër zemra, dhe që ua paraqet ahiretin dhe ringjalljen përpëra syve sikur të ishin duke e shijuar, ndjejnë njëfarë mirënjohjeje të thellë për të. Në fakt, ajo është veç shprehja e një ndjesie të falënderimit, e cila merr trajtë nëpërmjet fjalëve dhe fjalive. Sepse, në një hadith thuhet, se ai që nuk falënderon njeriun, as Zotin e tij nuk e falënderon.¹³⁴ Me një fjalë, te njeriu duhet të gjendet njëherë ndjenja dhe karakteri i mirënjohjes dhe falënderimit. Dhe një njeri që përballet me mirësinë e njohjes së Allahut, të Dërguarit të Tij dhe ringjalljes, është më se e natyrshme që të jetë i prirur kah drejtimi i sinqertë drejt Allahut. Mirëpo një drejtim i këtillë nuk duhet lidhur kurrsesi me mendimin e drejtimit kah vetja apo egos së bashkësisë, duke mos u bërë shkas për qasje tepruese. Sepse ata që kanë arritur besimin sajë Islamit, kanë mbërritur në bregun e shpëtimit

¹³¹ Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 164 (Shkrepëtima e Shtatëmbëdhjetë, Shënim i trembëdhjetë).

¹³² Bediuzaman Said Nursi, *Letrat*, fq. 17 (Letra e Katërt), fq. 414 (Letra e Njëzetetë, Traktati i pestë)

¹³³ Shih: Bediuzaman, *Fjalët*, fq. 518 (Fjala e Njëzetegjashtë, Shtojcë)

¹³⁴ Shih: Tirmidhi, *birr*, 35; Ebu Daud, *edem*, 11.

me lejen dhe ndihmesën e Allahut, e ndoshta edhe e kanë fituar kënaqësinë e Tij. Andaj, çeshtja, përpos falënderimit dhe mirënlohjes karshi Allahut, nuk duhet të kthehet kurrsesi në një reklamë a shkak për të bërë spektakël me të, e aq më keq, nuk duhet të përqendrohet në mendime egocentrike. Patjetër, sepse mjetet nuk duhet të ngatérrohen asnjëherë me qëllimet, dhe cilado qoftë rruga e arritjes, nuk duhet harruar se qëllimi kryesor është kënaqësia e Allahut.

Shpirtra që arrijnë ritakimin

Ata që braktisin shtëpinë dhe familjen, vendin e të afërmit, e derdhen rrugëve për të përhapur emrin e Allahut në të katër anët e rruzullit, gjenden sidoqoftë në rrugën e fitimit të kënaqësisë së Allahut. Si një shenjë treguese e përforcuese të mendimit të të qenit në rrugën e të Drejtës, dua t'ju them, se ndërsa ecni në drejtpeshim, ka me qindra e ndoshta me mijëra njerëz që e kanë parë të Dërguarin e Allahut (s.a.s.), qoftë në tëndërr, qoftë në një gjendje në ndërmjetme, madje edhe janë marrë disa sihariqe prej Tij. Për shembull, njëri tregon që iu shfaq Profeti i Njerëzimit ndërsa ishin ulur e po bisedonin një mbrëmje e po thoshim nga njëmijë salavate, duke u thënë: "Unë jam duke ju mbështetur në shërbimin tuaj!" Një tjetër mik na tregon se si në një gjendje të ndërmjetme, i shfaqet Krenaria e Njerëzimit. Kobrat ishin duke i sulmuar, dhe shokët e tyre nuk po i përballonin dot. Kur, për një çast u hap një derë dhe që andej ia behën disa njerëz të ndritur, në krye të të cilëve gjendej Profeti ynë me një shkop të gjatë në dorë. Pasi i dha një të goditur njërsë prej kobrave, u tha: "Mos u trembni, ne jemi duke ju mbështetur." Në fakt unë ndihem në siklet dhe turpërohem që ju tregoj gjëra kaq subjektive, mirëpo ngase nuk janë të lidhura drejtpërsëdrejti me mua, e shoh si të arsyeshme që t'i ndaj me ju ato. T'ju them të drejtën, duke u gjendur brenda një rrëthi që ka mbrojtje dhe mbështetje hyjnore, unë e kam parë veten time përherë kësosoj: "Nëse unë do ta kryeja detyrën që më është ngarkuar ashtu siç duhet, duke i vlerësuar sa më denjësish mundësitë që më ka falur Allahu, ky shërbim do të kishte përparuar më shpejt. Ndoshta njerëz më të sinqertë do të kishin arritur të sendërtolin punë më të rëndësishme." Veç kësaj, këto histori duhen pranuar si sheqerkat që u jepen fëmijëve të vegjël për t'i shtyrë dhe frymëzuar drejt diçkaje të mirë. Tevona, një hero besnik i të vërtetës nuk duhet të presë asnjëren syresh. Edhe unë që jam më mëkatari ndër ju, them: "O Zot! Mos më bëj mua që t'i shijoj që në këtë botë disa mirësi që do t'i merrja prej Teje n'atë anë! Mos na godit neve me shuplakën e ajetit *"I harxhuat të gjitha kënaqësitë që në jetën e botës."*¹³⁵ Megjithatë, disa njerëz, sidomos në periudha të vështira, i shikojnë këto çeshtje si tejet të rëndësishme përsa i përket përforcimit të fuqisë shpirtërore, dhe nëse ato vlerësohen me referencë profetike, nuk duhet të ketë ndonjë problem në rrëfimin e tyre.

Nga ana tjetër, duke pasur parasysh që ka aq shumë rrethe të caktuara që nuk e honepsin dot, e që rreken ta pengojnë hyrjen e Islamit ndër zemra, nëse këta emigrues horizontesh arrijnë njëfarë mirëpranimi në vendet ku shkojnë, kjo duhet parë si një ndihmesë dhe mbështetje e Allahut. Veç të tjerash, kjo e lidhur edhe me njerëzit, të cilët jetojnë pa u dalë kurrfarë ngatërrrese mes tyre, në një periudhë kur nuk gjenden edhe të gjitha mundësitë për të ngritur një seminar mbi bashkëjetesën e njerëzve me prejardhje nga kultura të ndryshme, janë treguese të një mbështetje hyjnore dhe profetike, e cila do të thotë njëkohësisht se shërbimet tonë janë brenda pranimit të Allahut. Sepse është tejet e vështirë që të flitet për një përhapje më të madhe në historinë e Islamit, që në kohën e sahabëve të të Dërguarit të Allahut (s.a.s.). Po, këta njerëz që i janë futur gjithë kësaj pune, duke u mbështetur te kriteret e varfërisë, dobësisë, falënderimit dhe meditimit, dhe duke u mbështetur njëkohësisht edhe në bindjen e bashkimit si kumtues të të vërtetës, është shkak për mbërritjen në portin e shpëtimit dhe frymëmarrjes së lirshme.

Me një fjalë, Allahu është një synim për të gjitha zemrat që besojnë, e rrugët dhe udhëtarët për atje janë sa frymëmarrjet e të gjitha gjallesave bashkë. Andaj, detyra jonë është të duartrokasim të gjithë ata që shërbejnë për të fituar kënaqësinë e Allahut, madje edhe të përgjërohem i në lutje që t'ia arrijnë të gjitha qëllimeve që kanë.

MUNDËSITË MATERIALE DHE KRITERI NË PLANIFIKIMIN E TË ARDHMES

Pyetje: Profeti ynë i nderuar ka këshilluar që në këtë botë të jetojmë si të huaj, ose si një kalimtar. Disa prej të parëve tanë madje, edhe mendimin se me çfarë do të ushqehesh ditën tjetër e kanë konsideruar si dëshira që nuk kanë të mbaruar. Mirëpo në kushtet e ditëve tonë, shihet si e domosdoshme që të mendosh për një shkollë sa më të mirë, për një profesion të caktuar dhe të bësh gjithfarë planesh për të ardhmen. Në këtë pikë, cili duhet të jetë kriteri në të menduarit për të ardhmen?

Përgjigje: Ashtu siç theksohet edhe më sipër, Profeti ynë fisnik shprehet kësijoj në një hadith të Tijin: "Në këtë botë ji si një i huaj, ose si një kalimtar."¹³⁶ Kalimtar mund të quhet ai që është larguar prej vendbanimit të tij për të emigruar drejt një vendi tjeter, që gjendet atje si mysafir përkohësisht, e për më tepër, që nuk lidhet shumë fort pas gjérave apo njerëzve që gjenden atje. Ndërsa nocioni "abiru sebil" që përdoret në hadith, do të thotë udhëtar. Ubur, që është një trajtë e foljes "abera - kaloj, e cila gjithashtu i përket paradigmës së emrit "abir", përdoret për të shenjuar "kalimin matanë". Në fakt, edhe njeriu bën një rrugëtim që nga mitra e nënës në fëmijëri, nga andej në rini, në pjekuri, e mandej në pleqëri, që andej në botën e varrit, në berzah, e së andejmi në sheshin e gjykimit. Ja, edhe Profeti ynë i nderuar (s.a.s.) na këshillon që ta pranojmë këtë botë si vendin e kalimit nga njëra anë në anën tjetër.

Në një tjetër hadith, Profeti ynë i nderuar jetonte mbi një hasër, e ngase hasra i kishte lënë disa shenja në trup, Omeri (r.a.) e pyet i ngashëryer në lot: "O i Dërguari i Allahut! Romakët jetojnë kështu, iranianët ashtu...", duke dashur t'i thotë që të mirakandet edhe ai prej disa mirësive të kësaj bote, mirëpo transmetohet se Profeti ynë i nderuar i gjegjet: "E ç'lidhje mund të kem unë me këtë botë! Gjendja ime e kësibotshme i ngjan atij udhëtarit që pasi qëndron përkohësisht nën hijen e një peme për t'u çlodhur, ngrihet e vazhdon rrugëtimin e tij."¹³⁷ Të gjithë e dimë, që po të donte Ai, të gjithë sahabët i mblidhnin të gjitha ç'kishin në shtëpi dhe ia çonin Atij. Mirëpo Krenaria e Njerëzimit, e konceptonte vetveten pikërisht si ai udhëtar që çlodhet përkohësisht nën hijen e një peme, e që më pas ngrihej për të vazhduar rrugëtimin e tij. Ai këtë quante si lidhje të vetën me botën, madje e jetonte jetën e vet derisa të ecte drejt horizontit të shpirtit pikërisht sipas këtij kriteri.

Pasuri të harxhuara në rrugën e Allahut

Mirëpo nëse do ta shihnim me një vështrim më të gjerë këtë çështje, duke e parë në dritën e urdhërimeve dhe ndalesave të fesë, nga këto fjalë të të Dërguarit të Allahut, kuptojmë se nuk është e nevojshme braktisja tërësore e kësaj bote, por vetëm se nuk është e lejueshme zhytja kokë e këmbë në kënaqësitë dhe défrimet që ajo të ofron. Për shembull, në një ajet të sures Enfal thuhet: "Nëse i besoni asaj që zbriti Allahu dhe Robi i Tij atë ditë kur u nda e drejta nga e shtrembëra (Bedri), ta dini se një e pesta e asaj që fitoni është e Allahut, Profetit dhe të afërmve të Tij, jetimëve, të skamurve dhe udhëtarëve. Allahu është i plotfuqishëm ndaj çdo gjëje."¹³⁸, siç duket një e pesta që i dedikohet Profetit të Allahut dhe personave të tjerë të përmendor në ajet tregon se ata janë të gjithë nën kujdesin e Allahut. Sikur i Dërguari i Allahut të kishte pranuar jo një të pestën e mallit, por sikur vetëm mbeturinat e tij të pranonte, mund të bënte një jetë më se të rehatshme, duke jetuar nëpër saraje. Mirëpo Ai pati zgjedhur që ta kalonte jetën në një dhomëz tejet të ngushtë. Asisoj që, siç na e transmeton edhe Aishja (r.a.), kur i Dërguari i Allahut donte të falte namaz gjatë natës, gjatë sexhdes, i largonte me dorë këmbët e Aishes fisnikë, duke arritur që ta bëjë sexhden vetëm pasi këmbët e saj të ishin mbledhur disi.¹³⁹ Me një fjalë, në atë dhomëz që rrinte Ai, - që ne iu bëfshim kurban asaj dhome – nuk gjente dot vend as për t'i bërë sexhde Allahut. Mirëpo me urdhrin e Allahut (xh.xh.), ndërsa shohim ndarjen e një pjese të mirë të pasurisë së përgjithshme për Të, e nga ana tjetër duke parë se fuqitë ishin më se të mjaftueshme për të mbajtur një ushtri, Ai i përdori të gjitha ato në rrugën e Allahut, duke zgjedhur një jetë të thjeshtë. Patjetër, Ai ishte shumë këmbëngulës dhe i vendosur në

¹³⁶ Buhari, *rikak*, 3; Tirmidhi, *zuhd*, 25.

¹³⁷ Tirmidhi, *zuhd*, 44; Ibni Maxhe, *zuhd*, 3; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 1/301, 391.

¹³⁸ Enfal, 8/41.

¹³⁹ Shih: Buhari, *salat*, 22, 104; *el-amelfi's-salat*, 10; Muslim, *salat*, 272.

çështjen e kënaqësive dhe dëfrimit, sepse vepronte me aq shumë masë dhe kritere, saqë e shprehte më së miri zgjedhjen e duhur të urdhëruar prej Allahut në trajtën: “*Ji i drejtë, ashtu siç tē është urdhëruar!*”¹⁴⁰

Trashëgimtarët e shpirtit të mospritmërisë

Padyshim që i Dërguari i Allahut ishte një njeri i bindjes dhe pasionit për sa i përket lidhjes, pozicionit, gjendjes dhe thellësisë së Tij në lidhje me Allahun. Po, Ai kishte një natyrë të atillë, që shprehej se kënaqësinë që ne ndjejmë ndaj të ngrënët apo ndaj të pirit, ai e ndjente duke i kryer adhurime Allahut. Andaj edhe kërkonte leje prej bashkëshorteve të Tij për të shprehur djegien e Tij për Zotin, e menjëherë rendte për ta afruar buzën në çezmën e adhurimit. Kësijoq që, do të ishte e padrejtë nëse e krahasojmë Atë edhe me sahabët e Vet, e jo më me ne. Askush nuk mund të krahasohet me Të. Madje, nëse nuk do të quhej teprim e paturpërsi, unë do të thosha, se edhe ta krahasoni me Xhebrailin (a.s.) do të ishte krejt e padrejtë. Kjo e thënë sepse Xhebraili nuk mbartte mbi vete ngarkesat e rënda të lidhura me truporen apo me egon. Kurse Profeti ynë (s.a.s.) ngase i kishte edhe këto ngarkesa njëkohësisht, kali i tij rendte vende para engjëjve. Pikërisht prej këtij shkaku, ashtu siç Ai u kthyembrapsht prej Miraxhit, Ai na këshillonte përherë neve me këshilla objektive për botëkuptimin tonë dhe mënyrën tonë të jetesës, aq sa zbriste deri në nivelin tonë të të kuptuarit.

Kur e shohim çështjen pikërisht prej këtyre kritereve, edhe pse askush nuk mund të krahasohet me Të, mund të themi se njerëzit duhet të jetojnë brenda një rrathi të atillë mospritmërie në jetët e tyre personale, pikërisht ashtu siç Ai na ka mësuar. Zaten të gjitha personalitetet e larta që kanë zgjedhur të ndjekin rrugën e Tij, kanë zgjedhur pikërisht mospritmërinë si kriter kryesor të të jetuarit. Madje, nëse do t'i hidhnit një sy mënyrës së të jetuarit të Said Nursiut, do të shihni se si e ka konsideruar mospritmërinë si një nga pikat më kyçe që duhen ndjekur në jetë. Ka pasur raste që ai ka kaluar ditë të tëra mbi një pemë, nganjëherë ka ndenjur vetëm në ndonjë shtëpi në majë të malit. Madje ka pasur edhe herë kur ka ndenjur ulur mbi një copë dërrasë aspak të përshtatshme; me pak fjalë, pati zgjedhur të jetonte një jetesë tejet të thjeshtë deri në fund të jetës së tij. Veç kësaj, jo vetëm ata njerëz që jetojnë fenë tuaj, por edhe anëtarë nga grupe të ndryshme fetare mund të keni parë që kanë jetuar një jetë pa pritmëri, e cila i ka bërë që t'i ndryshojnë rrjedhën të ardhmes së shoqërisë njerëzore.

Nga ky aspekt mund të themi se këto veçori që mund të konsiderohen edhe si vlera universale të njeriut, janë të njëjta te të gjithë njerëzit. Vetëm se me ndryshimin, që në zemrat besimtare, kjo çështje jo vetëm që është më e qëndrueshme, por edhe premton qëndrueshmëri. Pasi ata kanë marrë nga pas edhe mbështetjen hyjnore. Ndërsa te të tjerët, nganjëherë mund të bëhet fjalë për mospritmëri, sakrificë, pastërti shpirtërore, por këto nuk premtojnë kurrfarë vazhdueshmërie a qëndrueshmërie. Mirëpo edhe duhet ditur se Allahu ia bën të mundur gjithnjë njerëzve që mbartin me vete cilësinë e besimtarit që të jenë të suksesshëm në këtë botë dhe në rrugën që ecin. Sepse veprimet e Allahut janë të bazuara mbi veçoritë e njeriut. Prej këndej, një njeri edhe sikur të jetë një personalitet i lartë që fluturon në qiell, nëse është meskin dhe dembel, ose nëse është i atillë që ngarend për të mbledhur gjithë botën, duke qenë një njeri egoist që jeton vetëm për veten, nuk ka për të parë prej Allahut ndonjë trajtim të veçantë. Pasi ai është larguar prej të qenit njeri i vërtetë. Në fakt, nuk mund të pranohet që një besimtar të zhytet krejtësisht në këtë botë, të jetojë veç për truporen, apo të veprojë vetëm duke u bazuar në ndjenjat e tij kafshërore. Sepse është një e vërtetë e pamohueshme që një mënyrë e tillë të jetuari nuk është kurrsesi një rrugë profetike.

Mënyra e përjetësimit të mundësive të kufizuara

¹⁴⁰ Hud, 11/112.

Patjetër që kuptimi i këtyre fjalëve të thëna gjer këtu, nuk do të thonë që njeriu duhet të têrhiqet për të jetuar një jetë prej dervishi, duke i braktisur të gjitha ç'ka, për t'u têrhequr diku mënjanë. Sepse kjo është në kundërshti me të qenët një popull i fuqishëm. Rrjedhimisht, myslimanët duhet të arrijnë sa më shumë mundësi prej kësaj bote. Mirëpo ata, këto mirësi të kësaj bote duhet të dinë si t'i përdorin për hir të përjetësisë dhe pafundësisë. Së këndejmi, lejomëni të ndaj me ju një ndjenjë timen: Ndonjëherë më kalon në imaginatë sikur të më dilnin përpara disa trilionë para, e sikur të mund t'ua ndaj ato vëllezërve të mi në vende të ndryshme të botës, që ata të hapin shkolla apo vatrat kulture për të fituar zemrat e njerëzve.

Patjetër që kjo është një ëndërr, e ngase është e tillë, unë veç hedh një hap kot. Por lermëni t'jua shpreh: Nëse kjo nuk do të ishte një ëndërr e imja, por e juaja, e ju të ma kishit shprehur mua atë ëndërr, unë do t'ju thosha se edhe një ëndërrim i tillë ka për t'ju përfuar shpërblime adhurimi. Sepse është shumë e rëndësishme që t'i ndash me të tjerët frymëzimet e shpirtit tënd, të ndriçosh botët me pishtarët e mbajtura në duart e tua, apo të shpiresh emrin e të Dërguarit të Allahut në të katër anët e rrugës¹⁴¹ (shih: Muslim, fiten, 19), kudo ku lind e perëndon dielli, madje edhe të vuash vazhdimisht për hir të kësaj, duke i lidhur edhe ëndrrat fuqishëm pas një synimi të këtillë.

Mirëpo, nëse do të ktheheshim në çështjen tonë kryesore, le ta shprehim edhe njëherë, se nuk përbën kurrfarë problemi nëse përdoren mundësitë e zotëruara ashtu siç duhet. Veçse një pasion dhe dobësi për një pasuricenzëm, postcentrizëm, shtëpi-familjecenzëm apo egocenzëm, e rrugës njeriun drejt fatkeqësish jo vetëm të kësaj bote, por edhe të asobote. Njeriu duhet të jetë vetëm i drejtar kah e drejta, duke u lidhur me të gjitha gjërat e tjera vetëm për hir të Tij. Në fillim, në fund apo në mes të çdo gjëje, do kujtar pikërisht Ai, duke e lidhur çdo gjë po me Të. Sepse nëse veprohet vetëm për hir të trupit dhe egos, atëherë ne do të zgjedhem, pasi ajo do të ngelet veç brenda ngushtësisë së vet, duke bërë që edhe ato mundësi të falura, por edhe ne të shkojmë dëm. Njeriu që është krijuar sa për gjithë botët, madje me një potencial që ia kalon gjithë botëve, e që mund të arrijë zotërimë sa qelli e toka, nuk mund të lihet që të bëhet i burgosur brenda një ngushtësie të këtillë. Përkundrazi, ai duhet të rendë pas përjetësisë, duke kërkuar vazhdimisht vetëm se kënaqësinë e Tij. Aq sa edhe sikur triumfues i Stambollit të dëshirojë të jetë, nëse kjo nuk e çon tek Allahu, atëherë nuk duhet ta kërkojë. Sepse një ngjarje e tillë në vetvete nuk ka kurrfarë rëndësie. Me pak fjalë, ai triumf i Stambollit vetëm nëse tregohesh si shembull prej të Dërguarit të Allahut (s.a.s.), ruan nderin dhe parimet e Islamit, përpinqesh për të përhapur emrin e bukur të Muhamedit (s.a.s.) në mbarë botën, ka për të fituar vlerë.

Përcaktueshmëria e njitet

Në fakt, e njëjtë gjë shihet edhe në ditët e sotme me dëshirën dhe përpjekjet për të përfunduar disa shkolla. Me pak fjalë, njeriu do të bëjë disa gjëra për vendin dhe kombin e tij, mirëpo që të mund t'i bëjë, nëse është e domosdoshme që të kalojë më parë prej disa rrugësh të caktuara, patjetër që duhet të bëjë ç'është e nevojshme. Për shembull, nxënësi që do të shkojë për të studiuar në një shkollë të mirë, duhet të thotë: "Unë nëse nuk mbaroj dot këtë shkollë, atëherë nuk hyj dot në universitet. E duke mos hyrë dot në universitet, atëherë as nuk i shërbej dot vendit tim më së miri. Po nuk ia arrita kësaj, atëherë nuk kam ndonjë vlerë të veçantë, e duke mos pasur vlerë, atëherë unë nuk mund të bëj dot asgjë as për popullin tim, as për vendin tim, as për synimin tim e as për idealet e mia.", dhe kësodore ai do ta ketë lidhur qëllimin e tij pas një synimi tejet të madh.

Po, ne ngandonjëherë shprehemi edhe me shprehje të llojit: "Pse nuk i panë si duhej disa gjëra? Pse lanë mangësi në disa fusha? Pse veç hëngrën gola?", duke mos shpëtuar dot prej kritikës ndaj paraardhësve tanë.

¹⁴¹ Shih: Muslim, fiten, 19; Tirmidhi, fiten, 14; Ebu Daud, fiten, 1.

Kështu që, që të mos na kritikojnë ata që do të vijnë më vonë, duhet të përpinqemi me mish e me shpirt, që të mos lëmë as edhe një mangësi në këtë pikë, madje edhe të mbushim boshllëqet që mund të kenë lënë ata që kanë qenë përpara nesh. Që të mos kritikohemi rëndshëm prej fëmijëve apo nipërve tanë, është e domosdoshme që të ndiqen fill e për pe disa kritere. Para së gjithash është e domosdoshme që të keni një besim të mirë dhe të mos tregoni mangësi në adhurimet tuaja, e më në fund, edhe t'i lidhni të gjitha pas një nijeti të pastër dhe të madhërishëm. Nëse bëhet kjo, atëherë edhe studimi i fëmijës në një gjimnaz, edhe mbarimi i universitetit prej tij, madje edhe perfoma e treguar atje, ka për të kaluar si shpërblim për ju. Sepse edhe rrugët e përdorura pë realizimin e diçkaje marrin ngjyrën e nijetit dhe qëllimit të paracaktuar në lidhje me të. Kësodore, të gjitha çështjet do të jenë lidhur pas nijetit, madje edhe do të përcaktohen prej tij.

Me pak fjalë, besitmari asnijëherë nuk duhet të veprojë apo të bëjë punë vetëm për të fituar simpatinë dhe vlerësimet e të tjerëve, apo të veprojë vetëm për llogari të kësaj bote. Ai duhet të ngarendë pérherë për të çuar edhe në zemrat e të tjerëve ato vlera universale të cilat burojnë që prej thellësive të tij të shpirtit, madje duke u përpjekur që të jetë një mekanizëm kyç në ekilibrin e vlerave në rruzull. Për hir të këtij qëllimi, ai herë-herë përballet me vështirësi nga më të ndryshmet, përjeton dhimbje pas dhimbjeje, derisa bëhet dysh prej vuajtjes. Mirëpo ai e di më së miri, se një njeri që jeton brenda një rrethi të tillë qëllimi, të gjitha vuajtjet dhe dhimbjet që përjeton, kanë për t'i përfthuar një shpërblim të atillë që, nuk mund të arrihet as me rrugëtimin soditës të shpirtit.

QASHTËRSIA E MENDIMIT

Pyetje: A mund të na i shpjegoni pak konceptet e "qashtërsisë së mendjes" dhe "nderit të mendimit" që ju i përmendni dhe tërhiqni vëmendje vazhdimisht?

Përgjigje: Mendimi bashkë me veprimin janë dy dinamikat më të qenësishme që na tregojnë neve rrugën e ekzistencës së vërtetë, që na ndihmojmë të mund të qëndrojmë vetvetja edhe përballë stuhive më të fuqishme, por gjithashtu, edhe që na bën të mundur që ta ndryshojmë veten tonë për mirë. Një mendim i përbledhur, edhe nëse vjen më parë se veprimi, në kuptimin e saj të njëmendëtë mendimi përftohet brenda veprimit. Domethënë, sadoqë njeriu të thellohet mbi një çështje të caktuar, duke u rrekur që ta lexojë sa më pastër atë çështje, kuptimi i tërësishëm i saj, dhe vendosja mbi themele të shëndosha, fillon të sendërtohet vetëm pasi çështjet e planifikuara të jenë hedhur në jetë. Sepse realizimi i çështjeve të planifikuara, dhe njëkohësisht dalja përballë disa arritjeve të caktuara, ka për ta futur atë më tej, nëpër mendime akoma edhe më të thella, ndërsa mendimet e mëparshme, fillestare, do të jenë kthyer në të patundshme. Domethënë, qoftë në mënyrë të përbledhur, qoftë duke e hapur më tej çështjen e kuptimit të kësaj çështjeje, kriteri më i rëndësishëm i qëndrimit të lidhur pas qëllimit dhe mendimeve është qashtërsia e mendimit. Si rrjedhojë, ne duhet që ta

shohim qëndrimin besnik pas qashtërsisë së mendimit si një pjesë të pandashme të karakterit, dhe cilatdo qofshin kushtet, duhet ta ruajmë si sytë e ballit.

Mendimet e qëndrueshme përftojnë sjellje të qëndrueshme

Në këtë çështje, të tjerët mund të tregojnë gjithfarë sjelljesh karshi nesh. Mirëpo gabimi i botës nuk duhet të na shtyjë neve kurrsesi në gabim. Sepse ne, duke marrë parasysh vlerat tona thelbësore, duhet të qëndrojmë përherë të lidhur fort pas atyre mendimeve të para. Sepse nëse do t'i ndryshojmë mendimet dhe veprimet tona si pasojë e këtij apo atij shkaku, atëherë kjo kthehet në diçka të vazhdueshme, derisa në fund të jemi larguar prej rrugës së të vërtetës. Ndërsa ne, jo vetëm që nuk duhet të lejojmë të tjerët që të na shtyjnë drejt devijimit, por as që të na vonojnë nuk duhet t'i lejojmë, madje duhet të përpinqemi që të qëndrojmë sa më larg prej çdo lloj mendimi a ndikimi që mund të quhet si njëfarë provokacioni për ujëvarën tonë të mendimeve a botëvështrimit. Sepse synimi parësor i provokacioneve, është devijimi i njerëzve që gjenden në rrugën e së mirës prej synimeve të tyre imagjinare, duke u përpjekur që t'u japë një tjetër trajtë apo drejtim. Ndërsa me disa fjalë të tjera, qëllimi kryesor që fshihet pas provokacioneve, më tepër se sa arritja drejt një qëllimi, është pengesa e njerëzve që po shkojnë drejt qëllimit, në mënyrë që t'i drejtojë kah një tjetër drejtim.

Si rrjedhojë, njerëzit që përfaqësojnë mendimin e qëndrueshëm nuk duhet të ndryshojnë kurrsesi përballë shprehjeve a qëndrimeve të pabaza dhe të paqëndrueshme - patjetër që ka të drejtë e kundërshtimit, vërtetësimit a qartësimit përballë shpifjeve - duke qenë përherë në përpjekje të ndershmërisë dhe ruajtjes së pastërtisë. Patjetër që ne duhet të mendojmë vazhdimisht drejtë, që edhe sjelljet apo veprat që do të ngremë mbi to të jenë po të qëndrueshme. Sepse nëse merremi edhe ne pas çdo stuhie të këtillë, atëherë do të humbnin mjedisin në të cilin po ecim, biem nëpër rrugica qorre, derisa kthehem i në njerëz që kanë humbur rrugën.

Kush mendon bukur, merr kënaqësi prej jetës

Profeti ynë i dashur (s.a.s.) në një hadith shprehet se heshtja e besimtarit është meditim, ndërsa e folura urtësi.¹⁴² (shih: ed-Dejlemi, el-Musned, 1/421) Duke marrë parasysh këto fjalë, mund të themi se nëse njeriu mendon dhe ndërton në mendjen e tij veç gjëra të mira, atëherë kjo për të është një adhurim. Madje, edhe sikur të zhytet nëpër mendime, të cilat është i vetëdijshëm se nuk i realizon dot, megjithëse në njëfarë mënyre do të thotë humbje e kotë energjje, nëse njeriu gjendet përherë i zhytur në mendimin "po të kem mundësi që t'ia ndryshoj ftyrën dhe ngjyrën kësaj bote, për ta bërë më të bukur dhe më térheqëse", kam bindjen se edhe këto kalojnë si njëfarë adhurimi. Andaj, detyra e besimtarit është që ta lidhë veten pas këtyre mendimeve të bukura, duke e vazduar jetën pikërisht brenda një kornize të këtillë mendimesh. Edhe Said Nursiu në librin e tij "Letrat" shprehet: "Ai që sheh bukur, mendon bukur. Ai që mendon bukur, merr kënaqësi prej jetës."¹⁴³ Kësodore, që njeriu ta jetojë jetën brenda një kornize të këtillë, dhe që të jetojnë një jetë si brenda korridoreve të Xhenetit, është e lidhur me këtë të menduar bukur.

Veç kësaj, ngase te njeriu gjendet një aftësi për të menduar, nëse ai nuk e kanalizon këtë mundësi në rrugë të mira, atëherë po kjo aftësi mund ta térheqë atë drejt rrugësh të papëlqyeshme si egoizmi apo bohemizmi. Madje përpos mendimit, edhe imagjinimi apo ëndërrimi i papërdorur për mbarësi mund ta çojë njeriun përballë tërë këtyre gjërave aspak pozitive. Andaj besimtari duhet të ketë përherë të njëjtat mendime te të cilat beson, të lexojë përherë për to, pa lënë hapësira për asnjë tjetër lloj mendimi, dhe të dijë që të ushqehet përherë prej

¹⁴² Shih: ed-Dejlemi, *el-Musned*, 1/241.

¹⁴³ Bediuzaman, *Letrat*, fq. 532 (Farat e së vërtetës)

burimeve të tij parësore. Njëkohësisht ai duhet të dijë si ta vlerësojë vullnetin e tij, duke i parandaluar të gjitha ndjenjet dhe mendimet që vijnë pa marrë më parë leje prej mekanizmave të ndërgjegjes. E nëse ai ngelet pjesë e tërë këtyre erërave të këqija, atëherë, siç këshillohet në një hadith, ai duhet të dijë se si të largohet menjëherë së andejmi. Sepse një njeri që hap velat kah imaginime që mund të prekin qashtërsinë e mendimit, mbërrin në një pikë të atillë, që ngjan me atë që është larguar aq shumë nga bregu, sa nuk e gjen dot më rrugën e shpëtimit prej të këqijave. Nëse ai nuk di si t'i ndërpresë menjëherë ndjenjet eurrejtjes, mllefit, keqdashjes që fillojnë të çelin brenda tij, mund ta shtyjë derisa të marrë vendime apo të kryejë disa veprime të caktuara.

Nga njëra anë njeriu duhet të dijë si ta përdorë vullnetin e tij, e nga ana tjetër edhe duhet të kërkojë ndihmë prej Allahut (xh.xh.). Dhe nëse arrin ta bëjë diçka të këtillë, atëherë ai me ndihmesën e Allahut ka për ta jetuar jetën e tij nën ombrellën e një mbrojtjeje hyjnore. Mirëpo nuk duhet harruar, se edhe njerëzit më të qëndrueshmë mund të rrëzohen një ditë, prandaj edhe duhet ndenjur pérherë i përgatitur ndaj çdofarë rreziku. Ndërsa ajo që duhet të bëjmë nëse ngelemi përballë një rrezikshmërie të tillë, është ajo që bëri edhe i pari ynë, Ademi (a.s.): "O Zot, ne i bëmë keq vetes sonë, e nëse as Ti nuk tregohesh i mëshirshëm me ne, atëherë ne jemi krejtësisht të humbur."¹⁴⁴, dhe sakaq të drejtohem i veç kah Ai.

Epshe dhe çartisje të veshura si mendime

Një prej çështjeve që duhet treguar më shumë kujdes për hir të nderit të mendimit është edhe mundësia që epshet dhe çartisjet tona të mvishen prej një trajte mendimi. Në një gjendje të këtillë, kriteri që duhet ndjekur për të bërë dallimin se çfarë është çartisje, e çfarë është mendim i mirëfilltë, janë ligjet shoqërore. Për shembull, nëse dikush tregon një sjellje të caktuar, a reagim, karshi teje, dhe ti nevrikosesh prej kësaj, pikë së pari ti duhet të shohësh njëherë a është dëmtuar e vërteta prej gjithë kësaj. E nëse nuk bëhet fjalë për një rast të këtillë, atëherë kjo do të thotë se ti je nevrikosur për llogari të vetes sate, e cila do të thotë troç se reagimi ty të buron prej egos. Ndërsa kriteri i përcaktuar prej Kuranit për rastet kur ty të bëjnë diçka të keqe, është: "E mira nuk mund të bëhet një me të keqen. Atëherë ti përpíqu që ta mbrosh të drejtën në mënyrën më të mirë."¹⁴⁵ Kësodore, nëse dikush ju ka bërë një të keqe, veprimi i parë që duhet ndërmarrë karshi tij është thyerje e nervave dhe mërzitjes së tij me një buzëqeshje. Mirëpo nëse e keqja e tij përfshin jo vetëm atë, por një tërësi të tërë shoqërore, atëherë askush nuk ka të drejtë që të falë kënd. Sepse njeriu mund të tregohet mirëkuptues dhe falës vetëm për ato të drejta që i përkasin vetë atij. Edhe Allahu (xh.xh.) nuk ka caktuar ndonjë mëkëmbës që të ruajë të drejtë e Vet. Andaj, askush nuk mund të ngrihet e të japë vendime për të drejtë e Allahut. Në të kundërt, kjo ka për të qenë një mungesë respekti karshi të drejtës së Allahut (xh.xh.).

Nëse do të ktheheshim në çështjen tonë kryesore, mund të themi se është e vërtetë, që nganjëherë, epshet dhe çartisjet tona mund të hyjnë në trajta mendimesh, e duke u bërë edhe mjete të shtysave djallëzore, ato mund t'i japid mend njeriut, asisoj që ai mund t'i hyjë disa rrugëve të gabuara. Këtë mund ta shihni edhe në disa programe televizive ku disa njerëz kanë veç shpirtin e kundërshtimit. Ata sikur të jenë kyçur në kundërshtimin e gjithçkaje, ndërsa pala përballë të thotë ç'të dojë, të saktë a të gabuar, ata thonë veç të kundërtën. Ta zëmë se dikush do t'u thotë që "Me lejen e Allahut, unë do t'ju tregoju juve tanë rrugën që çon për në Xhenet.", e pas këtyre fjalëve përballë të hapen portat e Xhenetit, duke bërë që të shfaqen të gjitha bukuritë e atjeshme, atëherë ata do të ngrihen e do të thonë: "Jo, ne nuk duam të hyjmë në këtë Xhenet. Ne duhet të fitojmë edhe shumë gjëra të tjera këtu. Ti me këtë që po na thua kërkon të na shtysh drejt dembelizmit dhe përtacisë.". Domethënë

¹⁴⁴ A'ruf, 7/23.

¹⁴⁵ Fus'silet, 41/34.

ata u kthehen me demagogji edhe fjalëve apo mendimeve më të pranueshme prej të gjithëve. Ja, janë pikërisht këto fjalë të nxitura nga shejtani dhe që burojnë prej egos dhe epsheve të njeriut. Mirëpo njeriu, gabimisht pandeh se këto i ka menduar dhe thurur vetë.

Ndonjëherë, ndodh që të ketë edhe mes myslimanëve të atillë që bien në kurthin e djallit dhe egos që i urdhëron përditë pér të keqen. Për shembull, kur i kujton vdekjen një njeriu të këtillë, ai me dëshirën e të jetuarit në këtë botë, me pasionin pér fëmijët dhe familjen, dhe me kërkeshat pér të marrë kënaqësi prej kësaj jete, i vesh të gjitha këto me këllëfin e shërbimit, e duke rënë po prapë pre e shtysave të epshit dhe djallit thotë: "Mua më duhet të rri edhe shumë më shumë këtu, që t'ua tregoj të vërtetat edhe shumë njerëzve të tjerë." Mirëpo një besimtari të sinqertë, nga njëra anë duhet t'i djegin hundët prej pasionit që ndien karshi Zotit të tij, ndërsa nga ana tjetër, duhet të jetë i përmbrushur veç me dëshirën pér t'u takuar me Profetin tonë të dashur (s.a.s.), madje të vuajë prej kënaqësisë pér t'u ulur në një sofër me Ebu Bekrin, Omerin, Osmanin dhe Aliun (r. an huma), ndërsa nga ana tjetër të thotë: "O Zot, ngase nuk e di a e kam mbushur ose jo kohën, e nuk dua kurrsesi që të tregohem i paturp karshi teje duke u nxituar.", dhe saora të veprojë me masë. Në këtë pikë, gjykuesi më i mirë është ndërgjegjja. Kësodore, njeriu duhet t'i testojë njëherë fjalët që do të thotë nëpermjet kritereve të pashoqe të ndërgjegjjes. Nëse arrin ta bëjë diçka të tillë, atëherë ai do të jetë i mbrojtur prej ngatërrimit të egos me Zotin, apo egos dhe çartisjeve të panumërtë me mendjen dhe logjikën e shëndoshë.

AKREPI I SINQERITETIT DHE VETËDIJA E VETËGJYKIMIT

Pyetje: Cilat duhet të jenë çështjet pér të cilat duhet të tregojmë kujdes në mënyrë që akrepi të tregojë përherë horizontin e sinqeritetit?

Përgjigje: Pér të arritur kënaqësinë e Allahut (xh.xh.), është shumë e rëndësishme që çdokush ta thotë me sinqeritet atë që do të thotë e të veprojë sinqeritet në veprimet e veta. Sepse nëse veprimi është një trup, sinqeriteti është shpirti i tij. Nëse veprimi është njëri krah, krahu tjetër është sinqeriteti. As trupi nuk mund të jetojë pa shpirt, e as mund të veprojë vetëm me një krah. Një fjalë e thënë me sinqeritet, apo një veprë e bërë me sinqeritet, është aq shumë e vyer pér Allahun, saqë engjëjt fillojnë ta kthejnë emrin e tyre në një përmendje të përhershme. Të gjithë shpirtërorët fillojnë ta përmendin pareshtur. Po, shprehjet që dalin prej goje, sikur të ishin goditur me një heshtë emocionesh në pikën më të dobët të zemrës, shëtisin saora nga gjuhë në gjuhë, derisa arrijnë pranë të Shenjtit. Megjithatë, duhet ditur që, pér aq kohë sa këto fjalë të thëna me sinqeritet, ngelen ndër mendje, në fletoren e veprimeve të atij njeriu shkruhen veç mirësi të pareshtura, e kësisoj bën që edhe kjo fjalë të dalë ndër kopje të shumta nga secila gjuhë që e artikulon.

Veprime të goditura me mendimin e përhapjes

Megjithatë, njeriu si qenie brenda çdo pune përfshin edhe mendimet e veta, duke filluar që me zërin, fryshten, tonin e zërit, tërheqjen e hundës, mimika, etj. Fillon të rreket për të rrëfyer vetveten, dhe me orvatjen për të promovuar vetveten humb atëherë kur është duke u ngjitur drejt fitores, e si rrjedhojë humb edhe mundësinë e këtyre shpërblimeve.

Për shembull, sa e pashoqe është përsëritja e shprehjeve "Subhane rabbije'l adhim", "Subhane rabbije'l 'ala" dhe "Rabbena leke'l hamd" dhe sa një veprim për t'u vlerësuar. Mirëpo njeriu që i thotë këto, nëse nga një qoshe e mendjes i kalon ideja: "Unë po i them këto, që t'i dëgjojnë edhe të tjerët.", atëherë këtyre fjalëve të bukura u priten krahën, u thyhen gjymtirët, e duke kthyer në disa fjalë të pajeta, ai adhurim ngelet një trup i pashpirt, një emër pa cilësi. Po, nëse njeriu i thotë këto fjalë vullnetshëm, qoftë edhe me një përqind të idesë për t'u dëgjuar prej të tjerëve, po aq do ta ketë përzënë shpirtin e fjalëve.

Të gjitha veprimet e tjera adhurimore, si thirrja e ezanit apo kamitet, leximi i Kur'anit gjatë namazit, e shumë e shumë të tjera, mund t'i merrni në shqyrtim pikërisht prej kësaj site mendimi. Për shembull, zhystja e njeriut në atë rrjedhën e ëmbël dhe emocionuese të atij muzikaliteti të brendshëm të namazit është tjetër gjë, ashtu si edhe përthyerja e fytit për të shprehur vetveten në namaz është krejt tjetër gjë. Duhet ditur mirë, se njeriu ka për të pakësuar prej asaj që ka caktuar për Allahun në këto adhurime po aq sa të ketë shtuar për hir të vetvetes, dhe ai veprim sakaq, që në fakt duhet të kishte trajtën e zogut që fluturon përtëj, nuk do ta ketë mundësinë ta kryejë dot këtë sepse do t'i ketë krahët të thyer.

Prandaj, njeriu duhet të kyçet me mendime sinqeriteti në çdo veprim që kryen. Vetëm me mendimin për të mos u bërë një shembull i keq duke u mbyllur, ai duhet të shfaqet përherë i qëndrueshëm. Domethënë kur ta shikosh nga jashtë, ky njeri duhet të duket si një dhomëz e vogël dhe e ngushtë, mirëpo botën e brendshme duhet ta ketë më mahnitëse se Pallati perandorak i Dollmabahçes dhe më fisnike edhe se Saraji i Topkapësë.

Pasuria e Vetëllogarisë

Nga ana tjetër, njeriu duhet të dalë përballë pasqyrës, dhe kur të shohë vetveten, duhet të thotë: "O Zot, o Zot! Unë kur e shoh brendinë e vetes sime, e shoh atë të rënë më poshtë se edhe kafshët. Mirëpo shihe pak mirësinë e Allahut, që më lejon mua të vazhdoj të jetoj në trajtë njeriu.". Pikërisht, kaq të dobët e kaq poshtë duhet ta shohë njeriu vetveten. Përballë të gjitha shërbimeve që ai i ka si shkaqe në rrugën e së Drejtës, ai duhet të mbyllët në idenë: "Në fakt, po t'i përdorja deri më një të gjitha mundësitë që më ka falur Allahu, mund të flisja për të drejtën derisa vdekja të më vinte. Mirëpo, unë nuk i përdora dot në mënyrë të përsosur këto mundësi; i shpërdorova. Andaj, unë jam më burracaku përballë Islamit dhe Kur'anit. Si ndodhi që nuk u shndërrrova si Odesa, në gur, habitem!". Kësisoj duhet të përballet me egon e tij, deri në përlleshje madje.

Të parët e vetvetes kësimënyre prej njeriut, ka për të zgjuar dëshirën e tij për t'u ngritur më sipër. Sepse një njeri që është në kërkim të përsosjes, nëse do që të ngrihet më sipër prej aty ku gjendet, pikë së pari duhet të besojë më së miri se gjendet më poshtë se sa gjendja në të cilën duhet të ishte.

Sepse rrugëtimi drejt të Pafundmes është i pafundmë. Allahu me fjalën e Tij fisnike na e tregon rrugën drejt përsosmërisë me këto fjalë: "Ja, sot, jua përsosa fenë tuaj, e kësisoj edhe jua plotësova mirësinë Time mbi ju."¹⁴⁶ Andaj, edhe ne, duhet të jemi nga një udhëtar aq i pangopur i kësaj rruge, që edhe nëse një ditë do të pinim ujë

prej vetë enës së dashurisë dhe pasionit të dorës së Allahut (xh.xh.), të themi sërish, "A nuk ka më?", për një enë më shumë, e më shumë, e më shumë... Pikërisht, rrugëtimi drej plotësisë dhe përsosmërisë kalon përmes larjes së hesapeve me vetveten. Në të kundërt, ai që e sheh gjendjen në të cilën ndodhet si një pasqyrim të përsosmërisë, duke vepruar me një mendim, "Jo, nuk ka më tej!", pa u vetëgjykuar prej vetvetes, është i destinuar që të rrijë pérherë në vend-numéro. Dhe nuk mund të mendohet që ky njeri të shijojë ndonjëherë përsosmërinë.

Një dimension tjetër i vetëlligaridhënieve

Mospërballja me vetveten ka edhe një anë tjetër negative për njeriun. Ai që nuk përballet me vetveten, e që nuk e godet vetveten nga të gjitha anët, fillon kësaj here të merret me të tjerët. Sidomos nëse këtij egoizmi vetanak i shtohet edhe ndjesia e vetjakësimit, mundësia që njeriu të humbasë krejt rritet. Sepse, sipas qasjes së Said Nursiut, egoizmi kolektiv e përforcon egon vetanake.¹⁴⁷ Andaj edhe mund të thuhet, se egoizmi i bashkësisë është një bela vrasëse dhe shkatërruese e Allahut. Mënyra për t'u mbrojtur prej tërë këtyre rreziqeve, është pérballja e njeriut vazhdimisht me vetveten.

Për shembull, Allahu mund t'i falë dikujt mundësinë që të kryejë shërbime në disa vende të ndryshme. Asisoj, që ky njeri ka fituar kënaqësinë e të gjithëve në atë rrëthinë ku gjendet, pasi ka hapur një epokë të re për atë vend. Mirëpo mendimi i këtij njeriu duhet të jetë pérherë: "Ka mundësi, që meqë jam unë përgjegjësi i punëve të kryera këtu, në këtë vend duhet të ketë edhe shumë punë për të bërë. Sikur në vendin tim të gjendej dikush, njeri i zemrës dhe i mendjes njëkohazi, ku i dihet sa e si do të zbuluroheshin punët e mira që janë bërë këtu. Ah, sikur të mos më kishte ngelur mua e gjithë kjo!"

Mënyra e vetme për t'u ruajtur prej lojës si pasojë e fryrjes së të tjerëve është gjykimi i vetvetes. Domethënë, njeriu e kritikon vetveten disa herë gjatë ditës, dhe nëse arrin që në bazë të saj të rregullojë marrëdhënien e tij me Zotin e vet, çfarëdo që të thonë të tjerët për të, që edhe sikur ta ngrenë deri në qiell me lajka, ai të thotë: "Unë e njoh mirë veten time. Këtu mund të ketë gisht djalli.", atëherë ai do ta ketë ruajtur veten nga përthithja e vorbullës së mendjemadhësisë dhe krenarisë së shfrenuar.

Zoti na i mbushtë zemrat tona me këtë vetëdije të vetëgjykimit. Dhe na e bëftë të mundur që t'i kryejmë të gjitha detyrat që na i ka ngarkuar mbi supe si nga një mirësi e Tij! Amin!

¹⁴⁷ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 586 (Fjala e Tridhjetë, Qëllimi i parë)

AMBIENTE TË QETA DHE PROGRAME LEXIMI

Pyetje: Njeriu i ditëve të sotme, që mbytet brenda njëmijë e një zhurmërash e ngarendjesh gjithandej, ndjen shpesh nevojën për të gjetur një qoshe të qetë e të vëtmuar për të kaluar disa çaste të qeta. Edhe zemrat besimtare duan që t'i vlerësojnë siç duhet këto vende në të mirë të jetës së tyre shpirtërore. Në cilat çështje duhet treguar kujdes në mënyrë që nga këto programe, të organizuara pikërisht me këtë qëllim, të përfitohet në mënyrën më të përsosur?

Përgjigje: Gjithsecili prej nesh ka disa detyra shoqërore që duhet t'i realizojë. Zaten, një zemër që beson, nëse dëshiron që të jetë e vyer për shoqërinë, që t'i drejtojë bashkëbiseduesit e tij drejt horizontesh të caktuara, duke përçuar vlerat e veta në shpirrat e tyre, është i detyruar që të gjendet në mes të njerëzve. Po, një njeri që beson me të vërtetë në Zotin dhe në jetën e përtejme, duhet të gjendet përherë si një pikë referimi në mes të njerëzve, pikë e cila do t'u tregojë atyre të drejtën dhe të shtrembrën. Krenaria e Njerëzimit (s.a.s) na thotë se ndenja në mes të njerëzve, duke duruar edhe vuajtjet a torturat më të rënda, është më e mbarë se sa të tërhequrit diku mënjanë për adhurim.¹⁴⁸ Prandaj, tërheqja dhe adhurimi diku mënjanë, për ne, është një braktisje e shoqërisë dhe e punëve që duhen bërë në mesin e saj. Nga ky këndvështrim, një njeri që largohet kësijoj, qoftë edhe për përsosjen apo thellimin e ndjenjave të tij personale, kryen njëfarë mëkat. Sepse thelbësore në Islam është të qenët pranë Allahut (xh.xh.), por në mesin e njerëzve, duke rendur vetëm në ndihmë të njerëzimit.

Mirëpo, ç'e do se mund të ndodhë që edhe të mbetemi në disa pozita të vështira gjersa gjendemi në mesin e shoqërisë. Asisoj, që pa e ndjerë fare mund të ndodhë që t'i ndosim fundin e pantallonave nëpër baltë. Po, pa e kupuar fare, mund të ndodhë që në jetën tonë shoqërore të na vishen sytë, brenda veshëve të na rrjedhë ndotësia, derisa një gamë e tërë njollash të na turbullojnë botën e brendshme.

Njerëzit që përballen me të gjitha këto negativitete për hir të një synimi madhor, patjetër që kanë nevojë për t'u tërhequr diku mënjanë për t'u pastruar prej këtyre ndotësive, por edhe për t'u rikarikuar duke thithur pa reshtur prej një oksigjeni më se të pastër. Për mendimin tim, të gjitha diskutimet dhe leximet e bëra me një qëllim të këtillë, marrin vlerën e adhurimit.

Mirëpo, çështja ndaj së cilës duhet treguar kujdes këtu, është kjo: Ato vende të qeta, të cilat janë realizuar me një sërë mundimesh dhe harxhimesh, duhen vlerësuar në mënyrë maksimale, pa shpërdorimin as më të vogël; të përdoren për një lexim të disiplinuar, duke u gjallëruar edhe me përmendje të emrit të Allahut (xh.xh.). Po, brenda vetëdijes kolektive, duhen ngritur kore të atilla përmendjesh të Allahut (xh.xh.), me simfoni që do ta bënin edhe tokën të dridhej, aq sa edhe banorët e qiellit të duan të marrin pjesë bashkë me ta.

Klimë e përshtatshme për përshpirtshmëri

Mua më prekte shumë kur shihja shokët tanë, që në ato kampet e shkuara gjatë ditëve të verës, tërhiqeshin nëpër qoshe të ndryshme, sa majtas, sa djathtas, për të lexuar Kur'an ose lutje nga më të ndryshmet. Njëkohësisht, gjatë atyre ditëve, ata lexonin nga 200-300 faqe prej të vërtetave të besimit nëpër vepra të ndryshme, dhe pas leximit edhe diskutonin për çështje nga më të ndryshmet. Për më tepër, edhe kushtet ishin shumë të thjeshta nëpër ato kampe. Për shembull, njerëzit flinin mbi hasra të shtrira përdhe. Ushqimin e përgatisja dhe ua shërbeja unë. Një mik i veçantë që na pati vizituar atë vit, kur vuri re atmosferën shpirtërore

¹⁴⁸ Shih: Tirmidhi, *kiamet*, 56; Ibni Maxhe, *fiten*, 23.

në ato kushte modeste, pati thënë se: "Në tokë nuk ka vend tjetër që të jetë kaq i mbështjellë me përshpirtshmëri.", dhe kësodore erdhi sërisht vitin tjetër për të marrë pjesë.

Nga njëra anë duhet të përballemi me vetveten, të bëjmë një vetëgjykim, duke parë edhe njëherë më mirë mangësitë tonë në mendimin për shërbim; të bëjmë krahasimin mes vendit ku gjendemi dhe atij ku duhet të jemi, e nga ana tjetër të braktisim truporen, të largohemi prej kafshërores, të lëmë mënjanë mbeturinat njerëzore, për t'u hapur në një udhëtim nëpër boshtin e jetës së zemrës dhe të shpirtit drejt përshpirtshmërisë. Lermëni të ndaj me ju një mendim timin në lidhje me çështjen: Më vinte shpesh ndërmend që t'u thosha shokëve, që gjatë natës të falnin nga njëqind rekate namaz. Mirëpo edhe mendoja se kjo mund të ishte një kërkësë e papërballueshme për ta. Sepse kur sheh nëpër jetëshkrimet e njerëzve të lartë, sheh se ata, edhe kur kanë qenë të vegjël kanë pas falur nga njëqind rekate namaz gjatë një nate. Kështu që, ata që mund ta bëjnë diçka të këtillë nëpër këto programe, le të falin çdo natë nga njëqind rekate, ndërsa çastet më të magjishme dhe të trishtueshme të natës, le t'i kalojnë me përmendje të vazhdueshme të emrit të Allahut (xh.xh.).

Vepër fliuar ambientimit dhe lexime me diskutime

Nga ana tjetër, në mënyrë që të përfitohet sa më shumë prej programeve të çlodhjes, le të lexohen nga treqind faqe libër në ditë. Nëse realizohet ky program, atëherë një njeri që ka qëndruar për pesëmbëdhjetë ditë në këtë vend, do të ketë lexuar 4500 faqe libër. E nëse gjatë vitit realizohen dy të këtilla, çdokush do të ketë përfunduar një sërë veprash me vlerë të veçantë.

Përveç kësaj, edhe leximi me krahasime me vepër të tjera do të ishte gjithëpoaq i dobishëm, për t'u larguar disi edhe prej rutinës dhe monotonisë së përditshme. Veçse realizimi i këtyre planeve duhet bërë me pëlqimin e të gjithëve. Nga ky këndvështrim, derisa të largohemi prej mënyrave dhe veseve të vjetra, të gjithë duhet ta dinë se do ta kenë pak të vështirë për të sendërtuar një lexim me diskutime. Poaq nuk duhet harruar edhe se njerëzit mbajnë qëndrim ashtu siç shohin prej prijësve. Nëse njerëzit që gjenden në krye, duken të shqetësuar për t'i realizuar sa më mirë këto programe, duke u treguar edhe të përpiktë në zbatim, atëherë edhe ata që u vijnë nga pas do të mundohen që ta zbatojnë me përpikëri. Fatkeqësisht, këto vepër të bukura nuk u kuptuan mjafthueshëm, pasi neve na kaploj një mënyrë leximi sa për t'i lexuar, e ende nuk ishte zhvilluar një stil leximi i bazuar në metoda krahasuese dhe diskutimi. Andaj edhe mendoj, se tërë ato visare brilante, diamanti e smeraldi u bënë fli të monotonisë dhe ambientimit me gjendjen aktuale të kohës.

Fusha të ndihmesës dhe mbrojtjes hyjnore

Le t'ju them edhe një çështje të fundit: Arritura e një pastërtie dhe qashtërsie në këto vende të qeta, qofshin ato të përkohshme, në të ardhmen e jetës së shoqërisë kanë për t'u kthyer në fusha mbrojtëse për të. Sepse një e vërtetë e pashmangshme është fakti se shoqëria jonë, që prej kohës kur është nderuar me Islamin, nuk është ndotur asnjëherë kaq shumë. Rruga është e ndotur, pazari i ndotur, e po ashtu edhe avllia e faltoreve. Pikërisht, largimi prej një ndotjeje të këtillë drejt pastërtisë, për ta ndjerë edhe njëherë ajrin e pastërtisë, është shumë e rëndësishme që edhe më pas, njeriu ta vazhdojë jetën e tij po në këtë linjë.

Veç kësaj, përmendja e Allahut (xh.xh.) është një burim i magjishëm fuqie që do ta marrë njeriuun brenda një mbrojtjeje hyjnore. Siç përmendet edhe në ajetin "Përmendmëni Mua, që edhe Unë t'ju përmend ju."¹⁴⁹, nëse ne e përmendim Allahun me tërë lavdet e mundshme, kur të ngelemi përballë ndonjë problemi a vështirësie, atëherë edhe Ai do të na vijë saora në ndihmë. Ne mund ta kuptojmë edhe kështu këtë ajet. "Drejtomuni ju Mua, me atë

¹⁴⁹ Bakara, 2/152.

pafuqinë dhe dobësinë tuaj, që edhe Unë t'ju mbështes me forcën Time.". Në këtë fjalë-marrëveshje kuptohet pasqyrimi i një mirësie hyjnore karshi drejtimit kah Allahu. Domethënë, Allahu sikur na pranon neve pjesëmarrës në një marrëveshje me Të, duke na thënë "Ju bëjini këto, që edhe unë t'ju ndihmoj në punët tuaja."

Me pak fjalë, çdokush ka nevojë për një pastrim të organeve si syri, veshi apo gjuha, e kësodore edhe për një jetë të veçuar. Mirëpo, në këto veçime të përbashkëta, mendjet duhet të kyçen në lexime dhe përmendje të përshpirtshme; të mos flitet asnjë çështje vulgare përveç çështjeve të larta, pa u bërë pjesëmarrës nëpër biseda të pavlera.

ELOZHET DHE BESNIKËRIA

Pyetje: A mund të na ndriçoni se cilat janë ato çështje që duhen patur parasysh kur flasim për njerëz, për të cilët ndiejmë një dashuri dhe respekt të thellë, duke qenë se ata janë bërë shkas që ne të njihemi me të vërtetën?

Përgjigje: Zemrat që besojnë, ndërsa ngarendin për t'i zbrazur frymëzimet e tyre shpirtërore edhe në zemrat e të tjerëve, ndonjëherë mund të jenë të detyruar që të shpërfaqin disa prej bukurive që i përkasin rrëthit brenda të cilit ata gjenden. Megjithatë, duhet marrë parasysh edhe gjendja ndjenjësore e atyre njerëzve që gjenden diku në një pjesë të afërme a të largme të rrëthit. Të tjerët, edhe mund t'i shkruajnë apo t'i rrëfejnë këto bukuri sipas mënyrës së tyre. Vetëm se një zemër që beson, nuk mund t'i futet një trimërie egërshane, duke folur tërë pasion, me fjalë të hiperbolizuara, për një njeri që e respekton dhe e do së shumti. Lëre pastaj, që nëse këto fjalë që do të thuhen nuk janë të lidhura drejtpërsëdrejti me shpirtin e fesë, por çështje dytësore të lidhura me detajet, e për më tepër, nëse këto edhe bien në kundërshti me të vërtetën, atëherë duhet treguar një kujdes i veçantë që të mos i hyhet fare këtyre çështjeve.

Për shembull, dikush mund të jetë tejet i lidhur me Muhammed Bahaudin Nakshibendiun. Aq sa, edhe sikur njëmijë shpirtra të kishte, do t'i sakrifikonte për hir të tij. Mirëpo edhe rruga Nakshije ka brenda saj disa degë dhe mënyra të ndryshme si, Muxhedidije, Halidije, Kufrevije, Tagije, e brenda edhe këtyre mund të ketë ndonjë ndarje të mëtejshme. Në fakt, këtu ndarja nuk ka kuptimin e rivalitetit me të tjerët, por të të garuarit me vëllezërit e tu, me kuptimin "të mos mbetem pas vëllezërvë të mi". Me fjalë të tjera, ndasia do të thotë një lloj lëvizjeje dhe garimi me kuptimin: "Unë nuk mund të mbështetë, në kohën që vëllezërit e mi hyjnë në Xhenet. Le të hyj edhe unë bashkë me ta në Xhenet.". Mirëpo, edhe për këtë ndjenjë, nëse nuk ruhet njëfarë ekuilibri, apo kur keqpërdoret, atëherë mund të ketë edhe shkasje në rivalitet. Madje rivaliteti mund të arrijë në zili e në mos-honepsje. Ndërkohë që, kjo është shumë e rrezikshme për besimtarët. Kështu që, zemrat që besojnë, nuk duhet t'i lidhin çështjet e tyre me "-ista", duke ditur se si t'i kontrollojë ndjenjat e veta për të ruajtur bashkimin dhe mospërçarjen në mes të besimtarëve.

Më i larti vlerësim

Në fakt, ajo që është më e rëndësishmja, nuk është ngritja deri në qill e individëve, por besnikëria karshi synimit të lartë që ata janë orvatur për ta farëzuar. Sepse individët janë kalimtarë, ndërsa horizonti i përjetshëm. E ku ka vlerësim më të madh se besnikëria?! Siç shprehet edhe në një ajet, ajo rri diku më sipër edhe se vetë

pozita e dëshmorit apo njeriut të lartë.¹⁵⁰ Ebu Bekri (r.a.) është përnderuar me titullin Besniku më i madh. Kësodore, synimi parësor nuk është përdorimi i termave si "Mehdi" apo "Mesih" për disa njerëz, por të mund t'i ndjekësh ata me përpikëri në rrugën që ecin edhe ata.

Gjithashtu, një njeri që ndjen të jetë i lidhur pas dikujt deri në nivel pasioni, nëse kur ia përmend atë njeri, nuk fillon t'i djegin hundët, e nuk derdh disa pika lot; pasi fal njëqind rekate namaz në darkë nuk lutet "O Zot, ringjallmë me të!", dhe ç'është më e rëndësishmjë, nëse nuk i sakrifikon të gjitha ç'ka e ç'nuk ka, atëherë ky njeri nuk është plotësisht i singertë në ato që thotë. Patjetër, që ky kriter që ne përdorim, është një kriter që ne duhet ta kemi parasysh ndërsa bëjmë vetëgjykimin. Pasi, në të kundërt, ne nuk mund/duhet të gjykojmë askënd si të pasinqertë.

Mirëpo, duhet ditur edhe, se nëse ju ngriheni e i thurni ndokujt himne dhe elozhe, atëherë do të keni nxitur disa të tjerë, të cilët mund të ngrihen në pesëdhjetë fronte të ndryshme kundër tij. Madje, një fjalë, një sjellje a një reagim i tepruar i juaji nuk mjaftohet vetëm duke nxitur rrethet armike, por deri diku mund të nxisë edhe disa prej besimtarëve. Po, kur e zbresim dhe e ngushtojmë çështjen deri në nivel individual, atëherë do t'i keni nxitur edhe njerëzit që i shërbijnë fesë madhështore të Islamit të vihen në rend pas rivalitetit, e ku i dihet edhe pas mëkatit të smirës, të cilat mund t'i shpien ata kah shkatërrimi. Saora, le ta shprehim edhe njëherë se më e rëndësishmjë nuk është që t'i përmendni disa njerëz me këtë emër apo atë cilësor, por të qëndrosh besnik deri në fund në kauzën që ai përfaqëson.

Shprehje hiperbolizuese që dëmtojnë deri në tradhti

Sidoqoftë, që të gjitha bukuritë e arritura t'i përngjiten një individi të caktuar, duke hyrë edhe në përdorime frazash të hiperbolizuara për ta, është një padrejtësi e bërë haptazi. Sepse, edhe nëse ka një arritje a sukses të caktuar diku, ajo është mirësi e Allahut përfstuar prej shpirtit të bashkësisë dhe unititetit. Kështu që, t'a përngjisësh disa arritje vetëm disa njerëzve që duken prijës, është edhe një paturpësi që mund të shkojë deri në kufijtë e idhujtarisë karshi Allahut, por edhe një padrejtësi e bërë karshi atyre njerëzve që përpiken e derdhin mund në atë rrugë.

Ndërsa, përsa i përket të dukurës si prijës; fillimisht nuk duhet harruar se të gjithë ne jemi vëllezër me njëritjetrin. Si mirësi e Allahut disa mund të kenë hyrë më herët prej asaj porte. Domethënë, Allahu (xh.xh.) ka dashur, që si plan i paracaktimit, ai të vijë më parë se të tjerët. Nuk është në dorën e askujt, nëse lind në një datë të caktuar, kështu që edhe hyrja më parë në këtë rrjedhë nuk mund të përdoret si një etalon përcaktimi absolut. Patjetër, që ne ndjejmë respekt për më të mëdhenjtë se ne, duke u bazuar parësisht në hadithin e Profetit tonë të dashur (s.a.s.): "Ai që nuk tregohet i dhembshur me më të vegjlit, dhe që nuk tregon respekt për më të mëdhenjtë, nuk është prej nesh."¹⁵¹ Mirëpo, kjo nuk do të thotë kurrsesi t'i ngremë ata deri në qill me fraza të stërmadhuara. Për shembull, ata që janë njohur me të vërtetën përmes disa njerëzve të caktuar, mund ta shohin si një majë Hulusi Efendiun apo Tahiri Mutllunë (Vendi i tyre qoftë Xheneti!). Mirëpo, nëse ata zgjedhin rrugën e himnizimit heroik gjithandej, atëherë do të kenë tradhtuar krejt horizontin e tyre.

Edhe sot, mund të ketë gjithandej miq tanët, të cilët kanë arritur shumë suksese në fusha të caktuara. Mirëpo, nëse disa, qoftë edhe me disa ndjenja të sinqerta, t'u vërë atyre nishane a dekorata për këto që kanë bërë, atëherë kjo konsiderohet një tradhti për Lëvizjen e Vullnetarëve. Sepse kjo do të thotë që të ngremë menjëherë disa fronte kundërshtuese. Ata njerëz që nuk janë në dijeni të kritereve tuaja mund të gjenden në

¹⁵⁰ Shih: Nisa, 4/69.

¹⁵¹ Tirmidhi, *birr*, 15; Ebu Daud, *edeb*, 58; Ahmed bin Hanbel, *el-Musned*, 2/185, 222, 4/358.

pohime të pamata, e ju nuk mund të ngriheni që t'u vini zinxhirin gojëve të tyre! Mirëpo ju, me vullnetet tuaja, mund t'i ruani gjuhët tuaja prej hiperbolave dhe himneve heroike. Për mua, kjo çështje është shumë e rëndësishme pér të ardhmen e Lëvizjes së Vullnetarëve. Kësosoj, unë mendoj se duhet qëndruar vazhdimisht mbi të. Ju, po të doni, mund ta shihni edhe si një "domosdoshmëri të shërbimit".

Nënshkrimi "hiç brenda hiçit"

Nga ana tjetër, kur të mblidheni në një vend të caktuar pér të folur me njerëz të shërbimit, është shumë e rëndësishme që ta filloni fjalën me emrin dhe veçoritë e virtytshme të disa njerëzve që ata respektojnë. Sepse, nëse ju tregoni respekt, atëherë shihni po respekt prej të tjerëve. Mirëpo, nëse ju mbylleni brenda një mendimi të vetëm, e jetoni vetëm me dashurinë pér çështjen tuaj, atëherë do ta keni zgjeruar distancën mes jush dhe bashkëbiseduesit, duke bërë që ata të reagojnë negativisht ndaj çështjes suaj. Kurse ata që jetojnë me dashurinë e çështjes së tyre, që janë të lidhur pas saj me një dashuri dhe pasion të pashoq, e që do që të ngjallë respekt pér të edhe te njerëzit që nuk gjenden brenda rrethit të tij, është i detyruar që ta llogarisë mirë nëse do ta bëjë këtë duke ngritur sipër disa prej njerëzve brenda rrethit të tij, apo duke i pranuar të tjerët e duke treguar respekt pér ta.

Me pak fjalë, megjithëse gjendemi nëpër kalvare të ndryshme, të gjithë ne kemi vënë dorën pér të ngritur sipër një visar të çmuar të përbashkët. Të thuash: "Filani po mban anën më të rëndë të tij, apo fisteku më të lehtën," nuk është gjë e drejtë, ngase mund të ngjallë ndjesi rivaliteti dhe ambicie të tepruar. Zaten, nëse e vërteta është e këtillë, atëherë atij njeriu do t'i jepet një shpërblim më i madh. Sepse, ne, duke i ngritur në qill disa njerëz brenda nesh, jo vetëm që do të kemi kryer njëfarë idhujtarie karshi Allahut, duke ua atribuuar atyre disa veçori të Tij, por edhe do t'i kemi vënë shkelmin shpirtit të bashkësisë dhe unitetit. Kur duhet, që njerëzit që ia kanë dedikuar jetën unitetit dhe shpirtit të bashkësisë, duke i hapur luftë çdo lloj grime shfaqjeje të idhujtarisë. Sepse është Allahu (xh.xh.) ai që i jep jetë gjithçkaje. Ai, në Kuranin Famëlartë, shprehet se edhe punët e mira që bëjmë ne, i ka krijuar po Ai.¹⁵² (Safat, 37/96). Kështu që duke u nisur prej mendimit "Punët e mia i kam bërë unë.", duhet të dimë, se shprehja "e bëra unë!" është një bela që e kemi marrë prej filozofisë greke. Por ne duhet të ndahemi prej çdo lloj mendimi të tillë, duke u lidhur fort pas idesë së njësisë.

Rregullimi i shikimit karshi egos së vet, prej njeriut, është një kriter shumë i rëndësishëm në arritjen e njëshmërisë. E prej kësaj pike, duhet të ndjekim me kujdes mësimin që na jep ai njeri, që duke u nisur prej mendimit "O ti, egoja ime e dyfyrë! Mos u gëzo, se i shërbeve fesë sate! 'Padyshim, që Allahu e ngre këtë fe edhe me një njeri mëkatar.'¹⁵³, e ti ngase nuk je i kulluar, duhet ta dish veten pikërisht atë mëkatar."¹⁵⁴, e kësodore, jo meritues, por ti, je diçka tërësisht kalimtare.¹⁵⁵ Dhe me këtë pranim kalimtarësie, ndoshta u jep nga një mësim edhe të tjerëve.¹⁵⁶ Nëse ai, pér veten e vet, hedh nënshkrimin e hiçit, neve na mbetet që të hedhim nënshkrimit e "hiç e kaluar hiçit".

¹⁵² Shih: Safat, 37/96.

¹⁵³ Buhari, *xihad*, 182; Muslim, *iman*, 178.

¹⁵⁴ Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 515 (Fjala e Njëzetegjashtë, Përmbyllje)

¹⁵⁵ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 244 (Fjala e Tetëmbëdhjetë).

¹⁵⁶ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 235 (Fjala e Shtatëmbëdhjetë, Mekami i dytë).

PROBLEME TË ZGJIDHURA QË NË VETE DHE REHABILITIMI I SHOQËRISË

Pyetje: Thuhet se "njerëzit që nuk kanë zgjidhur njëherë problemet me vetveten e tyre nuk mund të zgjidhin probleme të shoqërisë". A mund të na i shpjegoni, çfarë lidhjeje mund të ketë mes rehabilitimit të gjithsecilit dhe rehabilitimit të shoqërisë?

Përgjigje: Për nga kuptimi i fjalorit, *nefs* - thelbi i diçkaje, materia, vetvetja e saj. Ndërsa sipas terminologjisë, ajo është thelbi dhe qendra e ndjenjave si mërzia, urrejtja, mllesi etj., me një fjalë elementeve të papëlqyeshme të vendosura në strukturën e njeriut sipas një arsyjeje dhe urtësie të caktuar; e hapur ndaj dyshimeve të hedhura prej djallit, ose me të tjera fjalë emri i mekanizmit që luan rolin e centralit për të. Mirëpo duhet ditur, se ky mekanizëm është i hapur edhe ndaj përmirësimit dhe përsosjes. Madje ai është një shkak i rëndësishëm për t'u ngritur kah botët shpirtërore. Mirëpo që ai ta kryejë këtë detyrë pozitive, duhet, që ashtu siç i vendosim frerë një kali të egër, të edukohet më së miri me anë të disiplinave qiellore. Sepse, në të kundërt, nëse do të lihet i lirë të bëjë ç'të dojë, ai do të rendë vazhdimisht pas epsheve dhe défrimit, duke u kthyer në rob i dëshirave trupore dhe kafshërore. Kësodore, ai do të rendë veç atje ku janë veprimet e papëlqyeshme dhe si përfundim, është i destinuar që të qorollepset te poshtë diku në ndonjë greminë të stërmadhe.

Fëmijë i paprerë prej qumështit

Imam Busejriu e metaforizon mjaft bukur gjendjen e *nefsit* të paedukuar:

"*Nefsi* është porsi fëmija që qumësht pi. Nëse (koha i ka ardhur e ti nuk e pret prej qumështit) ti e lë atë në kokë të vet, i shtohet më tepër dëshira që qumësht të pijë. Por nëse i tregon vullnetin për ta prerë prej tij, sakaq ai vetë do të pritet." Po, nëse *nefsi* do të pritet prej qumështit duke përdorur argumente bindëse që në kohën dhe stinën e duhur, atëherë edhe dëshirave të tij të pareshtura do t'i jetë vendosur njëfarë freri. Mirëpo, - *Zot na ruaj!*- nëse *nefsi* rri i hapur ndaj bohemizmit, nën ndikimin e ndjenjave dhe mendimeve më negative, atëherë ai vjen në një gjendje që nuk dëgjon më asnjë fjalë. Sa vjen e i tregon njeriut më shumë kapriço, dëshira, kërkesa apo défrime të çfarëdollojshme. E sakaq kjo shkakton që mes njeriut dhe të vërtetës të dalin disa perde dhe pengesa, derisa e bën që të përjetojë një si farë eklipsimi. Nga ky këndvështrim, nuk mund të pritet që robi i egos së vet, që ka si barrë të gjitha problemet e saj, të bëhet shembull për të tjerët apo që t'i drejtojë ata kah e vërteta. Andaj, detyra parësore e njeriut është që të zgjidhë fillimisht problemet brenda vetes. Rruga që duhet

ndjekur pér ta bérë këtë éshtë përdorimi i vullnetit dhe t'i thotë "ndal" dëshirave dhe défrimeve të pareshtura, duke i dhënë mundësitë e vetme që të mësohet vetëm me ato çfarë mund të përfshihen brenda kufijve të së lejuarës. Kësodore ai do të mund të shpëtojë prej gradës "*emmare*", që urdhëron pér të keqen, pér t'u kthyer në gradën që fillon ta gjykojë dhe kritikojë vetveten që të mos hedhë hap në të palejuarën, madje parë nga një këndvështrim në lidhje edhe me lidhjen e tij me Zotin, mund të jetë ngritur edhe në horizontin e "*mutmeines*", ndërgjegjësimit të plotë. Sepse, mbi të gjitha, ashtu siç njeriu kërkon mbrojtje prej Allahut nga shumë gjëra të dëmshme, poedhe prej *nefsit*, pra, që qenka në pozicionin e centralit të djallit të njeriu, po njësoj duhet të kërkojë mbrojtje. Sepse, ashtu siç djalli nuk do të heqë dorë kurrë prej fabrikimit të problemeve, edhe njeriu nuk do të shpëtojë dot prej mbartjes së problemeve të egos së tij.

Më e madhja përpjekje

Në thelb, ndërsa i Dërguari i Allahut paqja qoftë mbi Të kthehej prej një lufte, pati thënë: "*Tani po kthehem nga lufta e vogël drejt luftë së madhe.*"¹⁵⁷ (Bejheki, *Zuhd*, 1/165) E së këndejmi ne mund ta kuptojmë më mirë se përpjekja e njeriut me veten e tij éshtë përpjekja më e madhe, éshtë mjaft kuptimplotë dhe e rëndësishme pér nga mënyra se si e térheq vëmendjen drejt saj. Gjithashtu éshtë tejet térheqës edhe të thënët e këtyre fjalëve në një çast kritik të kthimit prej lufte, duke dhënë kështu mundësinë pér një krahasim mes përballjes me egon dhe asaj me armikun në luftë.

Përveç kësaj, éshtë shumë térheqës fakti që kjo fjalë thuhet në disa çaste kur po pérjetohet më së miri atmosfera e triumfit të një beteje. Sepse, ndodh që ndonjëherë të thuhet ndonjë fjalë tejet e rëndësishme, mirëpo nuk merret parasysh fare gjendja shpirtërore e të tjerëve që gjenden aty. E kësodore, ajo fjalë e thënë nuk jep atë ndikim që duhet në zemrat e bashkëbiseduesve. Nga ky pikëvështrim, thënia e një fjale të tillë, të bekuar, në ato çaste, éshtë shumë e rëndësishme që t'i shpëtojë myslimanët prej dehjes së triumfit. Me këto fjalë, Ai do të parandalonte të gjitha mendimet e papëlqyeshme që mund të vinin në mendjet e myslimanëve që po ktheheshin pér në Medinë.

Në të vërtetë, ne vetëm mirëpandehim pér sahabët fisnikë, siç e kemi të urdhëruar edhe në ajetin kuranor "*O Zot, mos na bëj neve të kemi as edhe një gjykim apo dyshim pér vëllezërit që besuan përpara nesh.*"¹⁵⁸ Mirëpo Krenaria e Njerëzimit (s.a.s.) ngase ishte i ngarkuar me detyrën e edukimit dhe pastrimit të tyre, i kishte marrë parasysh shpirtërat e tyre njerëzore, kështu që mund të ketë dashur që t'u paraprijë disa mendimeve të papëlqyera. Derisa, në fund, ndërsa po shkonin pér në Hunejn, në mendjen e disave mund t'u ketë ardhur: "*Tashmë askush nuk mund t'i dalë përballë kësaj ushtrie.*", dhe parë pér nga përmusat e kësaj lufte, edhe aty janë pérjetuar humbje të mëdha, e prapëseprapë, me përpjekjet madhështore të të Dërguarit të Allahut (s.a.s.), edhe ajo pak fatkeqësi éshtë kthyer në fatlumësi.

Nëse do të shohim lidhjen e kësaj me çështjen tonë, do të shohim, se me të vërtetë që njerëzit janë përpjekur ethshëm në rrugën e së drejtës, kanë pérjetuar vështirësi nga më të ndryshmet, derisa mund të kenë sakrifikuar edhe tërë pasurinë apo familjen e tyre. Në përfundim të të gjitha këtyre, edhe Allahu mund t'u ketë falur atyre triumfe materiale dhe shpirtërore. Dhe pikërisht në një çast të këtillë, kur po kthehen nga lufta si fitimtarë, pengimi i disa mendimeve jo të hijshme që në fillim, do të ishte shumë e rëndësishme. Me fjalët e Said Nursiut, "*Mos u kreno se i shërbeve fesë sate. Ngase nuk je i kulluar, ti veten, duhet ta dish pér atë mëkatarin e*

¹⁵⁷ El-Bejheki, *ez-Zuhd*, 1/165; Hatib el-Bagdadi, *Tarihu Bagdad*, 13/523.

¹⁵⁸ Hashr, 59/10.

*mëkatarëve.*¹⁵⁹ Janë një kriter tejet i rëndësishëm në këtë pikë. Sepse, pikërisht në çastet e një arritjeje të atillë, lërini njerëzit e thjeshtë, ka pasur edhe njerëz të lartë që u kanë qenë turbulluar mendimet. Në thelb, ai njeri që nuk i është drejtuar *nefsit* të tij me mendimin për ta edukuar, e nuk ia ka përmirësuar dot virthytet, do të thotë se ka humbur shumë në emër të lumturisë së kësaj apo asaj bote. Sepse njeriu është i tillë, jo me trupin e tij, por me *nefsin* e tij. Në një hadith të lidhur me këtë çështje, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) thotë kështu: “*Allahu nuk sheh as trajtat dhe as pamjet tuaja; Ai sheh zemrat (ato çfarë dalin prej saj) dhe veprimet tuaja.*”¹⁶⁰ Sepse nëse brenda njeriut gjendet ndjenja e respektit, e në zemër përvujtënia dhe dhimbshuria, kjo rrezatohet edhe te veprimet e tij. Derisa, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) shprehet: “*Nëse në zemrën e tij do të kishte thjeshtësi, atëherë edhe organet do t'i kishte poashtu.*”¹⁶¹ Kështu që, kthimi i njeriut nga njerëzorja e vet, përpjekja me egon e tij, e saora edhe zgjidhja e problemeve që ai ka me të, është shumë i rëndësishëm. Pikërisht prej kësaj rëndësie, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) e ka cilësuar si “përpjekjen më të madhe”.

Mirësi të ardhura në trajtë fatkeqësie

Egoja, ashtu siç mund ta mashtrojë njeriun nëpërmjet mëkateve, mund ta qorollepsë atë edhe me anë të mirësive që ia zbraz pa masë. Për shembull, në Kur'anin Fisnik thuhet: “*Karuni, prej popullit të Musait (a.s.) ishte, por iu kundërvu atyre.*”¹⁶² (Kasar, 28/78), fjalë të cilat na tregojnë, se Karuni megjithëse ishte prej popullit të Musait, me pasurinë që arriti dhe me të gjitha mundësitet që iu ofruan, prapë ra në një gjendje të mjerueshme. Sepse ai nuk kishte besuar plotësisht tek Allahu dhe nuk e kishte zgjidhur problemin që në vete. Megjithëse dukej sikur besonte në pamje të parë, nuk e kishte kthyer dot besimin e tij në bindje, duke mos u kthyer si duhej nga horizonti i besimit të patëmetë. Domethënë, nuk e kishte kthyer dot atë njohurinë e tij të thatë në njohje. Me një fjalë, nuk kishte mbërritur dot njohjen nëpërmjet dijes, lëre pastaj që njohjes përmes shikimit as që i ishte afruar. Prandaj edhe pati ardhur një ditë dhe pati thënë: “*Mua, ajo pasuri m'u dha saje dijes sime.*”¹⁶³ Megjithëse ai gjendej pranë Musait (a.s.), megjithëse jetonte në mes të bashkësisë së tij, prapë u bë prej të humburve, ngase qe marrosur prej tërë atyre mundësive që i ishin falur.

Po njësoj, edhe Samiriu ishte prej popullit të Musait. Një njeri i zgjuar, që dinte se ç'liste, e që kishte një sërë aftësish të mira. Mirëpo edhe ai i pa të gjitha këto mundësi dhe aftësi që i ishin falur, e duke i përdorur ngriti statujën e idhullit të viçit, e kësodore u rrëzua edhe ai. Asisoj, që me fjalët e Kur'anit thuhet se ai e pati jetuar zvarrë tërë pjesën e mbetur të jetës, duke thënë: “*Aman, as mos u afroni, e as mos u merrni me mua.*”¹⁶⁴

Me sa duket, nëse problemi nuk zgjidhet njëherë në vete, edhe mirësitë e Allahut kthehen në nga një fatkeqësi për njeriun. Me fjalë të tjera, edhe ato gjëra që duken si mirësi, pa e kuptuar asfare, kthehen në fatkeqësi për të. Asisoj, që edhe njohja bëhet fatkeqësi për të, poashtu zotërimi, mundësia për të drejtuar, respekti i popullit karshi teje, e ponjësoj edhe çdo gradë e arritur gjatë jetës... Kur njeriu i arrin të gjitha këto mirësi, pa e kuptuar asfare, mund të largohet prej rrugës së Ramsesëve, Amnofisëve apo Ibnu Shemsëve.

Dua t'ju tregoj edhe një tjetër rrëfenjë që është e lidhur me kohën e Musait të nderuar. Vërtetësia e këtyre rrëfenjave duhet gjykuar përherë, por tek to nuk shihet vërtetësia, por përbajtja. Me një fjalë, ajo çfarë është e rëndësishme për ne te një rrëfenjë, është kuptimi dhe mësimi që ne mund të nxjerrim prej saj. Sipas kësaj

¹⁵⁹ Bediuzaman, *Fjalët*, fq. 515 (Fjala e Njëzetegjashtë, Përmbyllje).

¹⁶⁰ Muslim, *birr*, 34; Ibni Maxhe, *zuhd*, 9.

¹⁶¹ Abdur'rezzak, *el-Musanef*, 2/266; el-Hakim et-Tirmidhi, *Neuadırı'l-usul*, 2/172.

¹⁶² Kasar, 28/76

¹⁶³ Po aty, 28/78.

¹⁶⁴ Taha, 20/97.

rrëfenje, ndërsa po shkonte për në malin e Turit, Musai i nderuar sheh një njeri të mbuluar prej dheut, që kishte vetëm kokën jashtë. Ky njeri i përgjërohet Musait (a.s.) që t'i lutet Allahut për të, që t'i falë pasuri. Kur Musai i nderuar ia shpreh Allahut (xh.xh.) këto fjalë, i thuhet se kjo gjendje është më e mbarë për atë njeri. Musai i nderuar e merr përgjigjen dhe ia transmeton atij njeriu. Mirëpo ai këmbëngul se edhe me disa gjëra më të mira, ndoshta do të ishte e mbarë. Kësodore, Allahu (xh.xh.) e urdhëron Musain që ta ndihmojë. Me ndihmën e Musait (a.s.), pas njëfarë kohe, ai njeri blen një dele. Kalon koha, dhe me një progresion gjeometrik, njeriu bëhet zotërues i kopeve të tëra. Kalojnë kohë, dhe ndërsa Musai i nderuar (a.s.) po shkonte sërish për në malin e Turit, sheh një grumbull njerëzish që ishin mbledhur. Futet mes tyre për të marrë vesh se ç'është duke ndodhur, e disa prej njerëzve i përgjigjen: "Këtu gjendej një njeri tejet i varfër. Pas njëfarë kohe, Allahu (xh.xh.) i fali atij mundësi të gjera. Mirëpo, kjo pasuri nuk qe aspak e mbarë për të. Filloi të pinte. E humbi veten, u fut nëpër ngatërresa, derisa vau dikë. Tanimë po e dënojnë." Me pak fjalë, me aq sa vërejmë në shumë shembuj nga historia, një njeri që nuk ka zgjidhur ende problemet me veten e vet, arritet e tij, qofshin ato materiale apo shpirtërore, shumë herë ato mund të kthehen në rrënuese për të. Nëse një mirësi shërben për ta larguar dikë prej Allahut (xh.xh.), duke e shtyrë në topitje, atëherë ajo nuk është kurrsesi mirësi. Ajo është një fatkeqësie e veshur si mirësi. Nëse ajo që do ta largojë njeriun prej Zotit të tij është, qoftë edhe triumfi i Stambollit, duhet ditur se edhe ajo është një fatkeqësi me të cilën Allahu e sprovon atë, dhe ndërsa është duke fituar, del i humbur. Dhe rruga për t'u mbrojtur prej të gjitha këtyre rreziqeve është të mos e braktisësh asnjëherë përpjekjen e madhe me *nefsin*, duke u gjendur përherë në gatishmëri ndaj të gjitha kurtheve dhe rreziqeve që ai mund të shkaktojë.

RESPEKT PËR TË SHENJTËN

Pyetje: Cila duhet të jetë sjellja, dhe cilat duhet të janë reagimet prej besimtari, kur kryhen paturpësi dhe fyerje karshi fesë dhe vlerave të shenjta?

Përgjigje: Që njeriu të shtrëngojë dhëmbët e të durojë kur përballet vetë me mungesë respekti dhe fyerje nga dikush, e me aq sa ka mundësi të mos kundërpërgjigjet, duke i shkrirë të gjithë gurët që i hidhen mbi krye në atë atmosferën e tij të tolerancës, porsi meteorët që shkrijnë në atmosferë, në fenë tonë është parë përherë si një virtyt i veçantë. Mirëpo, ç'e do se janë edhe disa të drejta të tjera, që ne i kemi quajtur "e drejta e Zotit", "e drejta e profetit", "e drejta e Kuranit", që kur kryhet ndonjë gjë e pahijshme karshi tyre, ngase nuk janë edhe fyerje apo paturpësi të shfaqura kundër një personi, as ai vetë nuk e ka të drejtën e faljes. Besimtari nuk mund të bëjë sikur nuk i ka parë ose dëgjuar ato. Nuk mund t'i mbledhë diku në kraharorin e tij, duke ndenjur krejt pareagueshëm. Vetëm se ai vepron dhe sillet pikërisht ashtu siç i ka hije, duke e realizuar përpikmërisht atë që ia detyron karakteri i tij prej myslimanit, dhe porsi një besimtar ai thotë fjalën e tij, e duke e ditur edhe stilin e të folurit si nderin e tij, nuk heq dorë prej reagimit.

Ai që dëshiron të respektohet, duhet të respektojë

Fatkeqësisht, në ditët tona përballemi me shumë çekuilibrime. Çdo ditë ndodhin shumë ngjarje të mbushura me urrejtje, mllef dhe smirë. Tërë ato fjalë dhe sjellje të pahijshme që vijnë, nga poshtë, nga lart, nga majtas dhe nga djathtas. Ndodh që në një vend të ndodhë diçka e papëlqyeshme. Pa u parë mirë se kush e ka kryer atë veprim, ngrihet ndonjëri, me një mllef dhe urrejtje të pashoqe, dhe thotë: "Duhet t'i vrashim të gjithë myslimanët.". Pastaj ngrihet edhe një tjetër, e edhe ai me një tjetër fyerje. Në një vend tjetër, varen afishe në mënyrë që të nxitin edhe popullin. Por ç'e do se në mes të tërë kësaj zollumahije, kjo nuk mendohet fare; Ai që fyen Krijuesin e Vetëm, emrat dhe cilësitë e Tij, profetët apo engjëjt fisnikë, ka fyer njëkohësisht edhe të gjithë njerëzit që kanë lidhje me to, e kësodore, edhe i ka prekur. Madje ndonjëherë edhe ndërhyrja në ndonjë temë si ringjallja pas vdekjes, nuk trondit vetëm botën e Islamit, por edhe krejt njerëzit e tjerë të fesë. Sepse, në thelb, të gjitha këto çështje që kanë të bëjnë me besimin, janë të pranuara edhe prej feve të tjera. Kështu që, përveç një miliardë e gjysmë myslimanëve që gjenden në tërë botën, kur përfshini brenda këtyre fjalëve edhe besimtarët e tjerë, që besojnë në jetën e përtejme, mund të shihet se numri i njerëzve arrin deri në 4-5 miliardë në mbarë botën. Tani, nëse dikush ngrihet e flet mbarë e prapë, apo gjendet në turlifarë sjelljesh fyeze karshi disa vlerave që u përkasin 4-5 miliardë njerëzve në mbarë botën, atëherë ai quhet se i ka fyer të gjithë ata. Kështu që, edhe ai duhet ta marrë parasysh edhe fyerjen apo përfoljen e tij pas tërë kësaj. Po, nëse një njeri ngrihet t'i ngulë një heshtë 4-5 miliardë njerëzve duke luajtur me atë që ata e konsiderojnë si të shenjtë, nuk duhet të ndjejë dhembje

nga ndonjë gjilpërë që mund ta çpojë. Sepse, për këdo që të bëhet fjalë, nëse ngriheni edhe nxisni dikë, atëherë keni nxitur edhe ndjenjën e tij për t'ju kundërvënë juve; e kur silleni me respekt për pozicionin e tij, atëherë do të keni nxitur tek ai ndjenjën e respektit karshi jush.

Zaten, ngritja e dikujt që të flasë për çështje që nuk i përkasin fushës së tij, për të folur kështu apo ashtu, nuk është aspak e drejtë. Për shembull, nëse ngrihet një njeri që nuk ka lexuar asnjëherë filozofji, e fyeni një shkollë të tërë filozofike, duke e bërë fértele, bëhet edhe vetë qesharak, por kryen edhe një paturpësi dhe mungesë respekti karshi dijes dhe metodologjive të saj. Ndoshta ju, mund t'i shihni disa të dhëna filozofike si falsitete ngase janë të paprovuara nëpërmjet disiplinave të patundshme të Kuranit. Mirëpo, pa lexuar qoftë edhe një libër filozofie, apo pa u përpjekur aspak për të kryer ndonjë kërkim apo analizë në lidhje me atë shkollë filozofike, ju merrni një qëndrim gjykues deri në nivel fyereje, vetëm sa do të keni bërë veten tuaj qesharakë. Njësoj, edhe një person që nuk ka kurrrfarë lidhjeje me muzikën, të ngritet e të flasë lart e poshtë për tonet, duke folur sikur të ishte një profesionist i asaj fushe, është po aq qesharake. Poashtu, një njeri që nuk ka lidhje fare me gazetarinë, nëse fillon e bën komente sikur të ishte duke vendosur ligje për të, është një fyereje edhe ndaj gazetarisë, por edhe ndaj atyre që e kanë atë si profesion. Kur, në fakt, të gjitha këto fusha, janë të atilla që nëse dikush tregon pak vullnet, mund të profesionalizohet shumë lehtë.

Mirëpo, sot e shihni se të gjithë ata që nuk e dinë Kuranin dhe Sunetin, që nuk e njohin fare këtë fe që ka sjellë një rilindje tejet të gjerë gjeografikisht, fillojnë e flasin lart e poshtë për të dhe për ndjekësit e saj, duke e quajtur në fund të të gjithave edhe "liria e fjalës dhe e mendimit". Mirëpo, ngase në ditët që jetojmë ne në krye të të gjitha qëndron profesionalizmi, të folur mbarë e prapë në një fushë ku nuk je i profesionalizuar është një paturpësi e kryer jo vetëm ndaj asaj fushe, por edhe ndaj arsyesh, ndaj logjikës, gjykimit dhe ndërgjegjes së kulluar. Një njeri që kryen një paturpësi të këtillë, duhet që të mos ankohet duke shfyrë, duke folur sërisht mbarë e prapë, nëse i ndodh ndonjë gjë prej disa njerëzve që veprojnë në bazë të emocioneve. Sepse është ai vetë i pari që ka folur fjalë të pahjshme, apo ka kryer veprime të papëlqyeshme. Kur, për më tepër, njerëzit që ka fyere ai, arrijnë deri 4-5 miliardë njerëz. E është e pashmangshme, që në mes të gjithë këtij numri kaq të madh njerëzish, të mos gjenden edhe disa njerëz që veprojnë të udhëhequr prej emocioneve.

Nëse shtëpinë tuaj e keni kristalore...

Nga ana tjetër, edhe ne si besimtarë, duhet të tregohemi përherë të ndjeshëm në fjalët, sjelljet dhe reagimet tona; përpara se të themi ndonjë fjalë të bëjmë llogaritë se si do të na kthehet sërisht mbapsht, duke mos i derdhur menjëherë të gjitha gjërat që gjenden në thellësitë e zemrës sonë. Nuk duhet harruar kurrsesi se të gjitha fjalët që dalin prej gojës sonë mund të tërhoqen në lloj-lloj drejtimesh prej disa njerëzve me qëllime të këqija, kështu që duhet folur përherë duke i përllogaritur ndjenjat e bashkëbiseduesit. Sepse, nëse shtëpinë tuaj e keni kristalore, nuk duhet të hidhni asnjesend drejt shtëpisë së tjetrit. Në të kundërt, do të keni mundësuar me duart tuaja edhe shkatërrimin e shtëpisë suaj. Në Kuranin Fisnik, tërhoqet vëmendja me këto fjalë: "*Mos i fyeni zotat, që ata kanë përveç Allahut, që ata të mos tregohen injorantë, e ta teprojnë, duke fyer Allahun.*"¹⁶⁵ Nëse ju filloni e fyeni Latin, Menatin, Uzan, Isafin dhe Nailen e të tjerëve, atëherë fillojnë edhe ata të fyejnë Të Shenjtën tuaj. Kur, në fakt, as në Kuran, as në Sunet dhe në asnjë libër të ndonjë prej të parëve tanë nuk ka ndonjë urdhër apo këshillë për të fyere idhujt e idhujtarëve. Ju do të flisni përherë të drejtë; do të përmendni përherë vetëm njësinë e Zotit, e kjo është një tjetër çështje. Mirëpo, besimtari nuk ka ndonjë përgjegjësi për t'i përulur gjërat që nuk kanë vlerë të vetvetishme në sytë e tij. Nga ky këndvështrim, ah sikur të mund t'i shkruanim e të mund t'i

¹⁶⁵ En'am, 6/108.

thoshim, e të mund të vepronim ashtu siç duhet sipas kritereve të Sunetit! Sepse disa sjellje dhe reagime që dalin në një boshllëk ndjenjash, mund të jenë tejet të vështira për t'u kthyer mbrapsht në emër të vlerave tonë.

Ashtu siç e kujtojnë të gjithë, para pak kohësh u krye një fyerje karshi Librit tonë të Lartë. Pak pas saj u sulmuan edhe disa kisha, e bashkë me to u rrëzuan edhe disa ndërtesa. Patjetër që, sulmi ndaj Kuranit është një mosnjohje e vetes dhe shprehje e paudhësisë. Por, edhe paturpësia e sulmit ndaj kishave si kundërpërgjigje e kësaj, është shprehja e një tjetër çekuilibrimi.

Pikërisht, prej këtij shkaku, para se t'i hyjë rruqës së fyerjes dhe nxitjes së të tjerëve, çdokush duhet të përllogarisë se si do t'i kthehen mbrapsht, e vetëm pas saj duhet të flasë apo të veprojë. Njerëzit që bëhen pre e këtyre fyerjeve, reagimet duhet t'i kenë përherë në një vijë pozitiviteti, duke përzgjedhur përherë rruqët e dijes dhe të së drejtës për t'i gjetur zgjidhje zhdukjes së shëmtive. Ata nuk duhet të sakrifikojnë asnijëherë prej karakterit të tyre, e kurrsesi të humbasin diçka prej stilit të tyre të të folurit dhe veprimit. Një njeri i qytetëruar duhet të përpinqet që t'i gjykojë këto sjellje ashtu siç ato duhen gjykuar. Pasi më pas, asnijë e qarë nuk përbën kurrfarë dobie.

Sa shumë do të doja, që në lidhje me respektin ndaj të shenjtës të arrihej një pajtim i përgjithshëm ndërkombëtar! U përpoqa që t'u flisja disa qendrave në lidhje me këtë çështje, por me sa duket nuk ua shpreha dot shqetësimin tim si duhej. Në botën e ditëve tonë, liria e fjalës dhe e mendimit, janë dy koncepte mbi të cilat qëndrohet gjërisht. Por ç'e do, se fatkeqësisht, ato fyerjet karshi fesë, besimit dhe disa gjëra të shenjta, ndërkohë që prej disa njerëzve duken si liri fjalë dhe mendimi, nuk duken si të tilla nëse përdoren karshi disa fushave të tjera, përkundrazi, edhe quhen si krime urrejtjeje. Besimtari i vërtetë, që në fakt është përfaqësuesi i sigurisë dhe i besnikërisë mbi rruzull, nuk thotë asnijëherë fjalë të papëlqyeshme për dikë tjetër. Madje, qëllimin për të fyer apo për të shpifur nuk mund ta ketë kurrsesi, dhe nuk duhet ta ketë. Por ç'e do se ndërsa hyrje-dalja nëpër disa fusha në emër të lirisë së fjalës dhe mendimit është lënë e lirë, e në disa të tjera është ndaluar, kjo tregon se kemi të bëjmë me një standard të dyfishtë, e kjo është paksa e paqëndrushme. Dhe kjo është një e vërtetë që i shqetëson jashtë mase të gjithë besimtarët.

Me pak fjalë, është një nevojë tejet e qenësishme që të gjithë njerëzit ta kenë mendimin e respektit karshi gjëra të shenjta, madje edhe që ta shpërndajnë atë edhe te njerëzit e tjerë. Kjo çështje mund të zgjidhet vetëm prej organizatash ndërkombëtare, duke përcaktuar masa të qarta pa lënë hapësirë për interpretime, dhe mbi të gjitha, kjo të jetë e lidhur me disa disciplina që do të kenë të drejtën e fjalës. Ah sikur të mund të merrej vesh mbarë njerëzimi në këtë çështje! Ah sikur ta dinin kufirin! Sepse për aq kohë që nuk tregohet respekt karshi gjëra të shtrenjta të njerëzve, e cila është një prej kritereve më parësore të ruajtjes së paqes dhe bashkëjetesës, në botën tonë që po ngushtësohet, ato kanë për ta treguar veten e tyre në trajtën e problemeve akoma më të mëdha dhe më të frikshme.

“AH SIKUR!”

Pyetje: ajeti, “pikërisht atë ditë, i padrejti kafshon gishtat e tij dhe thotë: “ah sikur të kisha ndjekur rrugën e atij profeti! I mjeri unë! Ah sikur të mos isha bërë mik me filanin!”¹⁶⁶, është pasqyrim i të qarave për cilat gabime, në botën e përtejme? Cilat duhet të jenë çështjet që duhen pasur kujdes, që të mos biem matanë në rrjetën e “ah sikur”-eve të pavlera?

Përgjigje: “atë ditë”, që përmendet në ajet “pikërisht atë ditë” nis ajetin me një shprehje tronditëse që lajmëron ardhjen e një dite të frikshme, dhe menjëherë pas saj, lajmëron se në një ditë të tillë që të bën të hidhërohesh, i padrejti, i kapluar prej disa ndjenjash pendese dhe vuajtjesh shpirtërore, do të kafshojë gishtat e tij. Shprehja “kafshoj gishtat”, që është një idiomë e gjuhës arabe, që përdoret pikërisht për të shprehur gjendjen e të përpëliturit prej vuajtjeve shpirtërore, mërzisë kapitëse dhe djegies prej një malli përvëlues.

Në vazhdim të ajetit, ndjenja e pendesës së të padrejtit jepet me këto fjalë:

“ah sikur të kisha qëndruar në një rrugë me atë profet famëmadh.” E pendesa e të padrejtit nuk përfundon me kaq. Kurani, e përforcon shprehjen për gjendjen e tij të kapluar prej një malli dhe shqetësimi shpirtëror me këto fjalë: “i mjeri unë! Ah sikur të mos e kisha bërë shok filanin!” Domethënë, “ah sikur të mos isha bërë duartrokësi i filan tradhtari, duke bërë mik atë të paudhë! Ah sikur të mos kisha shkuar në udhën e të devijuarve!”

Por, sa keq, që asnjë prej këtyre “ah sikur”-eve nuk kanë për t'i vyer, përkundrazi do t'ia dyfishojnë pendesën. Me fjalë të tjera, ngase të thuash “ah sikur” atje do të jetë një energji e harxhuar më kot, ajo vetëm sa do t'ia shtojë shqetësimin njeriut. Pra, ashtu si këto fjalë që shprehin pendesë mund të thuhen në ahiret, kjo mund të ndodhë edhe kur njeriu të jetë duke i dhënë lamtumirën duarve dhe këmbëve të tij, pikërisht në ato çastet kur të jetë duke hedhur hapin e parë në botën e përtejme. Vetëm se, kurdo që të thuhet, një gjë është e vërtetë, se këto fjalë janë shprehjet e vuajtjes, mallit dhe pendesës së një njeriu që i ka shpërdoruar mundësitet që i janë dhënë.

Më e madhja e “ah sikur”-eve

Megjithëse gabimet dhe mëkatet që mund ta bëjnë njeriun që të thotë “ah sikur!” Në ahiret, duke e bërë që të digjet e përvëlohet së brendshmi, ajo që vjen në krye të të gjithave është mohimi. Sepse çdo gjë në univers,

fjali fjali, fjalë fjalë, shkronjë shkronjë, tregon veç për Allahun. Kur njeriu ia vë veshin librit të universit, cilësdo fjalë apo shkronjë të tij, nga të gjitha do të dëgjojë një zë që thotë “la ilah il’allah”. Pikërisht prej kësaj të vërtete të hapur, Imam Maturidiu është shprehur se edhe njerëzit që nuk u është dërguar një profet, janë përgjegjës për njohjen e Allahut.¹⁶⁷ Sepse ata njerëz që nuk u është dërguar asnë profet, megjithëse nuk mund ta njohin Allahun me të gjitha cilësitë dhe emrat e Tij, e nuk mund ta njohin me shpjegimin e revelacionit hyjnor, ata vetëm duke parë universin do ta kuptojnë se duhet të jetë medoemos një krijues. Një mendim të tillë pati shprehur zejdi, xhaxhai i omerit të nderuar (r.a.) në periudhën e errësirës; “unë e di se është një krijues. Por nuk e di se ç’kérkon prej meje. “Ah sikur ta dija se ç’kérkon prej meje, e të mund ta bëja gjer në vdekje.”¹⁶⁸ Me pak fjalë, ajo “ah sikur” që do ta bëjë njeriun të përpëlitet prej pendesës, që do ta djegë së brendshmi, është ajo e thënë gjatë dorëzimit të shpirtit në një gjendje të mungesës së besimit.

E një prej mëkateve më të mëdha, që do ta shtynte njeriun të thotë “ah sikur!” Matanë, është ajo e njeriut që bie në devijim pasi ka gjetur rrugën e drejtë. Sepse mes besimit dhe mohimit, mes udhës së drejtë dhe devijimit, gjendet një cipë aq e hollë, saqë njeriu mund ta hedhë veten menjëherë në anën tjetër. Kësodore, ne si njerëz që besojmë, i kérkojmë allahut plot dyzet herë në ditë gjatë namazeve bashkë me sunetet e tyre, që të na mbajë në udhën e së drejtës, e mandej duke thënë: “në rrugën e atyre që i ke bekuar”¹⁶⁹, ku allahu na kérkon që ne të jemi në udhën e njerëzve që allahu i ka mbuluar me mirësitë e tij. Në një tjetër ajet, thuhet se njerëzit që janë meritues të mirësive të allahut, janë profetët, besnikët, dëshmorët dhe njerëzit që kryejnë vepra të mira.¹⁷⁰ Dhe ne, po dyzet herë në ditë, i kérkojmë Allahut që të na fusë në një të udhën e këtyre katër bashkësive. Dhe duke thënë “jo në rrugën e atyre që të kanë zemëruar dhe kanë devijuar.” Nga pas, kérkojmë mbrojtje në mëshirën dhe madhështinë e allahut, dhe pas një udhëzimi të këtillë, themi “O Zot, mos na lër neve të jemi prej atyre njerëzve që kanë merituar dënimin duke rënë në çudhëzim!”¹⁷¹

Me një fjalë, mendimi “ne e gjetëm rrugën tonë. Kështu që, mbërrimë në synimin tonë pa rrëshqitur, pa rënë, pa u ndotur, pa u rrëzuar gjékundi, pa u mashtruar dhe pa ngecur nëpër lojërat e djallit.” Është veç një mashtrim. Sepse askush nuk ka sigurinë se do të ecë në të njëjtën rrugë gjer në çastin e frymëmarrjes së fundit. Madje një njeri që fillon të besojë me vetësiguri pas diçkaje të këtillë, do të thotë se e ka hedhur në rrezik gjithë sigurinë e tij. Sepse duhet shqetësuar për përfundimin e atij njeriu që është i sigurt prej përfundimit të tij. Nga ky këndvështrim, çdo njeri, gjatë çdo çasti duhet të dridhet prej frikës se mund të bjerë sërisht në çudhëzim pasi ka gjetur rrugën e drejtë, e për këtë duhet të gjendet përherë në një ngjitje metafizike. Po, njeriu nuk duhet ta lërë veten, qoftë edhe sa një hapje-mbyllje qepallash, vetëm për vetëm me egon e tij, madje edhe duhet t’i përgjërohet allahut që ta mbrojë prej mashtrimit të djallit. Sepse e vërteta e besimit me të cilën fitohen parajsat, pëlqimi i allahut, e për të tepër, soditet bukuria e allahut, është një gur i çmuar shumë i rrallë. Ka shumë djaj prej njerëzve dhe xhindeve që kanë thurur kurthet, e që duan t’ia vjedhin. Kështu që, detyra që i takon njeriut, është t’i dalë për zot këtij xhevahiri, e për më tepër ta mbrojë atë prej sulmeve të ndryshme që vijnë prej djajve xhinde dhe njerëzore, duke qenë kësisoj edhe vetë, gjatë gjithë kohës, në një kontroll të vvetvetes.

Dobësi që rroposin njeriun

¹⁶⁷ Shih: El-Maturidi, *et-Teuhid*, fq. 176.

¹⁶⁸ Shih: Ibni Hisham, *es-Siratu’n-nebeuije*, 2/54; edh-Dhehebi, *Tarihu'l-Islam*, 1/91.

¹⁶⁹ Fatiha, 1/7.

¹⁷⁰ Shih: Nisa, 4/69.

¹⁷¹ Fatiha, 1/7.

Por edhe kapja prej viruseve të ndryshme, që Said Nursiu i ka numëruar në veprën e tij “Gjashtë sulmet e mëdha”¹⁷², ngase është njëfarë devijimi prej rrugës së mesme, mund ta bëjë njeriun që të belbëzojë shumë “ah sikur!”-e të dhimbshme. Në fakt, çdonjëri prej gjashtë viruseve të përmendura atje më vete, është e mjaftueshme për ta rrëzuar njeriun. Domethënë, ashtu si dëshira për post dhe përfamë mjafton, që më vete, ta mashtrojë njeriun, edhe frika mund ta rrëzojë. Njësoj edhe pangopësia, nacionalizmi, egoizmi, dembelizmi dhe prirja për rehati, mund të mjaftojnë për ta shtrirë njeriun në shtratin e vdekjes. E meqë çdonjëra prej tyre mund ta rrëzojë njeriun, nëse ato të mallkuarat mblidhen të gjitha bashkë, ato jo vetëm që e rrëzojnë njeriun – zot na ruaj! - por edhe e rroposin drejt një grope nga ku nuk mund të ngrihet më. Njeriu është i rrezikuar që, edhe nëse gjendet brenda rrëthit të besimit dhe islamit, të mund të kapet prej këtyre viruseve. Për shembull, një njeri edhe nëse gjendet brenda një rrëthi të këtillë pozitiv, mund ta ndotë fytyrën e veprave të tij duke u kapur pas dëshirës përfamë në emër të fesë. Një tjetër mund të kërkojë, që prej punëve të mira që mund të ketë realizuar, të flitet prej të gjithëve përtë, madje duke u kthyer edhe në një person të treguar me gisht. E kërkon, por është pikërisht kjo dëshirë që e rropos atë. Përpos të tjerash, një ndjenjë e këtillë negative është thirrje për shumë negativitete të tjera. Për shembull, nëse i hip mbi shpinë dëshira përfamë, atëherë nuk mund ta kuptioni se sa e sa të këqija që mund t'i sjellë ajo njeriut.

Ja, ngase të gjithë këto gjenden brenda një rrëthi mysliman, janë rreziqe me të cilat mund të përballet çdo zemër besimtarë dhe - zoti na ruajttë! - e bëjnë njeriun që të thotë “ah sikur!” Në botën tjetër. Kështu që, ngase nuk i ka kthyer në udhërrëfyes të vetes të gjitha parimet e sinqeritetit, njeriu që rend pas dëshirës përtu duartrokitur, duke i lidhur me veten të gjitha sukseset e arritura, në ahiret do të përpëllet prej vuajtjeve, mallit dhe pendesës të shprehura me fjalët: “ah sikur të mos i kisha rrëzuar të gjitha punët e mira që bëra për hir të një vlerësimi apo duartrokiteje! Të mos kisha hapur vela drejt një kotësie, duke u kapur pas rrymave që të çojnë kah vdekja!”. Mirëpo, sa keq, se asnjë prej këtyre pendesave nuk do t'i vlejnë atij kurrgjë, përkundrazi edhe do t'ia shtojnë më tej vuajtjen dhe shqetësimin.

Mburoja karshi “ah sikur”-eve që nuk vlejnë

Pikërisht, duke u nisur që këndej, besimtarët duhet të veprojnë me mençuri që në këtë anë, e ndërsa nga njëra anë do ta quajnë rënien në çudhëzim si mirësinë më të madhe të Allahut, nga ana tjetër do të duhet që të rrinë larg prej të gjitha rrugëve që të çojnë në çudhëzim a mohim. Sepse, siç tërheq vëmendjen edhe Said Nursiu, në çdo mëkat ka nga një rrugë që të shpie drejt mohimit.¹⁷³ Edhe profeti ynë, Muhamedi (s.a.s.) është shprehur se çdo mëkat lë nga një njollë të zezë në zemrën e njeriut, dhe me kalimin e kohës, ato, nëse shumohen, e kaplojnë krejt zemrën.¹⁷⁴, sepse çdo njollë e formuar në zemër është thirrje për një tjetër njollë. Allahu (xh.xh.), shprehet kështu për zemrën që ndotet me kundërshtim dhe të këqija, e që për pasojë nxihet me kalimin e kohës: “*Jo, jo! E vërteta është se zemrat e atyre iu mbuluan me njolla prej të këqijave që kryen vazhdimisht (prandaj mohojnë ata.)*”¹⁷⁵ Nëse njollat e zemrës nuk pastrohen me anë të pendesës dhe kërkimit të faljes, mund të realizohet edhe ajo që quhet, “(dhe) Allahu ua vulosi zemrat atyre.”¹⁷⁶, “zemrat e tyre u vulosën”¹⁷⁷ (teube, 9/87), vulosja e zemrave, asisoj që këto zemra vijnë në një gjendje të atillë që edhe mesazhin e qashtër e zbritur prej qiejve, fillojnë të mos e kuptojnë, derisa përfundojnë duke përsëritur “sikur, sikur...” Në anën tjetër.

¹⁷² Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Letrat*, fq. 465 (Letra e Njëzetenëntë, Gjashtë sulmet e mëdha).

¹⁷³ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Shkrepëtimat*, fq. 4 (Shkrepëtimi e Dytë)

¹⁷⁴ Shih: Tirmidhi, *tefsiru sure*, (83) 1; Ibni Maxhe, *zuhd*, 29.

¹⁷⁵ Mutafifin, 83/14.

¹⁷⁶ Bakara, 2/7.

¹⁷⁷ Teube, 9/87, 93.

Për të mos rënë në rrjetën e këtyre “sikur”-eve pa vlerë, për sa i përket asaj që duhet bërë në këtë anë; ajo është që të kryesh adhurimet e tua pa asnje të metë, dhe brenda një përkushtimi dhe frike të vazdueshme. Dhe realizimi i diçkaje të këtillë, është e varur drejtësëdrejti me frikën që gjendet në një zemër. I Dërguari i Allahut (s.a.s.) është shprehur: “Po të kishte frikë në zemrën e tij, edhe organet e tjera do t'i ishin frikësuar.”¹⁷⁸ sepse frika e zemrës së tij rrezatohet edhe në organet e tjera, derisa me kalimin e kohës atij fillojnë t'i dridhen edhe gjymtyrët dhe organet e tjera prej frikës. Asisoj, që edhe në beben e syrit mund t'i vëresh një dridhje prej frikës. Ja, ndërsa nga një anë njeriu rri i përkulur karshi madhështisë dhe lartësisë së allahut, nga ana tjetër i beson thellësisë së mëshirës së tij, nëse ai e jeton jetën pikërisht me një ekuilibër dhe kujdes kaq të veçantë, atëherë do ta ketë mbrojtur veten nga të qarat dhe “ah sikur!”-et e pendesës.

Njëkohësht, njeriu mund t'i parandalojë të këqijat që mund ta çojnë drejt një fundi tragjik në ahiret, ku do të përpilitet në rrjetën e “ah sikur!”-eve, edhe ndërmjet bisedave të përshpirtshme. Me fjalët e sulejman çelëbisë:

*Sa i kërkuar emr'i allahut në çdo frysë,
me emrin e tij realizon çdo punë.*

Po të njëjtën të vërtetë, një tjetër mik i së vërtetës e shpreh me këto fjalë:

*Ah sikur e tërë një bota ta donte atë që dua unë;
e fjala e fjalia jonë sakaq një mësim i ëmbël të bëhej..!*

Nëse ne në çdo veprim tonin bisedojmë vazhdimisht rrëth tij, i ndriçojmë kuvendet tona me të dhe arrijmë brenda kohës sonë një thellësi të atillë mbikohore, ahene i kemi dalë përpara shumë negativitetev që mund të na shtyjnë të themi “sikur”.

“Ah sikur”-e që shprehin pendesë

Ashtu siç janë disa “ah sikur”-e që nuk kanë kurrfarë vlere për njeriun, por që përkundrazi do t'ia shumëfishojnë më tepër vuajtjet, sipas përcaktueshmërisë së nijetit, ka edhe disa “ah sikur”-e që pranojen, madje edhe vlerësohen, prej kritereve të fesë sonë. Për shembull, “ah sikur”-et e thëna prej ebu bekrit të nderuar janë të këtij lloji. Siç dihet, në një vend ai shprehet: “ah sikur t'ia pyesja resulullahut kuptimin e ajetit të “kelales”; ta kisha pyetur, e të mos ia lija zbërrthimin interpretimit të njerëzve!” Të njëjtën pendesë, ai e ndjen ndërsa janë duke ndarë trashëgiminë e gjyshes së tij. Pasi kjo çështje nuk është shpjeguar prej kuranit. Në një tjetër rast, ai është shprehur kësodore: “Ah sikur, kur e nisa halidin drejt persëve të kisha nisur edhe omerin drejt romakëve, e të kisha shpëtar njëherë e mirë prej këtyre problemeve.”¹⁷⁹ Sipas mendimit tim, këto “ah sikur”-e janë shprehje e kuptimit drejt të fesë, dhe kthimit të saj në jetë të jetës, i kanë përfshir aq shumë shpërblime ebu bekrit të nderuar (r.a.), dhe e ka ngritur drejt një lartësie të atillë, saqë është e pamundur që të kuptohet prej nesh. Mendoni që, krenaria e njerëzimit (s.a.s.) e shpreh kështu rëndësinë e saj: “Sikur të peshohej besimi i ebu bekrit me besimin e tërë këtyre njerëzve të tjerë, patjetër që besimi i tij do të vinte më i rëndë.”¹⁸⁰ ai, që është besniku ndër besnikë. Ai, që me lejen e allahut (xh.xh.) Brenda vetëm dy vitesh, tri muajsh dhe dhjetë e kusur ditësh ngriti një shtet, që shteti i lartë nuk e bëri dot as për njëqind e pesëdhjetë vjet. Ai nuk u ka shkuar t'i shkatërrøjë vendet e tjera siç kanë bërë tiranët, përkundrazi, u ka derdhur atyre frysëzimet e tij shpirtërore. Kudo ku ka hedhur këmbën apo vështrimin, ai ka siguruar që në ato vende të lulëzonte shpirti i lartë i

¹⁷⁸ Abdur'rezzak, *el-Musanef*, 2/266; Hakim et-Tirmidhi, *Neuadırı'l-usul*, 2/172.

¹⁷⁹ Et-Taberani, *el-Mu'xhemu'l-kebir*, 1/62, et-Taberi, *Tarihu'l-umem ue'l-muluk*, 2/354.

¹⁸⁰ El-Bejheki, *Shuabu'l-iman*, 1/69; Ibni Asakir, *Tarihu Dimashk*, 30/127.

muhamedit (s.a.s.). Në fakt, ai ka qenë edhe ai që nga ngritur themellet për triumfin e madh dhe zhvillimet e tjera të mëdha. Kështu që, të gjitha këto “sikur”-e u kanë shtuar personaliteteve të tyre aq të larta një tjetër peshë.

Njësoj, për çdo besimtar ka lloje të tilla “sikur”-esh pozitive që mund t’ia ngrenë më sipër nivelin. Për shembull, “ah sikur ta kisha përdorur më mirë rininë time! Ah sikur t’i ndaja dy orë nga nata ime, e të falja njëqind rekate namaz! Ah sikur ta mbroja veten prej dëshirave të egos! Ah sikur në atë trysninë e fortë të rinisë, edhe në kohën kur të gjitha ndjenjat e mia epshore më fshikullonin, të mund t’u dilja zot siç duhej duarve, këmbëve, syve apo veshëve të mi! Ah sikur të mos e kisha hedhur fare vështrimin kah gjërat e ulëta, e në mendimet e mia të mos hynte asnjë mendim i huaj!” Ja, të gjitha këto “sikur”-e janë të atilla që derdhen prej gojës së ndonjë besimtari me synim kthimin e tyre në veprim apo prej ndjenjës së pendesës. Kurse “ah sikur”-et e lëshuara në botën e përtejme janë veç pendesa dhe pikëllime të kota. Ndërsa pendesat e shprehura këtu, në njëfarë kuptimi janë pendesë e vërtetë. Njeriu, sa herë që i vijnë ndërmend thotë: “esta’firullah!”, dhe me shpirtin e pendesës dhe kërkesës së faljes kërkon mbrojtje prej allahut. Ja, pikërisht, nëse njeriu i troket portës së mëshirës me të gjitha këto, shpresohet që, edhe allahu nuk i lë lotët e këtij pa një përgjigje, por vepron me të me mirësinë dhe mëshirën e tij të thellë.

TË PENDOHESH DHE TË KËRKOSH FALJE

Pyetje: Në këto ditë kur mëkati është përhapur gjithandej porsi një sëmundje ngjitëse, çfarë i premton pendesa dhe të kërkuarit falje zemrave që besojnë? A ka kohë të caktuara, që ia vlen të sugjeroohen në veçanti?

Përgjigje: Sipas fjalëve të të Dërguarit të Allahut (s.a.s.), të gjithë fëmijët lindin myslimanë për nga natyra.¹⁸¹ (Shih: Buhari, xhenaiz, 80, 93). Në fakt, thelbi i vërtetë i detyrës që i është dhënë njeriut që në fillim, është të ruajë këtë natyrë të tij origjinare. Me një fjalë, njeriu është i ngarkuar gjer në vdekje me detyrën e ruajtjes së gjendjes fillestare që i është falur prej Allahut (xh.xh.). Zaten, ashtu siç të gjitha urdhrat për veprimet që do ta shpien njeriun në bregun e shpëtimit priren më së tepërm nga ruajtja e kësaj natyre origjinare, edhe të gjitha veprimet e ndaluara që e çojnë njeriun drejt rrënimit, janë shkaktare të prishjes së saj. Kështu që, ne duhet të rendim vazhdimesht kah punët e mira, duke kërkuar vazhdimesht rrugët e ruajtjes pa e ndotur dhe deformuar këtë natyrë.

Çdo mëkat i kryer është një deformim për natyrën njerëzore. Që një njeri i cili ka pësuar një deformim të këtillë, të rikthehet edhe një herë në formën e tij fillestare, duhet të kalojë njëherë, medoemos, nga pendesa dhe të kërkuarit falje. Me fjalë të tjera, mëkatet sjellin disa lloje ndryshimesh në natyrën e njeriut. Asisoj, që një zemër e ndotur prej mëkateve vjen një ditë e nuk i kryen dot funksionet e saj. Veç kësaj, çdo mëkat e largon njeriun prej Allahut, duke e afruar akoma më tej kah mohimi. Dhe pikërisht, rruga për ta shpëtuar njeriun prej mëkateve që e afrojnë nga mohimi dhe pastrimi i zemrave realizohet vetëm nëpërmjet pendesës dhe të kërkuarit falje.¹⁸²

Mjekësi parandaluese

Në fakt, çdo njeri duhet të tregojë kujdes të veçantë për të ndaluarën përpëra se të hedhë hapa në të. Kësodore, ai duhet të përpinqet që t'i formojë vetes në ambient të pastër, ku të mos bjerë dot në mëkat, madje duhet të largohet prej vendeve që janë të hapura ndaj mëkatit, njësoj siç largohet prej gjarprit dhe nepërkës. E kjo i bëhet e mundur vetëm një zemre që e ndjen deri në thellësitë e ndërgjegjes frikën se pas diçkaje të këtillë të ndaluar do të rrrokulliset në flakët e Xhehenemit. Zaten nëse në zemër nuk formohet një neveri ndaj mëkatit, mund të thuhet se ajo zemër është e vdekur. Po, një zemër që nuk reagon fare ndaj gabimeve dhe mëkateve, që nuk shqetësohet asfare prej asnijërs prej trajtave të së ndaluarës, që nuk i del gjumi prej gabimeve që ka bërë, është si një organizëm i vdekur. E për këtë shkak, një zemër që beson tregon medoemos njëfarë reagimi ndaj mëkatit. Dhe reagimi më parësor që duhet të tregojë, është pendesa dhe të kërkuarit falje.

Ndërsa besitmari thotë “estagfirullah”, në fakt, duke përfituar prej gjerësisë përbajtjesore që mbart kjo formë gramatikore e foljes, thotë: “O Zot, unë (po)/(do të) kërkoj pastrim prej Teje!” Është shumë domethënëse që këtu përdoret kjo lloj e tashmeje, e cila i përfshin brenda vetes të shkuarën, të tashmen dhe të ardhmen. Sepse me këtë, njeriu do ta ketë shpërndarë pendesën dhe kërkimin e faljes për mëkatet e të shkuarës edhe në të ardhmen. Në fakt, Allahu mund t’ia falë robit të Tij mëkatin edhe nëse ai pendohet e kërkon falje vetëm njëherë. Mirëpo, detyra e robit është që të mos e shohë asnijëherë si të mjaftueshme nevojën për të kërkuar falje nga frika se mos sytë, veshët, duart apo këmbët i rrëshqasin në drejtim të së ndaluarës. “O Zot, unë kërkoj falje prej Teje; dhe sa kohë që të kem jetë, do ta vazhdoj këtë lutje. Nuk e shoh si të mjaftueshme që të të kërkoj falje vetëm njëherë; ashtu siç dua që të më falësh tani, unë do të të lutem për faljen e atij gabimi gjatë gjithë jetës sime. Pastromë mua, o Allah!..” Pikërisht, ta thotë këtë dhe ta ndjejë pendesën për të gjithë jetën. Megjithëse është duke e parë sërisht rrugën e shpërblimit, edhe pas kryerjes së diçkaje të ndaluar, ai prapëseprapë duhet të ndjejë pendesë dhe të kërkojë falje për gabimin e tij. Kur e di se ka një Xhenet, ai duhet ta shohë futjen e tij në mëkate si një paturpësi, duhet të ndjejë thellë dhimbjen e atij gabimi, e duhet të pendohet e të kërkojë falje menjëherë.

¹⁸¹ Shih: Buhari, xhenaiz, 80, 93, tefsiru sure, (30) 1, kader, 3; Muslim, kader, 22-25.

¹⁸² Shih: Tirmidhi, tefsiru sure, (83) 1; Ibni Maxhe, zuhd, 29.

Asisoj, që ndonjëherë t'i duhet të kërkojë të falur dhjetëmijë herë vetëm për një mëkat të vetëm. Madje ndonjëherë edhe këtë të mos e shohë si të mjaftueshme, andaj duhet të thotë, "Elfu elfi estagfirullah!", e brenda një pendese të vetme të ndjejë me miliona të tilla.

Eliksir që ç'rrënjos çdo nismë të keqeje

Të kerkuarit falje për mëkatet, ashtu siç restauron atë që është rrënuar, poashtu i pret hovin prirjes ndaj së keqes. Sepse një njeri që pendohet dhe kérkon falje për pastrim vazhdimisht, do të thotë se e zhduk terrenin që do të ishte një ftesë për në mëkat. Domethënë, në zemrën e tij nuk gjendet më një virus që do të ishte thirrje për të gjitha mikrobet e tjera. Vec të tjerash, në një mënyrë që ne as mund ta imagjinojmë, Allahu ia çrrënjos njeriut ndjesinë e prirjes ndaj të këqijave.

Nga ana tjetër, Allahu (xh.xh.) në ajetin, "*Allahu i kthen të këqijat e tyre në të mira, e mëkatet e tyre në shpërblime.*"¹⁸³, i cili gjendet në suren Furkan, shprehet se do t'ia kthejë në të mira të gjitha të këqijat që kanë kryer, atyre, të cilët i drejtohen Atij me pendesë, besim, përvujtëni dhe vepra të mira. Po, Allahu mund t'i fshijë dhe t'i pastrojë faqet dhe radhët që i drejtohen Atij, të cilat janë ndotur prej mëkateve; e ato faqe e radhë të ngelura bosh, që të mos mbeten të tilla, i mbush me të mira që burojnë prej mëshirës së Tij të thellë. E kjo është një tjetër pasqyrim i faktit se mëshira e Allahut qëndron mbi ashpersinë e Tij.¹⁸⁴

Bediuzaman Said Nursiu, shprehet se pendesa dhe kerkimi i faljes mund të bëjë që Allahu t'ia kthejë aftësitë për të kryer vepra të papëlqyera në aftësi për punë të mira.¹⁸⁵ Kështu që, kur robi kthehet edhe njëherë kah Allahu në shenjë besnikërie, duke kryer pendesën e duke kerkuar falje, edhe Allahu mund t'i përgjigjet: "Meqë ti u ktheve kah Unë, atëherë unë prirjet e tua për punë të këqija, do t'i kthej në prirje për punë të mira."

Kohë të rëndësishme për të kerkuar falje

Të kerkosh tri herë falje pas çdo namazi farz është sunet. (Muslim, mesaxhid, 135). Të kerkuarit e faljes pikërisht në një çast kur njeriu është afuar aq shumë me Krijuesin e tij, mund të shpjegohet me këto dy çështje: E para, është gjendja kur njeriu nuk ia jep dot veten namazit, por veç rend për ato punët e tij, dhe të gjitha sjelljet e këtilla, në një adhurim që konsiderohet si miraxh, janë nga një paturpësi ndaj Allahut (xh.xh.). E një sjellje e këtillë e papërgjegjshme, që ndërsa ka mundësinë që të ngrihet e të ndjejë të gjitha ato kuptimet që ka ndjerë i Dërguari i Allahut ndërsa ngjitej në miraxh, pengohet prej vvetves, i duhet medoemos që të pendohet e të kerkojë falje pranë Allahut.

E dyta, ngase namazi është një pozicion nga ku të gjitha lutjet dhe përgjërimet e robit janë të mirëpritura prej Allahut, edhe lutjet e tjera që bëhen menjëherë pas tij kanë një vlerë dhe një pranueshmëri më të veçantë. Prandaj edhe është këshilluar prej të Dërguarit të Allahut (s.a.s.)¹⁸⁶, që pas drejtimit kah Allahu dhe pastrimit prej mëkateve, të thuhet tri herë "Estagfirullah". Kësidoj, pesë kohët e namazit kthehen në një terren dhe mundësi e rëndësishme për t'u penduar dhe për të kerkuar falje.

Siç shprehet edhe në Kur'an, "*Ata, që gjatë natës flenë pak, e në prag të agimit kryejnë pendesë dhe kërkojnë falje.*"¹⁸⁷, ja edhe një tjetër kohë, e cila është një kohë tejet e veçantë për të kryer pendesën. E, këtu, ndërsa nga

¹⁸³ Furkan, 25/70.

¹⁸⁴ Shih: Buhari, *teuhid*, 15, 55; Muslim, *teube*, 14-16.

¹⁸⁵ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 342 (Fjala e Njëzetetretë, Kreu i Dytë)

¹⁸⁶ Shih: Muslim, *mesaxhid*, 135; Tirmidhi, *salat*, 108.

¹⁸⁷ Dharijat, 51/17-18.

njëra anë lavdërohen ata besimtarë, të cilët ngrihen në prag të agimit e kërkojnë falje, që ia derdhin Allahut gjithë ç'kanë në shpirt, e duke e vendosur kokën në sexhde, nuk duan që ta ngrenë më, ky lavdërim u thuhet engjëjve, gjithë besimtarëve dhe banorëve të tjerë të qiellit. Nga ana tjetër, me këto fjalë u tregohet edhe një synim besimtarëve. Sepse, në Kuranin Famëlartë dhe në Sunetin e Drejtë, ndërsa disa tipare të besimtarit jepen sikur të ishte duke u dhënë raporti i një ngjarjeje, në anën tjetër ato lavdërohen, e në fund, edhe u tregohen besimtarëve mbarë si një synim që duhet arritur. Kështu që, një njeri i zhytur në mëkate e ka të pamundur të shpëtojë prej tij. Madje edhe një njeri që është i mbushur deri në grykë me mëkatet e tij, nëse nuk e përdor vullnetin siç duhet, duke përqafuar edhe vendosmërinë, fillon të gjykojë edhe pse është ndaluar ai mëkat, një pikë kjo e cila mund ta çojë në rrëpirë edhe krejt besimin e tij. E ata që janë rrënuar, në përgjithësi, prej këtyre mendimeve kanë përfunduar të atillë. Pikërisht, si pasojë, duhet thënë që në fillim, "Kjo rrugë të çon në një moçalishte! Pas njëfarë kohe, ndoshta vjen një pikë nga nuk mund të kthehem më.", madje duke mos humbur asfare pak kohë, do kthyer nga çdo lloj gabimi ose mëkatitë në të cilin mund të jetë rënë.

Dua të shtoj edhe një çështje të fundit, edhe nëse kohët e sipërpërmendura përbëjnë nga një pjesë kohe si mundësi e artë, nuk është aspak e kushtëzuar që të kërkohet medoemos një kohë e caktuar për t'u penduar dhe për të kërkuar falje. Sepse, nuk është aspak e drejtë, që pendesa të kufizohet brenda këtyre harqeve kohore. Njeriu mund të kërkojë falje kur të dojë, qoftë agim apo muzg, ditë apo natë, duke e përdorur ndoshta çdo çast të jetës së tij si një kohë të përshtatshme për të kërkuar falje prej Allahut. Po, njeriu, me të gjetur mundësitë, duhet të tërhoqi mënjanë, qoftë duke u ulur në gjunjë, qoftë duke e ulur kokën përdhe. Madje, edhe kur është duke shkuar për diku, ndërsa është duke ngarë makinën, duke pritur dikë, etj., në vend që të rrijë kot, më mirë është që t'ia rrëfejë Allahut (s.a.s.) shqetësimet e tij, duke i kërkuar Atij mbrojtje dhe falje, pasi vdekja mund të na trokasë, fare pa e pritur, nga çasti në çast. E ta presësh vdekjen me buzët që belbëzojnë pendesë dhe kërkesë për falje, është një arsy shumë e mirë për të shteguar pastërtisht matanë.

LLOJET E SPROVIMEVE

Pyetje: Është një e vërtetë, që për njeriun ka shumë gjëra që e sprovojnë. Cilat janë ato që jo mendoni se i sprovojnë më keqazi zemrat që besojnë në këto ditë tonat?

Përgjigje: Allahu i sprovon vazhdimisht njerëzit gjatë jetës së tyre sipas ligjeve të Tij hyjnorë. Kështu që, ashtu siç ndahet qomyri prej smeraldit, apo ari prej dheut dhe gurit, edhe Ai ndan prej tyre të pjekurit nga të papjekurit, e të pastrën nga jo e tilla. Njëkohësisht, çdo sprovë më vete është një përvojë ku ne mund të tregojmë veten. Domethënë, Allahu i Lartësuar, që e njeh vlerën tonë që në krye të herës, kërkon njëfarësoj që të na sprovojë se deri ku do të përballojmë, cili do të jetë reagimi ynë përballë fatkeqësive që mund t'ia behin, ku do të durojmë e ku do të devijojmë, ku do të shtrëngojmë dhëmbët për të duruar, e ku do të shfaqim sjellje të natyrës kritikuese ndaj kaderit. Kësisoj, sprovat që na dalin përballë, janë nga një fare “ja sheshi, ja mejdani! Tregoni gjithsecili vlerën tuaj.” Edhe Junus Emre e ka thënë: “Kjo rrugë është e largët, me fusha shumë, e pa një shteg, por me ujëra të thella.”, e me këto fjalë ka shprehur të vërtetën e padishimit, se njerëzit do të heqin paksa nga kjo botë, do të kalojnë nëpër pengesa nga më të ndryshmet, derisa të shkrihen siç shkrihet hekuri në furrënalta.

Vështirësia e sprovimit sipas madhësisë së synimeve

Në suren Bakara thuhet: “*Me të vërtetë që Ne ju sprovojmë juve me pak frikë, uri, pakësim të pasurisë, të njerëzve dhe të prodhimeve për t'ju provuar. (O Profet) jepu sihariq durimtarëve.*”¹⁸⁸, duke u shprehur e vërteta se njeriu do të përballet me shumë sprova gjatë jetës së tij, por për t'u dhënë sihariq, janë ata që do të durojnë. Sipas kësaj, ashtu siç adhurimet ia ngenë gradën njeriut, edhe sprovat që mund të quhen nga një lloj adhurimi i pësuar, e pastrojnë njeriun prej mëkateve, për ta ngritur mandej drejt majave më të larta dhe madhështore. Kësodore, detyra që i bie mbi supe çdo besimtari përballë sprovimeve të vazhdueshme nga ana e Allahut, është që të bëjë durim; përpos kësaj, duhet ta shohë këtë si një mundësi për t'u përballur me veten, në mënyrë që të bëjë përllogaritjet nëse ka treguar apo jo një gjendje të mirë.

Meqë edhe vështirësia apo vuajtja qenkan po aq të rëndësishme sa edhe shpërblimi dhe mirësitë, edhe sprovimi i një personi që kërkon të ngjitet majave më të larta, poaq i vështirë ka për të qenë, gjithnjë në raport me vlerën dhe madhëstinë e synimit. Për shembull, të biesh dëshmor duke flutuar drejt një tjetër horizonti jete, është një arritje shumë e madhe. Mirëpo, një arritje e tillë është e lidhur me luftimin, plagosjen, e nganjëherë edhe me sakrifikimin e jetës në rrugën e Allahut. Kështu që, një njeri që i ka vendosur vetes një synim të këtillë, duke u përpjekur që t'i realizojë një më një të gjitha kërkësat që të parashtron kjo lloj rruge, cilatdo qofshin fatkeqësitet apo vuajtjet që mund t'i dalin përballë, ai duhet të dijë si të durojë; të mund të jetojë pavarësisht vvetvetes.

Nëse doni, në këtë pikë mund t'i vini pak veshin fjalëve të të nderuarit Said Nursi, i cili shprehet: “*Përgjatë tetëdhjetë viteve të jetës time nuk di të kem jetuar asgjë në emër të kënaqësive të kësaj bote;jeta më ka kaluar veç në fushat e betejës, qelitë e burgimit e në shumë vende të tjera vuajtjesh. Nuk ngeli më dhimbje pa jetuar, e as ashpërsi pa provuar. Nga gjyqet ushtarake pashë veç sjellje torturuese; u internova trevë më trevë sikur të isha një rrugaç. E në të gjitha vendet e internimit m'u ndalua të takoja edhe njerëzit. Më helmuani disa herë, e gjithaq më fyeni. Pati herë të atilla, që më tepër desha të vdisja se të jetoja. E nëse nuk do të ishte feja ime që më pengonte prej vetëvrasjes, ndoshta sot Saidi do të ishte duke u tretur nën dhe.*”¹⁸⁹ Derisa ky njeri kaq i lartë ka pasur të këtilla

¹⁸⁸ Bakara, 2/155.

¹⁸⁹ Bediuzaman Said Nursi, *Jetëshkrimi*, fq. 610 (Analizat).

vuajtje, atëherë edhe Allahu duhet ta ketë ngritur deri në shkallët e përsosmërisë njerëzore. E ne nuk mund ta dimë, nëse Allahu, me vuajtjet dhe me durimin që ai tregoi, me lejen, mirësinë, bujarinë dhe dashurinë e Tij, të ketë dashur që të na i lërë atë neve si një dritë prijëse.

Ka edhe nga ata që ngelen në rrugë...

Njeriu që e ka të gjithë jetën të mbushur veç me sprova të vendosura në zinxhir njëra pas tjetrës, nuk sprovohet vetëm nëpërmjet problemeve apo fatkeqësive. Atij mund t'i ndodhë diç e atillë edhe duke iu falur vazhdimisht suksese apo mirësi, të cilat mund të jenë si materiale ashtu edhe shpirtërore. Po, njeriu gjatë jetës së tij, do të kalojë nëpër vende dhe hapësira të atilla, që disa syresh mund ta bëjnë që t'i vijë mendja vërdallë, disa poste apo pozicione, - Zot na ruaj - do ta bëjnë atë, që ndoshta t'i rrëshqasë këmba, e kësodore, të gjitha viruset apo mikrobet e këtilla, do të vihen në radhë që t'i sulmojnë botën shpirtërore. Kjo do të thotë, se njeriu andejpari, ndonjëherë do të sprovohet nëpërmjet rehatisë, ndonjëherë me famën, e diku me postin apo pozitën, apo edhe me veç duartrokositjet.

Imam Gazaliu, i rrëfen me një shembull të gjitha këto lloje sprovash: Njeriu niset me një vendosmëri të pashoqe për të mbërritur në Xhenet. Kërkon të shkojë, sepse që më parë, atij i kanë folur për bukuritë marramendëse të atij vendi. Mirëpo, ndërsa gjatë rrugëtimit sheh ujërat që rrjedhin me atë zhurmërimën e tyre të ëmbël, e gjethet e pemëve duke shushuritur, cicërimat e zogjve dhe freskinë e mundshme, që është formuar gjithaq, ai vendos që të qëndrojë aty, duke e harruar fare vendin për ku ishte nisur. Saora, ndërtion aty një kolibe të vogël, pasi ka vendosur që të jetojë aty.

Në fakt, ky shembull e shpreh në mënyrën më të qartë aventurën e rrugëtimit jetësor të qenies njerëzore. Ju mund t'i mendoni edhe me trajta të tjera ato bukuritë që mund të tërheqin vëmendjen e njeriu. Domethënë, njeriu, përveç egoizmit apo prirjes për të jetuar një jetë të zhytur veç në rehati, mund të mbërthehet edhe prej shumë gjëra të tjera tërheqëse. Mirëpo, pa u kapërcyer këto vende, nuk mund të mbërrihet në Xhenet, apo tek Allahu.

Ambicia për pasuri

Njëra prej sprovave më të rëndësishme, me të cilën mund të përballet njeriu është edhe dëshira për pasuri dhe zotërim. Madje, mund të thuhet, se kjo ka qenë edhe mashtimi më i madh që mund të ketë rënë pre njeriu. I Dërguari i Allahut (s.a.s.), në një hadith shprehet: “*Edhe sikur një luginë të tërë me flori të kiske i biri i Ademit, prapë do të kërkonte edhe një të dytë, pasi gojën e tij nuk mund ta ngopë asgjë tjetër veç dheut. Vetëm se e vërteta është se Allahu e pranon pendesën e atyre që pendohen.*”¹⁹⁰ Të kërkosh sa vjen e më shumë me një ambicie të pashtershme, duke u përpjekur për të zotëruar biznese dhe korporata të mëdha, madje edhe të marrësh edhe atë që i përket një tjetri është një çështje që përbën dobësi për shumë prej njerëzish. Madje, në shumicën e ngatërresave dhe problemeve që ngjasin mes njerëzve lindin prej një rivaliteti të tillë interesash.

Muhjidin ibni Arabiu, njëherë, kur pati rënë pre i sulmeve në Siri, godet me këmbë në tokë, duke u thënë disave: “Ja, shihni se si e kam marrë nën këmbët e mia hyjninë që ju aq shumë e adhuronin.” Nganjëherë, këto fjalë janë munduar t'ia interpretojnë edhe si njëfarë devijimi mohues. Mirëpo, shpirti i lartë e dinte se bashkëbiseduesit e tij ishin dhënë pas parassë porsi Karuni, madje edhe kishin filluar që ta adhuronin atë. Ndërsa, se ajo që po shkel ai me këmbë është toka, e cila fsheh një thesar tejet të madh.

¹⁹⁰ Buhari, *rikak*, 10; Muslim, *zekat*, 116, 119.

Fatkeqësish, që sot është një e vërtetë, shumë e shumë njerëz vdesin për hir të kësaj gjëje. Mund të gjeni pafund njerëz të dhënë pas parasë, e cila u nis me një “sa të ble një shtëpi”, e pastaj shkon drejt “t’i blej edhe djalit një shtëpi, pastaj edhe një për vajzën, por edhe nipi/mbesa duhet të ketë një vilë të bukur...” Madje mund të njihni edhe njerëz përkushtuar shërbimit, të cilat janë kapur mandej pas pasurisë deri në nivel përuljeje para saj. Asisoj prej këtyre, që edhe rrrogën që u jepet nuk e shohin si të mjaftueshme, por lënë pas dore shërbime jetësore për të ardhmen e kombit dhe shtetit të tij, e sakaq largohen prej rrugës së të parëve të tyre, për të hyrë në rrugën e njerëzve të kësaj bote.

Varësia prej epshit

Një tjetër sprovë e vështirë e kohëve tonë është edhe varësia prej epshit. Një bela si kjo, përveç se ka qenë një sprovë tejet e vështirë gjatë gjithë historisë, sot është kthyer një ndër problemet më serioze.

Mevlana tregon një rrëfenjë në lidhje me dobësinë e epshit, ku vendos djallin, i cili i drejtohet dhe i flet Allahut (xh.xh.) me një gjuhë që nuk i ka aspak hije. Në Kuran dhe Sunet jepen disa prej shprehjeve të pahijshme dhe demagogjike që përdor djalli. Mirëpo, ndryshe prej tyre, Mevlana këtu tregon diçka tjetër: Djalli, i drejtohet Allahut duke i thënë se Ai e ka poshtëuar, duke e çuar drejt humbjes së hidhur. Aty për aty i kërkon Atij që të paktën të mund ta përdorë kundër njerëzve, pasi ai do të mund t’i nxjerrë ata prej rrugës, nëse Ai do t’u jepte disa mundësi. Allahu i jep atij pasurinë, postin dhe famën. Mirëpo ai nuk kënaqet me asnijëren prej tyre. Atëherë Allahu (xh.xh.) i thotë se mund t’i japë mundësinë që të përdorë mashkullin për femrën, e femrën për mashkullin, gjë e cila e kënaq Jashtë mase djallin, duke e bërë që të fluturojë prej gjëzimit.¹⁹¹

Megjithëse mund të mos gjendet në burimet kryesore, më e rëndësishmja për ne është e vërteta që shpreh kjo histori. Po, për disa natyra njerëzore, epshi është sprova më e vështirë. Kjo e vërtetë mund të lidhet edhe me një hadith: “*Xhehenemi është i mbështjellë prej epshit, ndërsa Xheneti me vështirësi dhe gjëra që nuk i pëlqejnë egos së njeriut.*”¹⁹² (Buhari, rikak, 8; Muslim, xhenet, 1) Po, përkundër Xhenetit, që për të shkuar tek ai ka rrugë të gjata, me fusha pa fund, ujëra të pakapërcyeshëm, rruga e Xhehenemit është e mbushur me të ngrëna, të pira dhe rehati prej dembelësh, duke plotësuar çdo kërkësë të egos. Njeriu që mbërthehet prej këtyre, pa e kuptuar asfare, fillon të zvarritet sa vjen e më poshtë.

Dëshira për famë

Të rendësh pas pozitave, posteve dhe gradave, duke i lidhur të gjitha punët e kryera me vlerësimin e tyre, janë disa prej sprovave që shumë prej njerëzve i kanë humbur. Ajo që Said Nursiu në veprën “Gjashtë sulmet e djallit” e cilëson si dashuria përfamë¹⁹³, e në veprën “Mesnevi Nuriye” e përngjason me mjaltin e helmatisur¹⁹⁴, është një prej dobësive ku mund të pengohet çdo person, ku nuk duhet harruar asnijëherë, se një njeri që mendon se do ta mbartë deri matanë budallallëkun e famës (atë të llojit në varrimin tim të ketë sa më shumë pjesëmarrës), mund të bëjë çdo gjë në këtë botë derisa t’ia arrijë dëshirës së tij përfamë.

Zoti na mbrojttë prej rënies në një boshllék të këtillë vrassës, e na bëftë të mundur që të ecim drejt botës tjetër me vizën e besimit dhe me një vetëdije të thellë besimi se cilido qoftë veprimi ynë, duhet kryer duke menduar se aty është edhe Allahu, e nëse nuk e shohim ne Allahun, Ai është duke na parë ne.

¹⁹¹ Shih: Mevlana, *Mesnevi*, 5/47.

¹⁹² Buhari, *rikak*, 28; Muslim, *xhenet*, 1.

¹⁹³ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Letrat*, fq. 465 (Letra e Njëzetenëntë, Gjashtë sulmet e mëdha).

¹⁹⁴ Shih: Bediuzaman Said Nursi, *Mesnevi e dritës*, fq. 73 (Shtojca e pikës).

EGOJA, DJALLI DHE MIDISËSIT

Pyetje: Në Kuranin Fisnik, flitet për një njeri, që megjithëse i janë dhënë shpalljet për të gjetur rrugën e së drejtës dhe të vërtetës, u kthen atyre shpinën për t'iu bindur djallit, derisa një ditë kthehet në një prej të azdisurve, me pak fjalë një njeri fatkeq.¹⁹⁵ Cilat mund të jenë shkaqet, që njeri, ndërsa është duke ecur në rrugën e së drejtës, të përfundojë në një gjendje kaq të pikëllueshme?

Përgjigje: Një prej shkaqeve kryesore që një njeri devijon në një tjetër anë prej rrugës së drejtë është harresa e të qenit të kësaj jete një vend provimi, dhe të çdo ngjarjeje me të cilën përballesh, një sprovë; përveç harresës, me kalimin e kohës të mashtrohet prej gjenjeshtrave të djallit. Njeriu është gjithnjë përballë djallit, i cili nga njëra anë gjendet pérherë me ne nëpërmjet mekanizmit të egos, e nga ana tjetër ne nuk e dimë se si, ku dhe në ç'kohë do të na shfaqet për të na mashtruar. Në më të shumtën e kohës, këta armiq të njeriut, u afrohen atij me pamjen e një miku të përdëllyer, duke ia treguar të drejtën të shtrembër, të shëmtuarën të bukur, dhe atë më kalimtaren dhe të pavërtetën si të vërtetë të pandryshueshme, derisa në fund mund ta mashtrojnë përfundimisht. Njeriu, në mënyrë që të mos bjerë pre e këtyre mashtrimeve, duhet të jetë pérherë i zgjuar karshi tyre. Në të kundërt, edhe një çast i kaluar në topitje, mund ta shpjerë njeriun drejt hapësirash të atilla, që e kanë rikthimin mbrapsht të pamundur.

Ndërsa, përsa i përket anës së egos dhe trupores sonë, të gjitha bukuritë têrheqëse të kësaj bote, mund t'i shihni si materiale, të cilat djalli mashtrues na i shpërfaq në trajtën e iluzioneve. Po, djalli, porsi një armik i paepur dhe mashtrues, ia tregon njeriut si të pranueshme dhe të pëlqyeshme edhe gjérat më të pamundura dhe të papëlqyeshme. Mirëpo, ç'e do se, sipas ajetit “*ka aq shumë gjëra që ju nuk i pëlqeni, por që për ju mund të jenë tê hairit. Dhe ka aq shumë gjëra që i vlerësoni si tê hairit, por për ju mund të jenë tê këqija. Allahu i di, kurse ju nuk e dini.*”¹⁹⁶, disa gjëra që mund të na vijnë qejfit, për nga pasojat dhe përfundimet mund të jenë vetë helmi. Me fjalë të tjera, mjaltin e helmatisur që ndërsa në fillim hidhet në gojë mund të na duket si gjëja më e ëmbël, nga pas e ndjek një dhimbje e tmerrshme barku. Njëkohësisht ka disa gjëra me të cilat përballen njerëzit, që në pamje të jashtme duken të hidhura dhe shqetësimndjellëse, mirëpo kur e përballoni vuajtjen dhe hidhërimin e tyre, arrini jo vetëm t'i përballoni, por edhe të gjeni prehje në to. Për shembull, djalli përpinqet që t'ua tregojë juve si shumë të thellë një hauz ujërash të freskëta që mund të gjenden pranë shtëpisë tuaj. Mirëpo ju, kur e shihni të tërë çështjen me një zemër, mendje dhe ndjenja të qeta; e pasi ta shihni dhe të hyni brenda saj, do të shihni se uji nuk ju mbulon as këmbën plotësisht; përkundrazi, me atë thellësi që ka vetëm sa ju pastron, duke ju shërbyer sakaq vetëm për mirë. Ndërsa nga njëra anë djalli mundohet t'ju têrheqë juve brenda gjërave negative me gjithfarë iluzionesh negative, nga ana tjetër, mundohet t'ju pengojë për të kryer punë të mira, me iluzione që në pamje të jashtme ngjajnë të jenë pozitive. Sepse ai, me fjalët e Kuranit, është zbulurues¹⁹⁷ dhe stolisës¹⁹⁸ i të gjitha gjërave të shëmtuara, derisa t'i kthen ato në gjëra të dashura. Me një fjalë, ai rraket që t'ua tregojë njerëzve të gjitha mëkatet si të bukura.

Ai gjurmon çdo rast të volitshëm për t'iu afruar njeriut

¹⁹⁵ Shih: A'ruf, 7/175.

¹⁹⁶ Bakara, 2/216.

¹⁹⁷ Shih: Muhammed, 47/25.

¹⁹⁸ Shih: En'am, 6/43; Enfal, 8/48; Nahl, 16/63; Neml, 27/24; Ankebut, 29/38.

Po, djalli, i cili është armiku më i paepur për njeriun, rrëmon pérherë për të gjetur mangësitë e njeriut, duke bërë të gjitha përllogaritjet se nga cila pikë do të jetë më e përshtatshme për ta goditur; i përdor më së miri dobësitë, si të llojit të epshit, frikës, dëshirës për post, rehatisë dhe turlifarë rendjesh pas interesave personale, dhe me të gjetur çastin e volitshëm, i pengon ata që të rrëzohen rrokapjekthi.

Kurani Fisnik e shpreh me këto fjalë urrejtjen dhe mllefin që djalli ndjen karshi njeriut: “*Ngase Ti më nxore nga vetja e më bëre të ngre krye, atëherë edhe unë do të mundohem pérherë vetëm si e si të mashtroj robërit e Tu; do t'u ngre atyre prita, e pastaj, njëherë nga e djathta, njëherë nga e majta, njëherë nga pas, dhe ndonjëherë nga para, do të mundohem që t'u hyj në mes tyre, kështu që Ti shumicën e tyre do t'i shohësh si jofalënderues.*”¹⁹⁹

Ponjësoj, edhe në suren Sad, me fjalët, “*Betohem në krenarinë Tënde që unë do t'i nxjerr ata prej rrugës së drejtë.*”²⁰⁰, shprehet urrejtja dhe haseti i pakufishëm që ndjen djalli karshi njeriut. Dhe duke i pasur parasysh edhe shprehjet e tjera të Kurosit në lidhje me këtë çështje, mund të themi, se të gjitha këto ndotje, rrëshqitje dhe rënie të njeriut, që e bëjnë atë të vërvitet sa andej këndej, me sjellje krejt të pahijshme karshi Allahut, kanë nga pas tyre shtysat dhe mashtrimet e djallit.

Ai që mjaftohet me të pranishmen, vetëmashtrohet.

Padyshim, i gjendur përballë një armiku kaq të paepur, njeriu duhet të gjendet pérherë nën mbrojtjen dhe ombrellën e mbrojtjes së Allahut, në mënyrë që ta mbajë të palëkundur kështjellen e tij të besimit, dhe për të mos mbetur midisës, por edhe për t'u bërë pjesë e atyre që u drejtohet sihariqi, u duhet që t'i përforcojë mendimet, arsyetimet dhe logjikën e tij nën dritën e fjalëve kuratore, “*Në fakt, ata që i kanë besuar Allahut, dhe janë mbështetur tek Ai, nuk kanë mundësi se si të sulmohen prej djallit.*”²⁰¹ Me fjalë të tjera, ai që mjaftohet me ato që i përfton mjedisi i tij kulturor pérreth, e që nuk i kthen në pjesë të natyrës së tij vlerat në të cilat beson, asisoj që nuk mund ta kthejë dot besimin e tij në atë të vërtetin mandej, është e pamundur që të mos ndikohet prej kurtheve të djallit. Ja, ajo që shprehet edhe në pyetje, këta njerëz që nuk e kanë të mirëpërcaktuar, mbartin një gjendje, e cila në fjalët e Kurosit Fisnik, shprehet kësimënyre: “*Tregoju atyre edhe rrëfenjën për atë të paturpin që ne ia bëmë të ditura urdhrat tonë; tregoja që pavarësisht dijes që zotëronte, ai doli jashtë rrëthit të kuptimit të shpalljeve. Sakaq, djalli e bëri atë si veten, duke e bërë t'i bindej fjalëve të tij. E ai i shkoi nga pas, duke u bërë një prej kryengritësve.*”²⁰²

Kurani tregon këtu pikërisht aventurën e jetës së njeriut, që duhet marrë si mësim prej të gjithëve. Asisoj, që do ta bëjë njeriun që t'i hapë mirë sytë dhe veshët, që do ta bëjë gjuhën t'i flasë drejtë, e kësodore, megjithë mrekullitë dhe thagmat që mund t'i jenë falur atij, ai sërisht qëndron i larguar prej tyre. Domethënë, se ky njeri i ngratë, megjithëse mund të ketë arritur shumë gjëra, prapëserapë nuk e ka përcaktuar dot pozicionin e tij, duke mos i ngulur dot këmbët mirë në tokë, për të thënë mandej se nuk ka shpëtuar dot prej rolit të midisës. Me pak fjalë, ai, megjithëse mund të ketë lindur në një vend pozitiv, ato pjesë të kulturës që i janë dhënë prej mjedisit pérreth, ai nuk ka arritur t'i ktheje në natyrë të tij. Ky njeri që mund të quhet edhe bjerrës i trashëgimisë së tij kulturore, nuk e ka përforcuar me përpjekjet dhe orvatjet e tij, ndonjëherë duke mos vuajtur ashtu siç duhet mbi to, e ndonjëherë tjetër duke mos e përdorur siç duhet vullnetin e tij, ngelet në rrugë të madhe, për të mos thënë pastaj që bëhet nga humbësit. Sipas fjalëve të disa komentuesve, që atyre njerëzve, as

¹⁹⁹ A'raf, 7/16-17.

²⁰⁰ Sad, 38/82.

²⁰¹ Nahl, 16/99.

²⁰² A'raf, 7/175.

njohja e emrave të mëdhenj dhe sekreteve të lartësisë dhe zotërimit të Allahut nuk i kanë vlejtur. Sepse, ngase këto dije nuk kishin zënë vend siç duhej në të, nuk mund t'i përkisnin atij. Nga ky këndvështrim, nëse një njeri nuk i restauron mendimet që i kanë buruar prej të parëve të tij, për ta kontrolluar edhe njëherë vlefshmërinë e dijeve dhe mendimeve që ai zotëron, atëherë djalli ka për t'i hedhur atij përherë shigjeta të mashtrimit dhe dyshimit; ka për t'i hedhur derisa t'ia ndotë si mendimet, ashtu edhe mendjen.

Pareshtur bisedë e përshpirtshme

Kurani Fisnik e shpreh kështu mandej gjendjen e atij njeriut që nuk ka shpëtuar dot prej të qenit midisës. “Nëse do të donim, Ne e nxirrnim atë prej vendit ku gjendej, sajë shpalljeve Tona. Mirëpo ai u zhyt në tokë, duke iu bindur dëshirave të tij.”²⁰³ Kështu që, ai, duke rendur pas dëshirave, epsheve, dëshirës për post, për rehati e për gjithfarë gjërash të ngjashme, harroi se ç’kishte mbi vete ishin prej Allahut. Dhe, pasi harroi të gjitha këto, u bë edhe vetë prej të harruarve.

Ndërsa, më tej, thuhet kështu: “Gjendja e tij ngjan kryekëput me gjendjen e qenit: Edhe po t'i shkosh pas, nxjerr gjuhën dhe jargavitet; edhe po ta lësh në kokë të vet, prapë gjuhën nxjerr dhe jargavitet!”²⁰⁴ Ndërsa, disa ajete më tutje, ngase thuhet, “...ata janë si kafshët, madje edhe më të çoroditur.”²⁰⁵, kjo tregon se gjendja e tyre është diçka më poshtë edhe se kafshët.

Siç e vini re, njeriu që është krijuar si një krijesë krejt fisnike, e që është pretendente për të arritur veç ndër maja, që nganjëherë vjen në një gjendje ku edhe engjëjt i zilosen, kur rrëzohet thjesht mbi një sipërfaqet të rrafshët, por në një hon që nuk i duket fundi. Me pak fjalë, kur kthehet në një rob të dëshirave të tij, duke u kthyer në një gjendje më poshtë se kafshët. Dhe ndërsa shprehet gjendja e këtij njeriu në fjalën e Allahut, në Kuran, për shkak të stilit të fisëm të ligjërimit kuranor, gjuha tërhoqet një hap pas, aq sa gjendja e këtij njeriu vetëm sa gjasmohet me gjendjen e kafshës.

Si rrjedhojë, nëse njeriu nuk ecën i vendosur në rrugën në të cilën është duke ecur, duke mos i përgatitur të gjitha pajisjet e tij për një ecje në këtë rrugë; nëse nuk gjendet gjithnjë në përpjekje të vullnetshme për ta përmirësuar dhe rifreskuar veten e tij, duke mos e përfreskuar gjendjen e tij me fjalën “Përfrescojeni besimin tuaj duke thënë “La ilah il lallah!””²⁰⁶ (Shih: Tirmidhi, el-Hakim, Neuadiri'l usul, 2/204), ka gjasa që të pengohet përfundimisht në njérën prej këtyre pengesave. Kësimënyre, njeriu, në mënyrë që t'i kapërcejë të gjitha këto pengesa, e për të mbërritur paqtazi në synimin e tij, duhet ta shtojë vullnetshëm përpjekjen për ta përforcuar besimin, duke thurur rrëth tij mure me bedena të pamposhtshme, të cilat ngrihen nëpërmjet punëve të mira, e bisedave të përshpirtshme, të pandërprera asnjëherë, në mënyrë që të ushqejnë shpirtin dhe zemrën në mënyrë të pareshtur.

²⁰³ Po aty, 176.

²⁰⁴ Po aty.

²⁰⁵ Po aty.

²⁰⁶ El-Hakim et-Tirmidhi, Neuadiri'l-usul, 2/204. Veç këtyre, për hadithe të tjera, po me të njëjtën përbajtje, shih: Ahmed bin Hanbel, el-Musned, 2/359; Abd ibn Humejd, el-Musned, 1/417.

LIDHJA MES MIRËQENIES SË LEJUAR DHE VEPREMIT TË MIRË

Pyetje: Në një ajet fisnik thuhet: "O ju profetë! Hani dhe pini prej gjérave të lejuara dhe të pastra, dhe kryeni vepra të mira! Sepse Unë di gjithçka që bëni ju."²⁰⁷ A mund të na i shpjegoni se çfarë lidhjeje ekziston mes mirëqenies së lejuar dhe vepremit të pastër?

Përgjigje: Kurani Fisnik dhe Suneti Profetik ka qëndruar mjaft imtësish mbi çështjen e të lejuarës dhe të ndaluarës; dijetarët islamë, që e njojin mirë Kuranin dhe Sunetin e Profetit tonë të dashur (s.a.s.), ndërsa e kanë shprehur rëndësinë e qenësishme të kësaj çështjeje, kanë thënë se të qenit mysliman do të thotë të jetosh duke njojur mirë kufirin mes të lejuarës dhe të ndaluarës. Më thuktazi, "Feja përbëhet prej veprimeve." Omeri i nderuar (r.a.) e ka shprehur rëndësinë e kësaj çështjeje me këto fjalë: "Mos shihni vetëm nëse dikush fal namazin, ose agjeron; shihni nëse thotë të vërtetën ndërsa flet, a e mban fjalën kur premon diçka, dhe a bën ndarje mes të lejuarës dhe të ndaluarës në jetën e tij të përditshme." (Bejhaki, Sunenu'l Kubra, 288; Shuab, IV, 230,326). Medoemos që namazi, agjërimi, zekati dhe haxhi janë adhurime me vlerë mjaft të madhe dhe të virtytshme për Allahun (xh.xh.). E askush nuk mund t'i nënvrerësojë. Mirëpo, kujdesi i çdokujt për çfarë ha e çfarë pi, poashtu për veshjen; ruajtja prej dëmsjelljes ndaj të drejtës së të tjerëve, qoftë individualisht qoftë në rrafsh kolektiv; me një fjalë duke jetuar veç brenda një udhe të së drejtës, është një prej çështjeve më të qenësishme dhe të patjetërsueshme për një mysliman, dhe mund të thuhet se realizimi i tyre është më i vështirë se çdo lloj adhurimi individual. Kësisoj, për ta jetuar Islamin ashtu siç duhet, gjithsecili duhet të ndjekë veç të lejuarën, duhet të dijë si të qëndrojë i patundur përballë të ndaluarës, duke mos u lëkundur, dhe ciladoqoftë sakrifica, nuk duhet të lejojë që prej gojës së tij të hyjë qoftë edhe një llokë e vetme ushqimi të ndaluar.

Nëse do të hedhim një sy në jetesën e njerëzve të mëdhenj, mund të shihet se si ata kanë qenë udhërrëfyes për të tjerët në këtë lëmë. Ata kanë vepruar me aq delikatesë, duke e përdorur vullnetin e tyre asisoj, që edhe kur nuk kanë qenë në dijeni, janë mbrojtur prej Allahut (xh.sh.), në mënyrë që të mos preken prej së ndaluarës. Po, në mesin e tyre ka pasur njerëz të atillë, që me t'u afruar sadopak pa dijeni kah e ndaluara, e kanë kuptuar se po i afrohen së ndaluarës vetëm nëpërmjet një dridhjeje të dorës, apo shpeshtimit të rrashjeve të pulsit, duke e tërhequr dorën menjëherë pas. Po njëlloj, disa të tjerë kur e kanë kuptuar se kanë futur në gojë një ushqim të ndaluar, megjithëse kanë qenë duke e përtypur, nuk kanë mundur që ta kalonin poshtë. Ndërsa disa të tjerë që e kanë kuptuar se kanë ngrënë apo pirë diçka të ndaluar, janë përpjekur që ta vjellin, në mënyrë që të mos ngelet asgjë sosh në trupin e tyre.

Si një shembull për rastin e fundit, mund të rikujtoni historitë e Ebu Bekrit (r.a.)²⁰⁸ që pati ngrënë diçka të prurë prej një gruaje, e cila e kishte siguruar nëpërmjet parave që kishte fituar duke parashikuar me anë të fallit, apo të Omerit (r.a.)²⁰⁹, i cili pati pirë njëherë prej qumështit të deveve të zekatit. Të dy, një ta mësuar diçka të

²⁰⁷ Mu'minun, 23/51.

²⁰⁸ Shih: Buhari, *menakibu'l-ensar*, 26; El-Bejheki, *es-Sunenu'l-Kubra*, 6/97.

²⁰⁹ Shih: Muuat'ta, *zekat*, 31; el-Bejheki, *es-Sunenu'l-Kubra*, 7/14.

këtillë, i patën futur gishtat në grykë, në mënyrë që të nxirrnin çdo gjë që kishin futur në gojë kësimënyre. Me sa duket, një kujdes kaq i veçantë dhe qëndrim i patundur për të mos lejuar asnje llokmë ushqimi të ndaluar janë jashtë mase të rëndësishme për të qenë mysliman.

Shkas për më të madhin përparim shpirtëror

Nga ana tjetër, ruajtja me kujdes e kufirit mes të lejuarës dhe të ndaluarës, është një prej mënyrave më të rëndësishme të shprehjes së bindjes ndaj urdhavrave të Allahut (xh.xh.), por edhe e respektit karshi Tij njëherazi. Sidomos, që çdo përpjekje dhe mund i derdhur për të arritur të lejuarën, apo për t'u larguar prej të ndaluarës, është njëfarë adhurimi për çdo besimtar. Kundërvënia ndaj çdo gjëje të ndaluar prej besimtarit, përballimi i turlifarë fatkeqësive me durim, ashtu siç quhet adhurim nëpërmjet të kundërtës, edhe përpjekja e tij për të fituar një mirëqenie të ngritur mbi të lejuarën ka për t'u quajtur adhurim i mirëfilltë. Këtë është e mundur që ta lidhim gjithashtu me fjalën e shenjtë "*Fjala më e pastër dhe më e bukur shkon deri tek Ai. Dhe atë (fjalën) e lartëson vepra e mirë.*"²¹⁰ Këtu thuhet se fjalët e bekuara, si përlavdërimi, lartësimi, përmendja, tekbi i dhe salavatet mund të ngjiten deri tek Allahu (xh.xh.), vetëm kur bashkëshoqërohen edhe me veprime të mira. Me një fjalë, ashtu si namazi, agjërimi apo zekati, që i përkasin anës pozitive, ashtu edhe përpjekjet serioze për t'i bërë ballë gjérave të ndaluara, që i përkasin anës negative, kryejnë funksionin e krahëve për fjalët e mira, në mënyrë që ato të shkojnë pranë Allahut (xh.xh.). Kështu që, kjo çështje nuk duhet anashkaluar kaq lehtësisht, përkundrazi, në çështjen e të lejuarës dhe të ndaluarës duhet treguar një kujdes i veçantë.

Po, ndarja e të pastrës prej të ndoturës përsa i përket ushqimeve, mospërzierja e ndonjë gjëje të pistë mes të pastrave, dhe mbi të gjitha tregimi i kujdesit të vazhdueshëm, ka për t'i përfthuar njeriut shpërblime njësoj sikur të ishte duke kryer adhurime. Për shembull, shikimi i ilaçeve me kujdes, se çfarë përbajnjë a nuk përbajnjë brenda tyre, apo nëse ka apo jo ndonjë lëndë të palejuar nga feja brenda ushqimit që ble prej marketit, apo nëse mishi i blerë prej mishtores është i prerë sipas metodave islame apo jo, ashtu siç mund të jenë shkas që njeriu të provojë një përparim të ndjeshëm shpirtëror, afërmendsh, nëse nuk e përdor vullnetin e tij, duke u sjellë krejt shpërfillshëm e pa asfarë kujdesi, atëherë do ta rrënojë jetën e tij shpirtërore, do t'i vrasë ndjenjat e tij më të holla, derisa të përfundojë në një perëndim të plotë të botës së tij shpirtërore.

Në fjalën e bekuar, nëpërmjet fjalës "(Ata), veç e shtojnë më tepër gënjeshtren, dhe njëkohësisht veç hanë prej gjérave të ndaluara."²¹¹, ngrënia e gjérave të ndaluara paraqitet si një prej gjendjeve më të pista që mund të kaplojë një shoqëri. Ajo që në ajet shprehet me fjalën "suht"^[1], alias ushqimi i ndaluar, për aq kohë sa qarkullon në damarët e atij që e ka konsumuar, ka disa hadithe, të cilat mbartin kuptimin se këtyre njerëzve nuk u pranohet as falja e as lutja. Për shembull, në një hadith të transmetuar nga Profeti Muhammed (s.a.s.) tërhoqet vëmendja kësodore: "Kush ha një llokmë të vetme prej të ndaluarës, atij nuk i pranohen dyzet namaze të natës dhe dyzet lutje të mëngjesit. Vendi më i volitshëm për çdo trup të ushqyer e zhvilluar prej të ndaluarës është veçse Xhehenemi. Do pasur mirë parasysh, se mishin e rrit dhe e zhvillon edhe ai ushqim i ndaluar."²¹²

Fundi i hidhur i atij që jeton mes së ndaluarës

Ndërsa në një hadith tjetër, të cilin Tirmidhiu na e transmeton prej Ebu Hurejres, ndikimi negativ që mbart e ndaluara shpjegohet me këto fjalë: I Dërguari i Allahut (s.a.s.) na e shpërfaq me këto fjalë gjendjen e një njeriu

²¹⁰ Fatir, 35/10.

²¹¹ Maide, 5/42.

²¹² Ali el-Mutaki, *Kenzu'l-Um'mal*, 4/8.

që i ka zgjatur shumë udhëtimi, pluhurosur ngado, flokët shprishur, që nGRE duart dHE i drejtohet Zotit tË tij, "O Zot! O Zot!": "Ajo që ha ky njeri është e ndaluar, e poashtu ajo që pi, e poashtu edhe ajo që vesh. E si mund tË pranohet lutja e këtij njeriu!"²¹³

Në një tjeter hadith tregohet se si zërit tË një haxhiu që niset pËR nË haxh me tË ardhurat e tij tË pastra, "Urdhëromë o Zot! Ja erdha... Ti na thirre, e ja tek erdhëm, o Zot...", edhe një zëdhënës prej qiellit i përgjigjet atij: "Mirëseerdhe o fatlum! Haxhi yt është i pranuar pa asnjë lloj tË mete, se ti do tË ushqehesh me gjëra tË lejuara, do tË udhëtosh me mjete tË siguruara me rrugë tË lejuara."; ndërsa dikujt që niset pËR nË haxh me tË ardhura tË pista, tË siguruara nëpërmjet rrugës tË ndaluara, që gjithsesi thërret "Lebbejk", nga qelli i vjen një tjeter përgjigje: "Qofshin tË tuat ato thirrje; ti nuk erdhe siç duhej, e as nuk prure gëzim! Ajo që do tË hash e do tË pish ti, dHE haxhi yt gjithashtu nuk janë tË pranuara."²¹⁴

Po, si mund t'i pranohet haxhi atij që ushqehet prej tË ndaluarës, që është i mbuluar ngado prej saj, që edhe veshjet e mjetet e transportit i ka tË përfstuara prej tË palejuarës! Si ka mundësi, që një njeriu tË tillë tË mbërthyer kaq shumë prej tË ndaluarës, tË thotë, o Zot, unë erdha këtu duke iu bindur urdhrit Tënd. Unë jam rob i urdhërave tË Tu. Shpresoj shumë tek mëshira dhe falja Jote. Veç prej mirësisë dHE bujarisë Sate pres! Edhe sikur tË thotë, a nuk do t'i përplaseshin sysh këto paçavure që do tË artikulonte? Prandaj, është mjaft e domosdoshme dHE e rëndësishme që tË jetohet dHE ushqehet brenda rrethit tË së lejuarës, që edhe adhurimet tË mund tË lartësohen drejt Allahut (xh.xh.). Kjo jepet qartë edhe në ajetin e dhënë në pyetje, "O ju profetë! Hani dHE pini prej gjërave tË lejuara dhe tË pastra, dhe kryeni vepra tË mira! Sepse Unë di gjithçka që bëni ju." (Mu'minun, 23/51). Domethënë, ushqyerja e një njeriu me ushqime tË lejuara dhe tË fituara me rrugë tË lejuara ka një ndikim tË madh nË adhurimet që ai kryen karshi Allahut (xh.xh.)

Mendoj se këtu do tË ishte me rëndësi edhe prekja e një tjeter çështjeje. Në shumë ajete tË Kur'anit Fisnik urdhërohet ushqyerja prej tË ardhurash tË pastra dHE tË lejuara.²¹⁵ E kjo, që nË krye, është e lidhur drejtpërsëdrejti me vullnetin e tij pËR tË hulumtuar se cilat çështë e lejuara. Sepse, çështë e vërteta, ashtu siç çdo gjë e ndaluar është thirrje pËR tË tjera gjëra tË ndaluara nga pas, ashtu edhe çdo vepër e mirë është thirrje pËR shumë vepra tË mira mË pas. Sepse çdo gjë thërret pas vetes po gjëra tË natyrës së vet, që edhe ato t'i ngjajnë po asaj, tË kenë tË njëtin karakter, që tË shkojnë mirë me njëra-tjetren. Njësoj si me njerëzit, edhe sjelljet, punët apo veprimet tonë rendin pas gjërave që kanë tË njëtën natyrë me to. Siç shenjohet edhe nË një ajet, njerëzit që janë tË pistë pËR nga karakteri, po pas gjërave tË pista rendin; njerëzit e pastër nga karakteri rendin po pas gjërave tË pastra.²¹⁶ Por ju mund tË thoni edhe kështu: Pastërtia, bukuria dHE mirësia janë thirrje pËR tË tjera gjëra tË bukura; papastërtirë, shëmtia dHE gjërat e këqija, janë veç ftesa pËR tË tjera gjëra tË pista. Kështu, kur njeriu shkon pas tË lejuarës, e pËR mË tepër kur tregon përpjekje tË vazhdueshme nË këtë aspekt, me kalimin e kohës rreth tij ndërtohet një rreth mirënor, derisa edhe ai drejtohet që ta jetojë gjithë pjesën e mbetur tË jetës brenda këtij rrethi. Nga ky këndvështrim, dallimi mes së lejuarës dHE tË ndaluarës do bëre mirë që nË fillim.

PËRhapja gjëresisht e tË ndaluarës nuk përbën justifikim

Fatkeqësishët është një e vërtetë e pandryshueshme, që jetojmë nË një kohë kur kanë humbur kufijtë mes së lejuarës dHE tË ndaluarës, e pËR mË tepër kur kujdesi i njerëzve nË këtë aspekt është dobësuar ndjeshëm. Mirëpo

²¹³ Muslim, zekat, 65; Tirmidhi, (2) 37.

²¹⁴ Et-Taberani, el-Mu'xhemu'l-eusat, 5/251.

²¹⁵ Shih: Bakara, 2/57, 60, 168, 172; En'am, 6/118; A'ruf, 7/160; Enfal, 8/69; Nahl, 16/114; Taha, 20/181; Haxh, 22/28, 36; Mu'minun, 23/51.

²¹⁶ Shih: Nur, 24/26.

gjithsecili duhet ta dijë mirë, se shpërfillja e askujt nuk mund t'i sjellë kurrfarë dobie ndonjë tjetri. Siç shprehet edhe Said Nursiu në Fjalën e Katërmëdhjetë, "Nëse të thuash se jemi bashkë me të tjerët në një fatkeqësi, përbën ndofarë qetësimi, ai nuk përbën kurrfarë rëndësie përsa i përket jetës së përtejme."²¹⁷ Nga ky këndvështrim, megjithëse në këtë jetë mund të duket si qetësuese nëse e mbështet gabimin tënd në faktin se edhe të tjerët hanë gjëra të ndaluara, edhe të tjerët shohin gjëra të ndaluara, edhe ata llomotitin lart e poshtë, në jetën e përtejme nuk do të përbëjnë kurrfarë dobie për të. Nuk ia lehtëson askujt fatkeqësinë, fakti se gjendet bashkë me të tjerët në këtë fatkeqësi. Atëherë, detyra që i takon çdo besimtari është ta llogarisë mirë se nga ka ardhur çdo llokmë që fut në gojë, ku do të shkojë dhe cilat do të jenë pasojat e saj.

Nuk do harruar, pakujdesia e njeriut në këtë çështje, duke jetuar në padjeni të plotë, ka për t'i hapur jashtëzakonisht shumë probleme në botën tjetër. Atje njeriut do t'i pyetet edhe një e shtata e elbit. Me të vërtetë ne themi një e shtata e elbit, mirëpo Kurani Fisnik duke thënë: "Kush bën edhe një grimcë të vetme të mirë, do ta gjejë atë, poashtu kush bën qoftë edhe një grimcë të keqeje, do ta gjejë atë."²¹⁸, e lidh çështjen me peshën e atomit (grimcës). Asgjëmangët, çdokush që do të bëjë një të mirë sa madhësia e një atomi, ka për ta gjetur atë, e poashtu edhe ai që do të bëjë një të keqe sa madhësia e atomit, do ta gjejë atë. Në botën tjetër do të jepet llogaria e çdo fjale të nxjerrë nga goja, e çdo pijeje a ushqimi që të ka zbritur në stomak, e çdo fjale që të ka hyrë në vesh e deri te çdo pamje në të cilën të ka ngelur shikimi. Nëse nuk jetohet me përllogaritjet më të imta gjatë jetës së kësaj bote, atëherë në Ahiret ato shtjellohen imtësishëm, dhe - Zoti na ruajtë! - e rrënojnë krejtësisht njeriun. Andaj, ata që e kanë humbur kujdesin ndaj atyre që hanë dhe pinë, duhet t'i llogarisin edhe njëherë ato që fitojnë dhe harxhojnë, për t'u përballur edhe njëherë më shumë me vetveten.

Si një çështje të fundit, dua të shtoj se nuk është e domosdoshme që të kthehet çështja në një tablo pesimiste vetëm duke u bazuar në veprimet aspak serioze të disa njerëzve të zbërthyer. Veçanërisht, ata që gjenden në krye kujdesen me merakun më të madh për këtë çështje, dhe nëse e vazhdojnë jetën vetëm brenda një linje të këtillë, atëherë kjo sjellje e tyre do të dallgëzojë, derisa me kalimin e kohës kjo do të kthehet në një ndërgjegje kolektive të mbarë shoqërisë. Mjafton që ne të shpëtojmë prej të qenit thjesht formalisht myslimanë, dhe krejt sipërfaqësorë, por të mendojmë, të organizohemi, e duke u zhytur në thellësi, të gjendemi përherë me vullnetin dhe vendosmërinë e plotë për t'i ndarë të bardhën nga e zeza, të lejuarën nga e ndaluara dhe të bukurën nga e shëmtuara!

MEDITIM PËR FESTËN E BAJRAMIT

Kurban Bajrami ka qenë që prej kohës së Profetit Ibrahim, dhe djalit të tij, Profetit Ismail, dhe vazhdon të jetë edhe sot e kësaj dite një simbol i heroikes, sakrificës, sinqueritetit dhe dorëzimit të plotë tek Allahu (xh.sh.). Kurban Bajrami na vjen njëloj si ato ushtritë që nisen në drejtim të luftës me tekbire të njëpasnjëshme, duke

²¹⁷ Bediuzaman Said Nursi, *Fjalët*, fq. 181 (Fjala e Katërmëdhjetë, Përmbyllje)

²¹⁸ Zilzal, 99/7-8.

artikuluar një zë mëse të lartë, që jehon në të katër anët. Brenda tij fshihet një muzikalitet, një shprehi poetike e ndërthurur me një zhurmë si e tabureve ushtarake që kanë për synim të vendosin të vërtetën në vend, atje prej nga u është larguar zinxhirëve të vet.

Përgjatë Kurban Bajramit, të gjitha shtëpitë, rrugicat, vendet e adhurimit, malet, madje edhe gurët, kalojnë në delir pas tekibileve kumbuese që arrijnë të dëgjohen qartërtisht anembanë. Dëshmitë e pareshtura të fuqisë së pafundme dhe njëshmërisë së Allahut, që ngrinen nga majat e minareve, të cilat të bëjnë të prekesh deri në majat më të holla të ndjesive, vijnë deri në brendësi të shtëpive tona, e përzjehen lehtësish me blegërimat e qengjave në fshatra, komuna a qytete. Sikur të gjitha gjallesat marrin gojë e fillojnë diç të dëshmojnë brenda atyre çasteve të shenjta. Arafati fillon të ziejë e të shkumozojë sikur të ishte vendi i llogaridhënieve, dhe anembanë frymohen veç shqetësimë dhe shpresa... Muzdelifeja dhe Mina gumëzhijnë prej hapave të njerëzve që kanë mbushur sakaq rrugët... Qabeja rreh sikur të ishte pulsi i atyre kyçeve që janë të djegur nga malli për një ritakim sa më të shpejtë... Dhe të gjithë këta zëra të qetë, këtu, shkojnë deri në portat e fundme në trajta këlthitjesh robërish të denjë. Sikur të gjithë këta zëra që kërkojnë përjetësim tregojnë dëshirën dhe ëndrrat tona të pasosura për të qenë të përjetshëm, e sakaq si një çelës magjik hapin kapakët e sëndukëve plot thesare fshehur në brendësi të ndjenjave tona. Saora, të gjitha ndjenjat tona, porsi goglat e vockla të tespiheve dalin prej fillit e shpërhapen në tërë qenien tonë. E sa më shumë që ne e përjetojmë pasionin tonë për parajsën, e sa më shumë që i dëgjojmë këta tinguj, vijmë në një gjendje sikur sapo të kemi pirë prej eliksirit të ëmbël, që buron prej magjisë që mbart vetë festa e Bajramit.

Shprehim gjithë kënaqësi nderin e të qenit besimtar të një Zoti, të robërisë dhe vetëdijes së të qenit i tillë, e sakaq shohim rrugën e lartë drejt majave, në të cilën tanë kemi filluar të ecim. Lexojmë Librin e Paracaktimit Hyjnor dhe themi, "Ja, ky është libri!", e menjëherë derdhemi në mijëra buzëqeshje. Shija e arritjeve në kësi dimensionesh na i mbështjell shpirrat aq ëmbëlsisht, saqë sytë fillojnë të na hapen e të na mbyllen duke shprehur falënderime, dhe ndjenjat të na gjelbërojnë si në stinën e pranverës... E sakaq frymëzimi buron gjithandej, lutjet, përgjërimet dhe përlotjet bëhen krahë ndihmese flatruar në thellësitë e papërshkueshme të shpirtit, për t'u kthyer në fund në kuptimësimë, gjendje dhe ndikime krejtësisht qiellore. Asisoj që, çdo orë e re që vjen, çdo minutë e re, çdo punë e re a mundësi e re, fiton të përjetohet më ndjeshëm, duke fituar një vlerë që i vlen të përdoret më vetëdijshëm; e fiton, por shpirrat e entuziazmuar prej kënaqësive të pambarimta shpirtërore luten: "O Zot, shtomi mirësitë e Tua!", për t'u përzjerë edhe njëherë në është e mundur, në atmosferën e këndshme të shpirtërores.

Ditët e Bajramit, sa më shumë që të thellohesh në traditat e mrekullueshme të besimit, me adhurime gjithë kënaqësi shpirtërore, na kujtojnë se jemi shkrirë brenda një tjetër dimioni të ekzistencës, se jemi bërë pak më të përjetshëm, e zemrat na janë zgjeruar kësaj here pa kufij kohorë apo hapësinorë, ndërgjegjjet na janë ndriçuar aq mirë, sa e dëgjojnë çdo gjë qartë dhe pastër... Shohim se si materia shkërmçoqet para syve tanë, aq sa ne mendojmë se qenkemi qenie veç shpirtërore... Mendojmë, dhe me mendim anojmë drejt premtiveve të para, të pafillimta, që marrëveshja e besimit i ka lëshuar brenda zemrave tona.

Me ndjenjat e ndezura prej atmosferës së festës së Bajramit, na duket sikur nga çasti në çast do të fluturojmë prej haresë, madje na duket sikur do të rrëshqasim menjëherë drejt një klime shpirtërore krejt ashtu të qashtër, të hareshme dhe tërësisht të ekuilibruar. Nganjëherë bëhemë më të ndjeshëm, më të dobët, më elegantë dhe më poetikë, porsi zogjtë që lëvizin në qill sa majtas djathtas, pa i rrahur aspak flatrat, porsi degëzat në majë të

pemëve që luhaten prej flladit, ose porsi lulet që nga luhatjet e vogla të erës lëkunden sikur do të këputeshin prej vendit, shtrihen e ngrihen, ngrihen e shtrihen, asisoj që pérrethi kaplohet menjëherë prej aromës së tyre të mirë.

Nganjëherë pérthyhemë krejtësisht në një atmosferë pendese, dhe nga çdo “Allahu Ekber” apo nga çdo “La ilahe il’lallah” që dëgjojmë, ndjejmë një dëshirë për të qarë derisa të lagemi krejt, kokë e këmbë. Nganjëherë bëhemë aq të hareshëm, dhe e ndjejmë veten sikur të kemi hipur majë fishekzjarrësh, e po lundrojmë në një lum prej ajri larushan. Nganjëherë e ndjejmë veten sikur jemi mbi një sixhade magjike, e po udhëtojmë të gézuar mespërmes një yllnaje. Nganjëherë, sérish prekemi nga blegërima e një deleje a një qengji, pikëllohemë, derisa tretemi porsi qiriri nga zjarri i këtyre ndjesive të çuditshme, dhe brenda një ekuilibri mahnitës bindemi tërësej, se “nuk mund të kishte diçka më të mrekullueshme se kjo.” Kështu mahnitemi edhe njëherë nga qëndisjet e magjishme që ka nxjerrë dora e paracaktimit hyjnor.

Ngandonjëherë janë dëshmitë kumbuese të njëshmërisë së Allahut që ngrihen prej minareve, ezanët, tekbirët: “Allahu Ekber” që jehojnë gjithandej, e në ndërgjegjjet tona këta zëra fitojnë një vlerë poetike, gjersa bëhen të rrjedhshëm në shpirrat tona për të na magjepsur kryekreje. Besoj se as që mund të ketë ndonjë kënaqësi tjeter që të arrijë këtë farë thellësie, e kurrsesi që të bëhet kaq ndikuese. Sidomos nëse këtyre fjalëve do t’u bashkëngjitej një muzikë instrumentale nga pas, ndjesitë tona do të arrinin në lartësi të papërshkrueshme, derisa të ktheheshin secila në nga një tufan më vete.

Sepse në haxh, atje ku gjuha dhe theksi i kudogjendur janë ezanët, tekbiret, “Leb’bejke”-et, ne bëjmë një paraprovë për në Ditën e Gjykimit, duke shprehur mendimet tona më të fshehta, bindjet tona më të nderuara me tërë fuqinë e zërit, apo ndjenjat tona më personale me fjalët që ngjajnë sikur të jenë të zhuritura. Përballë këtyre pamjeve shumë të sinqerta, përballë këtyre fjalëve kaq të natyrshme, por drithëruese, ne shëtisim nga një vend në tjetrin, kryejmë detyra nga më të shumëllojshmet, mirëpo shpinat i kemi pérherë të kthyera në drejtim të Xhehenemit, sytë të mbytur në imazhe të tylta të agimeve parajsore, dhe zemrat në gjah të kënaqësisë së Allahut (xh.sh.).

Dhe ja, duke i tejkaluar çdo lloj kufijsh me këto ndjenja, duke u larguar nga përcudnimet tona të vazhdueshme e të pandërprera, i ngremë fronet tona në horizontet e shpirtit; nga pikëvështrimi i kësaj bote e vërvësim tutje pluhurin e trupores dhe asaj çka i përket mishit; i pérndezim edhe njëherë shkreptimat e prura prej Xhenetit, por të ruajtura në një qoshe të ndërgjegjes, për ta pëershëndetur edhe njëherë përzemërsisht ekzistencën tonë, duke i buzëqeshur nën flakën, nxehtësinë dhe dritën e formuar.